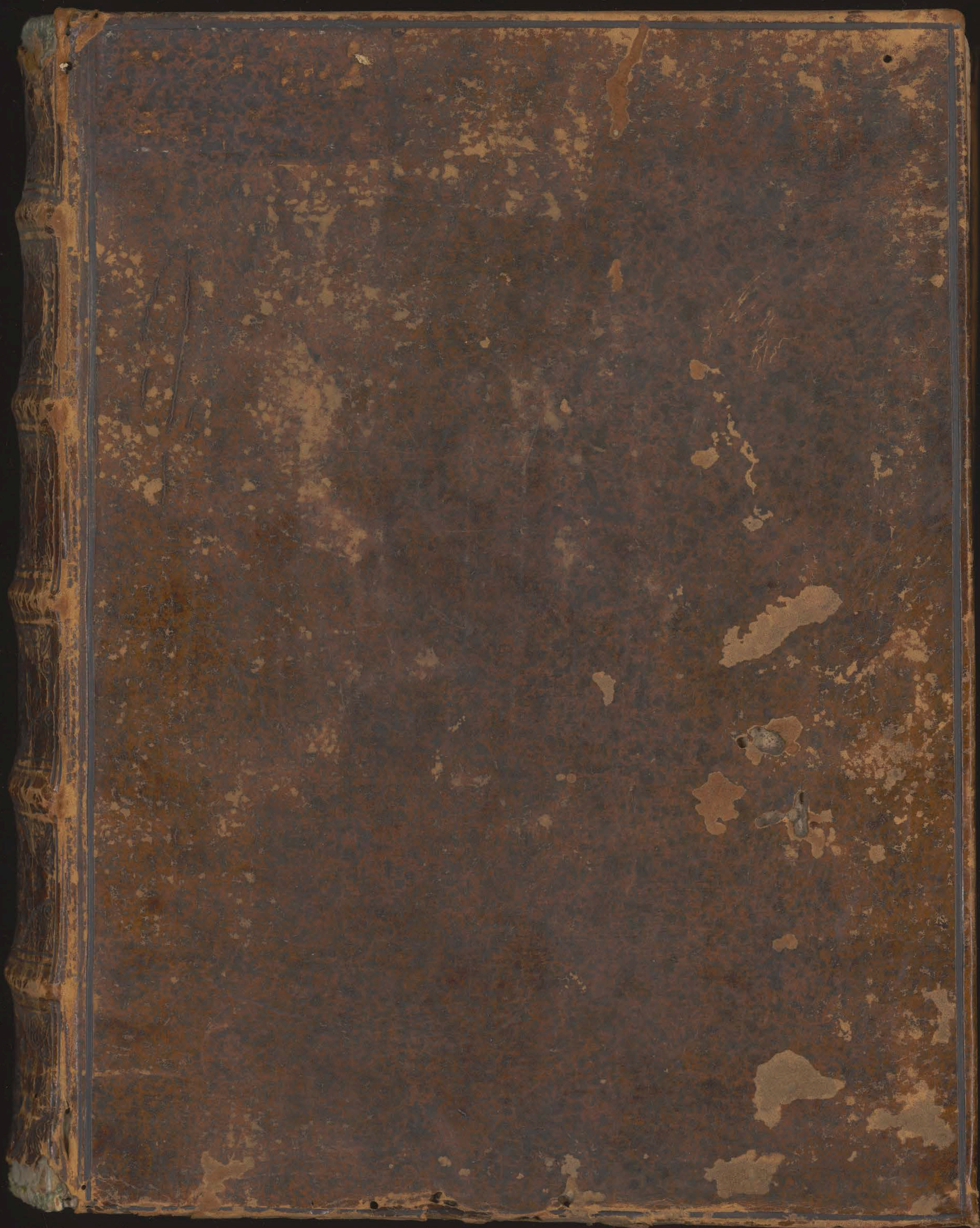
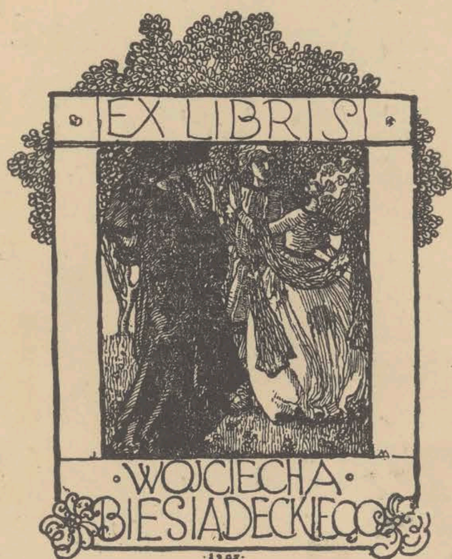

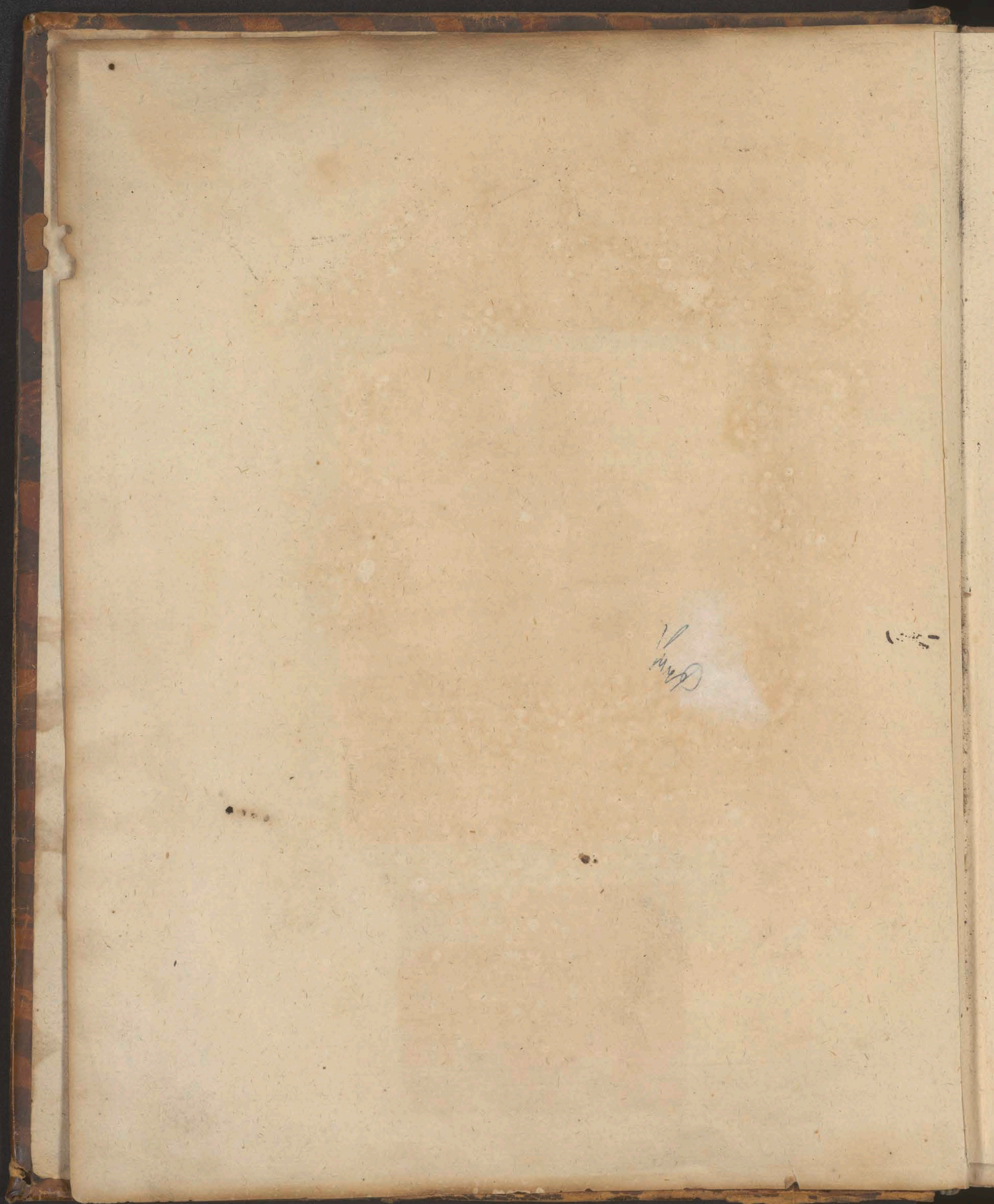
Complett mit 7 Karten & Kupfer

47

EX LIBRIS
WOJCIECHA
BIESIADECKIEGO

Jam pridem Gentes paribus et legibus ambæ
Junxêrunt, sed nunc junctæ paribus quoq; signis:
Lithvanus scutatus Eques scutatus et Ales
Regni, sed Regis scutum DEUS ipse IOANNIS.
REGNI POLONIÆ IUS PUBLICUM
à Nicolao de Chwalkowo Chwalkowski Equ: Pol:
Illustrissimi et Celsissimi in Livonia Curlandiæ et Semgalliæ Ducis ad Aulam Regiam Polonam Residente
per alteram Editionem
auctius exhibitum
Regiomonti, Typis Reusnerianis.
Aō. 1683.
Ioannes Tscherning sculp.

AUGUSTISSIMO & INVICTISSIMO PRINCIPI ac DOMINO

DOMINO LEOPOLDO I.

ROMANORUM IMPERATORI SEMPER AUGUSTO, AC GERMANIÆ, HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, DALMATIÆ, CROATIÆ, SCLAVONIÆ &c. REGI, ARCHIDUCI AUSTRIÆ, DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, STIRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLÆ &c. MARCHIONI MORAVIÆ, DUCI LUCEMBURGIÆ, AC SUPERIORIS & INFERIORIS SILESIÆ, WIRTEMBERGÆ & TECTÆ, PRINCIPI SVEVIÆ, COMITI HABSPURGI, TYROLIS, FERRETIS, KYBURGI, & GORITIÆ, LANDGRAVIO ALSATIÆ, MARCHIONI SACRI ROMANI IMPERII, BURGOVIÆ, AC SUPERIORIS & INFERIORIS LUSATIÆ, DOMINO MARCHIÆ SCLAVONICÆ, PORTUS NAONIS & SALINARUM.

Augustissime atq; Invictissime

IMPERATOR,

Domine, Domine Clementissime.

NOndum Orbis Sacri Romani Imperii adoraverat Sacratissimam Cæsaream Regiamqve Majestatem Vestram, & jam consilia admittebat Poloniam bello tum implicatam adjuvandi. Maluit Sacratissima Majestas Vestra in consortium periculorum venire, quàm solam Poloniam videre periclitantem. Ita in aleâ belli incertâ certus Sacratissimæ Majestatis Vestræ erga vicinam Gentem amor eluxit. Ita *candorem Austriacum candida Aquila* experta est. Ita *atram*

belli

belli nubem *atra* hoſtibus *Aquila* diſſipare juvit. Sed *Faſcia* Sacratisſimæ Majeſtatis Veſtræ novo iterum genere cum Poloniâ ſe connexit. Placuit enim & ſucceſſit à ſeculis expetita armorum contra Turcas ſocietas. Cum ergò Sacratiſſima Majeſtas Veſtra tot documenta maximi erga Poloniam affectus ediderit, animum cepi amatæ & amantis Poloniæ *Jus Publicum* Sacro Nomini Auguſtiſſimæ Majeſtatis Veſtræ humillimè dedicare. Non injucundum, credo, erit videre tot ex Domo ſuâ Auguſtiſſimâ Reginas, memoriâ recolere tot affinitatum vincula, benevolentiæ mutuæ certamina, antiqua novis nexibus roborata Fœdera. Sed

in publica commoda pecco,
Si longo ſermone moror tua tempora
CÆSAR.

Finio

Finio igitur cum voto devotissimo, ut sub Augustissimo Imperatore LEOPOLDO PRIMO prima Imperii Occidentis & Orientis redeat facies!

Sacratissimæ Cæsareæ Regiæq;
Majestatis Vestræ

humillimus Servus
Nicolaus de Chwałkowo
Chwałkowski.

JURIS PUBLICI POLONICI

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

DE ORIGINE JURIS POLONICI, STATUTIS ET CONSTITUTIONIBUS.

I.

GEntem Polonam à principio nullæ tabulis inſcriptæ leges ſibi devinctam habuêre. Primo Reipublicæ Conditori ac Principi Lecho, jus omne in arbitrio, ſed ſuſtentatio à ſubditis, adeoq; ſic major parentium ſecuritas erat. Hoc defuncto duodecim Palatini ſumebantur, quorum tamen, uti Decemviralis Romanorum poteſtas non diu valuit; ſed in

Cracum cessit, qui cuncta bellis externis civilibusq; fessa, nomine Principis sub Imperium accepit. Quod Regimen (nisi quod ante Præmislum iterum Palatinis non longa contigerit dominatio) ad Miecislaum Primum duravit. Postea à Boleslao I. penes Reges (quæ dignitas post Boleslaum Audacem ducentis & ultra annis omissa in Præmislo II. recepta est) etiam sine legibus scriptis, vel certè sub paucis erat Imperium, donec iisdem Casimirus Magnus ornavit Rempublicam, ut, quemadmodum unus omnibus Rex, ita unum jus esset, *Visliciæ Anno* 1368. Induxit iste in Poloniam, vel potiùs approbavit correxitq; usum juris Teutonici, sublatâ ad Magdeburgense Tribunal appellatione, atq; instituto in Arce Cracoviensi supremo præfati juris dicasterio, deditq; hoc modo Successoribus suis exemplum Regni commodiùs gubernandi. Meretur ergò numerari inter perpetuos Principes, qui legibus suis etiam post mortem Imperia administrant: non possunt quippe Regna esse diuturna, nisi præsidio legum firmata.

II. Potestas autem condendi & dispensandi jura penes omnes Ordines est, ita ut in Comitiis Nuntii terrestres eadem proponant, Rex cum

senatu,

Senatu, si visum fuerit, approbet: de quo accuratius *infra sub tit: de Comitiis*.

III. Olim frequentius STATUTA, nunc CONSTITUTIONES vocantur. Illa Johannes Lascius Archi-Episcopus Gnesnensis primus jussu Regis Alexandri conscripsit, *teste Starovolscio in Elogiis p.6.* quem Przylusius, Herburtus, Janussovius, Szerbicius, & alii secuti sunt. Antea scribebantur idiomate Latino, ab A. autem 1550. Polonicè leguntur, & non prius vim habent, quàm publicatæ fuerint. Detestanda enim Tyrannis Domiciani, qui data opera in loco editiori quam à populo legi possent, leges proposuit, ne deessent transgressores, in quos posset animadvertere. Antequam verò publici juris fiant, per Mareschallum Ordinis Equestris, & per Deputatos duos vel tres ex Senatorib9 & sex è Nuntiis Terrestribus (qui juxta novissimam legem Ao. 1678. jurare tenentur) revidentur, post revisionem subscriptæ in præsentia Regiæ Majestatis leguntur, cum interrogatione per Dominos Cancellarios, an Rex, Senatores, & Nuntii Terrestres easdem Sigillo muniri jubeant; quo impresso ad Acta Varsaviensia, &, si Lithvanica Comitia, ad Grodnensia; vel in defectu ejusdem Officii ad Metricam Regni aut Magni Ducatus

Lithvaniæ ſub Actu in craſtinum poſt Comitia porriguntur, *Sigiſm: III. Anno* 1588, *&* 1613. *Johannes Caſimirus* 1661, quamvis interdum per duas ſeptimanas & ultra detineantur. Ordinatio autem noviſſima imponit Mareſchalco, ut quarto poſt valedictionem Regis die conſtitutiones ad acta caſtrenſia exhibeat. Deinde ſumptibus Theſauri, curante aliquo Secretario Regio (quem, ſi alternata Regni ſit, Cancellarius Regni, ſi vero Lithvanica, Cancellarius Lithvanicus conſtituit,) Typis mandantur, impreſſæ cum ſubſcriptione Cancellarii ſub Sigillis Regni, vel Magni Ducatus Lithvaniæ, ad Comitiola Relationum, uti etiam ad Officia Caſtrenſia Palatinatuum & Terrarum transmittuntur: *Idem Joann: Caſim:* 1661. Si quæ ſecretiora ſunt, per Scriptum ad archivum cum ſubſcriptione Archi-Epiſcopi & Mareſchalli Equeſtris porriguntur.

IV. Omne illud jus, vel eſt privatum, aut publicum. Illud privatorum utilitatem: hoc Statum Reipublicæ tuetur, cujus Divinâ favente gratiâ ex Statutis & Conſtitutionibus atq; experientiâ Epitomen conſcribere inſtitui.

CAP.

PRINCIPUM ac REGUM POLONIÆ EFFIGIES.

CAP. II.
DE TRIBUS STATIBUS ET ORDINIBUS REIPUBLICÆ.

REmpublicam noſtram tribus conſtare Ordinibus, notiſſimum. Penes Regem Dignitas: penes Senatum Autoritas, penes Nobilitatem Libertas eſt.

CAP. III.
DE REGIA MAJESTATE, UBI DE INTERREGNO, ELECTIONE, CORONATIONE.

I.

PRimus Status Dominus & Caput totius Reipublicæ Rex eſt; qui ad faſtigium Majeſtatis non defuncti conjunctione, ſed liberæ Gentis Electione provehitur. Quamvis verò Regia Domus nihil participet de Imperio, nihilominus participat inſigniter de obſervantiâ, etiam poſt fata Regnantis. Nulla enim vidit ætas poſthabitum Regum ſangvinem, quoad in utroq; ſupereſſet ſexu, quin vel ultra alpes & Maria ad ſceptra quæreretur.

II. Electionis verò occasio emergit morte, Resignatione, seu abdicatione, Depositione, seu Exauguratione, vel quando viventi Successor destinatur.

III. De MORTE nil nisi hoc subjungo, quod Interregni ejusmodi tempore ex Senatoribus Spiritualibus & secularibus, ut etiam ex Officialibus nonnulli assignentur, qui penes corpus mortui Regis resideant, omnemq; ordinem ac decentiam procurent; hinc Respublica gratam contestando erga manes defuncti Serenissimi Regis Michaelis venerationem memoriamqve decrevit, ut ex bonis Oeconomicis sumptus ad Corpus Regium necessarii usq; ad diem sepulturæ ex Thesauro erogarentur, *Confœderatio* 1674.

IV. RESIGNATIO est Libera & ritè peracta potestatis Ducalis, vel Regiæ cessio. Ignotum Principum Aulæ prodigium, ut cùm possint, imperare desistant. *Strada de Bello Belg: Dec. Lib.* I. Si antiquitatis revolvimus Acta, occurrit Vladislaus Lasconogus, qui Lesco VI. Cognomento Albo, ad quem longè ante delatus erat Principatus, summo omnium consensu ultrò cessit. Idem Lescus Albus ante Miecislao Seni, vanis promissis Helenæ, illius Albi Matris animum expugnanti, bis Principatu cesserat. *Ex Neugeb. Hist.*

Hist. Princ. p. 61. & 62. Idem testatur, quod Vladislaus Jagello ab obitu Hedvigis Uxoris suæ ultrò se Regno abdicare ac in Lithvaniam redire voluerit; Sed Proceres ipsum consolati, svaserunt cum Anna Wilhelmi Ciliæ Comitis de Hungaria Filia matrimonium, quod iniit. At Casus illius miri (cujus tristis Spectator fui) memoria, ubi Rex JOANNES CASIMIRUS Anno 1668. Diadema Regni in publico Comitiorum theatro deposuit, nostræ dedit dolendi & scribendi, venturæ ætati dabit obstupescendi materiam. Exponebat primò prædictus Serenissimus Rex Dominis Senatoribus, eam ob causam Varsaviam (die 12. Junii) convocatis mentem suam, de reddendâ Republicâ, quod scilicet compertum esset pluribus in isto consessu, Regiam Majestatem suam ab aliquot jam annis superstite adhuc Serenissima quondam Regina Ludovica, tum & post ejusdem fata decrevisse se hoc regno abdicare, nullamq; aliam abdicationis moram fuisse, nisi solos duntaxat confœderati militis ausus, bellum Moscovitium, & motus internos, qui præconceptam Majestatis suæ intentionem coercuissent, ne Reipublicæ inter tot turbas & pericula majorem Interregni tempore molem periculorum adderet. Ad præsens

verò

verò cum interna pax & Moſcoviticæ coaluerint induciæ, priſtinam intentionem ſuam quam primum ad effectum deducere firmiter conſtituerit. Senatores magnitudine & novitate rei ac reverentiâ Legum deterriti, nil niſi preces de mutandâ ſententiâ interponebant; ſed cum perſeverantiam propoſiti in Principe animadverterent, qui volebat, ut Senatus iniret Conſilium, non an deberet abdicare, ſed quomodo & quibus ſolemnitatibus, rem integram ad univerſam Rempublicam referebant. Divulgata itaqve notitia eſt per Provincias à Prazmovio Archi-Epiſcopo Gneſnenſi, Primate Regni, de hocce triſti & inſperato orbandæ Patriæ propoſito. Interim non deerant vota Principum Orbis Chriſtiani. In Comitiorum ergò (quibus dies 27. Auguſti dictus fuit) exordio, poſt conſveta manus Regiæ oſcula, Nuntii Terreſtres per Mareſchallum ſuum Stephanum Sarnowski Succamerarium Generalem Palatinatus Lancicienſis Regiæ Majeſtati turbatos ob dictam innoteſcentiam explicabant animos, humillimèq; rogabant, ut Sacra Regia Majeſtas declarationem ſuam impertiri dignaretur; Reſpondebat de Throno Andreas Olſzowski Vice-Cancellarius Regni, Epiſcopus Culmenſis & Pomeſaniæ, tandem Archi-

chi-Episcopus Gnesnensis (die 29. Aug:) in hunc fortè sensum: Edocta est Sacra Regia Majestas longâ rerum experientiâ, quod res, quæ totius Reipublicæ concernunt interesse, non nisi apud eandem pertractandæ sint. Ideoq́; Sacra Regia Majestas, licet suam Dn. Dn. Senatoribus aperuerit mentem, rem tamen integram ad moderna reservavit Comitia, atq́; de eàdem, cum maximi sit momenti, Regia Majestas deliberatura est. Circumsteterat interim Palatium publica expectatio magni Secreti impatiens. Altero pòst die idem Vice-Cancellarius gravissimo, uti solebat, habito sermone, indolendo fatis personæ suæ, quod ex officio jam teneatur esse duræ Minister sortis, & interpres, formulam de abdicando Regno conceptam & à sæpè memoratâ Majestate sibi concreditam prælegebat. Fundebat ergo (die 3. Septembris) ad Regem preces Ordo Equestris: jungebat gravem suam Illustrissimus Senatus Autoritatem. Pia isthæc vota optimum Principem ad contestationem perennaturi erga Patriam amoris impellebant, quo occupatus victusq́; in crastinum differebat declarationem. Hâc per altè memoratum Vice-Cancellarium Regni (die 4. ejusdem) disertissimè

tissimè impertitâ, quod scilicet Serenissimus in Consilii semel suscepti constantiâ non ex fastidio regnandi, sed cura æternitatis & fessæ Valetudinis ratione firmatum exponi curet animum, Ordines Regni huic intentioni sese submittentes, accusare fata, non mutare poterant. Nec enim Augustum præ oculis habebant, qui aliquoties de Regno reddendo cogitabat, tandem reputans non sine periculo fore, antequam timere pluralitatem, in retinendo perseveravit. Cùm igitur per aliquot dies ratione provisionis, ne Regem suum tot meritis gravem, à se dimitterent egenum, consultatum & conventum esset, confectis assecurandæ Provisionis & Diplomatum ab utrinq; Reversalium instrumentis, tandem 16. Septembr.

Venit summa dies & ineluctabile tempus.

Cùm enim Serenissimus ex Palatio suburbano frequenti Procerum Comitatu ad Arcem deductus esset, & Sacrum in Basilicâ Sancto Joanni dicatâ audivisset, recipiebat sese ad atrium Senatorium, quod multitudo hominum, visendi cupidine aut officio in Principē compleverat. Ipse postquam sub Throno assederat, Pro-Cancellario Regni ad se vocato, paucis intentionem

suam

ſuam exponebat, qui nomine ejusdem Majeſtatis denunciabat, adveniſſe jam horam, in quâ publicè & ſolenniter Abdicatio perageretur, atq; ex mente Sereniſſimi Diploma Abdicationis legeretur. Officio itaq; lectionis fungebatur Reverendiſſimus Dn. Malachowski, Referendarius Regni, nunc Epiſcopus Culmenſis & Vice-Cancellarius Regni, quem excipiebat ſupra dictus Mareſchallus Equeſtris prælectione Aſſecurationis quoad proviſionem, ſcilicet centum & quinquaginta millium florenorum annuatim, & Diplomatis Reverſalis Statuum ac Ordinum. Poſt hæc Diploma Abdicationis à Regiâ Majeſtate, reverſale à Republicâ, Proviſionis ab omnib⁹ & ſingulis perſonis, tanquam privatis ſubſcribebatur. Quippe Nuntii terreſtres, cùm à Rege ſuper prædicta materia in conventibus ante Comitialibus nihil propoſitum fuerit, nullo de proviſione articulo inſtructi erant, ratihabitionem itaq; ad Palatinatus ſuos referebant, quæ deinde Pactis conventis Succedanei Regis D. Michaelis inſerta eſt. His actis Sereniſſimus Diplomata Electionis & Coronationis rubro involuta Serico, Reipublicæ, à quâ ante viginti ferè annos acceperat, redhibebat, atque ſic valedicturus mœ-

stum ordiebatur sermonem, adeò, ut crebris cum lachrymis breviùs dixerit. Magna enim moeroris eloquentia est, facundum esse solis gemitibus.

——— Stupuêre omnes tentamina tanta
Conatusq; novos! ———

Sermo autem ille gemente totâ Republicâ prolatus, hujus erat tenoris:

Quando jam jam elabitur hora, ut amoris paterni debitum à ducentis octuaginta annis Pupillæ Domus meæ huic inclytæ Reipublicæ exsolvam, Comitiis & Castris defessus, Calamitatibus per annos viginti fractus Rex & Pater, quod mundo pretiosissimum est, coronam in manus Dominationum Vestrarum deponam, pro Throno Torum eligo, dum huic seculo funeris mei superstes emorior, pro Regali Globo glebam terræ, eamque in sinu charissimæ Matris communis vestræ meæq; Patriæ intra cineres Majorum meorum mihi reservo, ut quemadmodum me primum in Castris ac ultimum ex præliis & clade vidistis, ita in Annalibus primum ob amorem Patriæ augendæq; ejusdem fortunæ, humana postponentem, Majestatemq; Regiam dispositioni vestræ reddentem meminerітis. Amor vester liberis vocibus huic me Solio imposuit, amor vicissim meus erga vos supremum me utriusq; lineæ hæredem liberè dimittit. Monarchæ cæteri Filiis

liis, Fratribus, aut Consangvineis abdicando Coronam tradiderunt. Ego eandem Patriæ carissimæ Reiq; publicæ ut Pater & Filius reddo, ejusq; amore ex Duce Gregarius, ex Imperante Parens, ex Rege Concivis fio, ut juniori & Reipublicæ magis proficuo locum concedam, cujus in Electione ut Deus Dominationes Vestras prosperet in solitudine mea negotiorum vacuus Majestatem ejus Sanctam implorabo. Gratias jam igitur vobis pro omnibus Charitatibus, Officiis, susceptis periculis, pro Consiliis, præsidio, & reditibus ago. Si cui ex rationibus Status, vel fatorum quid ingratum accidit, condonet quæso, ipse vicissim omnibus do veniam. Sic tandem ultimum vale singulis dico, & cordi meo vos apprimo, inquo dulcem Vestri memoriam, quoad vixero, circumferam. Benedictionem insuper Paternam omnibus & singulis impertio, & quanquam distantiâ loci disjunctus fuero, animo certè à communi Matre nunquam divellar, in quâ corpus hoc in cineres olim resolutum deponi desidero. Et cùm labilis memoria ac luctus in lachrymas effusus plura effari non permittat, uberiora amoris & candoris mei argumenta ex charta hac, quam ad prælegendum trado, intelligetis;

Jam dudum est hoc meum interruptum boni publici & tam valetudinis quam conscientiæ meæ rationibus innixum propositum, Coronam hanc à Dominationibus ve-

ſtris capiti meo impoſitam, & à tot annis per Anteceſſores meos poſſesſam, in manus, & ad liberam diſpoſitionem Dominationum Veſtrarum ſolenni reddere Abdicatione. A primâ meâ, quam mihi amor dictavit in Comitiis Anni 1661. declaratione, ſemper in me repoſita manſit opinio, quod debuerim Reipublicæ conſulere, ut me vivente anteverterentur pericula illa, quibus inopinatum InterRegnum ex fundamento eandem movere & turbare poſſet. Præſtolatus ſum tantum ejusmodi, uti nunc ſunt tempora, quando Resp: à Confœderatione militari, turbis internis bello Moſcovitico pacata commodè & ſine diſtractione ſibi conſulere, & liberæ vacare Electioni poteſt. Adducit me ad hanc Abdicationem cura ſalutis æternæ, quam, uti quilibet contemptu terrenorum ſibi conciliare tenetur, ita difficiliùs mihi foret in Throno eandem parare, ſi abrogatione dignitatis memet humilians, & ex altisſima fortuna & Regiis incommoditatibus exuens, mihi ipſi atq; animæ meæ reliquos dies non impenderem; Sed non minus ad iſtud me impellit, amor erga hanc Patriam & Dominationes Veſtras, quem tam difficili & inſolido modo teſtari volo. Sentio me ætate & valetudine infirmum, preſſumq; laboribus continuis & conſultationibus atq; Caſtris fractum, ut vires meæ curis regnandi non valeant ſufficere, malo itaq; me ipſum exinanire, quò ad publica commoda Dominatio-

num Vestrarum juniori, & capaciori Successori fores aperiam, quando Dominationes Vestræ Adjutorem mihi adsciscere & adoptare noluerunt; Quippe video, quod sinceræ intentiones meæ sinistrè explicatæ, & suspicionibus quasi minus liberæ Electionis oneratæ, aliter non possint justificari, & Respublica hâc opinione turbata aliter pacificata esse nequeat, nisi per hoc documentum amoris mei, quando quilibet animadvertit, quod libera manebit Reipublicæ electio, quod ego deponens Diadema solvo metu timentes gratis, ac si illud peregrino capiti imponere cogitaverim. Magis ergo in hoc operatur apud me ratio publicæ quietis & amoris erga Dominationes Vestras, quam commoditatis quietis propriæ & privati boni consideratio, pro quibus, quàm moderatè me habeam, satis ostendit Actus hodiernus, dum iisdem quicquid mundo est charissimum charitati Reipublicæ posthabeo. Protestor coram Deo, quòd per hanc Abdicationem, nullum præjudicium libertatis Dominationum Vestrarum, nec facio, nec video, sed potius ita existimo, me per apertum Interregnum viam ad augmentum eidem parare. Quod ergò faustum felixq; sit huic Reipublicæ, & mihi apud Deum meritorium, atq; apud universum Orbem gloriosum, jam maturâ præmissâ deliberatione sanus mente & corpore, liberè, non coactus, Diadema, Sceptrum, Regimen, & Regnum, uti mihi est in

Electione

Electione delatum, & in Coronatione confirmatum, cum omnibus quæcunq; Majestati & juribus Regum Polonorum & Magnorum Ducuum Lithvaniæ ab antiquo competunt, nihil sibi, nec alicuicuidam reservans, in manus Senatus, Nobilitatis, & omnium Ordinum utriusq; Gentis abdico, restituo, reddo, & omni meliori modo formâq; resigno, omnes Ordines & quemlibet in specie fidelitatis juramento, aut quovis alio præstito solvo, & ab omni subjectione & obligatione subditos sive Vasallos mitto & absolvo. Duces etiam Brandenburgicum, & Curlandiæ ab homagio & reliquis obligationibus pro meo interesse tutos & liberos pronuntio. Quod non tantum hâc meâ vivâ voce, sed & Diplomate solenni, in manus Reipublicæ tradito, confirmo & ratifico, atq; Diploma Electionis meæ 1648. authenticum & Originale restituo, reddoq;, casso, & annihilo. Impertior actu liberrimam facultatem Domino Archi-Episcopo declarandi InterRegni toti Reipublicæ, procedendi ad liberrimam Electionem Regis novi, eundemq; eligendi & Coronandi, simul declaro & promitto, quòd non tantum nullo modo impediam futuram Electionem Regnaturi, sed deniq; ad Confutationem qui venditabant, ac si cum aliquo de Regno transegissem, nullum Candidatum Dominationibus Vestris proponam, vel recommendabo, atq; ab hinc in persona ab actibus Convocationis & Electionis me-

reci-

recipiam, absensq; ero. Teneor insuper ex conscientiâ præcavere atq; rogare Dominationes Vestras, ne quenquam hujus Consilii velint invidiâ onerare. Omnes Potestates externæ me rogarunt, & ad hoc usque momentum me flagrantissimè rogant, ut hoc Consilium mutem, Civibus autem me oportet cum gratâ recordatione amoris erga me præbere testimonium, quod nemo illorum inventus fuerit, qui laudaret, multò minùs suaderet Abdicationem, quæ quod sit opus manus Domini & Vocationis meæ necessitas, inde apparet, dum totius mundi improbatio mihi eandem ex corde avellere non valuit. Et sicut in hoc toto negotio nemo de charitate meâ erga hanc Rempublicã dubitare potest, ita & ego vicissim fidenter de Dominationum Vestrarum amore mihi polliceor fore, ut pro substantia mea, Statui meo, atq; Honori Reipublicæ condigna, reservatos per me à supra dicta Abdicatione ejusq; pronunciatione exceptos reditus, hoc est, Oeconomiam integram Marieburgensem centum millia redituum, ex salis fodinis Vielicensibus, & denuò centum millia ex Vectigalibus Regni & Russiæ, ad mensam Regiam spectantia, in Lithvaniâ, Grodno, Sokol, & vectigalia, uti possidebantur, ut mihi à futuro Principe præstentur, per Pacta conventa caveatis. Per quod nihil de pane benè meritorum decedet. Reditus ex Oeconomiis omnibus, Sceptro vacante, ut ad me quoq; ordinario modo perveniant

niant per totum InterRegnum, mihi plenariè reservo. Erit hoc gratitudinis Dominationum Vestrarum erga me, (ut rogo) documentum, quando futuro Regnanti in Capitulatione exsolutionem meorum meæq; Domus debitorum commendabunt. Utrumq; hoc à Dominationibus Vestris impetrabit Domus Jagellonicæ tam beneficum à ducentis annis regimen, sub cujus propensione erga hanc Rempublicam libertates illius notabiliter creverunt. Valedico itaq; paterno corde Dominationib⁹ Vestris ex Throno decedens, orans ut Dominationes Vestræ hanc paternam & omnes charitates superantem intentionem meam gratè excipere, & sincerè interpretari velint. Gratias ago Dominationibus Vestris pro conservatione fidelitatis, & subjectionis, quam difficillimis temporibus constanter expertus sum. Puto quòd nemo de Regimine meo conqueri possit. Si quid tamen alicui in administratione nostra minùs placuerit, rogo ut hoc fragilitati, à quâ Diadema non liberat homines, & rationibus Status, quæ cum privatis utilitatibus non semper conveniunt condonet. Tandem uti amorem erga hanc Rempublicam cum Regali paludamento non exuo, ita Dominum Deum oro, & ardentiùs solutis curis orabo, ut Dominationibus Vestris ejusmodi suppeditet consilia, quibus per brevem terminum Interregni, & evectionem digni in Thronum Regnantis, exteras & malevolas prævertero factiones, fines defen-

defensos tutosq́ habere, internam tranquillitatem, & solidam unanimitatem inducere posſint.

Recitanti verò eandem mente divina & affectu Paterno conceptam orationē Reverendisſimo Dn. Vice-Cancellario multæ lachrymæ multas injiciebant moras. Poſtea memoratus Archi-Epiſcopus Gneſnenſis nomine univerſi Senatus, præ dolore ſedes ſuas deſerentis, & toto habitæ Orationis tempore ſtantis, gratiarum actione fungebatur, dexteramq́; Regis ad ejusdem genua advolutus flens oſculabatur. Cujus ſequendo exemplum Ordo Senatorius:

It lachrymans, magnoq́; humectat flumine vultum.

Porrò etiam Mareſchallus nomine Ordinis Equeſtris devotionem magnâ condolentiâ profitebatur, rogando, ne Sacra Regia Majeſtas dedignaretur innatum erga communem Patriam mutare affectum, juxtimq́; promittendo gratam populi erga Principem obſervantiam, atq́; ſic cum regnare deſinenti finis ſermonum erat gratiarum actio. Tandem huic Abdicationi coronidem impoſuit ſæpè dictus Pro-Cancellarius, vices Regiæ Majeſtatis gravi Oratione ſuſcipiens, atq́; in teſſeram perpetui & immutabilis affectus

gratiosam manum Regiam offerens, quam Nuntii terrestres supremis venerabantur osculis. His ita peractis, Serenissimus Thronum, tantæ fastigium fortunæ, relinquebat. Eheu! exclamare licet:

Ponitur hîc imos ante, corona, pedes.

Abeuntem Regem Dn. Dn. Senatores atq; Officiales de more comitari volebant, sed Serenissimus veluti jam ex fortuna Regia discedens in mores vitamq; privati, renuebat hunc sibi honorem exhiberi, quem nihilominus omni cum observantiâ præstabant. Rex itaq; magnâ prosequentium multitudine ad Palatium suburbanum deducebatur. Circa materiam Abdicationis non abs re erit annotare, quod deliberatum fuerit, quâ autoritate superiùs allegata Diplomata omnesq; alii actus deberent confirmari. Archi-Episcopo videbatur, quod sub titulo Actorum Interregni cum præliminaria Comitiorum deficerent, & in hâc re nulla instructio ad Conventus particulares transmissa fuerit. Sendomirienses verò Nuntii sentiebant, quod omnes Actus, non aliâ nisi Comitiali Autoritate possent approbari. Cum Acta inter Regni à Successore robur suum acciperent, Abdicatio verò exnunc

per

per Consensum Reipublicæ ratihaberetur. Quicquid verò Solennitatibus Comitiorum deesset, illud Respublica ex plenâ potestate in hoc casu extraordinario, unanimi assensu supplere posset. Conclusum itaq; est, ut per Constitutionem sub titulo Abdicationis, præfati actus volumini legum inserantur. Magnanimus isteRex postquam in Comitatu suo Zivecensi intellexerat, quem sibi Successorem vox Dei liberiq; populi designasset, Regni fines, ut antea fasces, reliquit, atq; in Galliam discessit. Ubi intra quadriennium Niverniæ scilicet XVI. Decembr. Ao. M DC LXXII. Charitati Patriæ (cui ob illatam Cameneciæ cladē illacrymavit) immortuus est. Cùm ergo Serenissimus Rex Michael certior redderetur, Patrem & Fratrem suum (ita literas ad eundem inscribere solebat) pro terrestri Corona, quam deposuerat, cœlestem accepisse, jussit honori ac memoriæ antecessoris sui die XVIII. Februarii Anno M DC LXXIII. exequias celebrare, quibus magnus ille erga defunctum amore Olszovius, pium impendit sermonem, atq; ita ut olim regnare, tunc vivere desinentis, vox factus est. Quoniam autem huic officio Parentali frequentia comitialis adfuit, venit mi-

hi in mentem memoranda dictio Metelli Macedonici, quâ denunciata morte Scipionis Æmiliani, Filios suos cohortatus est: Ite Filii, celebrate exequias, nunquam majoris concivis (ita se noster in Oratione Abdicatoriâ vocabat) funus videbitis. Caducam quidem mortalitatem in Gallia explevit, resurrectionem autem ad immortalitatem inter cineres majorum suorum in Poloniâ expectare maluit, uti ex laudatâ Oratione bis elucescit. Ergo tantummodò fatum morientis invidere Patriæ ossa voluit, non autem effatum viventis; cujus glorioso desiderio laudatus Olszowski, atq; Episcopus Cracoviensis Trzebicki, velificantes, ut gratam erga Dominum suum olim clementissimum monstrarent Orbi memoriam devotionemqve, Autoritate S. R. Majestatis, nunc feliciter sceptra tenentis, per Illustrem Dominum Opacki, Succamerarium Varsaviensem, altè memorati Regis urnam publicis exequiis monumentisq; ornandam adduci è Gallia curarunt. Præfatus etiam Episcopus Cracoviensis laudationem funebrem Serenissimo Joanni Casimiro, nec non Regi Michaëli Anno 1676. die 31. Januarii dixit, typoq; vulgavit. Hîc breviter addo observationem, quòd duo Casi-

Casimiri, priùs Religiosam quàm Regiam vitam probaverint: Casimirus I. & Casimirus noster Abdicans; ille in Monasterio Gallico Cluniacensi jam Diaconus erat; hic per biennium Jesuita, & antequam perseverantiam in eo statu professus esset, ab Innocentio X. Papa in numerum Cardinalium cooptatus: ille ex Gallia rediit, cum in Poloniâ vellet, hic in Galliam abiit, cum nollet regnare, ubi Abbatias S. Germani & Fecanensem aliasque obtinuit.

Ut tandem materiam de Abdicatione, quam ob raritatem prolixiùs exhibui, concludam, adjungo Jus Publicum ex eâdem ortum. Nam cum Novitas in Republicâ non possit esse sine periculo & magnâ revolutione, insertus est Pactis conventis Serenissimi Regis Michaelis de non abdicando Articulus, qui tamen in novissima capitulatione omissus.

V. DEPOSITIO sive EXAUGURATIO est Ducalis vel Regiæ Dignitatis coacta Abdicatio. Lechus II. Craci Filius detecto parricidio (Fratrem enim natu majorem Cracum, quem sibi ad Principatum obtinendum obstaculo esse non ignorabat, specie venandi incautum obtruncavit) Imperio exutus pulsusq; in exilium est.

eſt. Miecislaus III. cognomento Senex bis eſt Principatu deturbatus, & tertiò eum adeptus. Sic etiam Vladislao Lo̧ctico, quia boni Principis munia neglexit, Regnum abrogatur, ſed tamen poſt mortem Venceslai redditur. Singulare adhuc reſtat exemplum Henrici Valeſii, cui, poſtquam ille in Poloniâ ad quintum usq; menſem regnaſſet, atq; de Regis Galliæ Caroli IX. Fratris ſui morte certior erat factus; pugna in mente eximia orta eſt adoptivi Regni & nativi, amor Patriæ nutantem impulit, & quærenda Gallia jam inventam Poloniam vicit: Sic à pumilione ſeu parvo homine (dicto Kraſocki) ad Regnum propoſitus, parvo tempore eidem præfuit. Rem geſtam ex *Antonio Gratiano à Burgo de vitâ Commendoni Cardinalis, & Pontificii tunc in Poloniâ Legati* ob raritatem & ſtyli elegantiam hîc adſcribo: *Henricus ad Regnum, quod ei ſummis omnium ordinum ſtudiis eſt delatum, penè, per jocum à paucis eſt accerſitus; affirmari certè poteſt nemini ante cognitum, viſumve eorum, à quibus expetitus, creatusq; Rex fuit; Venerat fortè in Poloniam è Gallia pumilio quidam polonus natione, ac natus etiam honeſtè, (Kraſoſcio nomen fuit) qui adoleſcentulus rarâ parvitate in Galliam abductus, dono datus Reginæ, diu*

inter

inter oblectamenta Regum fuerat: scitus ipse, & ingenio solertior, callidiorq; quàm pro modo Corporis, ita rem suam naviter egit, ut pecuniosus, & locuples paucis annis evaserit. Senex factus revisere Patriam, suosq; agnoscere, agnosciq; cupiens, in Poloniam, vivo adhuc Augusto, redierat, multaq; ut fit, de Regia Galliæ, de Regni opibus, de Rege, deq; Henrico tum fortè Regis fratris exercitus Galliæ, secundâ bellicæ laudis famâ ductante, magnificè omnibus Conviviis, quibus sæpè à proceribus adhibebatur, prædicabat, & mortuo demum Augusto, cum omnibus propè sermonibus de futuro Rege quæreretur, palam ut Henricum sibi Regem ascisscerent, omnes sollicitabat; donec Andreæ Sborovii instinctu ab aliquot Nobilitatis Principibus, qui consilia cum Sboroviis sociaverant, in Galliam est missus, & datis ad Regem, Henricumq; literis, quibus operam pollicebantur, ire properè, eosq; ad mittendos Legatos, qui peterent Henrico Regnum, adhortari est jussus. Nec homunculus defuit rei, nec Reges, aut Nuncium, aut Nuncii auctores sprevere. Illo igitur eâdem celeritate, quâ venerat ad Polonos redire, & adfuturos in tempore Legatos renunciare jusso, haud segniter Galli negotio institerunt. Ut verò suam erga Electum & Coronatum probarent constantiam, repetebant observantiùs absentem sibi Regem Poloni, ideoq; die XII. Maji

Anno 1574. (pro quo die Comitia magna decreta erant) per literas fidei plenissimas statuebant eundem expectaturi, sin minus obedientiam & fidem datam renunciaturi. Sed cùm mora ex mora (cujus damna periclitans Sarmatia ferre non poterat) necteretur, tandem præfixâ Comitiorum die VII. Novembr: Poloni salutem Patriæ pro suprema habentes Lege, novæ se Electioni, quod corpus immensum sine Rectore stare ac librari non posset, accinxerunt. Quæ ante & circa Electionem Henrici in Regimine, & post discessum ejus acta sint, *Maximilianus Fredro* Castellanus Leopoliensis, tandem Palatinus Podoliæ, & stylo & rebus gravis Autor, descripsit.

VI. Superest adhuc una InterRegni occasio, quando scilicet VIVENTI REGI SUCCESSOR destinatur, id quod in Regno Electitio magis exemplo quam jure contingit, ideoq; consensus Ordinum requiritur. Ita Ludovicum Hungariæ Regem, Casimirus Magnus sibi Successorem constituit. Vladislaus etiam Jagello, licet non sine magnis difficultatibus perfecit, ut filius ejusdem, Vladislaus Jagellonides Successor designatus fuerit. Ita Sigismundum Augu-

stum,

stum, Patre vivente Regē nominatū, & decimo duntaxat ætatis anno Cracoviæ Sacro Diademate solenniter coronatum esse legimus, iis tamen conditionibus, ut à curis Regni abstineret, & quando sive vivo Patre, sive post mortem ejusdem, ad ætatem legitimam, hoc est ad annos quindecim completos pervenerit, jura omnia confirmaret, & ne per hoc exemplum liberæ deinceps Electioni aliquid derogaretur. Quo de Serenissimus Parens per diplomata Cracoviæ Anno M D XXX. & Petricoviæ M D XXXVIII. data cavit decrevitque. Post discessum dicti Regis Sigismundi Augusti Ordines Regni in Comitiis Varsaviensibus, antiquioribus sub trutinam missis legibus, expressè prohibuerunt, ne Reges vitæ suæ tempore nominarent Successorem, aut Electionem indicerent, vel quempiam alium modum designandi Regis tentarent, ut nimirum liberæ Genti illæsa semper foret eligendi Regis facultas, quam ferventissimo zelo, ut pupillam oculi semper tueri solita. Stephanus Anno M D LXXVI. it. M D XCIII. & Joann: Casimirus M DC LXVII. Quapropter Titulis etiam hæredum Reges sese abdicarunt, neque iis utuntur; Constitutione 1564. it. 1576. Sigism.

III. Anno 1593. Idem in Capitulatione Michaëlis, & Joannis III. continetur, ubi Reges jurârunt, se intactum & illibatum jus illud Cardinale Genti Polonæ ac Lithvanæ servaturos.

VII. Postquam ergò emergentis InterRegni occasiones induxi, superest de ipso InterRegni Statu agere. Ubi sciendum, quod illud Archi-Episcopus Gnesnensis moderetur, qui etiam tunc, quando Reges extra fines profecti fuerint, ut cùm Henricus altè memoratus in Galliam, Sigismundus III. in Sveciam discessissent, officii sui partes exercet. Quomodo se, si Rex à vero juris tramite abit, gerere debeat, exhibet *Fredro in Historia Henr. & Piasec:* Anno 1590. allegat exemplum. Prudentissimè autem (ut rectè censet Carncovius) à majoribus nostris Regni Primatus institutus est, nempe quod non plures, sed unus sit non solùm actionum publicarum Dux & Autor, verùm etiam sententiarum determinator ac definitor omnium. Is autem ideo Sacerdotalis est Ordinis, quod in Sacerdotem Regni affectati suspicio cadere non potest: dictus *Carncovius Epistol. Viror: Illustr:* Hic itaque Ordines Reipublicæ per diploma ex Cancellaria sua de morte Principis certiores reddit, Conventus

ventus particulares & Consilium Generale seu Convocationem indicit. Hîc notandum, quòd Nuntii Terrestres factâ, & Senatui Deputatos ex tribus Gentibus denunciatâ Electione Mareschalli, ad requisitionem Inter Regis conclaviô conjungant, & in Senatorio ejusdem propositionem audiant, ubi deindè Confœderationis vinculum, sub fide, honore & conscientiis redintegratur, atque interna & externa securitas prospicitur, & si necessitas svaserit, de rebus etiam aliis verbi gratia de stipendiis militum, tractatur. Præcipua etiam cura circa Cracoviam geritur, non tantùm ideò, quia pretiosa Regni ibi asservantur, sed etiam propter majorem securitatem, si circa electionem oborta fuerit scissio, ne ista urbs capta, totius captura & præda sit.

VIII. Si fuerit Regina Vidua, tunc Archi-Episcopus cum Senatoribus & Mareschallus Equestris cum Nuntiis Terrestribus mœrorem suum de morte Regis exponunt. Quæ veneratio etiam Serenissimæ Reginæ Eleonoræ solenniter exhibebatur.

IX. Post mortem Ludovici Regis Anno 1382. exemplum Confœderationis primum, quæ Polono-

lonorum idiomate Kaptur dicitur, translato nomine à tegumento quodam capitis vulgo Kaptur appellatur, quod videlicet ejusmodi Confœderatione veluti tegumento quodam, periculoso InterRegni tempore, perinde ac galeâ quâdam Reipublicæ Caput protegatur. Extat in Statuto *Prilus: lib. I. cap. I. artic. 2. fol. 6* vid. *Dresnerus lib. I. Institutionum Jur. Reg. Pol. tit. 9. p. 22.*

X. Hinc Judicia, quæ sub tempus InterRegni ab Innotescentiâ publicatâ celebrantur, Capturalia vocantur, silentibus Ordinariis omnibus post denunciatorias Archi-Episcopi, excepto, quod propter majorem Ordinem & Securitatem circa corpus mortui Regis Dominis Mareschallis solitam Jurisdictionem usq; ad Electionem reassumere & exequi committatur, *per Confœderationem Anni* 1674. p. 21. Judices autem ad Judicia Capturalia in Conventibus particularibus eliguntur, atq; ad præstandum Juramentum super justè judicando, rotâ Juramenti Tribunalitii obligantur, *dict. Confœderatio.* p. 6. 7. Huc autem non pertinent actiones, quæ ante InterRegnum, vel ad Tribunal, vel post Curiam Regiam, vel ad quodcunq; aliud Judicium intentatæ fuerunt, sed tantum modò, quæ à die mortis

mortis Regiæ usq; ad Coronationem futuri Regnantis interveniunt, & quidem actiones criminis, facti violenti, & personalis injuriæ, videatur *Confœderatio Loc. cit.* Tribus verò septimanis ante, & post Comitia Electionis, à Judiciis præfatis supersedere tenentur. Stantibus autem Comitiis Warsaviæ per Deputatos utriusq; Gentis Generale componitur Judicium, de quo infra.

XI. Dicto Archi-Episcopo tanquam Primati in tali termino Reipublicæ ad subitos casus ex utroq; Ordine Gentis utriusq; certæ personæ adjunguntur, ut maturo Consilio & auxilio, vel ore tenus, vel per literas assistentiam præbeant, ne quid Respublica detrimenti capiat. Graviora verò & Statum Reipublicæ, animamque Intergni concernentia, ad Electionem pro decisione Ordinum reservanda sunt. *Confœderat. Anno* 1668. *& novissim: Anno* 1674. *p.* 14. *&* 15.

XII. Nec minùs ad Exercituum Duces ex Senatorio & Equestri Ordine nonnulli deputantur, ut Consilia bellica maturè & dextrè possint peragi. *Confœderat.* 1674. *p.* 16.

XIII. Notandum etiam, quod tempore InterRegni ad octo illos Senatores, sub quorum Sigillis & Clavibus Thesaurus asservatur, multi

alii

alii ad revidendum Thesaurum, tàm ubi insignia, quàm ubi Archiva Regni deposita sunt, deputantur, ut juxta Inventarium conscribant Regestrum in Comitiis Coronationis producendum. *Confœderat*: 1674. *p*. 12.

XIV. Nominantur etiam ad Revisionem, Oeconomiarum & Bonorum Mensæ Regiæ Commissarii, qui de Statu redituũ tenentur sub tempus Electionis informare Rempublicam. *Confœderat*. 1674. *p*. 16.

XV. Cùm mortuo Rege penes Ordinem, Senatorium & Equestrem jus Majestaticum remaneat, ab Externis Principibus titulum Serenissimæ Reipublicæ requirunt. Ne autem eorundem Ministri Varsaviæ tunc resideant, cavet *Confœderat*: *Anno* 1668. & *Anno* 1674. *p*. 15.

XVI. His ita provisis dies futuræ Electioni præfigitur, atq; Ordinibus, & illis, quæ jure Electorali gaudent, Civitatibus indicitur, ac terminus, quamdiu debeant durare Comitia, assignatur, & si opus sit, prolongatur.

XVII. Quando ergò lux optata advenit, à Summo Principe in Templo Sancto Joanni dicata, sumunt principium, ac postea Ordo Equestris in campo patenti, propè Warsaviam & Villam

lam Wola, ac locum circumvallatum, tribusq; portis, Orientali, pro majori, Meridionali, pro minori Polonia, Occidentali, pro Lithvania pervium congregatur, ubi eligunt Mareſchallum, per pluralitatem votorum, ad quæ tunc omnis Nobilis concurrere poteſt, ideoq; ad facilitanda eadem, Anno 1669. adhibebatur methodus, ut ſinguli ex quolibet Palatinatu ad aliquot passus rotam intrarent. Quanta enim illo tempore ſuffragantium multitudo fuerit, inde patet, quòd, licet Illuſtris Dominus Joannes Comes de Odrowąz Pieniądzek, Capitaneus Oſvecimenſis, ſexcentos & decem pro ſe habuerit calculos, Illuſtr: Dominus Felix Potocius Subdapifer Regni, nunc Palatinus Siradienſis, eundem majori numero vicerit, quippe vota octingenta octuaginta & unum pro ipſo militabant. Poſtquam itaq; Ordo Equeſtris Directorem ſibi elegit, & per juramentum, (uti in duabus proximè peractis Electionibus obſervatum eſt) obligavit, ad Illuſtriſſimum Senatum (qui ſub tentorio lignis extructo, Polonicè Szopa commoratur) admittitur. Ubi præmiſsà, ore Mareſchalli, Salutatione, ab Archi-Epiſcopo Gneſnenſi

InterRege fit propositio, ac Dominorum Senatorum consulta excipiuntur.

XVIII. Deinde ad Securitatem Actus illius JudiciumGenerale Capturale constituitur,quod cum Mareschallis utriusq; Gentis tres Deputati ex Senatu, scilicet ex qualibet Gente unus, & duodecim ex Ordine Equestri, præstito priùs in facie Reipublicæ flexis genibus juramento, exercent, cessantibus interim ubiq; particularibus judiciis capturalibus. Circa Deputatos ex Ordine Equestri denominandos in InterRegno Ao. 1669. interpellabatur Mareschallus à nonnullis, qui volebant, ut Deputati æquè, ac Mareschallus, per calculos eligerentur, provocando ad legem scriptam, quæ jubet, ut Deputati, nemine contradicente, eligantur. Quæ tamen verba Director ita interpretabatur, quòd post denominationem cuilibet liberum esset, contra hunc, vel illum Deputatum, legitimam inferre exceptionem. Quâ ratione pervicit, ut solus, more antiquo, præfatos Judices constituerit, hâc tamen cautelâ, ne ex uno Palatinatu plures, neve absentes eligeret. Decreta autem præfati Judicii Generalis, Notarius Terrestris Varsaviensis, præmisso super Secreta non revelanda jure-

jurans

jurando, ſine facultate tamen ferendæ Sententiæ, connotat. *Videantur Acta Elect.*

XIX. Ante Electionem etiam jubet Lex, ut priùs exorbitantiæ diſcutiantur, & vulnera Reipublicæ ſanentur. *Confœderat: Anni* 1674. *p.* 9. Transfertur autem hoc negotium ex Campo ad Capitolium, & tractatur per Deputatos ex utroq; Ordine ſingularum gentium, qui matutinis horis in Arce Varſavienſi congregantur, ut etiam à meridie Conventui Generali extra Civitatem intereſſe posſint. Sed cùm hoc ſit opus arduum & odioſum, operas inanes facit. Nam Anno 1632. certa exorbitantiarum puncta jam erant trutinata, non tamen typo, ſed tantùm Caſtro Varſavienſi tradebantur. Sub InterRegno etiam poſt Abdicationem Joannis Caſimiri jam erant literis excuſſæ, quæ tamen mox ſupprimebantur. Intereà variorum Principum, præcipuè Candidatorum Regni, Legati apud Sereniſſimam Rempublicam audiuntur, de quibus notandum, quòd non debeant in perſonâ Varſaviam appropinquare, ſed adventum Reverendiſſimo Domino Primati denunciare, ut cuilibet ſubſiſtentiam asſignet, & Reſidentes ex Ordine Nobilitatis, ne factionibus indulgeant,

adjungat. *Confœderat. Anno* 1668. *&* 1674. *p.* 15. Quando ad Audientiam admittendi ſunt, mittitur ipſis obviam rheda Archi-Epiſcopalis, quam aliorum etiam Procerum currus ſtipant, ubi propè locum Electionis advenerint, á Mareſchalcis & Deputatis ex Ordine utroq; per gentes, in rotam Equeſtrem, quorſum Senatus ſeſe tunc confert, introducuntur. Pontificis Romani Legatum non modò ſeculares, ſed etiam aliquot Epiſcopi introducunt, rotam ingreſſo Archi-Epiſcopus è curuli ſurgens ad duos paſſus it obviam, locumq; inter ſe & proximum ſibi Epiſcopum tribuit, aliis verò Legatis inter Mareſchallos locus aſſignatur. Ablegatis Celſisſimi Ducis Curlandiæ per Mareſchallum Equeſtrem introductis, â dextero latere, inter Palatinatus Prusſiæ locus conceditur. Literas fidei ſeu Credentiales ad Senatum Secretarius Regni Major vel Referendarius, ad Equites verò Mareſchallus eorundem prælegit. Legatis reſpondet Archi-Epiſcopus nomine Senatus, Mareſchallus nomine Nobilitatis.

XX. Quicunq; autem Sponſam hanc procantur, & de aureo Regni Pomo decertant, â loco & conſeſſu Electionis abeſſe tenentur, *juxta*

ta

ta Constitut: 1633. *p.* 13. Hanc tamen provisionem mirabilis Deus tàm in Electione Serenissimi Regis Michaëlis gloriosæ memoriæ, quàm in novissima Serenissimi Joannis III. feliciter Regnantis dispensavit, eligendos in occulto tenens medios inter Electores. Quippe famâ, spe, veneratione potiùs alii destinabantur Imperio. Occasionem verò isti Legi condendæ dedit Vladislaus IV. qui post fata Sigismundi III. paulò post Conventum inchoatum Varsaviam, ægrè id ferentibus Ordinibus (licet Primarii quippe appropinquanti obviam processerint) advenit. *Piasecius sub Anno* 1632. Antiquius tamen illud obtinuisse apparet inde, quòd, cùm tempore Interregni ante electum Henricum Regem aliquot nominarentur Piasti, Zamoyscius tunc Capitaneus Belzensis efflagitaverit, ut se omnes isti Piasti suscepturinè essent Regnum, si ita Deo visum fuerit, publicè declararent, si id facerent, Castris ab urbe excederent, cum illis, qui Regnum ambiunt, Electioni sibi interesse per Leges non licere scirent. *Carncovius in Epistolis Viror. Illustr: lib.* 3. *ad Hosium Cardinalem.* Paulò aliter rem narrat floridissimus ille de Henrico Valesio Scriptor *Andreas Fredro*: petiisse dictum Zamoyscium,

ſcium, quoniam externorum Principum & Petitorum Oratoribus abſentibus ad dicendas de Rege ſententias decurreretur, ſic æquum eſſe, ut abeſſent Cives, qui Regnum peterent: Si itaq; non de ipſis Petitoribus purpuræ, ſed de eorundem Oratoribus locutus eſt Zamoyſcius, ſalvari poteſt Sententia Piaſecii, quòd, ſcilicet demùm Vladislaus per præſentiam ſuam ſub tempus Electionis occaſionem Legi conſtituendæ præbuerit. Notandum hîc, quòd divus Joannes Caſimirus ſtatim circa propoſitionem die 12. Junii Anno 1668. factam ſpontè declaraverit, & poſteà in Reverſalibus circa Abdicationem datis inter cœtera etiam promiſerit, ſe remotiùs ab Actu & loco Electionis, durante eâdem, manſurum.

XXI. Tandem Electores ad opus illud, quo nullum in Polonia majus extat, ſe accingunt, præſtito priùs, uti in Convocatione & Electione ante Sereniſſimum Regem Michaëlem factum eſt, jure jurando. Quæ tamen Solennitas in proximo InterRegno omiſſa eſt. Antequam verò ad ſuffragia acceditur, DOMINUM ILLUM, per quem Reges regnant, in Conſilium & Auxilium, genua flexi, vocant, intonando

Hymnum:

Hymnum: VENI SANCTE SPIRITUS, &c. Tunc Palatinatus quisq; secessu facto, vota sua expedit, ac cum aliis communicat. Quando jam in aliquem Candidatum calculi omnium & singulorum conspirant, Archi-Episcopus Gnesnensis tribus vicibus sonorâ voce quærit, an omnium consensus, an omnibus exorbitantiis satisfactum sit. *Confœderat: Anni* 1674. *p.* 2. Post datum applausum Regem electum nominat, ac deindè Mareschalli Gentis utriusque eundem promulgant, ac sic deniq; TE DEUM LAUDAMUS cantatur.

XXII. Electus verò, ut omnia Jura, Privilegia & Immunitates, quæ per Pacta Conventa exhibentur, ante nominationem & denunciationem jure jurando approbet, habet *Confœderat: Anni* 1668. *&* *dict:* 1674. *p.* 2. Rex tamen Michaël, uti & modernus Serenissimus Joannes III. aliquot post Nominationem diebus elapsis, in Templo Sancti Joannis ad Altare majus Juramentum præstiterunt, & ab Amplissimis Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ Ordinibus Decretum & Diploma Electionis traditum & consignatum receperunt. Si verò Rex electus absens sit, tunc alibi coram Legatis Reipublicæ Juramen-

ramento se obstringit. Ita Sigismundus III. in templo Monasterii Olivensis propè Gedanum ex Formula ab Ordinibus præscripta, jus jurandum præstitit, atq; Diploma Electionis accepit. *Piasec: in Chron: sub Anno* 1587.

XXIII. Hîc notandum, quòd novo Regi Mareschalli caduceos non sublevatos sed submissos præferant, *videatur Piasec. ad Annum* 1632. Literæ etiam ab eodem sub titulo ELECTI REGIS extradi solent, & Sigillo Cameræ muniuntur, olim Sigillo annulari; Nisi quod moderno Regi Sereniss: Joanni III. concessum sit Sigillum Magni Ducatus Lithvaniæ, idque ad ipsam tantùm expeditionem Moscoviticam, concessum quoq; eidem, pro hâc vice Generalem expeditionem indicere, & Archi-Episcopum denominare. *Vid. Act: Elect:* Mandata autem sive Citationes ante Coronationem sub Sigillo aliquo terrestri extraduntur. *Vid. Constitut: Anni* 1632. Jura enim Majestatis demùm post Coronationem exercentur, nam eo usq; durat InterRegnum.

XXIV. Destinata Majestati Capita ornare Coronis, mos est antiqvus, & Polonis etiam usitatus, delectâ ad istum Actum Cracoviâ, cujus Templum Cathedrale à Vladislao Loctico

Anno

Anno 1320. Jure coronandorum Poloniæ Regum, primùm dotatum & privilegiatum est; antea enim in loco minimè tuto Gnesnæ coronabantur, ubi etiam Insignia Regni asservabantur. Vladislaus tamen Jagellonides etiam post dictũ Privilegium scilicet Anno 1434. Posnaniæ coronatus legitur.

XXV. Ante Coronationis Solennia defuncti Regis funus peragitur. Sic ante Coronationem Serenissimi Joannis III. duorum Antecessorum scilicet, Joannis Casimiri & Michaëlis exequiæ Cracoviæ simul celebrabantur. Quos ad unum eundemq; Thronum Sors Regia evexit, illos mors humana uno eodemq; curru ad sepulturæ locum advexit. Notatu hîc non indignum, quòd ultimi Descendentes Domus Piasteæ & Jagellonicæ uno tempore fuerint terræ mandati. Dux enim Lignicensis Brigensis, ex lineâ Piasteâ Anno 1675. die 30. Januarii, & Joannes Casimirus die 31. ejusd: sepultus est, imò si introitus Serenissimi Regis Joannis III. præfixo die scilicet 29. ejusdem Cracoviæ effectum suum fuisset sortitus, utriusq; sepulturam præfatus dies 30. Januarii junxisset. Humatur autem prius Rex mortuus, ut Imperaturus, qui Imperantis cernit

Sepulturam, Privilegia mortalitatis & vitæ brevitatem noſcat. Certè, inter omnes, qui Regimen ſuper populum Dei tenuerunt, nullus eſt, quàm Rex David, qui ſeptuageſimum exceſſerit annum. Ex Regibus tamen noſtris Sigismundus I. ultra octuageſimum vixiſſe dicitur. Ad exequias redeundo, hîc annoto, quòd Caſimirus Magnus 1371. demùm poſt Coronationem novi Regis ſcilicet Ludovici ſumptuoſis admodùm expenſis terræ mandatus fuerit. Extant quoq; exempla, ubi Sepultura præceſſit Electionem, ſic Joannes Albertus electus eſt in Regem ſepulto jam Caſimiro III. Jagellonide, & illius exequiæ itidem ante Electionem Alexandri Regis celebratæ ſunt. Huic funebri Pompæ Regni, Magniq; Ducatus Lithvaniæ & Palatinatuum ac Terrarum Vexilliferi Vexilla præferunt. Adſunt infulati Epiſcopi, portatur Corona, Sceptrum, Pomum Aureum, & Gladius. Ad Sepulchrum Officiales ſua frangunt Inſignia, Mareſchalli baculos, Cancellarii Sigilla, & Armigeri haſtas.

XXVI. Coronandus, more Regibus Polonorum conſveto, pedes, rupeculam Caſimirianam, vulgari nomine Skalka dictam, Solenni Proces-

Processione visitat, & S. Stanislaum Sczepanovium à Rege Boleslao Audace, dum Sacra perageret, Anno 1079. occisum, deprecatur. Posteà ad Arcem revertitur, & in Sacella dicti Stanislai, quæ in Cathedrali Templo est, reliquias ejusdem, argentea tumbâ reconditas, veneratur, eum in finem, ut Deus Sangvinis innocenter effusi pœnam, à Rege Regnoq; avertere dignetur, exemplo Davidis ob cædem Abneri, 2. *Samuelis* 3. *versu* 28. Deindè, ut Reges in principio statim ab effusione sangvinis abominationem capiant, nec potestate suâ ad oppressionem unius vel alterius innocentis abutantur.

XXVII. Post hæc ad Solennia Coronationis (quæ pro die Dominico vel Festo determinari solet) proceditur. Quod Jus Archi-Episcopo Gnesnensi juxta Privilegium à Casimiro III. Anno 1451. concessum, & à Sigism: I. Anno 1507. tùm Sigism: Augusto Anno 1550. confirmatum competit. Rempublicam nostram (scribit ad Masovios *Carncovius Episcopus Cujaviensis*), sic à Majoribus institutam accepimus, quod ea inter nos fratres insignia partita sit. D.D. enim Polonis minoribus, Fratribus nostris datus est Thesaurus, Corona Regia, Magistratus quoq;

nunc ad illos importati sunt, eò ad Coronandũ Reges convenimus, ibi Principes nostros sepelimus, magnus hic illorum honor, magnum Dignitatis decus. Nobis quoq; majoribus Polonis, id monumentum pulcherrimum, appello Excellentiam Dignitatis, relictum est, quòd penes Nos sit Primatus Regni, non personæ Archi-Episcopi, quatenus est Archi-Episcopus, sed majoris Poloniæ terris attributus, ut nullus Princeps, præter hanc prærogativam coronari queat. *Dict: Carncov: libr. 3. Epist: Illustr: Viror:* Habet minor Polonia Coronam, major Coronatorem.

XXVIII. Hinc si Archi-Episcopus functionem istam peragere nolit, vel legaliter impeditus sit, Episcopo Cujaviensi prærogativa hæc Decreto Ordinum die 25. April: Anno 1576. quod habet *allegatus Carncovius libr*: 3. permissa est; quia Cujaviensis in majori Polonia, juxta Archi-Episcopum, proximum locum obtinet.

DECRE-

DECRETUM SENATUS & Ordinum de coronando Sereniſſimo Rege Stephano à Reverendiſs: Dno. Epiſcopo Cujavienſi: Et Declaratio Privilegii Reverendiſs: Dn. Archi-Epiſcopi Gneſnenſis.

Nos Conſiliarii Regni Spirituales, & Seculares, ac Nuncii omnium Regni terrarum, ab Equeſtri Ordine ad Coronationis Conventum cum plena facultate miſſi; Univerſis quorum intereſt ſignificamus. Quòd cùm Cracoviam, ad diem Coronationi in Conventu Andrejovienſi conſtitutam, & ſemel atq; iterum prorogatam conveniſſemus: communi omnium noſtrum conſilio & conſenſu id egimus, & procuravimus, quò Reverendiſs: in Chriſto Patrem & Dn. Jacobum Uchanski, Archi-Epiſcopum Gneſnenſem, eò adduceremus: ut pro officio ſuo, ex Privilegio à Caſimiro Rege ſibi conceſſo ad perficiendam Coronationem Cracoviam veniret, ſolenniq; muneri ſuo ſatisfaceret. Et quamvis jam anteà ex Conventu Andrejovienſi de eo admonitus

nitus fuiſſet, tamen Concordiæ & amoris fraterni deſiderio iterum etiam ex præſenti conventu Legatos noſtros, & per literas ſuas ſe brevi affuturum promiſiſſet, cùm ſuâ causâ, tùm etiam Sereniſs: Regis expectatione, qui etiam tùm in itinere erat, tempus Coronationi præſcriptum prorogavimus. Poſteaquam verò ſatis diu eundem expectaviſſemus, Regiaque Majeſtas jam jam Cracoviam adventaret: tertiò etiam Varſaviam ad eundem miſimus: orantes & hortantes, ut ad Nos quamprimùm acceleraret; ſimulq; denunciantes, propter impendentia Reipubl: pericula, nos ipſius adventum diutiùs expectare non poſſe. Cùm verò & ex Legatis Noſtris, & ex ipſius literis, nobis ſatis jam conſtet, eum, contra quàm promiſerat, ad Nos venire, muneriq; ſuo ſatisfacere nolle, aut non poſſe: cùmq; ſatis perſpiciamus, quot & quanta pericula, ſi diutiùs etiam Coronatio prorogaretur, Reipubl: immineant: unâ mente in eo omnes conſenſimus: ut ſine ulla procraſtinatione Sereniſs: Stephanus Rex electus, unà cum Sereniſs: Anna Regina, ex præſcripto literarum ad univerſos Regni incolas jam anteà transmiſſarum à Reverendisſ. in Chriſto Patre & Domino

no Stanislao Carncovio, Dei Gratiâ Episcopo Cujaviensi, qui in Majore Polonia secundum Dominum Archi-Episcopum proximum locum obtinet, coronentur. Ne verò quispiam reperiatur, qui verbis Privilegii Regis Casimiri inhærendo, quacunq; ratione hoc ipsum negotium atq; actionem in dubium revocare velit. Idcircò Nos habito respectu Legum & Statutorum de Coronatione factorum, diligenterq; consideratis ipsius Privilegii verbis, animadvertentes, quæ absurda indè sequerentur, si quis illud ita intelligendum esse existimaverit, ut ad solum Dominum Archi Episcopum omnem coronandi facultatem ita astrictam esse vellet, ut nullo casu alium quenquam id facere posse affirmaret: hoc ipsum Privilegium Autoritate Constitutionis Conventus præsentis ita interpretamur, declaramus, ac decernimus, eamq; ipsius esse mentem omninò judicamus: quòd scilicet Reverendiss: Domino Archi-Episcopo volente & valente, nemo alius præter eum Regem coronare aut debet aut potest. Quod si verò ad id vocatus, hoc ipsum facere aut noluerit, aut non potuerit, vel etiam è vivis sublatus fuerit: is cui hoc ipsum proximè competit ex Majori Polonia,

eadem

eâdem poteſtate atq; Autoritate id perficere poteſt & debet. Quod ſi quis præter hanc interpretationem & Declarationem noſtram, iſtud Privilegium aliter intelligere aut interpretari voluerit, præſentiq; Conſtitutioni atq; Decreto noſtro adverſari auſus fuerit: is pro hoſte & turbatore Reipublicæ habeatur, juxta Conſtitutionem Conventus Andrejovienſis. Datum Cracoviæ, die 25. Aprilis. Anno Domini 1576.

Sic ergò Stephano Regi Sacrum Diadema impoſuit, memoratus Stanislaus Karnkovvski, Epiſcopus Cujavienſis, eò, quòd Jacobus Uchanski Archi-Epiſcopus, Maximiliani partes ſequeretur. *Piaſec: in Chron: p. 2.* Conſtantiæ quoque Reginæ Coronandæ ritum Sacrum Petrus Tylicki Epiſcopus Cujavienſis expedivit: Cardinalis enim Maciejovius nondum adierat poſſeſſionem Archi-Epiſcopatus, ſed adhuc pallium Româ expectabat. Obſervandum tamen hîc, quòd licet durante proximo InterRegno Caſimirus Florianus Dux in Klevvan Czartoriiski Archi-Epiſcopus tantùm Nominatus, & nondum à Pontifice Romano Confirmatus fuerit, InterRegis tamen munia exercuerit & denique, cum fatis cederet, meritiſſimus ille in Patriam

Senator

Senator Andreas Trzebicki Episcopus Cracoviensis, (præmissâ per Reverendissimum Dominum Gembicki Episcopum Cujaviensem præcustoditione) Serenissimum Regem Joannem III. nominaverit, uti in Actis Electionis reperitur. Sed ante mortem etiam supradicti Archi-Episcopi per totum Actum, ore istius Viri Gravissimi Respublica locuta est. Post Cujaviensem competit jus illud Episcopo Posnaniensi, tanquam secundo Majoris Poloniæ, qui in novissimo InterRegno, cùm Ordo ipsum tangeret, recusavit hanc functionem, quoniam Cracoviensis & Cujaviensis Episcopi absentes tantùm à loco ipsius Electionis, præsentes tamen Varsaviæ erant, & dehinc etiam, uti ex antecedentibus patet, comparuerunt. Sed olim Vladislai Jagellonis Consortem Elisabetham Pileciam ab Archi-Episcopo Leopoliensi Joanne Ressovio coronatam esse legimus, Archi-Episcopus enim Gnesnensis Nicolaus Traba in Consilio Constantiensi tunc erat, apud quod, ne sibi posterisqve suis ea prærogativa Reges & Reginas coronandi surriperetur, obtinuit, ut Archi-Episcopus Gnesnensis deinceps Primas Pol. haberetur. *Herburt: in Historia pag. 228.*

XXIX. Antequam verò Ceremonias Coronandi Regis exponam, de Insignibus Regni aliquid dicere expedit, quod nimirùm eadem sub Sigillis & Clavibus non tantùm Thesaurarii, sed aliorum etiam septem Senatorum, Castellani & Palatini Cracoviensis, Posnan: Vilnen: Sendomirien: Calissien: Trocen: Palatinorum asservantur, & non nisi de consensu omnium Ordinum extraduntur. *Constit: Ann.* 1576. *Confœderat:* 1668. *Pacta Conventa Regis Michael. & Joann. III.* Absens ex justa causa, clavem mittere tenetur; Defuncti verò Sigillum & Claustrum per reliquos aperitur.

XXX. Ritus Coronationis defuncti Serenissimi Regis Michaelis I. hic erat. Postquam Anno 1669. inter Castrensem & Civicam lætitiam, tormentorum & bombardarum explosiones, Urbem Cracoviam (in cujus foro duo Arcus Triumphales variis Statuis & Inscriptionibus ac mixta suavissima Musicalium Instrumentorum harmoniâ venientem excipiebant) solennissimè acceptis à Magistratu in prima porta Clavibus ingressus, & ad Arcem, ubi à Capitaneo loci claves ipsi tradebantur, deductus erat, atq; altero die rupeculam Casimirianam visitaverat, Festo Michaëli Archangelo dicato, splendidè

ſplendidè indutus, à Legatis Pontificis Romani & Imperatoris Senatuq́; & Equeſtri Ordine ad Baſilicam Cracovienſem, ſolenni Proceſsione deducebatur. Inſignia, hoc eſt, Corona, Sceptrum, Pomum aureum, & gladius evaginatus (quæ aliàs Senatores atq́; Enſiferum Regni, quibus hoc officii eſt, prætuliſſe legimus) per Præfectum Stabuli Regni Smœling ac Capitaneum Felinenſem Wolff ante ingreſſum Regis ad Altare apportata Reverendisſimo Archi-Epiſcopo Prażmowski tradebantur, qui eadem in Altare deponebat. Coronandus ab Epiſcopo Cracovienſi & Cujavienſi, in templo exceptus, & ad Archi-Epiſcopum, cui Reverentiam faciebat, deductus, locum inter dictos Epiſcopos medium capiebat. Poſtquam ſummus Præſul cum Collegis ſuis ex Pontificali Romano Regem ad pietatem & ad benè tractanda Reipublicæ gubernacula monuiſſet, idem genua flexus manum Archi-Epiſcopi oſculabatur, votumq́; ex formula prælecta faciebat. Porrò de ſervandis & manutenendis Pactis Conventis (quæ priùs legebantur) juramentum, tacto digitis Evangelio, præſtabat, & á principio uſq́; ad finem Litaniæ (impertiente interim Archi-Epiſcopo cum

Collegis benedictionem) prostratus humi, ad rubrum holosericum jacebat. Tandem Serenissimus Rex pallio & veste exutus, ab Archi-Episcopo Oleo Sacro in manu dexterâ ad cubitum & in Scapulis inunctus iterumq; indutus, & posthac in Sacello, ubi Zadzik Episcopus Cracoviensis & Cancellarius Regni olim resurrectionem expectat, per Mareschallos Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ Sandaliis, tunicâ, Chirotecis, quæ auro, argento, gemmis, lapidibusq; pretiosissimis fulgebant, vestitus à Senatoribus & Officialibus (inter quos Illustris Dominus Sieniawski Vexillifer Regni, uti antehac circa ingressum, vexillum Regni Aquilâ ex auro argentoq; texta atque insignibus Regiis splendidissimum præferebat) ad Thronum medio templo ordinatum ducebatur, ubi supplex faciem advertens Altari Missam audiebat. Posteà iterum ad Altare adducto Archi-Episcopus Gladium ad dextram inserebat, eumq; ab Illustri Domino Bielenski Ensifero Regni ad vaginam reconditum, lateri Regio accingebat, cinctus assurgendo denudatum gladium bis in Crucem vibrabat, atq; illum cùm ad sinistrum detersisset brachium, vaginæ intrudebat. Deindè Archi-

Episcopus

Episcopus genua flexo Diadema imponebat, quod reliqui Episcopi unâ prensum manu eousq; tenebant, donec Coronator preces absolveret, qui porrò dexteram Regis Sceptro, sinistram aureo pomo implebat, assurgenti gladius solvebatur, atq; Domino Ensifero Regni ad præferendum tradebatur. Tandem Serenissimus in medio Archi-Episcopi & Præsulis Cracoviensis ad Theatrum illud supra dictum ducebatur, atq; ita (sit venia verbo) inthronisabatur. His peractis, Archi-Episcopus se iterum ad Altare recipiebat, atq; TE DEUM LAUDAMUS exordiebatur. A quo post hymnum finitum, recedens, ad Altare considebat; Quò etiam Serenissimus Rex veniebat, ibidemq; sæpiùs memorato Archi-Episcopo supplex factus, aurum offerendo, manum deosculabatur. Confessione dein Archi-Episcopo factâ Sacro-Sanctum, Christi Corpus accepit. Solennitatibus istis absolutis, Archi-Episcopus omnibus benedictionem impertiebat, & Branicki Mareschallus Curiæ Regni clarâ voce exclamabat: VIVAT REX MICHAEL! quam populus magno cum fœnore reddebat. Postremò ab Illustrissimo Domino de Raciborsko Morsztyn SupremoRe-

gniPoloniæThesaurario deThrono RegioNummi Missiles in populum erogabantur, atq; ita Coronationis Actui Coronis imposita est.

XXXI. Dum ad Palatium Coronatus deducebatur, tormentorum sonabant tonitrua, ac ibidem designandæ causa lætitiæ, convivium sumptu Dapiumq; numero prorsùs Regale habebatur, ubi Serenissimus ad Mensam eminentiorem se contulit, & in Capite ejusdem consedit, cujus dexteram Nuntius Summi Pontificis & Legatus Augustissimi Imperatoris, Illustrissimus Dominus Comes de Schafgotsch; Sinistram Regia Mater & Conjux modò dicti Comitis occupavêre, porrò ad mensam à dextera parte Aulæi D.D. Senatores, aliiq; Regni Proceres ordine accumbebant: è Regione autem Uxores, aliæq; Illustres fœminæ, fruebantur epulis. Interim promiscuo vulgo in Regio isthoc Palatio, tres integri ferarum & altilium vario genere farcti & assati boves, cum aliquot cerevisiæ doliis in prædam cessêre. Trahebatur illud Convivium usq; ad seram vesperam, ubi tandem artificiosi ignes spectabantur. Atque sic istius diei solennitati litatum est.

XXXII. Die 30. Septembr. Rex maxima cum

cum Solennitate & Pompa Equo ad forum vehebatur, & poſtquam in Curia Civitatis Regio indutus erat ornatu, pedes, ad editum ſolium hunc in finem pulcherrimè juxta Prætorium factum veniebat, ubi Magiſtratus ſubjectionem Urbis teſtabatur, & in argentea patina claves portarum omnium deauratas tradebat. Ad hæc de Throno Olſzowski, Regni Vice-Cancellarius, reſpondebat; Gratiam Magiſtratui declarando Regiam pronunciandoq́; rotam Juramenti, quod univerſi Conſules genua nixi erectis ad Cœlum digitis præſtabant, & deindè offerebant, claves memoratas recipiebant. Porrò Sereniſſimus Rex Sceptro & Pomo aureo Dn Dn. Senatoribus tradito, nudatum vaginâ enſem ab Illuſtri Domino Bielenski Enſifero Regni acceptum verſus quatuor mundi partes vibrabat, rurſumque conſidens octodecim viros levi inter ſcapulas ictu ad Equitum auratorum ordinem evehebat, ut proſpero Anteceſſorum exemplo ſignificaret, tâm patulam effuſamque clementiam fore, quâm nudus apertusque enſis, ac ut in miteſcente à Regali dextra gladio diſcerent ſubditi, nihil ſævum formidare, ſed benigna omnia ſperare. Prædictus Illuſtrisſimus Dominus

nus Thesaurarius Regni, uti in solenni ab Arce Processione, ita nec minus à Theatro, nummos aureos argenteosque in populum spargebat, tandem Serenissimus Rex ad ædes quasdam è Diametro sitas se conferebat, ubi à supra dicto Branicio Curiæ Regni Mareschallo lautè excipiebatur, & flammas fusiles atque ignes festivos, qui inter duos Pyramides ardentes ad aëra mittebantur, spectabat. Reverso ad Arcem Rege, tormenta detonuêre. Et sic quidem etiam huic festivitati finis imponebatur.

XXXIII. Post Coronationis solennia Primas Vicariatum deponit, Senatores fidelitatem juramento promittunt, quod deindè etiam Nuntii Terrestres post novum electum Mareschallum nomine totius Nobilitatis Regi, Civitatum quoque Deputati jure jurando subjectionem & fidelitatem promittunt, ad Civitates autem Prussiæ, Serenissimus pro recipiendo juramento Commissarium mittit. Tunc etiam Rex Coronationem suam per literas universales denunciat, & judicia omnia celebranda esse declarat, dat prætereà literas Juramenti à se præstiti, & aliud Diploma, quo omnia Jura & Privilegia confirmat. Quæ singula uti & approba-

tio

tio Actorum Inter Regni ipsis Constitutionibus inserta typo mandantur.

XXXIV. Non ingratum, credo, erit Lectori, si pro Conclusione annotem, quomodo altè memoratus Rex, non inusitato Antecessoribus suis exemplo, aureum vellus acceperit. Die 6. Octobr. supra dicti anni Nomine Augustissimi Imperatoris Leopoldi I. tanquam Dispensatoris, Hispaniarum Regis, Comes de Harrach in Camera Regia Serenissimo (qui ad mensam coram figurâ Crucifixi Salvatoris genua flexus, verbo Regio promittebat, se Ordinis illius Conditiones, præmissâ de nonnullis in favorem Coronatorum Capitum dispensatione, servaturum) aureum vellus conferebat; actis à Rege ipso gratiis, & celebratâ ab Episcopo Cracoviensi missâ, Illustrissimi D.D. Comites de Schaffgotsch & de Harrach lautissimâ cœnâ excipiebantur, quâ durante Archangelus Michael ante Palatium Regium igne artificioso exhibebatur. Addo hîc, quòd post fata Insigne Ordinis illius Regi Hispaniarum remittitur. Quam functionem post mortem Serenissimi Regis Michaelis Per-Illustris Dominus Zaluski, Cancellarius Gneznensis peregit.

CAP. IV.
DE REGINALI MAJESTATE.

I.

GRavissimos Principis labores egere adminiculis, ut domesticâ curâ vacuus in commune consulat, rectè judicat nunquam tacendus Tacitus. Quod porrò honestius censoriæ mentis levamen, quàm assumere conjugem prosperis dubiisq; Sociam? *Annal: lib:* 12. *cap:* 5. Regis autem conjugium ad Reipublicæ Statum amplificandum, vel diminuendum, plurimum habet momenti. Reges quippè, ut dicere solebat Rex Alphonsus, sunt Sponsi Regnorum, & sic non tàm Regum quàm Regnorum Interesse in eo versatur, qualem Rex Uxorem ducat. Quamvis vero gens Polonorum libera, non ex cunis expectet Dominum, qui fasces Imperii cum fasciis accipiat, neq; unius formæ hæreditas sit, non tamen adeò diversa est Domus Principis & Reipublicæ, quò minus eidem in matrimonio Regis magnum sit positum momentum; Ideò Rex Poloniæ neq; Conjugium absq; Senatu, neq; divortium absque justis causis quærit, *juxta Cautionem Sigismundi Augusti Anno* 1540. *& Pacta Conventa Ste-*

ta Stephani Anno 1576. *Successorumq́.* Hanc ipsam causam prætexuit Rex Vladislaus, excusans se Regi Magnæ Britanniæ, quòd sororis suæ & Electoris Palatini Friderici Filiam, dissentiente Senatu, Uxorem ducere non potuisset. Longè ante Vladislaus Jagello ea lege admissus est ad Regnum, ut Hedwigem Prædecessoris Regis Ludovici Filiam in Matrimonium duceret.

II. Reginalis Majestatis inauguratio fit præsente, deducente, & postulante pro ea Rege, loco, ut suprà nimirùm Cracoviæ, juxta morem & leges antiquas. Coronatio tamen Serenissimæ Cœciliæ Renatæ Anno 1637. Varsaviæ peracta est. Proximo dein Anno 1638. constitutum est, ut Reginæ etiam Cracoviæ coronentur. Quæ verò lex Anno 1670. ex consensu omnium Ordinum dispensata, & Serenissima Eleonora Maria, ex Augusta Austriæ Domo septima, Polonorum Regina, itidem Varsaviæ in templo Sancti Joannis, solennibus cum Ceremoniis à Prazmovio Archi-Episcopo Gneznensi uncta & coronata est, qui ejusdem Majestatis Caput Regni Diademate cinxit, dextram Sceptro, ac sinistram Pomo aureo implevit.

III. Habet Regina suos Officiales, ut Mare-

ſchallum (qui eandem prodeuntem cum ſcipione antecedit) & Cancellarium, aliosque.

IV. Impenſæ omnes in Aulam ejusdem à Rege ſuppeditantur. Quo defuncto poſthac de ſuo, ac de reditibus eorum bonorum, quæ Rex ipſi conſenſu Reipublicæ dotis & donationis propter nuptia snomine attribuit, ſeſe cum univerſo Comitatu ſuſtentat, donec Regina Poloniæ vocabitur, & in Polonia, vel Magno Ducatu Lithvaniæ reſidebit. Si verò inſcriptorum ſibi bonorum non ſit facta compos, tunc Viduæ in bonis Regalibus Proviſio annua aſſecuratur, exemplo Sereniſſimæ Ludovicæ Mariæ *per Confœderat: Anno 1648.* & altè memoratæ Sereniſſimæ Reginæ Eleonoræ, cui poſt fata Sereniſſimi Mariti ducenta & viginti florenorum millia, *per Confœderat: Anni* 1674. promiſſa, & denuò per *Pacta Conventa* aſſecurata ſunt, non computando in eandem Summam donum nuptiale annuum, ex ſalisfodinis Cracovienſibus, ſcilicet duo millia ungaricalium, quæ eidem *juxta Conſtitut: Anni* 1670. (ubi Jus reformatorium habetur) competunt. Quoad Reſidentiam ejuſdem Sereniſſimæ Viduæ, ordinatum eſt, ut eandem pro lubitu in quovis loco, exceptâ Cracoviâ, conſtituere poſſit.

V. Mo-

V. Modernæ Serenissimæ Reginæ Mariæ, Reformatio habetur in *Constitutione* 1678. Vigore cujus, ipsi centum millia flor. Pol. dotis, & centū millia donationis propter nuptias nomine bonis certis in Regno, Magnoq; Ducatu Lithvaniæ inscripta sunt cum juribus Patronatus, salvis modernorum Possessorum juribus & communicativis, uti etiam salvis summis ante unionem existentibus. Quæ bona Nobilibus benè possessionatis debent in administrationem concedi sine impedimento Jurisdictionis forensis. Quarta verò, reformatione non obstante, debet Ravæ exsolvi, & in Lithvania Donativum ad Thesaurum inferri.

VI. Coronari in Polonia Reginam, licet alia prioris Regis Consors coronata existat, exempla habemus pristinæ, & nostræ ætatis. Nam post fata Vladislai Jagellonis Uxor Sophia Regina coronata vixit usq; ad Annum 1461., interim tamen, scilicet Anno 1454. Casimiri III. Jagellonidis Conjux Elisabetha Austriaca coronata legitur. Ita etiam existente Vidua Eleonora, Anno 1676. moderna Serenissima Regina Diademate ornabatur.

VII. Deniq; hìc adjicio, quòd Reges in Capitu-

pitulationibus ſuis promittant, ſe curaturos, ne Reginæ negotiis Status ſe immiſceant.

CAP. V.

DE DOMO REGIA.

I.

PRæter illa, quæ hinc indè de Regiâ Sobole referuntur, annoto, Pactis Conventis cautum eſſe, quòd Domus Regia nullam ſucceſſionem & prætextum proximitatis ad Regnum ſibi præſumet, ſed æqualitati per omnia cum Statu Nobilitari ſubjacebit, quod Conſangvinei omnes collaterales eodem jure cum Nobilitate Polonica cenſebuntur, & intra æqualitatem conſiſtent.

II. Filii Regii à Republicâ proviſionem habentes, fidelitatem Regi & Reipublicæ perſonaliter jurant, cujus exemplum in *Conſtitutione Anno 1633.* extat, ſatisfaciendo Pactis Conventis Vladislavianis, ubi declaratur, quod eouſq; juramento iſto obſtricti eſſe debeant, quousque Proviſione utentur, & in Regno domicilium fixum habebunt. Si verò cauſa quædam contra Regios Principes perſonas eorum afficiens incideret, conſtitutum eſt, quòd ejusdem cau-

ſæ

REGINARUM POLONI REGE JAGELLONE EFFIGIES.

HEDWIGIS,
Ludovici Poloniæ ac Hungariæ Regis
filia, Wladislai Jagellonis uxor.
G. vander Gouwen sculp.

ELISABETHA,
Imperatoris Alberti II. filia,
Casimiri Jagellonidis Uxor.
G. vander Gouwen scu.

BONA SFORTIA,
Joannis Galeatii, Ducis Mediolan
filia, Sigism. I. Uxor.

ELISABETHA,
Imperatoris Ferdinandi I. filia,
Sigism. Aug. Uxor.
G. vander Gouwen, sculp.

ANNA JAGIELLONIA,
Sig. I. filia,
Regis Stephani Uxor

ANNA,
Caroli Archiducis Austriæ filia,
Sigism. III. Conjux.
G. vander Gouwen scu.

CONSTANTIA,
Soror alteriq, et Conjux
dicti Sigism. altera.
G. vander Gouwen. sc.

CÆCILIA RENATA,
Imperatoris Ferdinandi II. filia,
Vladislai IV. Uxor.
G. vander Gouwen, scu.

MARIA LUDOVICA GONZAGA,
Caroli Niverniæ, etc. Ducis filia,
Vladislai IV. et Joannis Casimiri conjux
G. vander Gouwen scul.

ELEONORA MARIA,
filia Ferdinandi III. Imperatoris,
Regis Michaëlis Uxor.
G. vander Gouwen. sculp.

MARIA CASIMIRA,
Henrici Marchiomis d'Arquien filia,
Joannis III. nunc gloriose Regnantis conjux.
G. vander Gouwen scu.

ſæ cognitio Regi cum Ordine Senatorio in Comitiis competere debeat.

III. Obſervatione hîc dignum, quòd cùm circa ultima tempora Sigiſmundi III. Guſtavus Adolphus Rex Sveciæ per literas Regnum ambiret, Terreſtres Nuntii à Rege petierint,(quod nunquam antehàc factum) ut Soboli Regiæ locum in Comitiis faceret, á tergo lateribusqve ſuis, ut Reipublicæ paulatim adſveſceret, Parentisque Regis judicia imitaretur, *teſtante VVaſſenbergio in Geſtis Regis Vladislai.*

Series

Series I. Classis.	Nomina	Matrimonium cum	Mors
1.	Lechus Ao. 630.		
	Duodecim Palatini.		
2.	Cracus 700.		
3.	Lechus II.		
4.	Venda. 750.		Spontanea præcipitatio in Vistulam.
	Duodecim Palatini.		
5.	Præmislus sive Lescus I.		

Se-

Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
In monte Lassotino ultra Vistulam è conspectu Civitatis Cracoviensis sito.		
In monte Mogila dicto, quod sonat, sepulchrum.		

Series	Nomina	Matrimonium cum	Mors
6.	Lescus II. Ao. 804.		
7.	Lescus III. 810.		repentina.
8.	Popielus I. 815.		à muribus consumptus.
9.	Popielus II. 830.		
II. Classis à Seculo IX. usque ad finem Seculi XIV.			
10.	Piastus. 842.	Repicha.	naturalis.
11.	Ziemovitus 861		naturalis.
12.	Lescus IV. 892.		naturalis.
13.	Ziemomislus.		naturalis.
14.	Miecislaus, Primus Princeps Christianus Anno 964.	Dobrovvka, Boleslai Ducis Bohemiæ filia.	naturalis.

Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
	per annos 19.	120.
	32.	
	21.	
In castro Gneznensi.	51.	
In medio Ecclesiæ Cathedralis Posnaniensis.	35.	

Series	Nomina	Coronatio.	Matrimonium cum.
15.	Boleslaus Chobri, Primus Rex Poloniæ, Anno 999.	Ao. 1005.	Juditha Geysæ Ungarorum Principis filia.
16.	Miecislaus II. Rex 1025.	Ao. 1025.	Rixa Hezonis Erefridi Comitis Palatini Rheni filia.
17.	Casimirus I. Rex. 1041.	Ao. 1041.	Dobrogniewva, anteà Maria Wołodymiri Russorum Ducis filia.
18.	Boleslaus II. dictus Audax, quartus & ultimus Rex 1059.	Ao. 1058.	Anonyma, Nonnulli vocant Wisseslawvam, Russorum Principis filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
naturalis.	Posnaniæ.	25.	50.
Amentia.	Ibidem.	10.	50. alii tantùm 44. computant.
naturalis.	Ibidem.	18.	38.
Amentia, alii dicunt, autochiria.		20.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
19.	Vladislaus Hermannus illius frater, 1082.		Juditha Vratislai Boemorum Ducis ac Adleidis ex Regiâ Ungarorum ſtirpe filiâ. Sophia, Henrici IV. Romani Imperatoris ſorore.
20.	Boleslaus III. Crivouſtus, Vladislai filius, 1103.		1. Zbislavva Svventopelci Kijovienſium Ducis filia. 2. Adleide, Henrici Imperatoris ſorore.
21.	Wladislaus dictus Sputator, ejusdem filius, Ao: 1140.		Chriſtina, filia Henrici V. Imperatoris.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
	In choro Ecclesiæ Plocensis.	21.	59.
ex mœrore.		36.	54.
	Altenburgi in Alsatia.	6.	

Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
22.	Boleslaus IV. Crispus Anno 1146.		1. Anastasia, Wsewlodymeri PrincipisHaliciæ filia. 2. Helena, Roscislai Præmislien. Ducis filia.
23.	Miecislaus III. Senex Ao. 1174.		1. Eudoxia, Wsevvlodymeri filia. 2. Gertrude, BellæUngarorum Regis filia. 3. Adleide, Friderici Romanor. Impp. ex sorore nepte.
24.	Casimirus Justus Anno 1178.		Helena, Wsevvołodæ Belzensium Russorum filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
	In Ecclesia Cracoviensi.	36.	
		4.	
incertum, an morbo vel veneno extinctus.	In Ecclesia Cracoviensi.	16.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
25.	Lescus Albus Anno 1195.		Grzymisłavva Jaroslai Ducis Russiæ filia.
	Miecislaus Senex iterum Anno 1199.		
	Lescus Albus iterum.		
	Miecislaus Senex tertium, Anno 1202.		
26.	Vladislaus Lasconogus Anno 1203.		
	Lescus Albus tertium, 1206.		
27.	Boleslaus IV. Pudicus Anno 1226.		Cunegunda Bellæ IV. Ungaror. Regis filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
		4.	
			63.
A Sventopoldo Duce Pomeranorum interfectus.		20.	
	Cracoviæ in Monasterio Franciscanorũ.	36.	52.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
28.	Lescus Niger Anno 1279.		Griphina Roscislai Bulgarorum Ducis filia.
29.	Henricus Probus 1289.		
30.	Præmislaus, qui titulumRegium iterum assumpsit. Anno 1295.	Anno 1295.	1. Lucarda Nicolai Serborum Ducis filia. 2. Rixa, Birgeri Regis Sveonum filia.
31.	Vladislaus Locticus, ejus nominis I. Rex. Ao. 1296.		Hedvviga Boleslai Calisiensis Ducis filia.
32.	Venceslaus Bohemus Anno 1300.		Elisabetha Premislai ex Rixa filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
	Cracoviæ in Monaſterio S. Trinitatis Ord. Prædicatorum.	10.	
		per Menſes 7.	
Phtiſi.	Pragæ in Monaſterio Ciſterciensis Ordinis.	5.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
	Vladislaus Locticus iterum Ao. 1305.		
33.	Casimirus, ejusdem nominis Rex II. dictus Magnus ultimus Piasti darum. Anno 1333.	Ao. 1333.	1. Anna, Gedimini Lithvaniæ Ducis filia. 2. Hedvvige Henrici Landgraviæ Hassiæ filia. 5. Hedvvige, Henrici Glogoviensium Ducis filia.
34.	Ludovicus Ungariæ Rex Anno 1370.	Ao. 1370.	Elisabetha, Stephani Bosnensium Regis filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
	Cracoviæ.	28.	
ex lapsu equi.		37.	60.
naturalis.	In Alba Regali.	12.	56.

Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
III. Classis ex Magnis Ducibus Lithvaniæ & Jagellonidarum.			
35.	Wladislaus Jagello, Rex ejusdem nominis II. Ao. 1386.	Anno 1386. 4. Februarii.	1. Hedvviga Ludovici Poloniæ ac Hungariæ Regis filia. 2. Anna, nepte Casimiri. 3. Elisabetha, vidua Pilecii, Ottonis Granovii Palatini Sendomiriensis filia. 4. Sophia, Andreæ Joannis Kijoviensium Ducis filia.
36.	Wladislaus III. Jagellonides Anno 1434.	Ao. 1434.	

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
naturalis.	Cracoviæ.	48.	
Ad Varnam cæsus, Anno 1440.		10.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
37.	Casimirus III. Jagellonides Anno 1447.	Anno 1447.	Elisabetha, Alberti Austriaci Romanorum Imperatoris filiâ.
38.	Joannes Albertus Anno 1492.	Anno 1492. die 23. Septembr.	nullâ.
39.	Alexander Anno 1501.	12. Dec. 1501.	Helena, Joannis Magni Moschorum Ducis filia.
40.	Sigismundus I. Anno 1507.	24. Jan: 1507.	1. Barbara, Stephani Zapolii Comitis Scepusiensis ac Palatini Transsylvaniæ filia, ob pudicitiam Esthera vulgò dicta. 2. Bona Sforcia Joannis

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
Grodnæ ex profluvio ventris & tumore.	Cracoviæ.	45.	64.
Apoplexiâ, d. 17. Jun. 1501.	Cracoviæ.	8. & totidem menses.	41.
naturalis.	Vilnæ.	7.	45.
naturalis. 1. April. 1548.	Cracoviæ.	41.	81. & trium mensium.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
			Galeacii Ducis Mediolanensis & Isabellæ Reginæ Neapolitanæ filia.
41.	Sigismundus Augustus Ao. 1537. in Regem electus, & Patri Anno 1548. successit.	Mense Februario Ao. 1537.	1. Elisabetha Ferdinandi Romanorum Regis filia, Caroli V. Imperatoris neptis. 2. Barbara Radzivilia, Georgii Radzivilii Castellani Vilnensis filia, Gasztoldi Palatini Trocensis vidua. 3. Catharina, dictæ Elisabethæ soror, Francisci Gonzagæ Ducis Mantuæ vidua.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen annorum	Ætas annorum.
naturalis. d. 1. Jul. 1572.	Cracoviæ.	25.	52.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
IV. Classis ex diversis familiis.			
42.	Henricus Valesius Dux Andegavensis Mense April. Anno 1574.	d. 15. Febr. Ao. 1574.	
43.	Stephanus Bathoreus Princeps Transylvaniæ Ao. 1576.	Ao. 1576.	Anna Jagellonia Sigism. I. filia.
44.	Sigismundus III. Princeps Sveciæ d. 9. Augusti Ao. 1587.	Ao. 1587. die 27. Decembr.	1. Anna Caroli Archi-Ducis Austriæ, & Mariæ Ducis Bavariæ filia, Ferdinandi II. sorore. 2. Constantia sorore alterius.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen annorum	Ætas annorum.
In Gallia à Monacho interfectus Anno 1588.		in Polonia ad quintum mensem.	
Morbo Regio seu Epilepsia periit Grodnæ d. 13. Mens. Dec. 1586.	Cracoviæ.	10.	54.
Catharro extinctus.	Cracoviæ.	44. Sic quadragesimus quartus Rex quadraginta quatuor annos Regno impendit; uti olim Hiskiæ inter Reges Judæ decimo quinto, 15. annos vivendi & regnandi adjecto, legimus.	66.

Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
45.	Vladislaus IV. 13. Nov. Anno 1632. filius Sigismundi.	d. 6. Februar: Ao. 1633.	1. Cœcilia. Renata Ferdinandi II. Imp. Filia & Ferdinandi III. Sorore. 2. Maria Ludovica, Caroli Niverniæ, Mantuæ ac Montisferrati Ducis filia.
46.	Joannes Casimirus frater Antecessoris Ao. 1648.	die 17. Januar: Anno 1649.	Eadem Ludovica.
47.	Michaël Korybuth, Dux in Wisniovviec, Duce Korybutho, fratre Vladislai Jagellonis genus ducens. die 19. Mens. Maji Ao. 1669.	Die S. Michaelis Ao. 1669.	Serenissima Eleonora Maria Ferdinandi III. filia & Leopoldi Imperatoris sorore.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
naturalis, Merecii oppido Lithvanico 15. Maji. 1648.	Cracoviæ.	16.	53.
naturalis, Niverniæ d. 16. Dec. Ao. 1672.	Cracoviæ.	20.	63.
naturalis Leopol. d. 10. Nov. 1673.	Cracoviæ.	4. & 4. mens.	33.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
48.	Joannes III. ex illustri familia Sobiesciorum, antehac Supremus Regni Mareschallus, & Dux Exercituum, de Patriâ & Christianitate meritissimus. Electus d. 21. Maji 1674. qui nunc gloriosissimâ prudentiâ regnat.	Die 2. Februar. Ao. 1676.	Serenissima Maria Casimira, Henrici de la Grange Marchionis d' Arquien filiâ, à Christianissimo Rege Ludovico XIV. in filiam Galliæ cum nomine Ludovicæ adoptata, & per Ejusdem Legatum de Forbien Episcopum Marsiliensem Cracoviæ post Coronationem declaratâ.

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.

CAP. VI.

DE ORDINE SENATORIO.

I.

IMperator Tiberius poſt fata Auguſti, variè diſſerebat de magnitudine Imperii, ſe experiundo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubjectum fortunæ regendi onus. Senatus igitur neceſſitatem, & utilitatem, Imperator in L. human. C. de L. L. innuit. Benè, inquiens, cognoſcimus, quod cum veſtro conſilio fuit ordinatum, id ad beatitudinem noſtri Imperii, & ad noſtram Gloriam redundare. Quin & Deus ipſe Conſilio non vacat, ſed inter nomina magna Filii ſui benedicti ponit, ut Conſiliarius vocetur. Sæpè Deus, nunquam tamen niſi quando res hominem concernit, more deliberantis, & in plurali numero loquitur, ut hominem admoneat conſilio eſſe, ubi neceſsitas poſtulat, agendum. Optimè regit ille Princeps, qui & regit, & regitur, regit Imperio, regitur conſilio.

II. Proinde in Polonia etiam, ut Conſilia ad Salutem

Salutem Reipublicæ, & Judicia ad Justitiæ & æquitatis trutinam dirigerentur, antiquitùs constitutum est, ut Rex prudentes sibi Consiliarios, eosq; Nobiles & non nisi juratos *Constit:* 1550. 1611. ad amplissimum Ordinem admittat: Non nascuntur Consiliarii, sed leguntur, non aliunde asciscuntur, sed Patriæ Cives non titulis exoticis fulgentes: Magna eorum est Authoritas, & non malè quidam, vehiculum dignitatis Regiæ Senatum nominavit. Semel autem placiti pro æternis servantur, perpetuum enim hoc munus est, quoad quisque vivit, certis annexum honoribus & Magistratibus, partim Ecclesiasticis, partim Secularibus, quorum Ordinem & Nomina hîc exhibeo.

ARCHI-EPISCOPI.

Gnesnensis.

Joannes Stephanus Wyzga.

Leopoliensis.

Constantinus Lipski.

EPISCOPI.

Cracovienſis, in Minori Polonia.
Poſt fata Andreæ Trzebicki ſedes adhuc vacat.

Cujavienſis ſeu Vladislavienſis & Pomeraniæ, in Majori Pol.
Stanislaus Sarnowski.

Vilnenſis, in Lithvania.
Nicolaus Stephanus Pac.

Alternant.

Poſnanienſis in Maj. Pol.
Stephanus Wierzbowski.

Plocen-

Plocensis, in Mazovia.
Bonaventura Madalinski.

Varmiensis & Sambiensis in Prussia. Michaël Radziejowski. Luceoriensis, in Volhyniâ. Stanislaus Dąbski.	Alternant.

Præmysliensis, in Russia rubra.
Joannes Zbąski.

Samogitiæ sive Mednicensis,
Casimirus Pac.

Culmen-

Culmenſis & Pomeſaniæ,
in Pruſſia.
Joannes Małachowski.

Chelmenſis, in Ruſſia rubra.
Stanislaus Swięcicki.

Kiovienſis & Czerniechovienſis,
ad Boryſthenem.
Joannes Stanislaus in Witwica Witwicki.

Camenecenſis, in Podolia.
Stanislaus de Brzezie Woienski.

Smolenſcenſis, in Ruſſia Alba.
Alexander Kotowicz.

Epiſco-

Episcopos excipiunt Senatores SECULARES, quorum III. Classes.

Palatinorum, quibus accensentur tres Castellani, Cracoviensis, Vilnensis, Trocensis, & unus Capitaneus, scilicet Samogitiæ.

Castellanorum, Majorum & Minorum.

Officialium Ordinis Senatorii.

Castellanus Cracoviensis.

Stanislaus à Warzyce Warzycki, Senator à tempore Sigism. III.

PALATINI.

Cracovienſis.
Demetrius Korybuth Dux Wiſniowiecki.

Poſnanienſis.
Chriſtophorus in Grzymultowice Grzymultowski.

} Alternant.

Vilnenſis.
Michaël Caſimirus Pac.

Sendomirienſis.
Joannes à Tenczyn Tarlo.

Caſtel-

Castellanus Vilnensis.
Andreas Kotowicz.

Palatinus Calissiensis.
Sigismundus Działynski.

Trocensis.
Marcianus de Kozielsk Oginski.

Siradiensis.
Felicianus Potocki.

Castellanus Trocensis.
Joannes Kopec.

Palatinus Lencicienſis.
Wladislaus de Leſzno Leſzczynski.

Capitaneus Generalis Samogitiæ.
Poſt mortem Victorini Młeczko adhuc vacat iſte Capitaneatus.

Palatinus Brzeſtenſis.
Joannes Comes de Buin Opalinski.

Palatinus Kiovienſis.
Andreas in Stanislawow Potocki.

Palatinus Inowladislavienſis.
Paulus Szczawinski.

Pala-

Palatinus Russiæ.
Stanislaus Joannes Jabłonowski.

Palatinus Volhyniæ.
Michaël Dux in Klewan Czartoriyski.

Podoliæ.
Stanislaus Koniecpolski.

Smolenscensis.
Christophorus Jesman.

Lublinensis.
Wladislaus de Naglowice Rey.

Polocenſis.

Joannes Caſimirus Comes in Bychow Sapieha.

Belzenſis.

Conſtantinus Dux Wisniowiecki.

Novogrodenſis.

Polubinski.

Plocenſis.

Samuel in Prazmow Prazmowski.

Witebſcenſis.

Joannes Antonius Chrapowiecki.

Mazo-

Mazoviæ.

Albertus de Krasno Krasinski.

Podlachiæ.

Venceslaus Comes de Leszno Leszczynski.

Ravensis.

Załuski.

Brzescianensis.

Stephanus Kurcz.

Culmensis.

Joannes Gninski.

Mscis-

Mſcislavienſis.

Joannes Oginski.

Mariæburgenſis.

Poſt mortem Bakowii nondum alius conſtitutus eſt.

Braclavienſis.

Martinus Zamoyski.

Pomeraniæ.

Vladislaus Comes à Dönhoff.

Minſcenſis.

Białozor.

Czer-

Czerniechoviensis.
Stanislaus Jaskołski.

CASTELLANI MAJORES.

Posnaniensis.
Stanislaus Krzycki.

Sendomiriensis.
Alexander Comes de Tarnowo.

Calissiensis.
Radomicki.

Voynicensis.
Stanislaus Skarszewski.

Gneznensis.
Alexander Sielski.

Siradiensis.
Joannes Męcinski.

Lenciciensis.
Paulus de Gembice Gembicki.

Samogitiæ.
Stanislaus Vincentius Orda.

Brestensis.
Melchior Grudzinski.

Kijo-

Kijoviensis.

Stephanus Comes de Czernichow Niemirycz.

Inowładislaviensis.

Paulus Ludovicus Szczawinski.

Leopoliensis.

Martinus Kącki.

Volhyniæ.

Stephanus Lidichowski.

Camenecensis.

Gabriel Silnicki.

Smolenſcenſis.

Wilczek.

Lublinenſis,

Felix Parys.

Polocenſis.

Joannes Korſzak.

Belſenſis.

Myskowski Marchio Pincovienſis.

Novogrodenſis.

Nicolaus Przezdziecki.

Plocen-

Plocensis.
Stephanus Gembicki.

Vitebcensis.
Koszakowski.

Cernensis.
Stanislaus Rudzinski.

Podlachiæ.
Stanislaus Carolus Luzecki.

Ravensis.
Albertus Mokronoski.

Brzeſcianenſis.

Stephanus Piaſeczynski.

Culmenſis.

Michaël Działynski.

Mſcislavienſis.

Ryſzkowski.

Elbingenſis.

Joannes Działynski.

Braclavienſis.

Stephanus Lidſchowski.

Geda-

Gedanenſis.
Michaël de Działyn Działynski.

Minſcenſis.

Czerniechovienſis.
Stephanus Zamoyski.

CASTELLANI MINORES.

Caſtellanus Sandecenſis.
Nicolaus Przerębski.

Caſtellanus Medirecenſis.
Franciſcus Ciswicki.

Caſtel-

Caſtellanus Vislicienſis.
Petrus Opocki.

Biecenſis.
Andreas Kuropatnicki.

Rogozinenſis.
Gizicki.

Radomienſis.
Petrus Corvinus Kochanowski.

Zavichoſtenſis.
Lucas Czerminski.

Caſtel-

Castellanus Lendensis.

Laszcz.

Sremensis.

Petrus à Przyma Przyiemski.

Zarnoviensis.

Tęgoborski.

Malogostensis.

Alexander de Rozniatycze Derszniak.

Vielunensis.

Thomicki.

Caſtellanus Præmyslienſis.
Felicianus de Gróchowiec Grochowski.

Halicienſis.
Stephanus Zamoyski.

Sanocenſis.
Kuropatnicki.

Chelmenſis.
Joannes Piaſeczynski.

Dobrinenſis.
Jacobus Zboinski.

Caſtel-

Caſtellanus Polaniecenſis.
Stanislaus Dunin Borkowski.

Premetenſis.
Adamus Rozrazewski.

Crivinenſis.
Maximilianus Miaskowski.

Czechovienſis.
Joannes in Olexow Gniewoſz.

Naclenſis.
Chrzaſtowski.

Castell. Rospiriensis.
Stanislaus Suchciecki.

Biechoviensis.
Nicolaus de Szoldr Szoldrzki.

Bydgostiensis.
Stanislaus Sokołowski.

Bresinensis.
Joannes de Mniewa Mniewski.

Crusvicensis.
Constantinus Szczawinski.

Castell.

Castell. Osviecimensis.

Paulus Stokowski.

Camenecensis.

Silnicki.

Spicimiriensis.

Stephanus Walewski.

Inowłodensis.

Kovaliensis.

Jacobus Trzebuchowski.

Caſtell. Santocenſis.
Chryſoſthomus Jaskołski.

Sochacovienſis.
Petrus Sładkowski.

Warſavienſis.
Joannes Narzymski.

Goſtinenſis.
Martinus Sadowski.

Viſnenſis.
Adrianus Lochowski.

Caſtell.

Caſtell. Racionſenſis.
Stanislaus de Dubnin Kriski.

Sieprcenſis.
Szydłowski.

Wyſogrodienſis.
Adamus Laſocki.

Ripinenſis.
Joannes Kuczborski.

Zakrocimenſis.
Joannes na Chodowie Olendzki.

Caſtell.

Caſtell. Ciechanovienſis.

Albertus Kraſinski.

Livenſis.

Ludovicus Conſtantinus Oborski.

Słoncenſis.

Nicolaus Tolibowski.

Lubaczovienſis.

Victorinus Stadnicki de Znigrod.

Conarienſis Terræ Siradienſis.

Dąbski.

Cona-

Conarienſis Terræ Lencicienſis,
Paulus à Warſzyce Warſzycki.

Conarienſis Terræ Cujavienſis,
--- --- --- Gorſzewski,

Per Ordinationem Ducatus Livoniæ Ao. 1677. auctus eſt numerus iſte, quippe tres Senatores ibidem conſtituti leguntur, quos hîc ſeparatim appono, quia Ordo ſesſionis expresſus non eſt:

EPISCOPUS.

PALATINUS.
Joannes Theodorus Comes de Schlieben.

CASTELLANUS.
Otto Fridericus à Foëlkerſam.

OFFICIALES ORDINIS SENATORII.

Mareſchallus Regni Supremus.
Stanislaus Lubomirski, S.R.I. Princeps, Comes in Wiſnicz & Jarosław.

Mareſchallus Supremus Magni Ducatus Lithvaniæ.
Stanislaus Dux in Kleczko Radziwil, S.R.I. Princeps.

Can-

Cancellarius Regni Supremus.
Joannes Comes à Pieskowa Skała Wielopolski.

Cancellarius Supremus M. D. Læ.
Christophorus Pac.

Vice-Cancellarius Regni.
Joannes Małachowski.

Vice-Cancellarius M. D. Læ.
Michaël Casimirus, Dux in Olyka & Nieswicz Radzivill, S.R.I. Princeps.

Theſaurarius Regni Supremus.
Andreas in Radzimin Morſztyn.

Theſaurarius Supremus M. D. Læ.
Benedictus Paulus in Czereia Sapieha.

Mareſchallus Curiæ Regni.
Nicolaus de Granow, Comes in Szkłow & Myſza Sieniawski.

Mareſchallus Curiæ M. D. Læ.
Theodorus Lacki.

III. Quod

III. Quod suprà de alternatis dictum, non intelligendum est de die in diem, vel ad dies vitæ, sed per Comitia ad Comitia.

IV. Observantia erga Sacrorum Præsides, eis prima in Senatu subsellia detulit, & præcipuas Reipublicæ partes curare jussit, quoniam per Spirituales lumen Religionis Christianæ accensum & introductum est. In Comitiis quidem Lublinensibus sub Rege Alexandro certatum est inter Proceres Ecclesiastici atq; Politici Ordinis de loco in Senatu, contendebant enim hi, ut Episcopi alterum latus Regis sibi concederent, alterum verò vel dextrum sanè ipsi tenerent. Post longam tamen contentionem, Rex controversiam ita diremit, ut Episcopis suæ manerent prærogativæ, & utriq; Regio lateri assidendi jus haberent. *Crom. lib.* 30. *fol.* 830.

V. Sigismundus Augustus in Comitiis dicto loco, scil. Lublini Anno 1569. habitis, ubi unio seu conjunctio Lithvaniæ cum Polonia finem sortita est,

--- --- dum paribus se legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in fœdera mittunt,

junxit Ordinem Senatus Lithvanici cum Polonico.

VI. In Comitiis Regni Generalibus solent

 depu-

deputari XXXII. Senatores, pro quovis quadrante anni unus ex Epiſcopis, vel etiam Archi-Epiſcopis, unus ex Palatinis, duo ex Caſtellanis, eo ordine, uti in Senatu ſedent, *Conſtit. Ao.* 1576. qui ad latus Regium, ne quis ſcrupulum habeat de uſurpando dominio contra leges Regni, *Conſtitut:* 1607. & quidem pro qualibet anni parte quatuor reſidere debent, juxta *Conſtit.* 1641. *p.* 37. nam antehac ſedecim Senatores, i. e. quatuor Epiſcopi, quatuor Palatini, & octo Caſtellani conjunctim denominabantur, & non tantùm Spirituales, ſed etiam Seculares ad Semeſtre reſidere tenebantur, jam verò illi tantùm ad ſemeſtre, hi ad quadrantem anni obligantur. Anno tamen 1649. propter inſolentiam & exceſſus Coſacorum etiam ex Nobilitate & quidem ex ſingulis Palatinatibus unus ad Reſidentiam penes latus Regium obeundam deſignatus eſt. Hi ipſi Reſidentes quicquid ſtatuerunt, vim legis habuit, vid. *dicta Conſtitutio.* Antiquius exemplum *in Conſtit. Ao.* 1590. recentius *in Conſtit. Grodnenſi Ao.* 1678. reperitur. Deſignati ad Reſidentiam Senatores tenentur ſuo officio ſatisfacere, ſub pœnâ mille marcarum, Sigiſm. III. *Conſtit.* 1607. *p.* 31. quæ tamen in ſequentibus Comitiis

tiis aucta eſt & duplicata, *Conſtit. Anno* 1609.*p.*889. Spirituales verò ſub mulctâ ſex mille marcarum, de quo pluribus in dicta *Conſtit. Ao.* 1607. *&* *Anno* 1678. Pœnam hanc ſuccumbunt, ſi Senator Spiritualis per Semeſtre, Secularis per quadrimeſtre, non continuò reſident, *dict. Conſtit.* 1641. Hinc ſi Senator tempore reſidentiæ ſuæ cauſam in quocunq; habeat ſubſellio, beneficio exemptionis gaudet.

VII. Senatoribus autem reſidentibus Secularibus, ut & Epiſcopis ex oris Ruſſicis conſtitutum eſt ſingulis ſalarium quingentorum florenorum ex Theſauro utriusq; gentis ſolvendum. Epiſcopis tamen ex Majori Minoriq; Polonia, quoniam ipſorum reditus ſunt opimiores, nullum datur ſalarium. *Conſtit. Ao.* 1573 *&* 1576.

VIII. Licet autem extra illos Deputatos cuilibet Senatori in Aula Regia reſidere & conſiliis intereſſe, Ao. 1576. p. 276. Senatores in conſilio præſentes & conſentientes ad conſulta ſubſcribenda obligantur per *Conſtit.* 1641. Ratio dein eorundem Conſultorum poſt vota Senatorum in facie totius Reipublicæ reddenda eſt, *Conſtit.* 1576. 1607. 1641.

IX. Hîc notandum non licere Senatori, poſt

post præstitum juramentum, sine consensu publico migrare è finibus, quo de in *Constit.* 1613. *Confœd.* 1668. & *Constit.* 1677. exempla inveniuntur, ubi ut valetudinis curandæ causa fines Regni egredi possent, consensum publicum impetrarunt. Sicut olim apud Romanos non nisi exquisitâ Principis sententiâ extra Italiam abire licebat. *Tacitus Ann. XII. cap.* 23.

X. Archi-Episcopos & Episcopos olim Capitulares eligebant, nunc verò à tempore Casimiri III. eosdem Rex constituit, & Summus Pontifex confirmat. Oportet ut sint nobili de genere. Hinc ægrè tulerunt Ordines, quod Sigism. I. Petrum Gamratum ad Episcopales honores evexerit. Hosi etiam de plebejo sangvine orti doctrina & fama virtutis vicit, ut à Pontifice, à quo Prælatus & pòst Cardinalis creatus fuerat, tandem moriente (mense Pontificio) Episcopo Varmiensi eundem Episcopatum obtinuerit. *Fred. in Henr. Valesio p.* 133. & 134. Legi tamen alibi, quòd jam prius Culmensem gesserit infulam.

XI. Observandum hîc venit, quòd Episcopi Abbatiarum & Præpos2iturarum Regularium incapaces simul sint, excepto Archi-Episcopo Leopo-

Leopolienſi, Epiſcopis Præmyslienſi, Samogitiæ, Culmenſi, Kijovienſi, Camenecenſi. Quòd verò Anno 1658. Epiſcopo Luceorienſi Abbatia Sieciechovienſis conceſſa, in conſequentiam trahi non debet. Factâ ſuperius mentione Abbatiarum annoto, quòd Caſimirus I. in memoriam & recompenſam vitæ monaſticæ Monaſterium Tynecenſe fundaverit, illudq́; centum villis dotaverit. Primi Abbatis Aaronis natione Galli ordinatione & privilegio quilibet Abbas Tynecenſis eſt Canonicus natus in Eccleſia Cracovienſi. *Matt. de Mechovia p.* 41. De Canonicatibus hîc obiter adjungo, quòd nonnulli à Rege conferantur, alii ab Epiſcopis concedantur, ſcilicet ſi per ſex menſes Februarium, Aprilem, Junium, Auguſt. Octobr. & Decembr. vacare cœperint, reliquis ſex menſibus Sedi Romanæ & pro tempore exiſtenti Romano Pontifici reſervatis.

XII. Nullus Spiritualium Cardinalatum ac Legationes Pontificis Romani, ſine Regis ac Senatus conſenſu ambire poteſt. Hinc ad removendos competentiarum ſcopulos, Roſa Archi-Epiſcopus Gneznenſis cum Sbigneo Oleſnicio Epiſcopo Cracovienſi & Cardinali alternis die-

bus ad consilium vocabantur. *Alexand. in Conv. Petricoviensi Anno* 1451. Cùm Joanni Alberto Regis Vladislai IV. fratri infula Cracoviensis concederetur, in Comitiis Anno 1633. per Constitutionem cavebatur, ne sibi, etiamsi Cardinalititia dignitate emineret, aliquam præ Archi-Episcopo Gneznensi prærogativam vendicaret. Georgius Radzivill, Episcopus Vilnensis, qui à Gregorio Pontifice Maximo, petente Stephano Rege, in Cardinalium numerum relatus, primus Lithvanorum, eam dignitatem in familiam patriamque suam intulit.

XIII. A morte Episcopi Collegium distributis inter se curationibus bona vacantia administrat. Excepta Gneznensi Diæcesi, quæ peculiarem habet Oeconomum, etiam vivente Archi-Episcopo.

XIV. Ultra commune autem Senatorium munus curamque Reipublicæ totius, habent Senatores peculiaria officia pro diversitate Magistratuum. Spiritualium quidem Senatorum Archi-Episcoporum & Episcoporum vulgò nota sunt.

XV. Archi-Episcopus Gneznensis, Primas, Primusq; Princeps Regni nuncupatur. Defunctus

ctus Archi-Episcopus Prazmowski solebat titulo huic adscribere prærogativam à Magno Ducatu Lithvaniæ, nam cùm existens adhuc Cancellarius Regni in contextu literarum suarum, compellasset Episcopum Vilnensem, ut tanquam Primas istius Provinciæ certo invigilaret negotio, arripuit hic & usurpavit titulum Primatis Magni Ducatus Lithvaniæ, à quo tamen, facta expostulatione, abstinuit. Nam uti unus Regno Magnoque Ducatui Lithvaniæ Rex præest, ita unus InterRex Primasque sufficit. Sublimitatem illam Primatialem primus Regno intulit Nicolaus Tromba, Archi-Episcopus Gneznensis, à Concilio Constantiensi redux Anno 1419. Titulum LEGATI NATI, juxta *Cromerum lib.* 7. ab Innocentio III. primus obtinuit Henricus Kietlicius Theodorici Ducis Bernensis ex Æydoriâ Polona filius, pro se suisque Successoribus. *Cellarius in Descript. Pol. p.* 215. Id tamen de illo solo debere intelligi allegat *Damalevicius Varta in serie Archi-Ep. Gneznens. p. 279.* Nam usum & titulum perpetuum Joannes de Lasko sive Laski tempore Julii II. Papæ in Concilio Lateranensi quinto (ad quod Regis Sigismundi Orator fuit) sibi ac Successoribus Anno 1515. per privilegium

quod habet *Damalevicius in serie Archi-Ep. Gnesnens. p. 9.* acquisivit, vid. *Paprocius in Opere Stem. p. 464. Starovolscius in Elog. p. 6.* Eminet insuper aliis Archi-Episcopus prærogativis,

1. Mareschallus ejus (qui semper ex Senatoribus Regni de Castellanorum Ordine est, ac currum Archi-Episcopi eques præcedit) in Aula Regia insigne suum seu baculum versus terram, nisi Rege præsente, non dimittit, adeò ut Eidem absentibus aliis Mareschallis fas sit levato scipione Regem in Comitiis publicè prodeuntem anteire, vid. *Damalevicius Varta p. 17.* Præter Mareschallum habet etiam Cancellarium, vid. *Constit.* 1569.

2. Eidem signum Crucis â persona Spirituali præfertur, quod in Senatu Cruciger adstans sellæ tenet.

3. Ex itinere ad Palatium tendenti Rex salutandus obviam mittit Succamerarium Regni, vel aliquem ex præcipuis Aulæ Officialibus usque ad inferiora graduum, Mareschallus Curiæ ad caput eorundem ipsum præstolatur, tandem jam vicino sibi Rex aliquot passus it obviam. In literis dat eidem titulum Reverendissimo in Christo Patri. Archi-Episcopus est simul Canonicus

nonicus natus Ecclesiæ Plocensis, quem titulum & Civitatem Lovicensem à Conrado Duce Masoviæ in vim satisfactionis ob cædem in Cancellarium patratam Anno 1240. obtinuit. *Lubienscius de vita Episc. Plocens. fol. 360.*

4. Antequam ferculis instruatur mensa Archi-Episcopalis, tympana sonora pulsantur.

5. Ab Episcopis vel eorum Officialibus provocatio est ad Archi-Episcopum & ab ipso Leopoliensi ad Gneznensem, quia hic, ut supra dictum, Legatus Natus.

6. Quod etiam privilegium cudendæ monetæ Archi-Episcopi habeant, recenset sæpè citatus *Varta.*

7. Archi-Episcopus nunquam pro introducendo Legato rhedam suam mittit obviam, nisi tempore InterRegni, tanquam Inter-Rex.

8. Cùm Andreas Olszowski Archi-Episcopus Anno 1677. d. 29. Aug. Gedani fatis cessisset, Magistratus, sumptâ priùs à Sacra Regia Majestate declaratione, omnia Civitatis tintinnabula quotidiè per mediam horam pulsari curabat, qui aliàs honor Regum exhibetur filiis. Si vero

Rex vel Regina decesserit, tinnitus iste ad horam unam extenditur.

XVI. De Episcopo Cracoviensi notandum est, quòd est Dominus octodecim urbium, & Dux Severiæ, atq; ordinatione Urbani V. Academiæ Cracoviensis Cancellarius. Historici (referente *Paprocio p.* 698.) asserunt, quòd statim ab initio fuerint Archi-Episcopi Cracovienses. Sed *Basko* Custos Posnaniensis scribit, quòd Episcopatus penes Cracovienses, Archi-Episcopatus penes Gneznenses fuerit, & demùm tempore Casimiri Monachi Ao. 1046. Aaron petens confirmationem & Sacrum à Benedicto IX. Papa hunc honorem Ecclesiæ Cracoviensi acquisiverit, uti patet ex Epistola, quam allegat *Paprocius* ibidem. Post illum fuit Lampertus Żula Polonus, qui non misit pro pallio, sed Episcopali dignitate contentus fuit; Nec Successor ejus Stanislaus intermisso jam titulo Archi-Episcopali splendescere voluit. Episcopi Cracovienses Sacris operantes pallio margaritis distincto utuntur. Notandum hîc, quòd cum Episcopatu Cracoviensi etiam Archi-Episcopatum Gnesnensem Fridericus, Princeps Regius Alexandro VI. & Petrus Gamratus Paulo III. ac Bernhardus Maciejowski,

ki, Paulo V. indulgente tenuerunt. Fridericus ille ab eodem Papa honoris causa in Cardinalium Collegium est cooptatus. Episcopo huic Cancellaria Regia Titulum admodum Reverendo Przewielebnemu, reliquis verò Episcopis Reverendis inscribit.

XVII. Quòd Episcopus Cujaviensis, nolente, absente, vel prorsus non existente Archi-Episcopo Gneznensi, InterRegis Officio fungatur, jam suprà ostendi. Licet inter Pruthenicos non censeatur, habet tamen Jurisdictionem in Provinciam Pomerellicam, & Neringiam, ut vocant, Gedanensem.

XVIII. De Episcopo Posnaniensi hoc notandum, quòd etiam in Mazovia Jus Episcopale exerceat.

XIX. Plocensis Antistes est Pultoviensis Territorii Supremus Princeps, nec ab illo datur provocatio ad Regem.

XX. De Episcopatu Varmiensi notandum, quòd Paulus de Legendorff se & Varmiam Regi Poloniæ tradiderit Anno 1466. Est ille Præses Terrarum Prussiæ, habens sub se Nobilitatem ab omni Regiorum Magistratuum Jurisdictione exemptam, sicut Cracoviensis in Ducatu

tu Severiæ. Henricus Sorbohm à Carolo IV. Imperatore pro ſe & quolibet Epiſcopo Varmienſi accepit titulum Principis Romani Imperii, exſtat tamen Bulla, ubi idem Imperator ejusdem Anteceſſori Joanni Streyfrok eundem titulum tribuit. Olim Papa prætendebat ſibi ſoli Epiſcopatum Varmienſem ſubeſſe, de quare Joannes I. Roma Reſcriptum accepit, deinde ingerebant ſeſe Magiſtri Ordinis, qui tamen Ao. 1466. cùm inter Regem pax conſtitiſſet, juri ſuo renunciarunt. Nihilominus usq; ad tempora Fabiani de Luſianinis ratione Electionis inter Reges & Capitulum Controverſiæ fuerunt, donec ille Anno 1512. in Comitiis Petricovienſibus Sigism. I. Jure Patronatus ceſſerit. Olim iſte Epiſcopus Brunsbergæ habuit ſedem, nunc Heilsbergæ.

XXI. Culmenſis Episcopus olim Varmienſi fuit ſuperior, cùm ipſius Epiſcopatus fuerit antiquior, Reſidentiam ſuam habet Lübaviæ.

XXII. Episcopatu Kijovienſi ſubjecta eſt, *Conſtitut: Anno* 1638. Diæceſis Czernichovienſis & Novogrodnenſis Severiæ ultra Boryſthenem.

XXIII. Epiſcopatus Vendenſis per Pacta Oli-

Olivensia sublatus, sed per Ordinationem Livonicam Anno 1677. institutus est Episcopus Livoniæ.

XXIV. PALATINI munera sunt, esse Ductorem Copiarum suæ Satrapiæ in expeditionibus bellicis, indeque nomen habet linguâ vernacula, ut Wojewoda vocetur, quasi Dux belli sive Copiarum. In Conventibus Nobilitatis præsidet, pretia rebus venalibus imponit, ponderum & mensurarum curam gerit. Judæorum etiam Patrocinium & Judicia ad eundem pertinent. Habent suos Vice-Palatinos juratos, qui possessionati sint, oportet. Rem hic notatu dignissimam appono, quòd quilibet ex Palatinis sit Princeps creatus, juxta *Statutum Lithvanicum*.

XXV. Proximum à Palatinis honorem obtinent CASTELLANI, nisi quòd Cracoviensis Castellanus à tempore Boleslai Krzyvousti primas obtineat, & concessu suffragioque omnes Palatinos antecedat. Palatini Cracoviensis & Posnaniensis alternis inter se vicibus priora & posteriora loca occupant. Porrò Castellani Vilnensis & Trocensis, ac Samogitiæ Capitaneus inter Palatinos eminent: Notandum hîc, quòd Cancellaria Regia Castellano Cracoviensi tan-

S quam

quam primo inter Seculares Regni Senatores, & Palatino Vilnensi, tanquam primo in Lithvania Senatori, titulum Illustris Jasnie Wielmozny inscribit. Quod etiam Rex Mareschallos & Cancellarios supremos eodem titulo per literas compellet, habet *Piasecius in Chronico* non autem Cancellaria in usu, à qua illis, ut Palatinis & Castellanis Majoribus tribuitur titulus Magnifici, Wielmozni, Minoribus Castellanis Generosi, Vrodzeni. Castellani quasi Legati sunt Palatinorum, & Ductores Nobilitatis sub suo quisq; territorio. Inter Castellanos verò Majores & Minores hæc est differentia, quòd illi (exceptis nonnullis) à Palatinatibus: hi à terris denominentur, discrimen quondam inter ipsos majus fuit ita, ut minores interdum etiam subierint munus nunciorum terrestrium. Sed usus hodiè illos cum cæteris exæquavit. In Lithvania tamen non est mos minores Castellanos creare; prout in Polonia: Nam quælibet Satrapia duos tantùm Senatores, Palatinum & Castellanum habet. Quilibet ex hisce Dignitariis in Palatinatu vel terra sua habere debet possessionem veram. Palatinatus & Castellaniæ nec inter se sunt compatibiles, nec ibidem cum Capitaneatu vel alio quocun-

quocunque officio, excepto Palatinatu & Castellania cum Capitaneatu Cracoviensi, *Casimir. III. in Conventu Nieszov: Ao. 1454. Sigism. I. Anno 1538. & Sigism. August. Anno 1562.* vide Statuta *Lascii & Herburti*, item Palatinatu Kijoviensi & Czerniechoviensi, juxta *Constit.* 1635. Nullus etiam Castellanus potest esse Burggrabius Cracoviensis, cum cujuslibet Castellani præsentia in expeditione generali opus sit, Burggrabius verò in Castro Cracoviensi adesse teneatur. *Constit. Ao.* 1562. *p.* 23. Pacis autem tempore Castellani præter munus Senatorium nullam habent jurisdictionem.

XXVI. Juramentum, quod Senatores, qui non sunt Officiales, præstant, hujus tenoris est: *Ego N. juro, quia Serenissimo Principi ac Dno. Dno. N. Regi Poloniæ fidelis ero, pro ejusq; Majestate & Reipublicæ Regni sui fideliter consulam, & in judicio justè sententiam dicam, secreta, quæ mihi per Suam Majestatem & Consiliarios ejus dicentur, contingentia vel Majestatem Regiam vel Rempublicam aut utrumq; nemini in jacturam Regiam & Reipublicæ pandam, & pro posse meo utilitates Suæ Majestatis Regiæ Regni & Reipublicæ augmentabo; quicquid verò scivero, intellexero, aut sensero Suæ Majestati Regiæ, Regno & Reipublicæ nocibile*

& damnosum præcustodiam, & ne fiat, me opponam & illud avertam. Sic me DEUS adjuvet, & hoc sacrum Evangelium, aut hæc sancta Crux. vid Constit. 1588.

XXVII. Cum Regis Regniq; amplitudo requirat, ut sint aliqui singulares Magistratus, ideoque de iis speciatim agere, non abs re erit, & primò quidem de Supremis Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ MARESCHALLIS. Uti Cancellariis Sigillum, ita Mareschallis scipio datur. Potest autem officium hoc viris de quacunque terrâ, dummodò singulari prudentiâ subnixis, conferri, juxta *Casim. III. Ao.* 1454. Præferunt illi immediatè ante Regiam Majestatem scipiones, adeò ut Principes Regis Patrem non præcedant, sed sequantur. Incumbit Mareschallis, ut in loco Conventus Generalis, tàm sub Rege & in Aula Regia, quàm sub InterRegno omnia in tuto ac tranquillo sint. Coërcendi ergò & puniendi facinorosos, etiam ultimo supplicio, Potestatem habent, estq; eorundem forum ultimæ ferè instantiæ, & cum aliqua est causa majoris momenti, non per viam Appellationis, sed Informationis sententia Regia exposcitur. Habent prætereà facultatem præstandi silentium, faciendiq; Copiam dicendæ Sententiæ, Legatos extra-

extraneos introducendi, moderandi pompis publicis, diversoria distribuendi, imponendi rebus venalibus pretia, undè etiam tributum Forale ipsis provenit. Dum autem Rex in Expeditione bellicâ & loco campestri constitutus est, Supremus Exercituum Dux communi consilio pretium rebus imponit. Quæ & alia munia iisdem injuncta sunt ab Alexandro in Conventu Petricoviensi Anno 1504. Quamobrem ob tot curas officium hoc cum aliis incompatibile est, ordinatione *Sigism. August. Anno* 1565. *p.* 84. vid. *Pacta Conventa Michaëlis & Joannis III.* Cùm intersit Residentiæ Regiæ, ne unquam Officium Mareschalcale ad aulam vacet, debent Mareschalli Regni Magniq; Ducatus Lithvaniæ ita inter se dividere tempus, ut quilibet eorum per quadrimestre ad latus Regium commoretur, & munia quævis officio incumbentia sine ullo respectu adimpleat, hoc Ordine primus erit Supremus Regni, secundus Magni Ducatus Lithvaniæ. Posthac Mareschallus Curiæ & denique Lithvaniæ succedet, uti ordinatum legitur in Punctis Anno 32. ad Castra Varsaviensia porrectis. Ipsis absentibus Cancellarii vel Thesaurarii functionem hanc exercent. Juramentum, quod præstant, sequens

 est:

est: *Ego N. juro, quod Serenissimo Principi & Domino, Domino N. Regi Poloniæ & ejus Successoribus & Regno Poloniæ in hoc Officio Mareschalcatus mihi commisso fidelis ero, illudque tàm in Conventibus publicis, quàm etiam in aliis locis in Aula Majestatis Regiæ summâ fide & diligentiâ administrabo, non privati mei alicujus quæstus, sed dignitatis & utilitatis tantùm Majestatis Regiæ & Regni Poloniæ gratia. In Consilium Regiæ Majestatis adhibitus illud ego fidele Majestati ejus & Regno Poloniæ præstabo. Nulla secreta, quæ mihi aliquando à Majestate Regia vel Senatoribus Regni communicata fuerint, præter voluntatem vel in præiudicium Majestatis ejus & Regni Poloniæ revelabo. Pericula omnia, quæ imminere Regno & Regi Poloniæ scivero aut opinabor, Majestati ejus & cæteris Senatoribus indicabo, & pro posse meo avertam. Personæ cujusq; dignitatis rationem pro loco & tempore habebo. Seditiones, contentiones, rixas, scandala, excessus, maleficia, ne fiant in Aula Regia & in Conventibus publicis, omni meâ operâ & diligentiâ providebo. Quod si fortè aliqua eiusmodi acciderint ea, quantum in me erit, sedabo aut animadversione justâ vindicabo, idque consensu jussu & autoritate Maiestatis Regiæ: cæteraq; officii mei munera & onera juxta præscriptum Statutorum Regni fideliter observabo, idque non sine mutuo consilio & Consensu*

su

ſu cæterorum Regni Conſiliariorum & Officialium, qui præſentes in Aula fuerint. Sic me Deus adjuvet & ſancta ejus Crux!

XXVIII. CANCELLARIORUM munere antiquitùs ſoli ferè Sacerdotes functi ſunt, utpotè qui barbaris iſtis ſeculis ſoli ferè literarum cognitionem habuerunt, adeòque illis officiis præfecti ſunt, quæ ſine literarum adminiculo obiri nequiverunt. Caſimirus hujus Nominis primus, inter Reges primus refertur, qui linguâ calluit Latinam. Jam pridem verò Poloni è Græciâ ſimul & Latio pulſas aut ſpretas Muſas apud ſe comiter habent. Planè Romanæ par Reſpublica Polona, quæ viros alit non minùs robore ac prudentiâ, quâm eloquio florentisſimos. Fœlicior lingva, quâm Reſpublica Romanorum. Hæc periit, illam in hunc usq; diem orbis perit, ita fructus ingenii magis perennant quâm vires. Poſteà Lege cautum eſt, ut unus ex iis ſacri, alter profani Ordinis haberetur, propter actiones, quæ interdum tales eveniunt, quòd Spirituali Perſonæ executionem committi non conveniat. *Sigism. Cracoviæ Anno 1507.* Secretariis, Scribis, Sacerdotibus, Concionatoribus, Aulicis, Ceremoniisque Eccleſiaſticis, præſertim is

qui

qui est de Ecclesiastico Ordine moderatur. Si Spiritualis ante infulam adeptam Sigillo potiatur, tunc sedem inter Cancellarios seculares obtinet, atque aureâ catenâ instar fasciæ pendentis utitur. In Lithvania uterque est Secularis: Majores verò Episcopatus, Gnesnensis, Cracoviensis, Vladislaviensis, Posnaniensis, Varmiensis, Plocensis, cum Officiis Sigillorum Regni, sunt incompatibiles. *Alexander Petricoviæ Anno* 1504. Hinc tempore Sigism. Augusti in Comitiis, Maciejovius contra Leges sub proximis Regibus latas, Cancellarius simul & Antistes Cracoviensis esse arguebatur. Laurentius etiam Gembicki existens Episcopus Culmensis, Cancellariatum Anno 1608. assequebatur, & posteà Anno 1610. Episcopus Vladislaviensis denominabatur, & nihilominus utramque dignitatem per tres annos retinebat, tandem cùm in Comitiis Anno 1613. Status & Ordines Regni, præprimis verò Sigismundus Miskowski Mareschallus hoc ægrè ferrent, Cancellariatu cedere coactus fuit. In felicibus gloriosè regnantis Joannis III. Comitiis Coronationis Sigilli Regni Cura Reverendissimo Domino Stanislao Wyzgæ Episcopo Varmiensi permissa est, nam ejusdem raræ ingenii dotes

& miræ vires eloquentiæ, quibus singulariter de Republica meruit, prævaluerunt ut lex pro hâc vice dispensata sit, *Constitut.* 1676. Allegabat tamen Trzebicius Episcopus Cracoviensis, cùm pro illo meritissimo Patriæ Cive verba faceret, exemplum quod Tylicius ab Episcopatu Culmensi cum Sigillo ad Varmiensem ascenderit. Nec minus Seculares Palatinatum aut Castellaniam accipientes tenentur Sigillo renunciare. *Idem Alexander Petricoviæ Anno* 1540. Quanquam è contra nonnulli supremos Palatinatus & Castellanatus dimiserint, ut Cancellariatu gaudere possent, nisi quòd meritissimus ille Nestor Joannes Leszczynius Cancellariatui renunciaverit, & posthac Palatinatum Cracoviensem gesserit. Antehac Mareschalli, Cancellarii, & Thesaurarii non habebant locum in Senatu, sed in Comitiis Lublinensibus, cùm assignaretur ejusmodi Magistratibus Lithvanicis in Senatu locus, quem in Lithvania habuerant, Polonicis quoque ea prærogativa meritò concessa est, *Piasecius sub Anno* 1607. Sed jam antiquiùs eos fuisse Ordinis Senatorii indè patet, quòd in Comitiis Petricoviensibus Nuntii rogaverint, ut Rex istas dignitates distingveret, ne scilicet Pa-

latinis & Castellanis simul conferret. In Petricoviensi Statuto Alexandri (qui utique ante Sigismundum Augustum sceptra tenuit) hæc leguntur: *Statuimus, quòd Thesaurarius Regni quemadmodum Coronatorum & Thesaurorum Regni, quæ omnium rerum summa sunt, conservator & custos existit, sic non immeritò fungi debeat Senatoriâ dignitate.* Cancellarii & Pro-Cancellarii munus alternatis vicibus penes Episcopos, & par utriusq; est autoritas ac potestas, excepto, quòd Supremus sit majoris, Vice-Cancellarius minoris Sigilli Custos, & hic non nisi illo absente, Assessorialia exerceat Judicia, in quibus causæ Civiles & Fisci, omnesque aliæ, quæ ad Regiam Jurisdictionem pertinent, cognoscuntur. Cùm Reges ipsorum ore in occurrentibus negotiis loquantur, manuque in consignandis utantur, rectè à *Przylusio fol.* 200. oculi, mens, lingua, & manus Principis dicuntur. Quid aliud est Cancellarius, quàm defensor jurium Maiestatis, Argo Reipublicæ, libertatis Custos, Patriæ Philarum? Officio huic major pars curarum Principis incumbit, per quod maximam potestatem suam, hoc est, beneficam vim Deo propriam exercet. Cùm ergò Reipublicæ plurimùm intersit huic digni-

dignitati viros omnium doctrinarum virtutumque genere instructissimos præfici, singulari lege cavit, Cancellariatum, non nisi ex consilio Senatorum, in publicâ Comitiorum facie conferendum esse atq; deponendum. *Alexander in Convent. Petricov: Anno* 1504. Non desunt tamen exempla, quòd etiam extra Comitia hoc munus collatum fuerit. De Illustrissimo Principe Michaële Radzivilio, Magni Ducatus Lithvaniæ Pro-Cancellario, Olszowski tunc Vice-Cancellarius Regni, ad Dominum Wolowicz Campi-Ductorem Magni Ducatus Lithvaniæ ita scripsisse memini; Radzivilium Principem quod attinet, quamvis non in Comitiis Generalibus susceperit Vice-Cancellarii munus, nec in Comitiis Juramentum præstiterit, excusari tamen potest gemino Magni Ducatus Lithvaniæ exemplo, quorum Autoritati ac muneri hoc nihil derogavit, neque Respublica novo emergenti contradixit, aut ne inposterum simile quicquam fieret, præcavit. Ita etiam Gedani die 28. Octobr. Anno 1677. extra Comitia Reverendissimus Dominus Wyzga ex Vice-Cancellario Supremus creabatur, & officium ejus præclaris Illustrissimi Domini Wielopolscii, tunc Dapiferi Regni, virtutibus

conferebatur; Ille, reddito Sigillo minori, à Rege majus, hic verò minus accipiebat. Pro quo honore uterque, ut moris est, stando agebat gratias. Aquila, quæ insigne Regni est, plerumque Cancellarios Spirituales alis suis ad dignitatem Primatialem evehit. Cancellariorum Jusjurandum hâc formulâ conceptum extat: *Ego N. Regni Poloniæ Cancellarius (vel Vice-Cancellarius) juro, quòd Serenissimo Principi ac Domino, Domino N. Poloniæ Regi & Maiestatis ejus Successoribus ac Regno Poloniæ, in hoc Officio Cancellariatus (vel Vice-Cancellariatus) mihi commisso fidelis ero. Nullas literas Pargamenas sine scitu & expressâ voluntate Regiæ Maiestatis tradam. Papireas verò nullas tàm in Regno, quàm extra Regnum, quæ vel Regiæ dignitati vel honestati derogent, vel ex quibus damnum aliquod ad Maiestatem eius vel Regnum pervenire possit, & quæ Juri communi & libertatibus adversentur, aut literis ex Cancellaria datis contrarias esse scivero. Membranas item nullas unquam tradam præterquam papyreas, idq; sciente tantùm aut jubente Regia Maiestate. Consilium fidele Maiestati Suæ & Reipublicæ præstabo, neq; ulla unquam Secreta, quæ mihi communicata fuerint præter Suæ Maiestatis voluntatem & mandatum revelabo: & pericula omnia, quæ imminere vel eius Maiestati vel Regno un-*

decunq;

cunq; scivero & cognovero, Maiestati eius deferam, & pro posse meo avertam. Sic me Deus adiuvet & hæc Sancta Evangelia.

XIX. THESAURARIUS est promus & condus Thesauri, & Magister Officinæ monetariæ, unus in Regno, alter in Magno Ducatu Lithvaniæ. Traditur autem Thesaurus per quatuor Dignitarios, duos ex Majori, & duos ex Minori Polonià, ex Majoribus Consiliariis, qui regestrum ejus conscribunt, atque unum Regi, alterum Thesaurario dant, tertium ipsi asservant. *Sigismund. Aug. Anno* 1563. Sub dicto Rege Thesaurariatus aliarum Dignitatum capax erat, sed idem Rex incompatibilem declaravit. *Constit. Ao.* 1567. Ad excipiendas Thesauri rationes solent in Comitiis nonnulli ex Ordine Senatorio, atque Equestri deputari, vigore *Constit.* 1562. 1564. Juramentum, quo se Thesaurarii obstringunt, ejus est tenoris: *Ego N. iuro, quòd Serenissimo Principi ac Domino, Domino N. Regi Poloniæ & Maiestatis eius Successoribus, ac Regno Poloniæ, in hoc Officio Thesauriatus mihi commisso fidelis ero, illudq; summâ fide & diligentiâ administrabo, non privati mei quæstus, sed dignitatis tantùm & utilitatis Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ gratiâ, coronam & alia insignia Regni, Privi-*

legia & thesauros omnes Regni diligenter conservabo. Reditus omnes & singulos Regni, & omnia quæ ad fiscum Regni pertinent, summâ curâ & fidelitate exigam & dispensabo. Curam monetæ cudendæ, quando usus postulaverit, rationes ærarii, expeditiones militum, Aulicorum, Legatorum, & omnium eorum negotiorum, quæ ad usus privatos & publicos Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ pertinent, cœteraque omnia mei officii munia & onera fideliter, & secundùm præscriptum Statutorum Regni procurabo, idq; non sine mandato Maiestatis Regiæ & Consilio Consiliariorum & Officialium Regni. In consilio Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ fidele consilium dabo. Nulla secreta, quæ mihi à Maiestate Regiâ vel à Senatoribus Regni communicata fuerint, præter voluntatē, & in præiudicium Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ revelabo. Pericula omnia, quæ imminere Regno & Regi Poloniæ putavero, Maiestati Suæ & Senatoribus Regni indicabo, & pro posse meo avertam. Sic me DEUS adiuvet, & Sancta DEI Crux!

XXX. Proximè Thesaurarios in consessu Mareschalli Curiæ seqvuntur, qui absentibus supremis, ea omnia, de quibus suprà actum est, negotia administrant. Si vacat officium Mareschalli Supremi, non est de necessitate, ut pro Successore Mareschallus Curiæ denominetur.

CAP.

CAP. VII.

DE ORDINE EQUESTRI ſive NOBILITATE.

I.

TErtium in Republicâ noſtrâ Ordinem conſtituit Nobilitas, ad regimen & defenſionem cœteræ multitudinis ſegregata.

II. Nobilitas nova Regiæ potentiæ ex Conſenſu Comitiorum, Opus eſt, antiqua verò temporis ſolius. Olim Nobilitates à Regibus per Diplomata concedebantur, poſteà jus hoc ad Comitia translatum, uti in *Conſtit.* 1578. cautum, ne plebeji creentur Nobiles, niſi in Comitiis, cum ſcitu Dominorum Conſiliariorum vel in Exercitu ob ſtrenua facinora. Porrò Sigism. III. Anno 1601. conſtituit, quòd nemini debeant jura Nobilitatis concedi, niſi à Senatu & Nunciis Terreſtribus, & in Exercitu à Duce commendatus fuerit, & ita quidem, ut per Conſtitutionem recipiatur, cùm nullæ literæ Nobilitatis validæ eſſe debeant. Cautum etiam ſimul eſt, ne ſubditus contra voluntatem & conſenſum Domini ad Nobili-

Nobilitatem evehatur. Deniq; Rex Michaël gloriosæ memoriæ in Pactis Conventis cavit, quod nullos extraneos, vel quemcũq; ad Indigenat⁹, vel Nobilitatis ornamenta promoturus ſit, niſi quos Exercituum Duces utriusq; nationis, & Ordines Regni Magnique Ducatus Lithvaniæ commendabunt, eosque qui honores iſtos ſangvine promeruerint, & quorum virtutes in Rempublicam ac merita probata erunt. Creatis verò Nobilibus vel Indigenis officia & beneficia ad tertium gradum conferenda, neque iidem Legationibus obeundis denominandi, exceptis illis, qui de bello optimè meruerunt, & qui tàm vitâ, quàm ſubſtantiâ Patriam juvarunt, vel juvabunt. In nonnullis adſcripta reperitur hæc vox, quòd *ex nunc* habiles eſſe debeant. Idem etiam promiſit modernus Rex Sereniſſimus. Sed Ao. 1676. conſtitutum, ut illi, qui jura Nobilitatis ambiunt, à Rege, vel Ducibus Exercituum gentis utriusque priùs in Comitiolis commendentur, ibidemque recepti, tandem in Comitiis generalibus admittantur.

III. Ne autem hæc Virtutis & honoris nomina vilipendio exponantur, non debet Nobilis ad inſignia ſua recipere ignobilem, ſub amisſione

ſione propriæ Nobilitatis, de quo forum habebit in Tribunali inter cauſas officii ad inſtantiam cujuscunque Nobilis 1633. Vult etiam illa Conſtitutio, ut circa deductionem Nobilitatis ultra teſtes, qui in legibus antiquis reqviruntur, teſtimonia authentica literaria, i. e. reformationes, diviſiones, & bonorum terreſtrium poſſeſſiones producantur. Cui verò ignobilitas objicitur, ille non poteſt objicientem reconventionaliter ignobilitatis arguere, donec priùs ſeipſum juſtificaverit. Suprà allegata Conſtitutio refert quoque modos, quibus Nobilitas amittitur, ſcil: ſi quis mercaturam, cauponariam, vel aliam ſordidam artem exerceat. Imò annumeratur etiam geſtio Magiſtratus civilis, contra quod punctum tamen proteſtationes emanaſſe aſſeritur. Hîc devenio ad illos, qui declarationem Nobilitatis impetrant, ubi notandum, quòd cum nihil novi obtineant, & avitis gaudeant inſignib⁹, Diplomate Regio opus non habeant, nec ipſos lex de novis hominibus afficiat, nam quoniam pro antiquis reputantur, ad quævis munia & officia capaces ſunt.

IV. Utut magna Nobilitatis Polonicæ prærogativa ſit, tamen juxta *Statutum Alexandri Anno*

1505. etiam ille pro vero Nobili æſtimatur, cujus mater eſt ignobilis, dummodò Pater ſit Nobilis. Si cui judicialiter illegitimitas objecta fuerit, & ipſe non ſufficienter ſe extricaverit, tunc juxta *Conſtit.* 1578. nullis immunitatibus & prærogativis Equeſtris Ordinis gaudeat, tamdiu donec illam maculam legitimè abſterſerit, nec ipſum Decreta ex condictamine obtenta juvare poſſunt. Nobilitatis & inſigniorum cognitio & abjudicatio ad Comitialia Judicia refertur, quamvis ad Tribunal hæc etiam cauſa ſpectat. Si quis fraude & dolo ſe pro Nobili gerat, cùm non ſit, bonorum privatione punitur, quorum dimidia pars Fiſco, dimidia Delatori cedit. Impoſſeſſionatus verò ſubit pœnam carceris, per dimidium annum. Ad hæc ſi talis Pſeudo Nobilis interficiatur ab aliquo, & contra homicidam agant, quibus competit, tanquam pro capite veri Nobilis, qui declaratus Pſeudo Nobilis, nulla pœna contra homicidam decernitur. *Sigism. Aug. in Conv. Varſav. Ao.* 1577. *&* 1589.

V. Faſtigium Equeſtre populi Poloni pulcherrimum eſt, uti Romæ titulus civis Romani ſupra quævis alia agnomina exterarum Nationum præſtantiſſimus & clavis ad honores fuit.

Quam-

Quamvis enim apud nos nonnulli Dignitate præcellant, Jure tamen nihilominus cum aliis æquali continentur. Æqualitate libertas constat, *Ordo ille Seminarium Senatus est, inde ad Primatialem Crucem, Scipionem Mareschalli, Cancellarii Sigillum, Clavam belli, ad tiaras curulesq; evectos submisso capite & de genu populus veneratur. Magnanimi eorum animi magnis honoribus fiunt. Judices Generales Supremum ad Regni Tribunal è media Nobilitate deligimus, qui Majestate ferè Regia decernunt, venerationi sunt, & quos Prætores fecimus, miramur*, ut verbis utar felicis illius Censoris, utpote cujus censuram de eligendo Piasto Respublica campi Electoralis Domina jam bis optimam censuit. Hinc etiam in Comitiis Coronationis, cum post adeptum Archi-Episcopatum Sigillum Regni redderet, inter cætera profitebatur, quòd sustulerit ex Israël opprobrium, non posse Regem, nisi ex Principibus externis fieri.

VI. Nullum in Polonia Comitum Ducumve discrimen est; illos enim ab externis Principibus oblatos titulos Nobilitati Suæ non præferunt, sed talibus ornamentis insignitos paritati Juris & pœnæ subesse volunt. *Constit.* 1638. 1641. Hinc Magnus ille non Poloniæ tantùm, sed & seculi

culi decus Joannes Zamoyſcius ſupremus Cancellariæ Militiæque Regni Præfectus titulum Ducis, & honorem aurei velleris, quod ipſi à Legato Regis Hiſpaniæ offerebatur, recuſavit, dicens, ſibi ſuisque poſteris abundè honorum Regem ſuum & Patriam ſuppeditare, ſi eos mereantur, externos verò honores ſuperfluos, & alienos à dignitate Regis ſui & Patriæ legibus videri. Eodem tempore oblatus fuit Firleio Palatino Cracovienſi titulus Comitis, quem etiam pari conſtantia & laude poſthabuit. Sic etiam cum Sigism. I. Viennam Auſtriæ ad viſitandum Maximilianum Imperatorem veniſſet, & hic Primoribus, (qui cum Rege tunc erant) Ducales, cæteris Comitum obtuliſſet titulos, reſponſum eſt, ſe gratias habere Cæſareæ Majeſtati pro iſto benevolentiæ documento, ſed Nobilitate contentos velle vivere, nec quicquam alieni legibus Patriæ & æqualitati communi inducere, teſtante *Fred. in Henrico Valeſio p.* 74. Imò ad Nobilitarem æqualitatem, quæ magnis ſemper titulis par eſt, conſervandam, *per Conſtitut. Anno* 1673. tituli extranei, ut Principatus, Comitatus, omnesque alii perpetuis temporibus abrogati & ſublati ſunt, quo nemo ejusmodi titulis, inſignibus, ſupra

ſupra æqualitatē Nobilitarem in Regno uti auſit, ſub pœna perpetuæ infamiæ, de quo forum ad cujusvis inſtantiam in Tribunali. Tituli autem omnes, qui cum unione Magni Ducatus Lithvaniæ, uti & Palatinatus Kijovienſis, Volhynenſis & Braclavienſis per incorporationem acceſſerunt, intacti relinqvuntur, juxta *Conſtit.* 1638. 1641. Quoniam ſuperiùs facta eſt de Comitibus mentio, adjiciendū hîc eſſe putavi, quod ſub Vladislao Jagellone Rege circa An. 1416. cum ille privigno ſuo Joanni Granovio ex Eliſabetha Pilecia nato Diploma de Comitatu ſubſcripſiſſet, Albertus Epiſcopus Cracovienſis & ſimul Regni Cancellarius ſignare noluerit, quòd eodem titulo contra leges ornatus eſſet. *Herb. in Chronico p.* 228. Antiquius autem Comitum & Baronum titulus tribuebatur omnibus, qui cum dignitate vel Magiſtratu aliquo aulæ Regis aderant. Undè in Legibus ſæpè invenies, Proceres, Comites, Barones, Regni Poloniæ, qui tamen non hæreditarii, ſed honorarii erant.

VII. Prærogativæ autem Nobilitatis hæ potiſſimùm ſunt:

1. Libera Regis Electio, quæ non multorum ſed ſingulorum fit ſuffragiis, nemine contradicente.

cente. Sicut in Comitiis Arragonum uno consultis contraveniente, omnes dissentire videbantur. Hinc etiam non cuivis conceditur hanc adire Corynthum; Duces enim Masoviæ licet Principes essent Indigenæ Regni vetustissimi generis, & locum in consiliis, Terrarum Conventibus & Comitiis haberent, voce tamen eligendi Regis destituebantur. *Przylusius fol.* 784. Sic & Princeps Carolus Ferdinandus in numerum Consiliariorum Regni admissus est, impetrato consensu ad Episcopatum Plocensem, Jus nominandi, inaugurandi, coronandi Regis, eidem concessum non est, juxta *Constit.* 1641. Imò Princeps ille nunquam locum in Senatu sibi competentem occupavit, eminentiam Domus Regiæ conservando. Sub InterRegno Sigism. III. Anno 1642. Cosacis Zaporovianis, qui per Nuncios suos ad danda suffragia in Electione Regis admitti petierunt, severius, ut decebat, responsum fuit, nempe Cosacis ex plebe collectis nullas partes in Consiliis publicis, nec in Electione Regis competere, quæ soli Senatui ac Ordini Nobilium convenirent, referente *Piasecio in Chron. sub dicto Anno.* Idem ipsis sub InterRegno post Abdicationem Regis Joannis Casimiri Ao. 1669. responsi

responsi loco dabatur, cùm per Deputatos ab Archi-Episcopo sciscitarentur, num gavisuri essent in futura Electione aliquo suffragio. Magnum certè libertatis, quæ inter præcipua animi humani bona censentur, momentum est, illi parere, quem spontè elegeris. Quàm ingens bonum & donum sit libera animi Electio ipse DEUS monstrat, dum nemini nisi solis Regibus, scilicet Davidi, Salomoni, Achæ, & Ezechiæ, gratiam eligendarum rerum fecisse ex Scriptura pateat.

2. Quod Nobilis possessionatus non adjudicandus carceri à Rege, nisi Jure victus, *Constitut. Anno* 1550. præterquam in publico maleficio, *Herburtus fol.* 103. vel in Regestris maleficorum ter descriptus sit; dedit autem hoc Privilegium Nobilitati Vladislaus Jagello Anno 1430. Fundamentalis hæc libertatis Nobilium, & in Capitulatione Regia juramento comprobata lex est. Nobilis Nobilem captivans incurrit pœnam centum viginti marcarum ac in fundo sessionis turricæ, per unum annum pro pœna publica, quod æqualem sibi captivaverit, & deniq; triplicato temporis spatio, quo alium detinuit, detineri debet sub pœna infamiæ. Damna etiam refun-

refundere tenetur, Sigism. III. 1588. Idem intelligendum de Capitaneo, qui ſub prætextu Officii Nobilem captivavit, excepto jure victo & recenti crimine, *ibidem*.

3. Quod Milites in bonis Nobilium nullas Stationes habeant, ſed ex foro vivant. *Sigism. Anno* 1588. *& Joann. Caſimir. Anno* 1650. ſub pœna infamiæ prævia Citatione vindicanda, & in *Conſtit: Ao.* 1659. ſub pœna bis mille marcarum & tripli-ci refuſione damnorum, & noviſſimè ſub pœna capitis irremisſibili; Forum injuriatis aſſignatur in Tribunali ex regeſtro militarium. *Conſtit.* 1678. *p.* 26.

4. Quod Nobiles in ſubditos, uti olim Romani in ſervos, jus vitæ & necis antiquitus habeant.

5. Quod ſi in fundis Nobilium metalli, vel ſalis fodinæ, aut ſimile quid reperiatur, reditus ad Dominum fundi ſpectent. *Pacta Convent. Sereniſſ. Joann. III.* Olim tantùm ſpecialibus privilegiis Regum Poloniæ hujusmodi Regalia, quærendi metalla concedebantur, poſtea per *Conſtitut. Anni* 1576. cautum, quòd Nobilitas omnes utilitates ex fundis ſuis liberè recipiat, vid. *Lipsk. in Obſervat. Pract.*

6. Quòd

6. Quòd Domus Nobilis inſtar aſyli ſit, ubi facinoroſi arreſtari, vi autem illicò extrahi nequeunt.

7. Quòd Nobiles non adſtricti ſint vias publicas juri ſtapulæ aſſignatas obſervare, de quo *Conſtit.* 1565. prolixiùs agit; exponendo Civitatum deſuper privilegia.

8. Si extraneus aliquis in bonis Nobilium ſteriliter moriatur, bona ejus non fiſco Regio aut Reipublicæ, ſed Domino fundi cedunt, quod jus caduci alibi inter Regalia recenſetur. *Conſtit. Anno* 1588.

9. Quod Nobilis ægrotans coram Delegato Regio recognovit, adeò firmum & validum æſtimatur, ac ſi judicio actisque publicis inſinuatum eſſet, prout ex *Statut. Sigism. Auguſt. Anno* 1550. à Lipſcio in Obſervationibus pag. 181. allegato videre licet. Aliàs verò non eſt licitum, ut officium ad quempiam proficiſcatur pro recipiendo actu aliquo *dict. Sigism. Auguſt.* 1550.

10. Quòd Nobili ſine liberis defuncto, ſi cognati uſq; ad octavum gradum incluſivè ſuperſint, Rex extraneo bona ejus jure caduco non conferat. *Sigism. III. in Conſtit. Anni* 1588.

11. Inter privilegia Ordinis Equeſtris etiam

hoc est, quòd non plebejæ sed Nobiles tantùm personæ ad Ecclesias Cathedrales recipiantur, *Constit.* 1550. Theologiæ & Jurisprudentiæ Doctoribus aliquot exceptis.

12. Nobilibus certa quantitas salis, (suchodniowa) dicitur viliori venditur pretio ex salinis Bochneri Anno 1252. Vielicen: Anno 139. inventis, ut & ex Oeconomia Samboriensi, vid. *Constit.* 1654. Hoc verò beneficium omniNobili scilicet possessionato inservit, nam ad usum prædiorum seu villarum datur. ProximioresPalatinatus pro eo mittere tenentur remotioribus. Rex salem ad certa loca devehi curat, vid. *Pacta Conventa.*

13. Quòd Nobilitas legi sumptuariæ non subjaceat, vid. *Constit.* 1613. 1629. Lex sumptuaria.

14. Quòd Judex Civilis in Civitatibus, velOppidis Regni in subditos vel res Nobilium arresta concedere non posit ratione quorumvis debitorum, vid. *Czaracki processu Civili parte* 1. *titulo* 8.

Deimmunitatibus à teloniis *infra sub tit. de Jure tributorum dicetur, lib. II. c.* 5.

De privilegio bona terrestria possidendi, vid. *infra c. 9. de Civitatibus.*

Hæ & aliæ prærogativæ Nobilibus Polonis concessæ sunt, quia membra Principis sunt, & pro

pro ſalute Regis & Reipublicæ excubant, atque cervicibus ſuis Regnum à caſibus bellicis defendunt, de quo infra *ſub tit. de jure Armor.* Maximè autem per electiones Regum liberas, libertas Nobilitatis Polonæ crevit.

VIII. Poſtquam ſupra c. 6. Ordinis Senatorii Officiales exhibui, jam de aliis Officialibus extra eundem Ordinem poſitis, hîc agendum venit. Sunt autem trifariam diviſi, alii totius Regni, & Magni Ducatus Lithvaniæ, alii Curiæ, alii Palatinatuum, Terrarum vel Caſtrenſes Officiales.

IX. Ad primam & ſecundam diviſionem pertinent:

SECRETARIUS MAJOR, unus Regni, alter Magni Ducatus Lithvaniæ, uterque Spiritualis. Admittuntur hi ad ſecretiora Conſilia, expeditionesque publicas, eorumque conſcii ſunt, quæ Cancellariis & Vice-Cancellariis panduntur, atque adeò officium illorum eſt gradus quidam ad dignitatem Cancellariatus & Pro-Cancellariatus aſſequendam. *Alex. in Conv. Petricov. Anno* 1504.

REFERENDARII Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, quorum utrobique unus Spiritualis,

alter Secularis eſt. Nomen à referendo acceperunt, quia referunt Principi deſideria ſupplicum, & mandata Principis, ſive ſacras juſſiones inſinuant. Antiqvum hoc & Romanis uſitatum fuiſſe munus, conſtat ex Novella X. ubi pleniùs Referendarii ſacri Palatii nuncupantur. Habent illi eam prærogativam, quòd licet non ſint Ordinis Senatorii, in Judiciis tamen Relationum cum Senatoribus aſſideant, votumq; ſuum expediant, ac ſententiam Regiam partibus litigantibus annuntiant, illiusque contenta Notario Decretorum extradunt, *Conſtit.* 1550. Habent illi judicia de colonis & glebæ in bonis Regalibus adſcriptis.

EXERCITUUM Duces Generales ac Campi-Ductores bini in Regno & M. D. Læ. Cum in Senatu locum non habeant, Chriſtophorus Radzivill exiſtens Dux Campeſtris Lithvaniæ Ao. 1632. in Conventu Regni Generali functus eſt officio Mareſchalli Ordinis Equeſtris. Nec eſt, quòd miretur quiſpiam tàm amplas Dignitates in Senatu non cenſeri, Senatoribus namque conferuntur, vel etiam Dignitas Senatoria confertur ſimul. Majores noſtri, (ait *Starovolſcius Inſtit. Rei Milit. lib.* 8.) nuſquam bellorum Duces perpetuos

tuos habuerunt, Poloniæque jam coronati Reges ad tempus Duces Exercitibus præficiebant. Primus Joannes Tarnovius à Sigism. I. perpetuus Exercituum Dux creatus fuit. In Lithvania verò à Jagellone Rege statim Radzivilius Nicolaus I. perpetua militiæ Præfectura donatus erat. Campi Ductori æqualis potestas cum Supremo Duce concessa fuit Anno 1653. Sed anno sequenti retractatum, & uterque penes jura antiqua conservatus est, ut videlicet nonnisi in absentia Supremi Ducis æqualem Campi-Ductor haberet potestatem, juxta *Constit.* 1601. Quicquid decernebant in Ordine ad disciplinam militarem, id robur Comitiorum habebat, *Constit.* 1590. *p.* 569. 570. Quæ potestas licet anno subsequenti restricta fuerit, anno tamen 1620. p. 13. redintegrata legitur, cùm disciplina militaris firmamentum sit Imperii.

Dignum hic observatione est, quòd Sigism. III. cum Exercituum Dux Zołkiewski, Atavus moderni feliciter Regnantis Joannis III. Ceczoræ occubuisset, post duodecim demùm annos, cum jam in agone vitæ esset, Koniecpolscio hanc functionem concesserit. Quod exemplum allegabat Trzebicius Episcopus Cracoviensis, cùm

in Comitiis Coronationis proponeret, ex publico commodo fore, ut Sacra Regia Majestas heroicum illud munus penes se retineret, quod tamen Illustrissimo Duci Wisniovecio tunc Belzensi, nunc Cracoviensi Palatino, & hujus officium scil. Ducis Campestris Illustrissimo Domino Jablonovio Palatino Russiæ cum pristinis juribus, (sine circumscriptione temporis ex suggestu legis Anni 1673. p. 2.) conferebat. Non indignum quoq; hîc notatu, quòd Ao. 1579. Supremus Dux Exercitus Lithvanici fuerit Nicolaus Radzivill, Palatinatus Vilnensis & Dux Campestris filius ejus Christophorus.

SUCCAMERARIUS Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. Horum officium in Aula Regia magnam præ se fert autoritatem. Ab illis enim audientiæ apud Regem procurantur, qui etiam in secretis adesse consiliis facultatem habent. Incumbit ipsis pro ratione officii & familiaritate cubiculi Regii suspiciosa omnia Ordinibus denuntiare. Ideò discessus Regis Henrici non leviter affecerat Archi-Camerarium (erat tùm in officio Joannes Tenczinskius) ne pro officio suo in conscientiam facti traheretur.

The-

Theſaurarius Curiæ Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ.
Vexillifer Regni & M. D. Læ.
Enſifer Regni & M. D. Læ.
Præfectus Stabuli Regni & M. D. Læ.
Pocillator Regni & M. D. Læ.
Inciſor Regni & M. D. Læ.
Dapifer Regni & M. D. Læ.
Subdapifer Regni & M. D. Læ.
Pincerna Regni & M. D. Læ.
Præfectus Culinæ Regni & M. D. Læ.
Notarius Campeſtris Regni & M. D. Læ. de quo videatur *Conſtit. 1621. & 1628.* Quòd hoc munus non ſit cum Dignitate Senatoriâ compatibile, cavet *Conſtitutio Anno 1633. p. 19.*
Magiſter Artilleriæ Regni & M. D. Læ. quæ functio cum dignitate Senatoria compatibilis eſt.

Præ-

Præfectus Castrorum Regni & M.D.Læ.
Præfectus Vigilum Regni & M. D. Læ.
Notarii Quatuor M.D. Læ.
Regentes Cancellariæ Majoris & Minoris in Regno & M. D. Læ.
Instigator Regni & M. D. Læ.
Notarius Decretorum Curiæ Regni & M. D. Læ. qui suos habent Regentes.
Venator Regni & M. D. Læ.
Notarius Thesauri Regni Supremus.
Vexillifer Curiæ Regni & M. D. Læ.
Vice-Præfectus Stabuli Regni & M. D. Lithvaniæ.
Vice-Instigator Regni & M. D. Læ.

Hæc est consignatio Officialium Regni & M.D. Læ. quos, cùm nonnulli inter se de Ordine non conveniant, sine nominibus & cognominibus apposui, nemini faciendo præjudicium.

X. Ad tertiam Classem spectant:

Succamerarius, sive finium regundorum Prætor.

Capi-

Capitaneus cum Jurisdictione.
Vexillifer.
Judex Terrestris.
Dapifer.
Pocillator.
Sub-Judex Terrestris.
Subdapifer.
Pincerna.
Venator.
Tribunus.
Notarius Terrestris.
Ensifer.
Tribuni alii minores.
Qvæstores sive custodes Thesauri.

Et in Mazoviâ Judex Castrensis ante Notarium juxta excepta. Ordo hic habetur in *Constit. Anni* 1611. 1635. 1638. quæ reassumpta *Ao.* 1647. *p.* 18.

Circa Succamerarios sciendum, quòd cum Reges quotannis Provincias Regni obierint, verisi-

risimile sit, eosdem cubiculi Regii fuisse custodes. De Judiciis ipsorum *vide infra.*

De Capitaneis notandum, quòd licet Ordo Officialium in *Constit.* 1611. descriptus per *Constit. Anni* 1613. mutatus sit, & Terrestres Officiales Castrensibus præferantur, Capitaneus tamen excipiatur. Sunt autem Capitanei Arcium & Bonorum Regalium Præfecti. Redituum ex iisdem quartam partem, (quæ ita intelligitur, ut primò pro alendo Tenutario juxta revisionē, pars seponatur, ex reliquo demùm Quarta currat, *Const. Ao.* 1562.) ex Ordinatione Sigism. Aug. securitati Patriæ providendæ contra excursiones Tartarorū pro alendo milite quartiano, pendunt. Quæ Quarta per Institutionem Oeconomiæ bellicæ *Ao.* 1638. factam, duplicata est. Utraq; verò (tempore pacis circa Festū Pentecostes in fisco Arcis Ravensis in præsentia non tantùm Thesaurarii sed etiam duorum ex Senatorio, atq; duorum ex Ordine Equestri Majoris & Minoris Poloniæ, deponenda,) ut successu temporis augeatur, singulis quinquenniis constituuntur certi bonorum Regalium Lustratores. *Constit.* 1562. Novi Donatarii & Cessionarii de bonis Regalibus primo anno

no quadruplam Quartam Thesauro Regni tempore & loco designato inferre tenentur, vigore *Constit. Anni* 1658. Ad cujus custodiam præter supradictos etiam Capitaneus loci *Constit.* 1508. pertinet. Præcustoditiones juris de Quarta vid. in *Constit.* 1667. Si quis verò injustè delatus fuerit, Notarius Thesauri pœnâ mille marcarum debet condemnari, *Constit:* 1673. Nemo autem duos Capitaneatus Juridicos obtinere potest, *Constit.* 1652. Nec ejusmodi Præfecturæ, quæ brachium Regale repræsentant, minorennibus, sed tantùm viris de Republicâ benè meritis conferendæ sunt, *Constit.* 1589. Quia etiam Pater & filiꝰ una & eadem persona esse censentur, statuit *Sigism. I.* Petricoviæ, quòd si Pater in aliqua terra fuerit ad Palatinatum evectus, filius in eadem Terra vel Palatinatu Capitaneatus officium habere non possit. Si Capitaneus vel Notarius causa legali impeditus Judiciis adesse nequeat, solent ex consensu Comitiorum Surrogatores admitti, cujus exempla in *Constit. Anni* 1621. & 1673. aliisque extant. De Judiciis Capitanealibus & Vice-Capitanealibus *infra lib.* 3. Vice-Capitaneum autem non Rex, neque Nobili-

tas, sed Capitaneus constituit. Capitanei sine jurisdictione sunt Bonorum Regiorum, Tenutarii, nullam jurisdictionem annexam habentes, ideò ejusmodi Capitaneatus Nobilibus etsi in illa Terra non possessionatis, conferre licitum est, *Sigism. Aug.* 1562. Post mortem Præfecti, Thesaurarius ab hæredibus defuncti ea bona recipit, secundum inventarium possessori datum, tenetque donec Rex eadem cui contulerit, tunc novo donatario tradit conscripto inventario, *Constit. Anni* 1652. In Capitaneatibus finitimis Ukrainæ Palatinatus Russiæ & Podoliæ uxor Jus communicativum habere non potest per *Constit.* 1662. quia Capitanei ipsi residere tenentur, *ibid.* sub pœnâ privationis Capitaneatus, *Confœderat. Anni* 1668. Ad amplianda etiam benè meritorum præmia constitutum est; ne uxor post fata mariti duos Capitaneatus vel advitalitates teneret: *Constit. Anni* 1662. *p.* 9. Jam autem hæreditario nonnisi ex consensu Ordinum dantur. Ita in Comitiis Anno 1588. Joanni Zamoyski Regni Cancellario, & Exercituum Duci, bona Regalia, Zamech & Kressow, ob maxima ejusdem erga Rempublicam merita in vim donationis

tionis hæreditariæ tradita ſunt. Simile exemplum Anno 1631. ubi Alexandro Gąſiewski Palatino Smolenſcenſi, certa in eodem Palatinatu bona jure perpetuo data ſunt; Sic Anno 1661. Domino Palatino Ruſſiæ Stephano Czarnecki, Achilli Sarmatico, ad perpetuam meritorum ingentium memoriam, Capitaneatus Tykocinenſis, jure hæreditario datus & conceſſus eſt, vid. *Conſtit. Anni* 1661. De quatuor Candidatis ad Officia Judicis, Subjudicis & Notarii, per Electionem Nobilitatis, Regi præſentandis, cavet *Conſtitutio* 1550. juxta quam Rex unum eligit confirmatque. In Lithvania non ſunt Diſtrictuum Caſtellani; extant MARESCHALLI, perpetui Comitiorum Directores, ſcilicet, Oſmianenſis, Lidenſis, Braclavienſis, Grodnenſis, Caunenſis, Vpitenſis, Slonimenſis, Wołkovienſis, Orſzanenſis, Pincenſis, Mozyrenſis, Rzeczycenſis; Deinde etiam ibidem reperiuntur TIWUNI Ciwunowie, ut ſunt Vilnenſis, Trocenſis, & Eyrogalenſis, qui juxta *Conſtit.* 1598. Officiales Terreſtres præcedunt. Item TIWUNUS in Magna Dyrvian in Minore Dyrvian, Retovienſis, Vzuventenſis, Tuverenſis, Berzanenſis, Korzenſis, Schaudovienſis, & alii. Olim habebant jus vitæ

& necis. Cùm hi Officiales non ſint jurati, incompatibilitati haud ſubjacent. Eſt porrò in Palatinatu Lithvaniæ Officialis, Horodniczii id eſt Burggravius dictus, locum habens poſt Notarium Terreſtrem, *Conſtit.* 1667. & 1676.

XI. Magiſtratus Caſtrenſes ſunt ſequentes:

Capitaneus cum Jurisdictione.
Capitaneus ſine Jurisdictione.
Burggrabius.
Vice-Capitaneus.
Judex Caſtrenſis.
Notarius Caſtrenſis, qui ſuum Vice-Notarium, ſed Nobilem poſſeſſionatum, habere poteſt. Vid. plura *infra de Judiciis Terreſtr. & Caſtrenſibus.*

CAP. VIII.

DE COMITIIS.

I.

TRes illi Reipublicæ Status & Ordines, tàm propter conſultationem deRepublica, quàm propter

propter Judicia habenda conveniunt ad Comitia Regni Generalia, ante quæ, indulgente *Sigismundo I. Anno* 1522. Conventus particulares habentur, & hi ſex ſeptimanis Comitia antecedunt, *Anno* 1613. & antequam celebrentur, duabus vel tribus ſeptimanis publicantur, *Anno* 1567. & 1589.

II. MINORIS POLONIÆ CONVENTUS PARTICULARES OMNES UNA DIE INDICUNTUR.

Palatinatus Cracovienſis Proſzoviæ Generalem Conventum peragit, quem Comitiola Oſviecimenſia & Zatorienſia, in Oppido Zator tribus diebus præcedere debent, *Conſtit. Anni* 1581. & 1616. in *Conſtit. Anni* 1635. *p.* 26. octo dies præfiniti ſunt. Dictus Palatinatus mittit ſex Nuntios, Ducatus verò Oſvecinenſis & Zatorienſis unum nominat, ubi notandum, quòd Rex ad Conventum Zatorienſem non mittat Nuncium, ſed Capitaneum Oſviecimenſem literis inſtruat, quibus de rebus Nobilitati deliberandum veniat. *Conſtit. Anno* 1581.

Palatinatus Sendomirienſis in Oppido Opa-

Opatow, eligit ſex Nuntios. Lublinenſis Lublini, mittit tres Nuncios.

Palatinatus Ruſſiæ celebrat Conventus particulares; videlicet Leopolienſ. Præmislienſ. & Sanocenſ. Diſtrictus Wiſnienſis Wiſniæ, Halicienſis Haliciæ, Chelmenſis Chelmæ. Generalis autem Wiſnæ, per *Conſtit. Anni* 1635. *p.* 36. peragitur. Nuncios creat quatuordecim.

Palatinatus Belzenſis convenit in Oppido Belza, quatuor mittit Nuntios.

Palatinatus Podoliæ Cameneci ſolebat habere Conventus ſuos ante & poſt Comitiales, qui poſteà Haliciam translati, ſed cùm hoc Oppidum ruinas paſſum ſit, ideò Leopoli eousq; celebrandi ſunt, donec Halicia reſtauretur, juxta *Conſtit.* 1677. *p.* 18.

Palatinatus Kijoviæ Zytomiriæ, ſex denominat.

Palatinatus Volhyniæ in Civitate Luceorienſi, ſex.

Palatinatus Braclavienſis in Opp. Winnica, duos.

Pala-

Palatinatus Czernichoviensis Wlodzimiriæ, quatuor Nuncios eligit, vid. *Constit.* 1659. & *Anno* 1667. *p.* 53.

III. MAJORIS POLONIÆ CONVENTUS PARTICULARES, ITIDEM OMNES UNA DIE INDICUNTUR.

Palatinatui Posnaniensi & Calissiensi in Oppido Szreda, ubi nominantur duodecim Nuncii.

Siradiensi in Opp. Sadek, qui quatuor eligit.

Terræ Vielunensi in Oppido Vielun, mittit duos.

Palatinatui Lenciciensi in Opp. Lencic, quatuor.

Palatinatui Brzestensi & Inovladislaviensi in Cujavien, in Opp. Radziejovo, nominat quatuor Nuntios.

Terræ Dobrynensi in Opp. Lipno, duos creat Nuncios.

Palatinatui Plocensi in Oppido Radziadz, tres mittit.

Palatinatus Ravensis in tribus locis habere consvevit Conventus suos, districtus Ravensis Ravæ, Sochaczoviensis in Oppido Sochaczevo, districtus Gostinensis Gombini, in universum sex mittit. Podlachiæ Palatinatus habet tres terras, inter quas Terra Drohicensis Conventum habet Drohicini, Mielnicensis in Oppido Mielnik, Terra Bielscensis in Oppido Bransk, quælibet terra duos eligit, & ita sex mittuntur Nuncii. Mazovia cum Podlachia uno die suos habet Conventus. Terra Cyrnensis Cyrnæ, Varsaviensis Varsaviæ, Wysnensis Wysnæ, Wyszogrodiensis Wyszogrodiæ, Zakrocimensis Zakrocimii, Ciechanoviensis Ciechanoviæ, Lomzensis Lomzæ, Rozanensis Rozanii, Livensis Livæ, Nurensis in Oppido Nur, quælibet Terra duos creat Nuncios, atque sic in universum viginti ad Comitia expedit. Generalis Conventus Varsaviæ eo die, quo in majori Polonia Generalis in Opp. Kolo, & in minori Polonia in Oppido Corczyn, vigore *Constit. Anno* 1576. *&* *Anno* 1613. habendus est.

De

De Prussia hîc quædam in specie notanda sunt: Olim Pruthenici Senatores nec Senatum, nec Comitia frequentabant. Succedente tamen tempore (sub Sigism. Augusto fortè) sensim plerique comparuerunt, & Nuncii quoque eligi cœperunt. Succamerarii etiam Atrium Nobilitatis in Comitiis intrant; Civitatum autem Delegati nec in hoc, nec Senatorio (ad quod in Prussia pertinent) comparent. Quando in Regno Comitia celebrari debent, expediuntur ad Culmensem, Mariæburgensem, & Pomeraniæ Palatinos singulæ universales literæ, latino idiomate, ut, pro more solito, Conventus particulares præfigant. Aliæ etiam binæ literæ, sed Polonico scriptæ sermone, ad Varmiensem & Culmensem Episcopos mittuntur. Actis Conventibus particularibus Varmiensis tanquam Præses Terrarum Prussiæ Statibus & Ordinibus, (inter quos etiam Civitates Majores sunt, Thorunium, Elbinga, & Gedanum) Conventum Generalem, alternatim Mariæburgi & Grudenti, celebrandum indicit. Ubi postquam convenerunt ad locum, audito sacro Nobilitas Mareschallum eligit, & deindè Nuncius Regius, ad quem à Rege Literæ Polonico, credentiales

autem Latino idiomate ſcriptæ mittuntur, in plenum conſeſſum Statuum ſolenniter introducitur. Factâ propoſitione, & exhibitâ inſtructione Latinâ, Nuntius Regius eâdem pompâ reducitur, nec poſteà in Conſeſſum Ordinum niſi ſub ipſum Conventûs finem, revertitur. Poſt diſceſſum Nuntii Regii dividuntur conclavia. In ſuperiori ad caput menſæ duo illi Epiſcopi, ex alterà parte tres Palatini, tres Caſtellani, & tres Succamerarii, ex oppoſito bini Delegati majorum Civitatum aſſident. In conclavi inferiori hodiè ſola Nobilitas (excluſis jam minoribus Civitatibus,) votum habet. Excuſſis denique rebus, quæ ad conſultationem pertinent, junguntur iterum duo iſta conclavia, ita ut Director ad menſam Senatoriam aliique juxta ipſum Nuncii, reliqui in appoſitis ſubſelliis conſideant, donec prævio conſenſu Ordinum Laudum commune per Secretarium Thorunenſem conſcribatur, idque Latino idiomate, quo etiam in votis ſuis Urbium Delegati utuntur. Numerus Nuntiorum in Pruſſiâ non eſt circumſcriptus. Ex Inſtructione ad Comitia Grodnenſia numeravi in univerſum viginti novem, nimirùm ex Palatinatu Culmenſi undecim, ex Mariæburgenſi duos,

ex

ex Palatinatus Pomeraniæ Diſtrictu Dirſchavienſi octo, ex Diſtrictu Svecenſi tres, ex Diſtrictu Tucholienſi tres, ex Diſtrictu Czluchovienſi unum, ex Diſtrictu Mirachovienſi unum.

IV. PALATINATUUM ET DISTRICTUUM MAGNI DUCATUS LITHVANIÆ CONVENTUS.

Palatinatus Vilnenſis congregatur Vilnæ, duos Nuntios eligit.

Diſtrictus Oſmianenſis Oſmianiæ, duos.

Diſtrictus Lidenſis Lidæ, duos.

Diſtrictus Wielkomirienſis Wielkomiriæ, duos.

Diſtrictus Braclavienſis Braclaviæ, duos.

Palatinatus Trocenſis in Civitate Trocenſi, duos.

Territorium Grodnenſe Grodnæ, duos.

Territorium Caunense, in Civitate Caunensi, duos.

Territorium Vpicense in Opp. Vpicensi, duos.

Ducatus Samogitiæ Comitiola sua peragit Rozienis, in quibus duos eligit Nuncios.

Palatinatus Smolenscensis & Districtus Staroduboviensis Vilnæ, durante armistitio cum Magno Duce Moscoviæ, per *Constit. Anni 1667. pag. 78.* duos ex Palatinatu, & totidem ex Districtu Starodubouiensi mittit.

Palatinatus Novogrodensis in Oppido Novogrod, duos eligit Nuntios.

Districtus Slonimensis in Oppido Slonimensi, duos.

Districtus Volkoviscensis in Oppido Vilkoviscensi, duos.

Palatinatus Polocensis Polocii, duos.

Palatinatus Witebscensis Witebscii, duos.

Distri-

Diſtrictus Orſzanenſis in Oppido Orſzanenſi, duos.

Palatinatus Breſtenſis Breſcii, duos.

Diſtrictus Pinſcenſis Pinſcii, duos.

Palatinatus Mſcislavienſis Mſcislavii, duos.

Palatinatus Minſcenſis Minſcii, duos.

Diſtrictus Mozyrenſis Mozyri, duos.

Diſtrictus Rzecenſis Rohaczeviæ, duos.

Livonia Düneburgi in loco Territorii ſolito, per *Conſtit. Anni 1673. p. 24.* ſex creat Nuntios, vid. *plura infra de Livonia.*

V. Antequam Conventus in locis enumeratis celebrentur, præmittuntur Literæ Univerſales Regiæ ad Officia Caſtrenſia duabus vel tribus ſeptimanis, ut jam ſuprà dictum. Literæ iſtæ poſthac ad Senatores & Officiales per Miniſterialem expediuntur, atque etiam in foro Urbium ac Oppidorum per eundem Miniſterialem publicantur, & templorum valvis affiguntur,

tur, ut tempus & causa Comitiorum innotescat. Conveniunt ergò præfixo die locisq; solitis non modò Nobiles, sed etiam Senatores ejusdem Palatinatus vel Districtus, quibus Capitaneus assignat hospitia ex Officio. Priusquam autem ad Consultationes descendunt, à Sacris faciunt initium, ac deindè Mareschallum sive Directorem eligunt. In Districtibus tamen Lithvanicis supra recensitis perpetui sunt Mareschalli, qui hoc munus, quousque vivunt, exercent. Ad Comitiola ista mittit Rex Delegatum suum, qui à primo Senatore vel Officiali excipitur, & honore supremi loci afficitur. Hic habita priùs Oratione instructionem prælegit, de cujus articulis aliisque etiam rebus postea per vota deliberatur. Postquam de certis Punctis conventum est, consignantur illa à Mareschallo, & tandem iterum ad trutinam recitantur. Palatinatus tamen Posnaniensis & Calisiensis, utut *Constitutionem Anni* 1616. receperit, extra Templum convenit & consultat.

VI. His ita peractis Nuncii Terrestres ex Ordine Equestri non autem Senatorio eliguntur, Mos iste temporibus Casimiri Jagellonidis Secul. XV. introductus. Cùm enim illo tempore finito

finito tredecim annorum bello contra Cruciferos gesto, tributum ad exsolvenda stipendia militum à Minori Polonia exigeretur, noluit illud sine Majori sciscere, quare placuit è Palatinatibus Nuntios ad Comitia Petricoviensia expediri. Posterioribus temporibus hoc ita inolevit, ut citra ejusmodi Nuncios nulla Comitia legitima habeantur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem ulla ferri possit. Eliguntur autem Viri possessionati nulla infamiâ & bannitione notati, idque pluribus calculis, *Constit. Anno* 1631. Non tamen actionem & causam judiciariam in iisdem Comitiis habentes, *Constit. Anno* 1540. Præprimis si circa Electionem Contradictio intercesserit *Anno* 1601. neq; Exactores Contributionum, nisi factâ plenariâ satisfactione Thesauro, & si electi fuerint, locum tamen inter Nuncios habere nequeunt, nam propter ejusmodi privata, solent negotia publica pati difficultates. De Deputatis Tribunalitiis, Nunciis Terrestribus, & militaribus, extat in novella lege 1679. p. 9. explicatio, quòd nemo qui est Deputatus (licet ipso actu ad Tribunal non assideat) debeat in Nuncium eligi, nisi post expirationem functionis suæ; Idem etiam statuitur

de Nuncio, quòd non debeat fieri Deputatus, nisi post Comitiola Relationis tàm in Regno, quàm magno Ducatu Lithvaniæ, quicunq; verò in præjudicium hujus Constitutionis sese eligi permittat, non debet capax esse sessionis Comitialis & Tribunalititiæ, sed ad primam objectionem, dummodò legitimè deductam, ex utraq; statione removeri. Hoc etiam extenditur ad Nuncium Terrestrem, cujuscunque nationis functionem ab exercitu habentem. Nec debent esse plures ultra consvetum numerum, *Constit. Ao.* 1540. In universum autem centum sexaginta tres numeraveris, exceptis Pruthenicis, quorum numerus, ut supra dixi, non est definitus. Hi Nuncii ad rem benè gerendam sub fide, honore, & conscientia obligantur.

VII. Quod superiùs de Nunciis allegatum est, illud etiam ad Senatores defertur, nam æquè nullus, qui bannitione vel crimine notatur, ad sessionem & jus suffragii admittendus est. Quod tunc observatur, si adversa pars urgeat, probationesque sufficientes producat.

VIII. Comitia sunt vel TOGATA vel PALUDATA. Illa frequentia, hæc verò quando interdum Status militari manu stipati conveniunt,

unt, uti Anno 1587. electuri Regem & Anno 1592. inquiſitionem facturi. Similiter Anno 1607. Rex Sigiſm. III. & Rokoſiani ad Comitia armati comparuerunt. *Rokoſz autem vulgatum nomen eſt, & teſſera Gentis Polonicæ, quâ audita, omnis, qui cenſetur Juris & Status Nobilis, licet ſit obligatus obſequio alicujus Principis & Nobilis, relicto eo, ad communem concurrentis Nobilitatis cœtum venire pœnis gravioribus obligatur.* Piaſecius in Chron. ſub Anno 1587.

IX. Locus Comitiorum erat olim in arbitrio Regnantis. Poſt hæc 1413. conſtitutum, ut Lublini aut Parczoviæ haberentur. Anno 1540. Petricovia pro iisdem celebrandis electa eſt. Tandem verò cum Lithvani longiùs diſtarent, in gratiam illorum VARSAVIA in meditullio Regni ſita, Comitiis celebrandis lege definita eſt *Anno* 1569. Notatu hîc digniſſimum, quòd Varſavia Centrum ſit multarum Reſidentiarum, ſcilicet Romanæ, Pariſienſis, Londinenſis, Moſchoviticæ, & Conſtantinopolitanæ, Æquali diſtantia, minori tamen extant etiam ab illa, Urbes Stokholmia & Haga Comitis. Non habentur autem Comitia Varſaviæ, ſi Cauſa legitima aliud ſvaſerit, ut ægritudo Regia, *Sigism. Anno* 1540. Obſidio vel peſtilentia, ſic tempore Sigiſm.

Augusti populante peste effectum est, ut nec Comitia Varsaviæ indicta haberi potuerint, & Rex ipse ab infecta Urbe ire Kniszinum coactus fuerit. Ob eandem etiam causam Ao. 1653. Brzescii in Magno Ducatu Lithvaniæ Comitia celebrata sunt. Cùm verò nihil magis uniat animos Civiũ & consonam reddat Rempublicam, quàm æqualitas, autoritate Conventus Regni Anno 1673. in vim Legis perpetuæ constitutum est, ut tertia imposterum Comitia in M. D. Lithvaniæ in Civitate Grodnensi (quæ ad capienda incrementa libertatione trium Annorum donata est) peragerentur, excepto Actu Convocationis sub tempus InterRegni, tùm & ipso Actu Electionis & Coronationis, qui in Regno expediri debent, vid. *Constit. dicti Anni* 1673. Hîc observandum, quòd Serenisſ. modernus Rex Joannes III. in *Pact. Convent.* promiserit, se velle etiam tertio quovis Anno in M. D. Lithvaniæ residere. Placet hîc apponere:

IN-

INSCRIPTIONES GRODNENSES AD FORES CURIÆ SENATORII.

Auguſtum Summis
Poloni ac Lithvani Senatus
Purpuratorum Patrum capitibus
Grodnam reducibus
Aſſurgo Capitolium.
Quod
Obſcuro Bellona togæ inſidiatrix
Rudera inter condiderat buſto
Ac deforme dederat,
Hoc
Ad monumentum Pacis
Et Populorum æqualitatis
Ad Sacra
Sereniſſimorum Regum
Michaëlis & Joannis III.

Comitialia Sancita
Christophorus Pac Cancellarius Magni
Ducatus Lithvaniæ
Denis bis vicibus ad Comitia Nuncius,
Brestæ Mareschalcus
Officioso in Patriam cultu suscitavit.
Ita
DEO, Regi, Patriæ, Legi,
Augusto sub scuto, Regali securum
Lilio Paciano decorum
Ærario M. D. Litt. perennabo restauratũ.
Agite Polonæ decora Purpuræ
Sanis Consiliis
Regum & Legum Majestatem
fulcite,
Anno Domini M DC LXXVIII. Mense
Xbri circa inchoationem Comitiorum
Die XIV.
Ad Conclave Nuntiorum Terrestrium
Martis

Martis ac Jani delubrum
Polonæ Libertatis domicilium
Hoſpes ingredere
à Sereniſſimorum Regum
Michaëlis & Joannis III. beneplacito
Vel inter Decembres pruinas
Sereniſſimum.
Vos ô Cives
Rerum hic præclarè gerendarum
Claritudine Loco Lucem addite,
Omnia acturi benè
Cum in commune bonum ſemper
dicetis unum,
Si idem omnes quod rectum ſentitis
Singuli.
Hanc liberorum Populorum
Reginæ libertati
Publico ſumptu erexit Regiam
Chriſtophorus Pac

Can-

Cancellarius M. D. Litt:
Regiam Martem semper secutus
In Sago, Paternis Scipio Vestigiis
In Toga.
Anno Domini M DC LXXVIII. Mense
Xbri circa inchoationem Comitiorum.
Die XIV.

X. Terminus non potest pro die Dominico, vel festo majore præfigi, juxta *Constit. Anni* 1591. Certa etiam iisdem præstituta tempora, nempè ut post decursum ad minimum biennii fierent. *Stephan. Anno* 1576. *Sigism. III. Anno* 1591. Et quidem per Deliberatorios Senatorum rogatûs. Comitia quippe libertatis servandæ efficacissima media creduntur. Hinc Conventum Regni Generalem, Magnus olim Senator, Illustrissimus Andreas Comes de Leszno, unicum malorum Reipublicæ remedium & antidotum ad conservationem ipsius nominavit. Deindè etiam ideò intra certum tempus Comitia intimari debent, ut justitia litigantibus administrari possit, de quo *infra de Judiciis Comitialibus.*

XI. Or-

XI. Ordinariis Comitiis præfigitur terminus sex septimanarum: Extraordinaria autem seu duarum vel trium Hebdomadarum Comitia celebrantur, dum necessitas postulaverit, accedente Consilio Senatorum *Stephan. Anno* 1576. *&* *Sigism. III. Anno* 1627. Sed hæc Extraordinaria sub *Vladislao IV. Anno* 1637. *p.* 1. sublata sunt, nisi in Comitiis ex consensu omnium Ordinum decernantur, vid. *Constit. Anno* 1642. *Anno* 1646. *Anno* 1647. *Anno* 1654. *&* *Anno* 1662. *p.* 1. *Anno* 1652. indicta quidem fuerunt Comitia sex septimanarum, sed propter summam Reipublicæ necessitatem ex suffragio Ordinum ad duas tantùm septimanas restricta. Sic etiam Comitia Ordinaria Anno 1668. ad tres septimanas redacta sunt. In ejusmodi Comitiis, nec judicia, nec aliæ res, nisi propter quas præfixa sunt, tractari debent. Refert Dlugossus, ut rem novam & inauditam, quod Comitia Petricoviensia Anno 1453. ad nonum usque diem duraverint, nostro tempore rarum intra totidem septimanas finiri Comitia, cui excessui *Constitutione Anni* 1678. medela præscripta est.

XII. Quando jam dies Comitiis præfixus adest, Nuntii Terrestres, post auditum sacrum,

conveniunt ad atrium ſuum, libertatis officinam legum, ubi rarâ aliàs felicitate ſentire quæ velis, & quæ ſentias, dicere licet. Hinc cùm Anno 1673. poſt Confœderationem Gal⁀bienſem ex multis rationibus Rempublicam perimentibus contra Jus antiquum Nuncii Terreſtres mox cum Rege & Senatu conſilia inchoarent, cautum Lege, ne hoc exemplum libertatibus nocivum & præjudicioſum in ſequelam trahatur. Ante omnia Mareſchallus præteritorum Comitiorum, vel eodem abſente aut dignitate jam Senatoria ornato, alius interim ex eadem alternata ad novum eligendum, Calculos connotat, quorum pluralitas conſtituit Directorem, cujus Electio, dum unaquæq; pars pro ſuo contendit, aliquando contra præſcriptum legum extrahitur, adeò, ut teſtante *Piaſecio Anno* 1592. demùm poſt trium hebdomadarum concertationis, atque adeò elapſo dimidio tempore Comitiorum electus fuerit Mareſchallus. Ab induſtria & dexteritate ejusdem exitus Comitiorum potiſſimùm dependet. Hic in futurum cum Deputatis ad Conſtitutionem ex Ordine Equeſtri juramentum præſtare tenebitur, cujus rotha in novella lege Anno 1678. extat. Cùm autem libertatis inter-

intersit, ut æqualitatis habeatur ratio, idcircò alternatim per nationes: primo ex Minori, secundo ex Majori Polonia, tertio ex Magno Ducatu Lithvaniæ Mareschalci petuntur.

XIII. Postquam Rex desuper in conclavi suo certior est redditus, Nuntii præstituto tempore eundem ore novi Mareschalli publicè salutant, & in tesseram Regalis benevolentiæ ad osculum manus admittuntur, præeunte Mareschallo, qui deindè Ordinem ex schedulâ prælegit, observatà inter Nuncios Palatinatus Cracoviensis & Posnaniensis alternatâ singulis Comitiis. Respondet in Regno Regni, in Lithvaniâ Cancellarius eiusdem Ducatus, & dehinc ad propositionem Regis nomine à Cancellario Regni in rebus, quæ ad Regnum & Lithvaniæ, quæ ad Magnum Ducatum pertinent (vigore *Constit. Anno* 1673.) prolatam, postridiè Senatores sua vota expediunt. Porrò negotium Vacantiarum agitatur, quæ in Conclavi Nunciorum ex Palatinatu consignatur, de quo infra. Aliquando etiam Mareschallus circa vacantias exponit querelam de hospitiis, pro Nuntiis Terrestribus. Ratio etiam Senatus Consultorum inter Comitia ultima & præsentia latorum, in facie totius

Reipublicæ redditur, vid *Constit. Anno* 1576. *&* *Anno* 1641. Cum juxta Machiavelli præceptum, Leges aliaque de rebus publicis privatisq; studia crebro ad sua initia revocanda sint, placuit, ut juramentum Regis & Pacta Conventa singulis Comitiis, primo statim die, loco articulorum Mareschalcalium, in præsentia omnium Ordinum legerentur, vid. *Pact. Convent. Serenisf. Joannis III.* Cùm inter Conditiones Regum Israëliticorum esset, ut legem describi curarent, eandemque per dies vitæ legerent, quid aliud significabatur, quam ut juxta legem se populumque gubernare discerent?

XIV. De Senatus Consiliis hîc adjicio, quòd sint duplicia, nonnulla oretenus, alia per literas expediuntur, ut itaq; in Republicâ non tantùm rectè dictorum consultorumque, sed rerum gestarum quoq; memoria servetur, & tàm Regibus quàm Senatoribus contra diffidentias, & suspiciones Civiles remedium quæratur, omnia isthæc Senatus consulta inscribuntur libris, & quidem Cancellariæ Regni per Secretarium Majorem, vel eo absente per Referendarium. Lithvanica per Referendarium vel quemcunq; Notarium connotantur, primo debet occasio, &

& res de quâ consilium suscipitur, describi, & posteà brevissimè addi, quale quis dederit Consilium per literas ad illam propositionem, & ex quibus rationibus, denique quomodo quis ex præsentibus votum suum expedierit, & quibus rationibus sententiam suam stabiliverit, & quale deniq; steterit conclusum. Quilibet ex D.D. Senatoribus tenetur sententiam suam in libro isto subscribere, absentium verò literæ in vim testimonii adservari debent, juxta *Puncta Anno* 1632. ad Castrum Varsaviense porrecta.

XV. His peractis, Nuntii Terrestres ad suum Consessum se recipiunt, & vel de propositione Regiâ vel de aliis rebus consultant. Deputatis etiam ab Exercitu sedentibus audientiæ conceduntur. Postquam priùs apud S. R. Majestatem in curiâ Senatorum stantes admissi fuerunt. Instructio eorum, à Supremo Duce subscripta, utrobiq; prælegitur. Quoniam verò sæpissimè necessaria in Comitiis pertractari non possunt, ideò inposterùm à Recessibus fieri debere initium, decrevit Sigism. III. *Constitut. Anni* 1611. Interdum ex Ordine suo mittunt Delegatos ad Regem, qui eosdem, licet Consilio vel Judicio distractus sit, admittit dando vel statim de-

clarationem vel annectendo se cum Senatoribus re priùs examinatâ mentem suam Ordini Equestri aperturum. Novissima lex 1679. pag. 8. vult, ut Mareschalcus Equestris statim post vota Senatorum Deputatos ad Remissas denominet, nulla obstante contradictione. Rex enim interim in Conclavi Senatorum vacat Judiciis, de quibus infra. In hoc lucubrationes admittuntur, & aliquando vigilatæ transeunt noctes. In illo verò scilicet Nuntiorum Terrestrium rarissimè ad lucernam consultatur, nunc verò per legem novellam 1678. Sessiones ad lucernam prohibentur; Si aliquis Nuncius protestando recedit, tunc cœteri omnes quousque non revertitur, passivè se habent & activitate carent.

XVI. Nuntii Terrestres quinque ante expirationem sex Hebdomadarum diebus tenentur rebus paratis adire Senatum, *Constit. Anno* 1633. Antequam autem Nuncii Terrestres conclave suum relinqvunt, Mareschallus solenniter valedicit, cui per unum ex iisdem pro suscepto labore gratiæ aguntur. Aliquando tamen salvum regressum sibi præcavent, qui *Constit.* 1678. interdictus est. Quando sic Comitia ad Patres transferuntur, Ordinis Equestris Director, medius

dius inter Senatorios Mareſchallos, ſubſellio humiliori velut Tribunitio, conſidere ſolet, ceſſante ipſius facultate in danda Copia ſententiæ dicendæ, quam tunc Mareſchalli præfati exercēt. Director autem Equeſtris Ordinis Conſtitutiones in conclavi Nunciorum vel ſuperiùs delineatas prælegit, ut à Rege & Senatu fiat approbatio. Quæ ſi ſubſecuta fuerit legem facit. Tum Comitia vel præfixo ſex ſeptimanarum termino feliciter finiuntur, vel per declarationes Palatinatuum, aliquando etiam per verbum placet, prorogantur aut irrito effectu (etiam uno contradicente per Tribunitium illud INTERCEDO) dilabuntur. Crevit ſub Sigiſm. Auguſto Autoritas Nuntiorum in tantum, ut unus fuerit, qui, exemplo Clodii, Ordine Senatorio ſpontè ceſſerit, quo popularis haberetur, plusque in Republica, ut Nuntius, polleret. Jus vetandi eſt pupilla libertatis, quam, ſi fundamentum in lege vel in articulo inſtructionis Juribus conformi habeat, tollere non convenit. De Jure nemo poteſt ex Nuntiis obnuntiare Comitiis, niſi circa Concluſionem in Curia Senatorum. Sed hoc procedit in materia Conſiliorum publicorum, quæ ante concluſionem Comitiorum

nemini

nemini præjudicant, aliter verò in Judicialibus, quæ ante Conclusionem vires acquirunt, licet posthac Comitia rumpantur. Debet itaq; protestatio in Conclavi Nunciorum præcedere. Secùs se res habet in extrajudicialibus, ubi omnia jam conclusa negotia, interveniente contra unum punctum protestatione, corruunt.

XVII. Uti verò circa salutationem Nuncii Terrestres Regiam osculantur manum, ita non minùs ad eundem honorem circa conclusionem sive prosperam sive improsperam admittuntur, petentes hoc in Oratione valedictoriâ per Mareschallum suum, cui à Throno Regio per Cancellarium vel Vice-Cancellarium Regni respondetur, in Lithvania autem, si Comitia celebrantur, ad Cancellarios ejusdem Nationis illa functio pertinet. Si absque fructu dissolvuntur Comitia, tunc Rex Consilium post Comitiale cum Senatoribus habet, & inter alia, tempus futurorum Comitiorum, quando necessitas svadet præfigit.

XVIII. Cùm verò Officium suum nemini debeat esse damnosum, salutariter constitutum est, ut omnes actus Juridici, in quibuscunque subselliis contra prædictos Nuncios à prima die Conven-

Conventuum Ante-Comitialium usque duas ſeptimanas poſt Comitiola Relationum formati, & Decreta lata nullitati ſubjaceant, quibus tamen elapſis fatalibus tenentur parte inſtante reſpondere, vid. *Conſtit. Anno* 1658. *Anno* 1659. *Anno* 1661. *p.* 29. & *Anno* 1678.

XIX. Ad reddendas deindè rationes Fratribus, & eligendos Contributionum Exactores, determinantur Conventus Relationum locis conſvetis, *Conſtit. Anno* 1591. qui in M. D. Lithvaniæ, juxta Statutum, quatuor ſeptimanis poſt Comitia incidunt, *Confœderat. Anno* 1668. Præfixum tempus dictorum Conventuum ex declarationibus Palatinatuum & Diſtrictuum Conſtitutionibus annexis patet. Addunt interdum hanc præcuſtoditionem, ſi Conſtitutiones typis excuſſæ transmiſſæ fuerint. In Regno Nuncii reditum ſuum Capitaneis cum Jurisdictione, in Lithvania verò Palatinis vel ubi Diſtrictus ſunt, Capitaneis, & hi deindè per Miniſteriales Nobilitati ſignificant.

CAP. IX.
DE CIVITATIBUS.

I.

POstquam hactenus de Ordinibus, qui de Regni Juribus participant, & Comitiis intersunt, actum est, præstat, ut etiam nonnulla adjiciam de CIVIBUS strictiori interpretatione sumptis, id est, qui singularis alicujus Civitatis incolæ. Præstantiori enim significatione, Civitas etiam Respublica dicitur, & Cives sunt, qui optimo Jure Reipublicæ gaudent, ad quod in Polonia soli Nobiles admittuntur.

II. In Prussiâ tamen Majores Civitates Thorunium, Elbinga, & Gedanum singulari prærogativâ eminent, adeò, ut ex singulis Civitatibus bini Delegati compareant, & in Conventibus post Succamerarios locum simulque facultatem dicendæ inter Senatores seu Consiliarios Provinciales sententiæ habeant: In Comitiis verò Regni Generalibus malunt Nuntiis Terrarum sua committere desideria, quam ipsi publicis assidere Consultationibus, ad quas in Prussia & non alibi

alibi habendas asserunt, juxta reservationem tempore subjectionis Casimiro Regi factæ. Jus etiam Suffragii in Electione Regia antiquitùs habent, & non demùm Anno 1632. in Electione Vladislavianâ obtinuerunt. Error autem ita sentientium Autorum, indè, credo, ortus est, quòd tùm primùm EPISCOPUS CULMENSIS & POMESANIÆ suo & aliorum Consiliariorum Terrarum Prussiæ nomine suffragia subscripserit. Sed sciendum est, quòd anteactis retrò temporibus, calculi eligentium non fuerint volumini Legum inserti.

III. Jam dudum etiam Civitates, Cracovia, Vilna, Leopolis, & Posnania, ad Comitia Regni, etiam quando semotis arbitris tractatur, admittuntur, & nec minùs earundem subscriptiones inter suffragia Palatinatuum suorum reperiuntur, carent autem activitate dicendi.

IV. Bonorum quoque Terrestrium Civitates hæ (quemadmodum & supra memoratæ in Prussia) juxta *Constit. Anni* 1612. *p.* 14. *Anno* 1631. & *Anno* 1658. *p.* 37. & *Anno* 1667. *p.* 30. habiles sunt: Cùm aliàs Sigism. I. Petricoviæ decreverit, ne plebei bona Terrestria deinceps emerent, sed

quæ hactenus posſederant, intra tempus quatuor annorum venderent.

V. Regalium verò & Spiritualis Ditionis Oppidorum incolæ, pro plebeis liberis, Nobilium pro adſcriptitiis putantur. Niſi ipſis Domini Jura & immunitates aliquas conceſſerint, ut iis, quos ad Oppida & Civitates noviter erectas alliciunt, indulgent.

VI. Notandum hîc, quòd Magiſtratum Civicum lex ſumptuaria non ſtringat, ſed à pœnis, quæ per *Conſtit.* 1613. *&* 1629. contra homines plebejæ conditionis ſancitæ ſunt, liberos pronunciet.

CAP. X.

DE KMETONIBUS ſeu RURICOLIS.

I.

QUI in Villis fundisve Regiis aut Nobilium habitant, agris addicti ſunt, unde etiam vocantur Servi Glebæ. Non ſolùm verò ipſi in poteſtate Dominorum ſunt, ſed etiam ex iisdem proge-

progeniti in eandem recidunt, quoad vitam & fortunas, nec habent contra Dominos actionem, Capite enim Jurisdictione carere dicuntur.

II. Sunt quidem nonnulla à Divæ memoriæ Regibus, præprimis Casimiro Magno (qui à benignitate in vilioris sortis homines Patris plebejorum & rusticorum nomen accepit) edita Statuta, quæ tâm arctæ servituti aliquatenus succurrunt, quæ vide *apud Herburt*: usu tamen vix observantur, nisi quòd Status Spiritualis vel in facultate aliquâ gradûs assecuratio libertate donet subditos: Ex similitudine illius Statuti, quod Doctores plebejos ad beneficia Cathedralium Ecclesiarum suscipi permittit.

III. Sunt aliàs duo manumissionis modi, I. quando Dominus actis intervenientibus recognoscit, se subditum suum de omni heroicâ potestate Jureque, Dominio & proprietate sibi ad eundem servienti & competenti absolvere, & liberum mittere. IIdus modus est, quando Dominus Libertationem privatis literis testatur.

IV. Eadem verò potestas non tantùm in Rusticos, sed etiam in Oppidanos sese extendit, nisi ipsis Domini (ut suprà commemoravi) immunitates aliquas indulserint.

V. Ad tollenda gravamina, quæ Status Equeſtris vigore bonorum Terreſtrium, & recuperationis ſubditorum hactenus ſubiit, conſtitutum eſt *Anno* 1679. ut Status Spiritualis, tàm in Judiciis Terreſtribus, quàm Caſtrenſibus provocatus reſpondeat, ratione injuriarum illatarum, & poſthàc ut appellatio judicetur in ſeculari Judicio.

CAP. XI.

DE JUDÆIS ET CIGARIS.

I.

OLim Judæi Cracoviæ inter Chriſtianos habitarunt, poſteà in locum ſeparatum ſeceſſerunt, ut plebis contumelias evaderent, & majores conſequerentur immunitates, quas potiſſimùm debent Caſimiro Magno, circa annum 1341. & ante eum in Majori Polonia Boleslao Duci Caliſſienſium. *Anno* 1264.

II. Decrevit quidem *Sigism. Auguſt. Petricov. Anno* 1562. ne Telonia & alia id genus tenerent: ſed

ſed moderna tempora aliud docent. Videatur tamen noviſſima lex, *Anno* 1679. *p.* 34. Propter pretia rerum in immenſum aucta, conceſſa ipſis eſt per *Conſtit. Anni* 1633. *p.* 39. LibertasCommerciorum Vilnæ.

III. Quoniam ſæpiùs extra forum evocari ſolent, reaſſumpta ſunt eorum jura, & declaratum eſt, ut vigore antiquiorum & recentium jurium ſuorum ad Judicia Palatinorum pertineant, & Volhynenſes coram Capitaneis reſpondeant, in omnibus cauſis, ſalvâ Appellatione, *vid. Conſtit. noviſſima p.* 10. *&* 11. *& in Lithvanicis pag.* 23.

IV. Ne in uſurarum voragine eſſent inſatiabiles, decrevit *Conſtit.* 1670. ne plus quàm viginti à centum annuatim prætenderent.

V. Eadem etiam Conſtit. ſecuritatis ergò cavet, ne Judæi & Cigari (quibus per *Conſtitutionem* 1557. *&* 1565. in Regno interdicta eſt commoratio) intra tria milliaria â præſidio Camenecenſi habitent. Sed quid juvat hæc recenſere, poſtquam dolendo fato hoſtis Chriſtiani Nominis Ante-Murale illud nobis eripuit!

VI. In

VI. In Statuto Lithvanico occurrit res singularis ex Zelo promovendæ Religionis Christianæ orta, quòd nimirum, si Judæus vel Judæa Religionem Christianam susceperit, Nobilitatis prærogativam unà cum sobole acquirat.

LIBRI II.

CAPUT I.

DE RELIGIONE.

I.

POstquam & imperandi & parendi subjecta introduxi, tractanda veniunt ea, in quibus Imperii potestas versatur. Sunt autem res illæ vel sacræ vel profanæ. Ab illis meritò fit initium.

II. Primus Poloniam Christo adduxit Miecislaus I. abnepos Piasti electâ in Uxorem Dambrowkà Boleslai Bohemiæ Ducis (qui Venceslai Sancti frater erat) filia. Hæc enim, ut Clotildis Clodovæum Galliæ, Gisella Bavara Stephanum Ungariæ Reges, Maritum suum Christo lucrata

lucrata eſt. Romanis libertatem pudicitia, Polonis Religionem pietas muliebris attulit.

III. Floret quidem in hoc Regno Fides Romano-Catholica; ne tamen propter diverſitatem alicui negotium faceſſatur, â morte Sigiſm. Auguſti Reges Juramento ſe obſtringunt ad pacem inter Diſſidentes Religionis Chriſtianæ tuendam, manutenendam, & quòd nullo modo vel Jurisdictione ſuâ, vel Officiorum ſuorum & Statuum quorumvis Autoritate quenquam afficient ac oppriment. Intereſt enim Regni ut Pax religioſa conſervetur. DEUS non crudelitate, ſed credulitate quærendus, rectè inquit Auguſtinus. Quod tempore dicti Regis Sigiſm. Auguſti Senatus majori parte ex Diſſidentibus conſtiterit, teſtatur Epiſcopus Præmislienſis *Piaſecius p.* 48. 49. Et Rex Stephanus non ducebat eſſe Religionis, Religionem vi promovere, dictitans *DEUM ſibi tria reſervaſſe, ex nihilo aliquid facere, futura præſcire, & Conſcientiis dominari.* Imò quòd ſub hoc Rege in Magno Ducatu Lithvaniæ Cancellarius Reformatæ Religionis fuerit, nomine Euſtachius Wolowicz, deducit ex actis Rigenſibus Chytræus. Fuit ejusdem nominis Epiſcopus Vilnenſis ſub initium hujus

seculi; an verò ille idem, quòd posteà Religionem mutaverit, mihi haud constat. Libertas tamen Religionis per *Confœderationem Anni* 1668. circumscripta est, ubi habetur, quòd à Fide Catholica Romana & Unitorum transeuntes, & convicti in foro fori exilio puniri debeant.

IV. Fides illa Catholica Cardinalis in Polonia Regnantium lex est, adeò ut etiam Regina sive Natione, sive Vocatione Catholica esse debeat. Hinc Helenæ Alexandri Regis Consorti Diadema impositum non est, quòd Græcæ Religioni tanquam Joannis Magni Moschorum Ducis Filia esset addicta, & Romanæ Ecclesiæ instituta nollet amplecti; Regina vocata, diademate caruit, sepulta etiam Vilnæ in Sacello Ritus Græco-Rutheni. Sarmatia enim Romanorum armis impervia, Romanæ Religioni mancipata est. Aliter fecit Maria, Casimiri primi Uxor, quæ Græcam Religionem deseruit, atque in baptismate Cracoviæ suscepto, Dobrogniewæ nomen sibi elegit, & denique Gneznæ coronata est. Lex verò illa REX CATHOLICUS ESTO, non adeò pridem Capitulationi Regiæ scil. Michaelis & Joannis III. inseri consvevit. Nam quòd Rex Poloniæ debeat esse

Catho-

Catholicus, indè colligebatur antea, quòd in Sratuto quodam extent iſta verba: REFERENDARIUS ADEAT REGEM POST SACRUM MISSÆ.

V. Quoad Religionem Græcam, magna Ruſſorum pars ſub exitum ſeculi ſuperioris, in Concilio Breſtenſi Lithvanico Eccleſiæ Romanæ ſeſe conjunxit, retentis tamen ſuis ritibus. Hinc jam diſtingvuntur inter *Unitos* & *Non-unitos*. Ne autem hi in Religione ſuâ turbarentur, cautum eſt, in diverſis legibus & Pactis, præſertim Hadiaci *Anno* 1658. initis, ita ut etiam eorum Archi Epiſcopus cum aliis quinque Epiſcopis in Senatum admiſſus ſit, ſed cùm hæc Pacificatio inſerta ſit Conſtitutionibus dicti Anni, Lectorem ad eandem remitto. Hoc tantùm adjicio, quòd Græci hactenus Jus ſuum non ſint proſecuti.

VI. Rex Joannes Caſimirus Armenicum populum ritumque unioni Romano-Catholicæ Eccleſiæ in Poloniâ conſociavit, & Arrianos per *Conſtit. Anni* 1658. & 1659. è finibus Regni proſcripſit. Undè etiam ab Alexandro VII. Titulo ORTHODOXI Regis donatus eſt. Reaſſumptæ ſunt iſtæ Conſtitutiones *Anno* 1670. ita ut contra Fautores Arrianiſmi executio Capitaneis,

neis, ſine appellatione, competere debeat. Quoniam autem contigit, ut nonnulli per ſpeciem Arrianiſmi ad Tribunal evocati fuerint, *Conſtitutio Anni* 1678. pœnam quingentarum marcarum cum ſeſſione turrica per duodecim ſeptimanas in Procuratores definiit.

VII. Quoniam ad Conſervationem Sacrorum facit, Scholas inſtituere, pauca hic de Academia Cracovienſi adjungo, quòd ſcilicet eandem à Caſimiro M. ex conceſſione Papæ Urbani V. Anno 1364. inchoatam Rex Jagello ex ultimo voto Hedvigis Uxoris ſuæ abſolverit. Papa dictus Theologiam doceri prohibuerat, quam tamen poſteà Bonifacius permiſit. Quoniam dictus Rex Academicos ab omnibus teloniis ac oneribus liberos fecit, ac eâdem planè libertate, quâ Spirituales, gaudere voluit, ideò Epiſcopus Cracovienſis ejusdem Cancellarius & promovendorum Examinator eſt; Sede autem vacante Officialis ejus ſeu Vicarius Generalis. Et Anno 1590. Sigiſm. III. ſe ipſum præſentatione Præpoſituræ S. Floriani in Clepardiâ abdicavit, & Academiæ dictæ Jus ſuum conceſſit integerrimum. Conſervatur etiam Academia hæc circa Jura ſua per *Conſtit. Anni* 1613. & 1635. & noviſſimè

vissimè per Pacta Conventa Serenissimi Joannis III. Sic in *Constit. Anno* 1676. confirmata sunt Jura Academiæ Vilnensis. Fundationes etiam, Templorum & Monasteriorum approbari solent in Comitiis.

Cap. II.

DE ADMINISTRATIONE sive REGIMINE POLITICO.

I.

POstquam de rebus sacris pro Instituto meo breviùs egi, seqvuntur res Civiles seu profanæ. Administrantur autem hæ, vel à SacrâRegiâ Majestate solâ, vel ex consensuComitiorum. Ad illas spectat jus indicendi Comitia, de quibus *suprà Lib. I. cap. VIII.* honores ac officia pro arbitrio conferendi, de quibus infra; Jus renovandi pacta & feuda; Jus Securitatis seu salvi conductus; si vero quis Decreto Comitiali infamis pronuncietur, tali, nisi ex consensu omnium Ordinum in aliis Comitiis beneficium salvi

conductus dari non poteſt; Jus tribuendi moratorias inducias &c. De Privilegiis autem & immunitatibus generaliter ſciendum eſt, quòd ſub titulo & ſubſcriptione Regiæ Majeſtatis ac Sigillo Regni, vel Magni DucatûsLithvaniæimpetranda ſint. Sed progredior ad Jura ſpecialia.

CAP. III.

DE JUSTITIA DISTRIBUTIVA ſive DE JURE HONORES ET BONA CONFERENDI.

I.

PRinceps in ſummo faſtigio collocatus, fons eſt omnium Dignitatum, ex quo honores, tituli, & quævis præeminentiæ derivantur. Aula quid eſt, niſi perennis concurſus & ſtatio orientis fortunæ, ſic in Polonia decet Regiam fortunam alios fortunare. Rex quippè honorum & dignitatum ſummus Arbiter, *ut meminerit, ſolam benefaciendi Civibus gloriam ad illum ſpectare, translatâ in Magiſtratus cujusvis ſeveritatis rigorisque invidiâ,*

invidiâ, & intelligat, sub Regiæ dignitatis prærogativa paternæ charitatis includi vincula, quæ Regibus tranquillitatem vitæ, immortalitatem gloriæ, perenne subditorum desiderium conciliant. Præmiandi autem sunt terrigenæ Nobiles æquitate Juris & pœnæ gaudentes, benè meriti alterutrâ Pallade Cives, ætate & discretione vigentes, aliàs enim homines quidem non essent sine titulo, sed tituli sine homine. Idque fieri debet intra decursum medii Anni à tempore Vacationis, vel ab initio Comitiorum, si immediatè ante Comitia vel sub tempus eorundem vacent, *Stephan. Anno* 1576. *Sigism. III. Anno* 1543. *Anno* 1607. *& Constitut. Anno* 1631. *p.* 4. Sed deindè sub Vladislao IV *Constit. Anno* 1632. cavet, ut extra tempus Comitiorum Vacantiæ intra sex septimanas ad maximum, à die notitiæ, sub tempus autem Comitiorum à Principio eorundem, instante Mareschallo Ordinis Equestris, secundùm Jura & Statuta per Cancellarios utriusque gentis publicè & specificè distribuantur, vid. *Pacta Conventa Serenissimi Joann. III.* Quintâ verò die ante Conclusionem Comitiorum, Nuntii Terrestres in præsentia Regis & Senatûs, ante omnia, pro distributione vacantiarum instant, juxta *Constit. Anni* 1576. *&*

Anni

Anni 1588. ut Rex imitetur naturam, quæ ſuas opes ita diſpenſat, ne detur vacuum. Diſtributio autem expectativarum in *Conſtitutione Anno* 1550. prohibetur. Factâ hîc mentione de Mareſchallo Equeſtris Ordinis annoto, quòd licet eidem ex vacantiis Senatoria conferatur dignitas, non deſerat tamen ſtationem ſuam, exemplo Illuſtrisſimi Domini Nicolai de Granow Sieniawii, qui in Comitiis feliciſſimæ Coronationis moderni Regis, Mareſchallus Curiæ Regni creabatur. Aliud obtinet in Nuntiis Terreſtribus, nam hi ex Collegio, præviâ gratiarum actione & reſponſione Mareſchalli, recedere ſolent, ut locum in Senatu ſibi competentem occupent. Si in Civitatibus, quæ Speciali privilegio caduci carent, bona caduca exiſtunt, Rex non Civibus, ſed hominibus benè meritis, ſive Nobilibus, ſive Ignobilibus, præviâ recommendatione Ducis Exercituum, diſtribuit, cum tali onere ſervitii, quod antehac ipſis adhæſit. Bona autem poſt Nobilis mortem caduca, ſolis Nobilibus conferenda ſunt, niſi ob defectum condignorum ex bonis Menſæ redituum Regi vel Reginæ ad tempus concedantur, vid. *Conſtit.* 1649.

II. Digni-

II. Dignitarius & Officialis debet esse possessionatus in Palatinatu. In Palatinatu autem Russiæ, Mazoviæ, & Ravensi, ac Terra Vielunensi, quia in sua circumferentia multas in se continent terras, Officialis quilibet, non in Palatinatu, sed in illa terra, ubi Officium est, possessionem habere debet.

III. Exteri ab Officiis publicis excluduntur. Hinc dictus Rex Vladislaus Anno 1633. ejusque Successores inter cœtera promiserunt: Nolumus etiam ullos extraneos secundùm tenorem *Constit.* 1607. ad nostra Consilia, functiones & officia admittere. Cardinali hoc tanquam scuto peregrina ambitio retunditur. Quòd etiam Confessionarius & Concionator Aulicus debeat esse sangvine & genere terrigena, placuerat Reipublicæ *Anno* 1632. *in Punctis ad Castrum Varsaviense porrectis.*

IV. In Prussiâ Vacantiæ indigenis secundùm Privilegium Incorporationis distribuendæ sunt.

V. De incompatibilibus *vid. Pacta Conventa* D. Michaelis & Serenissimi Joann. III. ubi cavetur, quòd scipiones Mareschalcales, Sigilla, & Thesauriatus cum clavâ Ducum Exercitûs sint incompatibilia.

VI. *Cùm* (juxta Ciceronem) *pro suâ Patriâ pauci post genus hominum nati & reperti sint, qui nullis præmiis propositis vitam suam hostis telis objicerent:* Proindè laudabili & ad virtutis uberrimum alimentum utili instituto Rex Poloniæ per quatuor menses militares, hoc est, per Septembrem, Octobrem, Novembr. & Decembr. vacantes Capitaneatus, & Officia Terrestria benè meritis militibus confert, *vid. Constit. Anni* 1662. Uti enim milites pœna & timor in sedib' corrigunt, ita in expeditionibus spes & præmia faciunt meliores, *Vegetius lib. III. cap. ultimo.* Si omnes, qui Reipublicæ consulunt, chari esse nobis debent, certè imprimis Imperatores & milites, quorum Consiliis, virtute, periculis, retinemus & nostram salutem, & Imperii dignitatem. Ad securitatem enim ejusdem requiritur præsidium perpetui militis, cum Regna *Paternostris* conservari nequeant, uti dixit Henricus IV. Rex Galliæ. Singulare benemeritorum militarium præmium refert *Sarnicius* de Joanne à Tarnow, quem Sigismundus Rex tanti fecerit, ut post illam memorabilem Victoriam de Valacho ad Obertinum, binorum grossorum in jugera contributionem publicam ei decreverit. Super Advoca-

vocatias etiam Privilegia dantur benè meritis militibus, Perſonis Nobilibus, non verò plebeis, & licitum eſt easdem aliis vendere Nobilibus, juxta *Conſtit.* 1662. Excepit tamen Rex Joannes Caſimirus decem Advocatias, præſertim Samborienſem, Servitoribus ſuis, etiam plebeis, jure advitali conferendas *per Conſtit. Anni* 1662. *p.* 15. *vid. etiam Conſtit. Anni* 1647. Factâ hîc mentione Advocatiarum, adjicio, quòd Lublinenſis, Lancicienſis, Wſchovenſis & Sredenſis iisdem Civitatibus incorporatæ, ac proventus illarum in uſus publicos Civitatum convertendi ſint, ſalvo Servitio bellico, juxta *Conſtit. Anni* 1589.

VII. Hoc etiam de Officiis notandum, quòd Rex aliquando conſentiat, ut alter alteri ſuam cedat functionem.

VIII. Placet hîc examinare quæſtionem, an Reſpublica tempore InterRegni vacantes dignitates poſſit diſtribuere. Ventilata eadem eſt tempore InterRegni *Anno* 1632. ex occaſione, quòd Rex Sigiſm. III. defunctus Filio ſuo ex Conſtantia Auſtriaca Joanni Alberto Cardinali Diacono & Epiſcopo Varmienſi Epiſcopatum Cracovienſem contuliſſet, & inopinata morte præventus, non ſubſcripſiſſet literas ad Cathe-

drale Collegium Cracoviense & ad Summum Pontificem in similibus negotiis necessarias. Post multas ratiocinationes concors tandem stetit declaratio, quòd Senatus possit ejusmodi literas dare, quas etiam deindè Primas Regni edidit. Ratio decidendi erat, quod constabat jam collatam fuisse Principi illam dignitatem, à succedaneo Rege pro ratâ habendam, manu tenendamque. Quod enim alioquin InterRegni tempore Vacantiæ distribui non possint, solidioribus argumentis tunc demonstratum fuisse, testatur *Piasec. in Chron. sub Anno* 1632. Ita Czarnkowski Referendarius Regni, de Coadjutoriâ Archi-Episcopatus Gneznensis per Decretum Comitiale abjudicatus est, quod Consensum â Rege Henrico jam in Galliam tendenti extra Regnum, quasi sub InterRegno obtinuisset, quamvis non fuerit res insolita ejusmodi dari Consensus, necdum Respublica obedientiam dicto Henrico renunciaverit, *Dargodzki de Titulatâ Nobilitate*. Aliam tamen rationem initæ factæ adoptionis sive Coadjutoriæ allegat *Piasecius*.

CAP.

Cap. IV.

DE JURE CUDENDÆ MONETÆ.

I.

POlonos olim, ad inſtar aliarum gentium permutatione rerum uſos fuiſſe dubium non eſt. Fruſtulis quibuſdam argenti pellibusq; apreolorum ſibi res comparaſſe, docet *Gvagvinus*. Undè etiam in vim mulctæ pelles dabantur, *videſis Januſs. lib. 5. Conſtit. part. 3. tit. 1. fol. 425.* Sic nec in Lithvania ſub finem ſeculi XI. pecunia extitit, uti patet *ex relatione Neugeb: Lib. III. Hiſtor. Polon. ſub Vlad. Lasconogo.* Nummiſma Peregrinum groſſos ſcilicet Bohemicos & denarios argenteos primus in Poloniam invexit Rex Venceslaus, *circa Annum* 1300. Ex Polonis autem Caſimirus Magnus poſt coriaceas pecunias quadratas primus monetam cudit groſſos ſcilicet argenteos cum Titulo: MONETA REGIS CASIMIRI. Aureus verò nummus tempore Alexandri cœpit cudi. Olim jus cudendæ monetæ penes Regem fuit, quæ poteſtas deindè tempore

pore Vladislai Jagellonis in Comitiis Jedlinensibus Anno 1430. restricta est, ne Rex monetam, absque Senatus Consilio cudat. Ita etiam Reges nonnisi cum Senatu peregrinam & adulterinam monetam proscribere solebant. Modernis verò temporibus Rex Poloniæ jus cudendæ monetæ ex consensu Comitiorum exercet, *juxta Pact. Convent.* Vladislai, Joann. Casimiri, Michaelis, & Serenissimi Joannis III. Hinc proventus etiam non Regi nunc cedunt, sed Reipublicæ accrescunt, vigore *Act. Elect. Vladislavianæ Anno* 1632. ac Thesaurarius desuper in Comitiis rationem reddit *Anno* 1654. Causam verò hujus legis *Stanislaus Kobierzycius de rebus gestis Vladislai Principis* sequentem allegat, quòd cum, Respublica Sigism. III. Regis soboli liberaliter prospexisset, ideò gratitudinis ergò Rex cesserit Reipublicæ jus cudendæ monetæ. Hoc etiam gaudent tres Majores Prussiæ Civitates, Thorunium, Elbinga, & Gedanum, ideoq; ad Consilia de re monetaria invitantur. Sed Cuprea nunc nobis sunt secula, utinam aurea Saturni mox redeant!

CAP.

Cap. V.

DE JURE TRIBUTORUM ET VECTIGALIUM.

I.

IN Tributis esse Reipublicæ nervos nemini dubium est, impossibile est, ut sacris tributis non illatis alioqui Respublica conservetur, benè dicit Imperator *Justin. Nov.* 149. *Neque enim quies gentium* (ait ille) *sine armis, neq; arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Proximum autem id Libertati, eadem non indici. Hinc libera Polonorum gens non imposita, sed spontè in Comitiis laudata agnoscit. Antiquissimum jus Comitiorum, libertatis prima basis, contributionum necessitati originem suam debet. Prutheni autem non in Comitiis suas Contributiones declarant, sed singulari immunitate ad referendum Palatinatibus suis gaudent. De his contributionibus, ultra Consiliarios & Nobiles, minores quoque Civitates primò deliberabant, sed jam hæ activitate excluduntur.

II. Antiquis temporibus, ut patet ex *Cromero lib.*

ro lib. II. pag. 128. pensitabatur quot annis tributum *poradtne*, etiam *Krolestwo*, id est Regale dictum, quod constabat duodecim grossis de manso, donec Ludovicus Rex *Anno* 1374. Nobiles & eorum ascriptitios ab illo liberavit, duos tantùm reservando grossos, quos deniq; *Sigism. I. Anno* 1507. planè remisit.

III. Ordinarii proventus Reipublicæ sunt, *Quarta*, de quâ jam supra *lib. I. cap. VII.* dictum est, *Depositoria vini*, *Aquaticum Fordanense*, *Capitatio Judaica*, *Evecta & inducta*, *Quartus grossus majoris Poloniæ & Russiæ*, de quibus agit *Constit. Anni* 1647. cavetque, ut in solutionem militum impendantur.

IV. Extraordinariæ Contributiones sunt, *Capitatio*, Polonicè poglowne, quæ ab omnibus Christianæ fidei addictis Nobilibus & Ignobilibus exigitur. Quæ enim à Tartaris, Lithvanicis vecturam, commercia & opificia exercentibus, & à Judæis penditur, ordinariis annumeratur, videantur *Constitutiones* 1667. 1673. & 1677. variat pro ratione temporis, & ita est intelligenda, quòd præter illam ad alias etiam Contributiones, quæ incolis Regni & M. D. Litthv. imponuntur, teneantur. *Agraria*, lanowe dicta, quando

quando pro laneis & mansis certa pecuniæ summa exsolvitur. *Czopovve*, olim erat nummus à singulis grossis, nunc ferè nona pars dolii Cerevisiarii, vel aliorum potuum, vocatur Contributio ducillorum seu ducillaris, nec sunt ab hac Contributionis specie immunes Nobilium subditi, qui in diversoriis liquores divendunt, videatur *Constit.* 1667. 1676. concessa eadem fuit Civitati Posnaniensi à Sigismundo Augusto *anno* 1588. item Civitati Cracoviensi in reparationem *anno* 1589. Decernitur etiam aliquando in Regno nostro *accisa*, quæ ab omnibus mercimoniis tàm victualibus quàm utensilibus in omnibus oppidis Regni, Ecclesiasticorum & Nobilium solvitur, & quidem de quolibet floreno duo grossi penduntur. *Vid. Constit. Anno* 1588. *&* 1658. Notum quoque tributi genus est *donativum*, quod Mercatoribus imponitur; Pro ratione periculorum variat, & aliquando ad vectigalia computatur, uti novissimè *anno* 1678. Est & alius modus collectandi, nimirum fumalis collecta *podymne*, à singulis domibus tam Civitatum quam pagorum, Curiis Nobilium & Ecclesiasticorum exceptis, quæ tributi species primùm *sub Sigismund. III. anno* 1629. ad proportionem Geometricam introducta est.

Solet etiam esse non postponenda auctio subsidii ex Monopolio Tabaci, quod plùs offerenti arendatur, cujus Exemplum *in Constit.* 1673.

V. *Vectigalia* instituere, augere, vel mutare, Comitiorum quoque arbitrio subest. Immunes ab iisdem sunt Nobiles & Spirituales personæ, eorumq; subditi quo ad res domestico labore quæsitas, & ad propriũ usum advectas. *Albert.* 1496. *Sigism. I.* 1523. *Sigism. August.* 1550 *&* 1569. prævio juramento sive per Dominos sivè factores in officio Terrestri, vel in defectu ejusdem coram Notario Vectigalium, non esse ista bona empta, sed proprio vel sibi subditorum labore quæsita. Qui autẽ semel juravit, illius literis significatoriis ubique standum & fides adhibenda est, *Sigism. Cracoviæ* 1540. 1543. Est ergò inter egregias Nobilitatis Polonæ prærogativas, vectigaliũ immunitas, quæ pulcherrimum donum generis mortalium vocatur Historicorum Principi: Nisi necessitate sic exigente *generale* (uti nominatur) *vectigal terrestre & Aquaticum* decernatur, cujus exemplum in Constit. 1673. reperitur. Teloniatores autem de jure debent esse Nobiles iique benè possessionati. Quare ii ipsi, qui Telonium solvere tenentur, scilicet plebeji, Teloniatores esse

ſe non posſunt, *Conſtit.* 1569.1616. De Judæis etiam, quòd non posſint telonia tenere, expresſisſima ſunt Regni ſtatuta, ſub pœnâ centum marcarum toties, quoties contra permittentes. Sed hæc non obſervantur.

CAP. VI.

DE JURE ARMORUM.

I.

REgum ſit inſtrumentum tempore pacis ſceptrum, tempore belli gladius. Sed cum hoc plurima in ſe habeat mala, omnia priùs experiatur Princeps, quàm decertet. Quo forſan collimabat articulus Regibus Iſraëliticis præſcriptus, qui volebat, ne multos alerent equos, ſcilicet ne animo geſtirent Ægyptos bello laceſſere. Imò Codex Sacer arma DEI, quibus contra hoſtes ſuorum uſus eſt, potius defenſiva quam offenſiva exhibet. Nominat ipſum ſæpiùs Petram, & turrim fortisſimam, frequenter etiam Clypeum. Hic eſt ille titulus primus, quem DEus poſt primum in mundo bellum aſcivit. *Geneſ.* 15. Hinc Rex Poloniæ inter alia Pacta jurat, ſe absque

consensu Reipublicæ, neque bella offensiva sumpturum, neque peregrinum militem in Regnum aut Lithuaniam introducturum, neque Exercitum aucturum; Bella igitur in Comitiis contra hostes publicantur. Declaravit autem Respublica tempore Inter-Regni 1632. quod pro suscitatione belli offensivi haberi non deberet, si Exercituum Dux defensivum bellum gerendo hostem ultra fines fugientem, ubi hoc rationes belli requirerent, licet in alieno territorio, internecioni vel fugæ dare posset. *Ex punctis dict. anno ad Castr. Varsav. porrectis.*

II. Olim Nobiles tantùm in bellum profectos fuisse vel inde constat, quod Nomine militum, Nobiles insigniebantur, nunc vox Equitum frequentior est, & indignum Nobile viro habetur, non vacasse vel literis vel militiæ. *Majores nostri*, ait Lubienscius, *selectam quandam militiam habuerunt, nec eam rusticæ Genti unquam communicare voluerunt, equite non pedite in bellis utebantur: ipsa Nobilitas arma insigne militare tenebat, rei Agrariæ curâ Advocatis, Scultetis, & Rusticis relictâ. Idque non sine causa Majores nostri faciebant, nam si Nobilitati rustici mixti fuissent, Nobilis desertæ stationis accusatus parem sibi genere non habuisset, quem testem adhiberet, se in*

in bello eum locum qui ei obtigerat tenuisse: quæ quidem causa etsi Nobis valdè levis videtur, cæterùm illis temporibus, quibus alius bellandi modus erat, valuit, imò fundatur in eâdem Constitutio 1578. de illegitima prole. Primùm sub Casimiro Magno ultima domus Piastanæ progenie, ea auctorandi militis ratio mutata est: Dispersas etenim reliquias Regni cum persequeretur, & intra angustos terminos hostibus resisteret, Russicaque Imperia, quondam suum labore Boleslaorum, Uladislaorum, Casimiriorum conquisitum patrimonium recuperaret, & Coronæ Polonicæ jungeret, ex hominibus conditionis plebejæ colendis agris tam Regiis quam spiritualium & secularium adscriptis exercitum collegit. Atque inde illud Statutum de subditis tam Spiritualium quàm secularium crevit, quod æquè Nobilitatem ac Statum Ecclesiasticum affecit. Quando antiquitùs Sculteti & Kmetones in militarem Ordinem recipiebantur, Scartabelli vocabantur Σκαρθμός Græcè, Latinis agilitatem, vel cursum significat, quòd in bello ad omnem usum currendi vel recurrendi celeres atque expediti essent.

III. Quando verò Nobilitas ad Expeditionem generalem polonicè *Pospolite Ruszenie* evocatur, nullius Imperio, quam Regis subest, cujus præsentia tunc est necessaria, adeò ut quidam

dam Ruthenus in literis suis ad Regem Sigism. August. datis, usus sit hisce verbis: Virum libertas nostra requirit, ut sit salva, non titulum Regis. Hinc, quia anno 1576. Rex deerat, dicti sunt Inter-Regno illo, ex communi omnium assensu, tàm generali Expeditioni, quàm noviter lectis cohortibus Duces Stanislaus Gorka, & Stanislaus Ckovius Succamerarius Cracoviensis. Veteranus autem miles Duci ordinario parere jussus. Vid. *Fred. Henr. Val.* 246.

IV. Expeditionem Generalem Rex, & tempore Inter-Regni Primas ex publico Comitiorum consensu indicit sine divisione belli, *Constit. anno* 1576. In Constitutione 1557. cavetur, quod si hostis in diversa ingrueret loca, tunc Rex ad eum locum, ubi maximum fuerit periculum se recipiet, & alii Palatinatus cum Exercituum Duce periculis obviam ibunt, sed pro illa tantùm vice. Modum expeditionis istius Generalis legas prolixè *in Constit. anno* 1621. præscriptum. Universales, quibus Nobilitas intra quatuor septimanas successivè, ter convocatur, dicuntur *literæ restium*, quia in perticâ resti alligatæ, à Ministerialibus ad Dignitarios & Officiales, sublimes & conspicuæ circumferuntur sub Sigillo Regni vel M. D. Lithua-

thuaniæ. Moderno tamen Serenisſ. Regi Joanni III. conceſſa eſt facultas ſub Sigillo Cameræ, (quod Auguſtus Rex, teſtante Varſevicio, primùm introduxit) convocandi Nobilitatem. Quod verò tantum pro hâc vice currere debet. *Vid. Act. Elect.* Plerumquè literæ ſingulæ pro binis mittuntur, imò ut unæ literæ pro tribus valerent, concesſit Nobilitas *anno* 1576. ſed tantùm pro illâ vice.

V. In Plocenſi & Mazoviæ Palatinatibus Fratres disjuncti ſex, unum mittunt militem, *Confœd.* 1674. posſesſionati tamen ſubditos habentes in perſonis comparere tenentur. In Palatinatu Podlachiæ & Terra Lukovienſi, ſecundum jus & conſuetudinem, ex decem manſis unus mittitur Eques, *Conſtit.* 1676.

VI. Qui bona jure Emphyteutico, vel etiam per arendam tenent, ipſi debent militatum ire, aut cum iis, quorum bona ſunt, juſtum expedire Comitatum, *vid. Conſtit.* 1621. Nobiles in diverſis Terris domicilia habentes, bellico ſervitio ex eis bonis, ubi eos reſtes prævenerint, propriâ perſonâ; de aliis autem bonis expeditione congruenti ſatisfacere debent. *Sigism. Cracov.* 1510.

VII. Nemo excipitur, niſi quem jus antiqvum

qvum excepit, præter triginta perſonas Aulæ Reginalis Majeſtatis *juxta Conſtit.* 1628. In Aula Archi-Epiſcopi Gneznenſis duodecim, Epiſcopi Cracovienſis ſex perſonæ eximuntur. Penes Theſaurarium Regni Officiales manebunt liberi, *vid. Conſtit.* 1678. Quòd Cancellarii liberi ſint, habet *Conſtit. Anni* 1655. Sic vacationem militiæ habent, Tribuni Terreſtres, Præfecti Arcium in finibus Regni ſitarum, Vicarii cœterorum præfectorum Jurisdictione gaudentium, & qui Reipublicæ cauſa abſunt, ita ut ne poſtas quidem ex bonis ſuis expediant *juxta Conſtit.* 1655. Pupilli autem, ægroti, ſenio confecti, & Viduæ per neceſſarios aut famulos militatum abeunt. Habet quoque vacationem Ordo Eccleſiaſticus, præter eos Sacerdotes, qui bona Terreſtria poſſident, vigore *Conſtit.* 1607. 1621. 1635. Major tamen, qvàm illa Expeditio Generalis in Republicâ noſtrâ extat antiquitùs reperta ac præcepta, à quâ ne Sacerdotes quidem cum ſuis proventibus excipiebantur, teſte Przyluſio in Stat. p. 930. Sed in Lithuaniâ non tantùm ex bonis Hæreditariis, ſed etiam Eccleſiaſticis mittere tenentur, quæ diverſitas in Stat. *Litt. in additamentis ad C. 2. Artic. 9. annotatur.*

VIII. Ab

VIII. Ab Oppidanis pedites & currus expediuntur, *vid. Constit.* 1612. Ex bonis etiam Regiis id est Capitaneatibus & Tenutis mittendi sunt milites lecti Wybranci nuncupati. *Anno* 1649. constitutum erat, ut loco militis ejusmodi Coloni sexaginta florenos penderent, quos Capitaneus Ravam transferret. Sed posteà lex vetus de milite lecto *per Constit.* 1652. 1653. 1662. re-inducta est, ut ex viginti mansis unus pedes acinace, sclopeto, & securi armatus expediatur.

IX. Designato per Castellanum loco & die Conventus particularis, instituitur lustrum (polonicè *podpis*) & postea Nobilitas ad Palatinum deducta iterum lustratur, absentesque notantur, ac Jurisdictio quæ hactenus ad Castellanum pertinebat, Palatino traditur, qui tandem, nullas faciendo in Bonis Nobilium Stationes, ad locum à Rege universo Nobilitatis Exercitui designatum, procedit.

X. Nobilitas autem extra fines Regni abire non tenetur, *vigore Constit. Casimir. M.* 1368. sed posteà Uladislaus Jagello, juxta privilegium *Jedlin.* 1433. postulante casu necessitatis extra fines eundi, singulis equitibus quinque marcas (fecit tunc quinque Gallicos Coronatos) pro

ſingulis menſibus, & pro damnis etiam & captivitate ſatisfactionem promiſit. Quo de etiam Henricus Rex cavit, cum additamento, ſe tunc Exercitum non eſſe diviſurum. Palatinatus Podoliæ ad Cameneciam ſub directore ſuo conſiſtere ſolebat, *Conſtit.* 1667. Lithuani & Prutheni limites ſuos non egrediuntur. Sed hi tantum ad Viſtulam, Oſſam & Drevantiam progrediuntur, inſiſtentes privilegio Culmenſi *anni* 1251. *per Conſtit.* 1659. 1676. roborato. Ideòque ſolet aliquando expeditio pro ratione facultatum conſtitui, nam ſic Lithuani & Prutheni ultra Leges ſuas de expeditione Generali, ſubſidia præſtant. Ita *anno* 1676. ex omnibus bonis tam Regiis Oeconomicis, quàm Eccleſiaſticis & Terreſtribus, nemine excepto, ex fumalibus ſive domibus viginti octo, juxta *Tariffam* abjuratorum *anni* 1661. unus pedes expediri juſſus eſt, polonicè vocatur *VVyprawa*.

XI. Abſentes ab iſtâ Expeditione in Judicio generali militari judicari, & bona ipſorum in communem fiſcum pro exſolvendis ſtipendiis converti debent, juxta *Conſtit.* 1676. *p.* 12.

XII. Nullus famulus conditionis Nobilitaris, qui ſub tertiis univerſalibus ſervitium ſuſcipit,

pit, à Domino recedere poteſt ſub pœnâ capitis & infamiæ. Notandum hîc, quòd etiam illi, qui vigore Decretorum pro pœnâ publicâ ſeſſionis turris ſatisfaciunt, ad ejusmodi expeditionem venire, & poſtea reliquam ſeſſionem abſolvere teneantur, *Conſtit.* 1621.

XIII. Poſt finitam Expeditionem Generalem nemo debet diſcedere, niſi id priùs Palatino vel Caſtellano vel Ductori Diſtrictus ſui vel Officialibus Judiciorum ſignificaverit & literas de ſuper receperit, quæ ipſi denegari non debent, *dict. Conſt.* 1621.

XIV. Cum verò inter Arma ſileant Leges, tempore ejusmodi motus publici omnia ceſſant Judicia, & jus omne tunc penes Principem eſt, ita, ut ante extraditionem tertiarum literarum Rex Tribunalia compellet, ad limitanda Judicia, Caſtrenſia verò & querelarum aliaque durant, usque ad publicationem tertiarum literarum. *Conſtit.* 1634. *p.* 4. Poſt reditum Curialia, Tribunalitia & Caſtrenſia in ſex ſeptimanis reaſſumuntur. Terreſtria verò prout eorum inciderit terminus.

XV. Nunc dicendum de ſtipendiario Milite, qui eſt vel Equeſtris vel Pedeſtris. Equites

gravioris armaturæ Cataphracti Usarze lanceis sive hastis polonicè Kopije dictis instructi sunt. Simile est adhuc præprimis in Lithuaniâ genus Militum Petyhorscy appellati, qui brevioribus lanceis sive sarissis Drzewca utuntur. Levioris armaturæ vocantur Pancerni sive Kosacy, qui loricis & hastis Turcicis Dzidy dictis instructi. Facit huc *Constit. An.* 1658. quæ ita se habet: Quoniam robur & antiqvum Genus Militiæ atque nationi nostræ nativus miles hastatus (Kopiynik) hactenus intermissus fuit, ideò constituimus, & ab Exercituum Ducibus requirimus, ut cohortes Cataphractas & Petyhorscas colligant. Valachicæ autem cohortes debent penitùs esse cassatæ, exceptis duabus Ducum Exercitus; Tartaros autem Lithuanicos, quoniam ad servitia Reipubl. tenentur, in suo robore conservamus, ita tamen, ut Magistros Eqvitum (Rotmistrzow) Nobiles benè possessionatos juxta Leges habeāt. De Quartiano Milite jam supra, ubi de quartâ agitur, dixi, & nunc addo, quòd illa pro militibus in terris Podoliæ excubantibus instituta fuerit, ita quidem, ut ante omnia cuilibet Capitaneo & Tenutario bonorum Regiorum salarium ex iisdem penderetur, residuum verò in qua-

tuor

tuor partes divideretur, quarum tres Mensæ Regiæ, quarta ſtipendiis exolvendis cederent, quæ tamen reſpectu portionis pro Capitaneo & Tenutario computatæ, etiam quinta in antiquioribus libris Theſauri, vocatur. *Anno* 1567. quarta, eum in modum, qui ſequitur, expenſa fuit; In unum Eqvum gravis armaturæ florenos 12. & in unum Equum levis armaturæ florenos 10. Ad alia verò quartualia videlicèt ſecundum & tertium ſolutio ſtipendiorum illis data eſt ex contributionibus publicis dicto *anno*, in Eqvum unum gravis armaturæ florenos 10. & eqvum unum levis armaturæ florenos 8. pro quartuali autem quarto prout pro primo. *Anno* 1569. exactâ ratione Quartæ Ordinatio facta eſt. *Anno* 1675 Quarta eum in modum erogata legitur: in Equos gravis armaturæ Numero 120. florenos 12. Levis armaturæ num. 1380. per florenos 9. in Equos Strzelcow Czerniſow num. 200. florenos 4½. In bombardas mediocres Hakownice numero 30. florenos 9. In Pedites ad tormenta bellica num. 200. florenos 5. Iisdem in Equos gravis armaturæ num. 4. florenos 12. Coſacis Niſovienſibus num. 300. per florenos 2½. Notandum hic, quod olim non fuerint, ut nunc ſunt, integræ gravis

armaturæ cohortes, sed quælibet cohors centum virorum 92. levibus, & 8. cataphractis constiterit: inter centum autem & quinquaginta, Equites duodecim cataphracti computabantur, & sic proportionaliter. *Anno* 1589. ordinatum, est, ut si quis Nobilem se venditet & non sit, bona sua amittat, eorumque medietas ad quartam convertatur, altera pars delatori cedat. *Anno* 1590. terminus, qui est pro Festo Pentecostes, unâ septimanâ anticipatus est, sed pro illâ tantùm vice; *Anno* 1613. cavetur, ne quarta alium in, usum, sed tantùm ad præsidia ordinaria, hoc est in Militem Quartianũ impendatur; Eâdem Constitutione pro Equite Cataphracto 15. pro Cosacico 12. floreni constituti sunt, & Magistro eorum 100. floreni tàm intra quàm extra Regnum. Ut ex auctione proventus augerentur etiam præsidia Regni, *Constitutio* 1616. ad quartam depositoria vini, & tertium grossum de lapide plumbi Mercatilis ordinavit. *Anno* 1619. duplex Ordinata fuit quarta pro milite quartiano, computando ratione summæ istius quartæ tot Cataphractos, quot hæc quarta exportaret, tot Cosacos etiam ad quot hæ pecuniæ in vim stipendiorum sufficerent; Exceptâ autem leguntur à duplici quar-

quartâ Oeconomiæ in jure ſpecificatæ, ſalisfodinæ, Telonia, Bona Magnæ procurationis, & omnes alii proventus menſæ Regiæ, ex quibus ſimpla tantùm ſolvenda eſt: Id quod etiam de bonis Reformationi Reginæ ſubjectis intelligendum. *Anno* 1620 Conſtitutum fuit, ut Capitanei & Tenutarii primam quartam die Lunæ poſt Feſtum Purificationis, & alteram pro Feſto Pentecoſtali inferant: Pro illâ vice etiam quilibet Capitaneus & Tenutarius ex Capitaneatibus antiquis ſummis oneratis ad quinq; florenos de manſo obligabatur. *A.* 1627. iterum cavetur, ne quarta aliorsùm quam in militem, qui Ukrainam ab incurſionibus hoſtilibus tuetur, expendatur. *In Conſt.* 1637 Vladislaus Rex decernit, ut quoniam à felici ejusdem Electione, poſt deceſſum vel ceſſum priorum poſſeſſorum duplex quarta ad apparatum bellicum deſtinata Ravæ pendatur, ſub pœnis de quarta antiquâ & deindè à Theſauro Regni ad manus Præfecti Artilleriæ, (qui Nobilis benè poſſeſſionatus & Juratus eſſe debet) transmittatur, & quidem illuc, quorſùm à Duce Exercitus aſſignatio erit. *Anno* 1658 Conſtitutum eſt, ut in poſterum poſt ceſſum vel deceſſum Capitaneorum & Tenutariorum novi Donatarii & Ceſſio-

Ceſſionarii primô Anno poſſeſſionis ſuæ quadruplam quartam inferant. *Anno* 1661 Leges de antiquâ quarta reaſſumptæ leguntur, & revificatio novæ quartæ in Oeconomiam bellicam *juxta Conſtit.* 1637. 1638. 1640. 1641. ordinatæ extat. *Anno* 1667. *exolutio* quartæ ſub pœnâ amiſſionis bonorum Regiorum in Comitiis benè meritis & in Artilleriam Regni conferendorum injungitur, ita quidem, ut Notarius quartæ (quô officiô Caſimirus Kowalkowski de Kowalki Terræ Dobrinenſis Sub-Dapifer à multis jam Annis fungitur) hanc delationem cum ſubſcriptione Deputatorum connotet, & ad Caſtrum Ravenſe porrigat, & poſtea, mediante inventario, bona recipiat, tandemque illum, cui eadem Rex contulerit, intromittat, Conſtitutâ contra impugnantes poſſeſſionem pœnâ perpetuæ bannitionis in Tribunali Regni inter cauſas fiſci publicandæ. Ab *anno* 1667. usque *ad annum* 1673. *diem ultimum Aprilis* ex Quartâ pro quinque cohortibus haſtatorum, quæ ſeptingentis Viris conſtabant, exſolvebantur ſtipendia, ſcilicet pro haſtato ſive Huſaro 51. pro Coſaco 41. florenos, ita tamen, ut iſte unus florenus Magiſtro cohortis pro culinâ vulgò Kuchenne cederet, cui præterea etiam duodecim portio-

portiones non existentium polonicè Slepych. *Locum* tenenti 6. & vexillifero 2. admittuntur. *Anno* 1673. *usque ad annum* 1677. quarta in Generalem stipendiorum solutionem computabatur. Denique *per Constit.* 1677. ordinatum est, ut ex quarta antiquâ centum & quatuordecim millia ad hyberna inferantur, & distribuantur. Cum autem modernô tempore Capitaneis & Tenutis omnes reditus, exceptâ quartâ, cedant, nec, uti olim, tres partes ad mensam Regiam spectent, curiosiùs indagavi, sub quo Rege & quare mutatio ista introducta. Tandem incidi *in Constit. Sigismundi III. de anno* 1590. ubi ob certiores reditus pro mensâ Regiâ, &, ne quid propter defectum contra dignitatem Regiam eveniret, Respubl. certas Oeconomias & proventus ordinavit. Ab illô itaque tempore, credo, quod supra dictæ tres partes remissæ fuerint. Nam *Constit. anni* 1638. sub titulô à Oeconomiach quæ obstare videtur, dum vult, ut tres partes ad mensam Regiam convertantur, loquitur, non de omnibus Capitaneatibus, sed de illis tantùm, quæ ad bona mensæ Regiæ olim (*scil. à dictô Annô* 1590.) ordinati sunt. In Magno Ducatu Litthuaniæ ultra simplam quartam, quæ *in Constitutione* 1590 funda-

mentum suum habet. *anno* 1613. duplex concessa est, sed ob summam necessitatem pro illâ tantum vice. *Anno* 1620. iterum in unum tantummodo donativum consenserunt Lithvani. Quod & *anno* 1626. factum est, tandem in Capitulatione Vladislai IV. conventum est, ut in posterum semper donativum simplex ex bonis Lithvanicis pro apparatu Bellico in Thesaurum inferatur, & quidem Vilnæ pro Festo Sancti Johannis per 4. Septimanas. Postea tamen *anno* 1641. ordinatum, ut illud singulis annis sex hebdomadis post Festum Johannis ad manus Præfecti Artileriæ reddatur, & ipse in quibusvis Comitiis Thesaurario Magni Ducatus Lithvaniæ rationes referat.

XVI. Ordo militiæ pedestris circa *annum* 1581 institutus. Nam veteres Poloni, quia campestria incolebant, equis potissimùm gaudebant, adeò, ut munia pedestrium apud eos extraneus Miles, non sine magnis sumptibus obierit. Sic sub Augusto Crivousto mercenarios ex Ungariâ milites fuisse accitos contra Pomeranos refert *Cromerus lib.5.fol.*472. Undè forsan in hunc usque diem usitatissima Polonis Militia, quæ Węgierska Piechota Hungaricus Peditatus nuncupatur, aliàs Hayducii. Ut verò illud incommodum vita-

vitari posset, missi fuerunt ad Regias possessiones, qui ex robustissimis vigesimum quemquè in militiam legissent, ab oneribus rusticis & posteri eorum immunes redderentur *Sarnicius.* Nobiles enim Poloni non tantùm nomine, sed & re ipsâ Equites esse amabant, atq; pedestri militiâ fungi, minùs decorũ æstimabant, sed deliberavit Respubl. sub tempus Inter-Regni *An.* 1632. de pedestri militiâ honoratiori instituendâ, uti patet ex Punctis ad Acta Varsaviensia porrectis. Benè etiam hæc successit intentio, adeò, ut ab illô tempore Nobiles inter pedites jussa dare vel exequi non ambigant.

XVII. Militem sine literis Regiis nemo colligere potest, sub pœnâ infamiæ & perduellionis, juxta Pacta conventa Serenissimi Joannis III. *vid. etiam Constit.* 1670. *p.* 6. Magister Artileriæ sit Patricius & benè possessionatus *vid. allegata Pacta.* Gubernatio quoque Arcium & fortalitiorum Extraneis ac plebejis personis non conceditur, nisi Nobilibus benè possessionatis *Constit.* 1550. & benè-meritis ab Exercituum Ducibus commendatis, nec minus ex annexis Provinciis, tenore Pactorum Conventorum altè memorati Serenissimi Regis Joann. III. Articuli Militares in *Constit. anni* 1609. reperiuntur. XVIII.

XVIII. Anterioribus temporibus in confiniis Regni Exercitus Hyberna & Stativa expediebat, quæ deindè ad aſſignationem Ducū in viſcera Regni transpoſita. Per Conſtitutionem autem *An.* 1670. hyberna in meliorem redacta Ordinē, ac ne quis ab iſtâ æqualitate importunis inſtantiis ſe, uti antea contigit, liberet, ad Duces Exercituū duos Deputatos ex Senatu, & duos ex Gentibus nullam cum Exercitu connexionē habentes aſſignatos legimus, ut cum quatuor ab Exercitu Deputati diſtributionem faciant; Tandem Sereniſſimus Rex nunc gloriosè regnans *Anno* 1677. per tot oneroſa per multos annos hyberna, & gravamina per varios militum tranſitus afflictis ſuccurrendo ſubditis hyberna ex bonis Regiis ad ſummam ſeptingentorum & ſexaginta millium Leopolim pro Feſto S. Michaëlis convehendam reduxit, Status verò ſpiritualis in vim ſubſidii charitativi trecenta florenorum millia promiſit. Epiſcopi & Archimandritæ uti & omnia bona ſpiritualium Græco- Ruthenorum Unitorum & Diſunitorum in vim hybernorum ad ſummam quatuor millium obligabantur. Dicti anni Conſtitutio in Comitiis Grodnenſibus 1678 reaſſumpta, & ad hyberna diſtribuenda præter alios, non

non tantùm Officium Thesauri uti Anno 1677, sed etiam Notarius Campestris Regni adjunctus est. Ex Senatu; Posnaniensis, Kyoviensis, Lublinensis, Palatini & Nicolaus Comes in Szklow & Mysz Marschallus Curiæ Regni. Ex Equestri Ordine ex Majori Poloniâ, Albertus Adrianus Lasocki Capitaneus Visogrodnensis, Joannes Korzenienski Capitaneus Costenensis, Regens Cancellariæ Regni, & Procopus Granowski. Ex Minori Poloniâ, Stephanus Bidzinski Præfectus vigilarum Regni, Capitaneus Chęcimensis, Casimirus Ciecisźewski Capitaneus Mielnicensis, Martinus Trzebachowski Dapifer Premiisliensis.

XIX. Cum Cosaci genus militum sint, de iis quædam hîc annotare expedit. An spontè nomen assumserint, an ab aliis acceperint, haud constat. Nonnulli dictos putant, à pervagâ caprarum (quæ Sarmatice koźy vocantur) agilitate, quâ illi pollent; Alii à navigiis polonicè koźy sed apud ipsos czaybi vocantur, quibus Volgam, Tanaim, Borysthenem fluvios imò Pontum Euxinum & mare Caspium percurrunt. Derivationem tamen verisimiliorem existimo à Sławanicâ voce chodzic currere, undè primum Chodziacii postea Cosacii facilè appellari potuerunt, nam

palmarium ipſorum opus eſt, per fluvios & maria decurſus. Eſt autem ruſtica Gens collectitia (ita eosdem definit Fredro in Henrico Vales.) robubuſta & fortis plùs arma quàm aratrum colens. Summum apud illos regimen tenet Præfectus Exercitus. Deinde ſunt; Notarius, Præfectus Caſtrorum, Judices Generales Aſſavuli, i.e. Conſiliarii, Tribuni, Notarii Legionum, Centuriones. Enumerantur hoc Ordine in Conſtitutione *an.* 1661. Deliberantium maxima ſemper vis eſt in favore & aſſenſu totius multitudinis, quã illi Czern nuncupant. Cum olim Tartari Tauricam Cherſoneſum occupaverant, magna Ukrainæ pars in ſolitudinem abiit, in quam tandem Poloni, defuncti Bellis, quæ cum Cruciferis in Pruſſiâ geſſerant, colonias inducere cœperunt, quibus defendendis Sigism. Auguſtus Excubitorem exercitum ſub Duce Euſtachio Daſkovicio impoſuit. Hanc militiam ſex virorum millibus conſtantem Stephanus Rex melioribus ſociatam Legibus multis privilegiis donavit. Deinde crevit, ut numerus & animus Coſacorum, ut prædationes per Ruſſiam & Lithvaniam exercuerint, Trapezontum urbem Aſiæ expugnaverint, imò in ipſa ſuburbia Conſtantinopolis effuſi, prædâ repletis

ſcaphis

ſcaphis abierint ; Dixiſſe fertur Aumurathes Turcarum Imperator, ſe inter Arma Principum in ſe conſpirantium Conſtantinopoli degentem, in utramque dormire aurem, ſolos Coſacos eſſe, qui tanti Principis turbarent ſomnum. Hinc Turca ſolicitatæ per ipſos Pacis accuſabat Polonos, armaquè contra minabatur, niſi iſtos Rex aut exſcinderet, aut coërceret, uti etiam Oſmanes Imperator inter pacis conditiones potisſimum ſibi caveri voluit, Coſacos à navigatione Boryſtenis & Ponti Euxini prohibitum iri. Ex eo tempore illorum vires accidi cæperunt, & poſt aliquot clades notabiles, firmatamquè ad Boryſthenem arcem Codanam, obſequium cum ſecuritate, quàm contumaciam cum pernicie, maluerunt. Licet autem poſt transactionem Anni M. DC. XXXVII. Imperia Ducum Poloniæ audiverint, & in Officio manſerint, intra animum tamen ſubindè ad libertatem priſtinam ſuſpirabant, conquerentes ſe non eo loco, quem viri militares merentur, haberi. Tandem Bogdanus Chmielnicius (qui dictæ Transactioni interfuit) parte agri à Czaplinſcio Czeherinenſis territorii Sub-Præfecto exutus, nec precibus, minis, & literis etiam ab Exercituum Duce Potocio, imò à Rege

Rege ipsô Vladislao IV. oppositis, quicquam efficiens, inquietus animi, casus pro insidiis interpretabatur, & obliquos in se Proceres animadvertens, carcerem sibi imminere ratus, quem etiam postea subiit, quod sinistra Consilia in Aquiliferum Regni Coniecpolscium, è Tartarorum tum finibus magnâ prædâ redeuntem cum aliis Zaporovianis inierat. Præcluso enim reditu intercipere ipsum meditatus fuisse arguebatur. Sed postquam deinde ex Carceribus dimissus fuit, non intermisit contumelias suas vel sum̃o Reipublicæ damno ulcisci, sic è parvâ scintillâ magnum ortum est incendium, sic ex privati hominis unius offensis mille in publicum redundarunt calamitates. Licet postea per Commissionem Hadziacensem *anno* 1658. certæ Pacis conditiones inter Cosacos steterint, & Chmielnicius in vivis esse desierit, non tamen desierunt motus Cosacici, sed Duce & Authore Doroszenkio perfidia adeò invaluit, ut infideles contra Poloniam in auxilium vocaverint, & perniciem, quàm pœnitentiam maluerint, adeò, ut Podolia & Ukraina Turcico proh dolor! jugo subjecta sit. Notandum hîc, quod Ukrainæ vel Cosacorum triplex sit respectus; alii enim ab illâ, alii

ab

ab hâc, alii denique à superiori parte Borysthenis scilicet in Insulâ Zaporovianâ sunt. Omnis quæ ab illa parte sita est Ukraina, ad Magnum Moschoviæ Ducem spectat. Quicquid verò ab hâc parte Borysthenis reperitur, in diversas distractum est partes; Kyoviæ Stayski, Rzyowo, Trzypol, Trechtimirow; Kaniow jam à Moschoviæ Duce possidentur. Białocerkiew, & Pawołocz, Regiam Majestatem obsequiosè venerātur. Raszkow, Kalnik, Bracław, Niemierow, Koresteszow & alia loca jam sub Turcarum sunt Dominiô. Quoad Insulam Zaporowianam convenit per Pacta inter Polonos & Moschovitas, ut eandem utrique defenderent, & semetipsos juvarent. Hinc in novissimis quoque Tractatibus Induciarum ad viginti annos cum Turcâ initis Magnus Dux Moschoviticus de Zaporovianis, ut in suô statu manerent, per expressum cavisse asseritur. Zaporoviani autem nuncupantur, quod ultra cataractas Russis parohi, hoc est limina dictas, habitent.

XX. Antequā Caput hoc de Bello concludā, non abs re erit de DUELLO aliquid in arenā producere. Vetus Francorum mos fuit, ut Reges cū Regibus vel jure certarent, vel singulari inter se

certamine concurrerent, ut ſic citius Bella finirentur, morte unius Regis, quàm tot myriadum. In hiſtoria Polonâ occurrit exemplum, quod Rex Stephanus Johannem Ducem Moſchorum ad certamen ſingulare per epiſtolam provocaverit, ne videlicet ſanguis Chriſtianorum utrinque ſine causâ juſtâ profunderetur. Sic Zamoyſcius à Zuiſcio ad Duellũ provocatus eſt. Ille ſuſceptâ conditione ad muros Plescoviæ, quã tunc obſidebat, obequitavit, expectans Zuiſcium, qui tamen inſidiis in eum ſtructis, quàm apertô Marte maluit rẽ gerere. Sed Zamoiſcius & inſidias ejus evitavit, & redargutô Zuiſciô, ad ſuos cum laude incolumis rediit. *Vid. Sulikovius Comment.* rerum Polonicarum *pag.* 135.136. Modus autem iſte litium finiendarum inter privatos, tanquam Juſtitiæ & Ordini Judiciorum adverſus, Conſtitutionibus Principum ſublatus eſt. Hinc etiam in Polonia *per Conſtit. Anno* 1588. duella non debent peragi, niſi cum ſcitu Regis, quod Cromerus ſuâ memoriâ ſemel tantùm à Sigismundo Primo admiſſum eſſe refert. Idem Statutum in Regno Caſtiliæ obtinuiſſe, patet ex Hiſtoriâ, quam allegat Camerarius *hor. ſucciv. parte primâ Cap.* 21, ubi conſentiente ac præſente Imperatore Carolo Quinto multis cum ceremo-

ceremoniis inter Torellium & Ancam permissum est duellum. Acta Electionis Serenissimi Joannis Tertii decernunt, ne quis alter alterum ad duellum provocet, sub pœnâ sessionis turris per bimestre & sexaginta marcarum.

CAP. VII.
DE FÆDERIBUS & PACTIS.

I.

IN Capitulatione Reges promittunt, quòd pacta & fœdera cum extraneis Principibus & Dominiis renovabunt, de conservandâ cum iisdem Pace studebunt, & amissa à corpore Reipublicæ recuperabunt. Pacta autem sunt vel antiqua, vel nova; Ad illa renovanda sufficit consensus Senatorum ad latus residentium: Ad hæc verò stabilienda robur Comitiorum requiritur, uti patet *ex Constitut. Anno* 1658. ubi Pacta cum Imperatore, Rege Daniæ, & Electore Brandenburgico approbata sunt. In Comitiis aliquando non tantùm ex Senatoribus, sed etiam ex Ordine Equestri eliguntur Deputati ad Consilia Bellica & ad pacem cum hoc vel illo hoste ineundam,

eundam, hoc tamen cavetur, ne potestatem sibi arrogent Bellum offensivum decernendi, *videatur Constit.* 1590. Aliud exemplum supra de Senatoribus *ex Constitut.* 1649. allegavi. Recentissimum extat *in Constit. Grodnens. Anni* 1678. Ubi Respublica in Generale Consilium consenserat, eidemquè per Scriptum ad Archivum, in absentia Archi-Episcopi Gnesnes. sub manu Pro-Cancellarii Regni & Marschalci Ordinis Equestris, majorem quàm alias potestatem, dederat. In Pactis autem nonnullis de subsidiariis cavetur militibus. Ita olim Boleslaum Crivustum ex fædere auxiliares habuisse Russorum copias, testatur *Cromerus lib.* 5. *fol.* 472. Non minùs testantur historici, quod Vitoldus magnus Dux Lithvaniæ Tartarorum auxiliis contra Cruciferos in Prussia usus fuerit: Porro ex *Kojalowicio* parte scundâ Hist. Litt. lib. 5. fol. 234. patet, quod Casimirus IV. Rex Scythis Tauricanis Imperatorem præfecerit Mendligereium, qui certo ex pactô operam suam contra Prussos pollicitus fuit: Deinde stipendia illa quæ tum temporis promissa fuerunt militaturis, à Sigismundo I. in annuum honorarium Cupominki Tatarskiej duobus millibus vestium ex pellibus agnorum ac mediocri copiâ

pan-

pannorum Anglicorum constans conversa sunt. Sed meritò post hæc dictus Sigismundus post mortem Setkierei, qui ipsi fidelia præstiterat obsequia, noluit iisdem ampliùs honorarium istud dare, respiciendo ipsorum erga se fidem Barbaram. Ita & Rex Stephanus aliquando dixit, cum pro istis pellibus Tartarorum Chanus Varsaviam misisset; Nolo hujus Bestiæ tributarius esse. Sed ad instantiam Chani *Anno* 1591. in Comitiis donativum illud iterum promissum fuit, si Tartari in posterum quietius agerent. Tandem sub Joanne Casimiro Rege cum Chanus ad pacem inclinaret, & per Vezirum suum peteret, ut stipendium militare antiquiùs à Polonâ Republ. dari solitum, sed à Rege Vladislaô denegatum, persolveretur, in hoc Caput, inter alia conventum est, ut Rex Poloniæ ex liberalitate ordinarium stipendium Chano Tartarorum retentum hactenus, penderet, inposterum, ubi id per Ablegatos Cameniciam missos petet daret; Chanus vicissim Regi adesse quandocunque hic jusserit, cum copiis suis contra quemvis hostem teneretur.

II. Quando de sociis hîc agitur armis, non possum auxilia Augustissimorum Imperatorum

transmittere silentio. Cum *A*.1629. Svecorum ingravesceret Potentia, Ordines Regni jam dudum oblata subsidia Ferdinandi II. desiderarunt, quas etiam Arnheimius adduxit. Hoc deindè revocatô successor missus est Dux Lauenburgicus & Mansfeldius Comes. Sic ulterius cum sub Rege Johanne Casimiro Polonia bellô arderet Sueticô, Ferdinandus III. decreverat, rem Polonam sibi seriò juvandam, sed mors superveniens Consilia interrupit. Optimus tamen filius ejus Leopoldus I. licet nondum Imperatoriam adeptus esset dignitatem, insigne tulit auxilium, submittendo Duce Hatzfeldio Exercitum decem millium Peditum & sex Equestrium. Principem quoque Rakocium per Cancellarium Ungariæ ab hostili animô avocare conatus fuit, sed in fata præcipitem nulla eloquentia, nulla authoritas retinere valuit. Militis tamen Cæsarei conjunctio cum Polonis mox effecit, ut Rakociani fugam animis, vulnera tergo tulerint. Serenissimum etiam Electorem Brandenburgicum eidem pro Polonis societati maximô cum emolumento innexuit. Vetat hîc memoria dignum laude adjumentum Serenissimi Regis Daniæ Friderici III. oblivisci, qui contra hostes nostros hostiles induit

duit Spiritus, atque Regem Sueciæ adeò distraxit, ut nec redire in Poloniam, nec justum postea mittere Exercitum potuerit. De perpetuo Regni Fæderato Electore Brandenburgico, infra erit dicendi occasio.

III. Denique hîc addo, quòd libera Gens Polonorum offensiva non amet Fædera. *In Constitut. Anni* 1670. cavetur, ne cum exteris Principibus hoc ineatur, ut copias militares submittant, quin potius, ut nobis per summas pecuniarias succurrant, vel per diversionem belli.

IV. Cum verò Pacta ad Notitiam Juris publici pertineant, nec semper, quando occasio poscit, ad manus sint, operæ precium esse duco, eadem hîc apponendi.

V. Ut Sacræ Cæsareæ Majestatis & Sacræ Regiæ Majestatis Poloniæ subditi, formulâ Pactorum probè cognitâ & perspectâ, secundùm præscriptum illorum eò magis sese gerere, justitiæque adeundæ, si quid usu veniret, rationem observarent, Pactorum Exemplum, sub Matthia Imperatore & Sigism. III. Rege typis excusum est. Idem An. 1677. factum est, curante renovationem Johanne Christophoro Zierowski de Zierowo, Augustissimi Imperatoris Consiliariô, & ad Aulam Polonam Residente. JO.

JOANNES III.

Dei Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Kiiouiæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Severiæ, Czerniechoviæquè.

UNiversis & singulis Regni & Dominiorum Nostrorum annexarumquè illi Provinciarum, cujuscunque Status, Conditionis, Dignitatis & Præeminentiæ Subditis Nostris præsentibus literis significamus.

Quod cum inter primarias muneris Nostri Regii curas poneremus, ut post felicem Electionem & Coronationem Nostram Fædera & Pacta; quæ inter Sac. Cæs. Majestatem Domumque Austriacam & Serenissimos Prædecessores Nostros antiquitus intercesserunt novis utrinque nexibus roborarentur, Populorumquè tranquillitati & bonæ Vicinitatis cultui, quæque inde dependent, correspondentiarum & Commerciorum usui prospiceretur. Ideò Pacta eadem renovanda & confirmanda esse duximus: Prout renovamus & confirmamus. Quorum tenor sequitur ejusmodi.

Nos

NOS LEOPOLDUS, Divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carnioliæ, Marchio Moraviæ, Dux Lucenburgiæ, ac Superioris & Inferioris Silesiæ, Wirtembergæ, & Teckæ, Princeps Sueviæ, Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi, & Goritiæ, Landgravius Alsatiæ, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgoviæ, ac Superioris & Inferioris Lusatiæ, Dominus Marchiæ, Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum, &c. &c.

ET NOS JOANNES III. DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, ac Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Kiioviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Severiæ, Czerniechoviæque.

TEnore præsentium recognoscimus, ac notum facimus, universis & singulis, præsentibus, & futuris, harum notitiam habituris. Quandoquidem, qui Christi locum in terris gerunt, eos in hoc elaborare maximè decet, ut cujus lo-

cum obtinent, ejus vestigiis incedant: Nos memoriâ tenentes, quod non aliunde potestas Nostra sit, quam ab eo, à quo Nomen ducimus, cujus appellatione censeri volumus, Domino Nostro JEsu Christo, qui, quos ipse Nobis subjecit populos, eos loco suo regere Nos voluit, & gubernare; huc omnes curas, & cogitationes Nostras convertendas duximus, ut quatenùs id humanitus præstari potest, adjuvante eo, cujus id solius munere contingit, quàm proximè ad similitudinem ejus accederemus, per quem Reges regnant, Principes imperant, & Potentes decernunt justitiam. Quoniam vero, non ille potentiam suam non sapientiam, sed eam solam, quâ societas hominum inter ipsos continetur, dilectionem, qua Nos prior ipse præter meritum ullum, prosecutus est, imitari voluit, ut sicut ipse dilexit Nos, ita & ipsi vicissim diligeremus invicem, ac pacem, concordiam, tranquillitatemque mutuam inter Nos conservaremus: Neque potest illi sacrificium ullum à mortalibus offerri gratius, quam sit fraterna charitas, inter unius corporis membra. Hanc illius dilectionem, qui nobis tot Civitates, tot Populos, linguà, moribus, habitu, inter se dissiden-

ſidentes, tot tam latè patentes Provincias, tot amplisſima Regna ſubjecta eſſe voluit, præcipue pro virili Noſtra imitandum eſſe duximus. Itaque cum inter recolendæ memoriæ Majores Noſtros, jam inde à longisſimo tempore, certamen amoris, benevolentiæque mutuæ, ſuſceptum fuiſſe cognovisſemus, cujus rei tanquam teſtes, ſunt Pactorum & Fæderum literæ, quæ inter Auſtriacam, & Jagellonicam Domos, quæque inter utriusque Domus, Regna, Imperia, Provincias, Populos & Nationes, Nominatim verò, quæ inter quondam Albertum Archiducem Auſtriæ, cum quondam Casimiro Poloniæ Rege, & Divum Fridericum Imperatorem, cum eodem Casimiro Rege, poſtea verò etiam inter recolendæ memoriæ Ferdinandum & Maximilianum Imperatores; cum itidem recolendæ memoriæ Sigismundo Augusto Rege, ac tandem inter Rudolphum II. & ſucceſſivè Matthiam, nec non Ferdinandum II. Imperatores, & quondam Sigismundum III. ac Uladislaum Sereniſſimos Poloniæ ac Sueciæ Reges, itidem præclarisſimæ memoriæ, interceſſerunt. Nos Majorum Noſtrorum exemplo provocati, qui ſummam ſemper inter ſe neceſſitudinem

 nem

nem, & amicitiam conſervare ſtudebant, atque eam arctis præterea Affinitatis vinculis fortiùs colligabant, quàm ut diſſolvi facilè poſſet, ea nimirum Pacta & Fædera, quæ inter præfatos Majores Noſtros, quondam ALBERTUM Archiducem Auſtriæ, FRIDERICUM, FERDINANDUM, MAXIMILIANUM II. RUDOLPHUM II. & MATTHIAM nec non FERDINANDUM II. Imperatores, præclarisſimæ memoriæ, atque CASIMIRUM, SIGISMUNDUM AUGUSTUM, & quondam SIGISMUNDUM III. ac ULADISLAUM obſervata fuerunt. Id quod felix, fauſtum, & fortunatum Deus eſſe velit, utrique Noſtrum, ac utriusque Noſtrum Imperiis, Regnis, Terris, Civitatibus, Populis & Nationibus in Dei Opt. Max. nomine, à quo tanquam fonte perenni manat, quidquid bonarum eſt rerum, inter Nos quoque, & pro Nobis, & Succeſſoribus Noſtris, continuanda, confirmanda, inſtauranda, & renovanda, atque adeò declaranda, corroboranda, & amplificanda duximus, ita ut continuamus, confirmamus, inſtauramus, renovamus, declaramus, corroboramus, & amplificamus, præſentium per tenorem. Ac primum quidem, ſicut in literis quondam ALBERTI

Archi-

Archiducis præſcriptum eſt. Nos omni honore, fide & amore, invicem proſequi, & promovere debemus, & volumus, in locis omnibus, & temporibus, ubi Nobis id faciendi ſe facultas obtulerit, citra dolum & fraudem aliquam, neque committemus unquam, ut alter alteri, aut familiaribus ejus, Vaſallis, & Subditis quibuscunque, Regnis, Ducatibus, Terris & Civitatibus ei ſubjectis, & ſub ejus obedientia & defenſione conſtitutis, quacunque ex cauſa bellum inferamus, inimicitias denunciemus, diffidemus, aut hoſtiliter eos impetamus, per Nos, aut ſubmiſſas perſonas, fraude & dolo ſemotis. Ac non modo ipſi, ab ejusmodi rebus abſtinebimus, verum etiam ſubditos Noſtros, & quicunque in fide, poteſtatequè Noſtra ſunt, eos prohibebimus, ac ab omni vi, modo ſuperius deſcripto, temperare ſibi cogemus. Habebunt etiam poteſtatem, homines Noſtri, cujuscunque ſtatus & conditionis fuerint, in quibuscunque Terris, Dominiis, Civitatibus Noſtris, & Noſtræ obedientiæ ſubjectis, agendi & commorandi, atque inde etiam liberè & ſecurè, cum illis viſum fuerit, diſcedendi. Deinde, ſicut etiam literis Divi FRIDERICI cautum eſt, ita Nos invicem uniendos obligan-

dos, alligandos, confæderandos duximus, quemadmodum unimus, obligamus, promittimus, alligamus, confæderamus, præsentibus; quod ex hoc tempore ipso, perpetuo, realiter, & cum effectu invicem, & mutuo obligati, alligati, & confæderati simus & erimus, & inter Nos, & Subditos Nostros, nec non Regna, Principatus, & Dominia, quæ nunc uterquè Nostrum possidet, & quæ DEO concedente in futurum acquiremus, constans, perpetua, indissolubilis, & Christiana, pax esse, & servari debet, & debebit, & in omnibus utriusquè Nostrum, honorem, dignitatem, statum, augmentum, concernentibus, & concernere valentibus, mutuo Nobis auxiliabimur, consulemus invicem, promovebimus, & assistemus, nec alteruter Nostrum quidquam faciet, cupiet, pertractabit, aut molietur, quod contra alterutrum Nostrum Regna, Principatus, Dominia, Subditos, honorem, statum, dignitatem, aut augmentum sit, seu esse aut tendere possit. Neque Nostrum alter alteri, ipsius Regnis, Principatibus, Dominiis, & Subditis bellum, damnum, aut quodvis aliud nocumentum inferet, nec à suis quovis quæsito colore inferri permittet, sed quilibet Nostrum, contra subditos suos, qui hujus-

hujusmodi faciunt,aut facere,aut moliri vellent, totis viribus ſuis, & potentia, in Terris & Dominiis ſuis conſurget, & eos, pro hujusmodi exceſſibus, pœnâ condignâ puniet & caſtigabit, donec damnorum datorum integram compenſationem & refuſionem facient. Præterea nullus Noſtrum, ad alterius Regna, Principatus, & Dominia aſpirare,aut anhelare debet, nec alterius Noſtrum Regna,Principatus,Dominia,& ſubditos, ſi quos, (quod DEus avertat) ab altero Noſtrum deficere, recedere, aut rebellare contingeret,contra alium, ejus Regna,Principatus,Dominia,& ſubditos ſuſcipere,tenere,protegere, juvare,aſſiſtere,nequè conſulere,aut favore proſequi debet, nequè à ſuis talia fieri patiatur, ſed contra tales infideles unus alteri auxiliabitur, & aſſiſtet, atque Dominiis ſuis excludet. Si vero alter Noſtrum ejus Regna,Principatus,aut ſubditi contra alterum ipſius ſubditos,Principatus aut Dominia actionem realem,ſeu perſonalem, Civilem ſeu criminalem,aut qualemcunque querelam habet, aut impoſterum habuerit, ſi ſuper ea non potuerimus amicabiliter concordare, tum nequè ipſe,neque ſubditi contra alterum, ipſiusquè ſubditos, Regna, Principatus, & Domi-

nia

nia, quidquam via facti attentare, neque sibi ipsi jus dicere, aut ulcisci, sed super eo, jure, & non aliter experiri debent. Cæterum pro majore supra-scriptorum Fæderum declaratione, proque tranquilliore Subditorum Nostrorum Statu, quiete, & bonæ Vicinitatis conservatione, & quo firmior inter Nos, Regna, & Subditos Nostros, pax, amicitia & benevolentia perpetuo constare queat; utquè omnes dissidiorum causæ, quoad ejus fieri potest, præscindantur: ordinamus, statuimus, declaramus, & volumus quod cum initio scriptum est, quod mutua Nobis invicem auxilia ferre debemus. Quomodo alter alteri auxilia ferre velimus, id in arbitrio utriusque Nostrum, & Ordinum Regnorum Nostrorum, positum esse debere, hoc tamen expresso, ut liceat utrique Nostrum ex Terris & Provinciis alterius, Voluntarios milites, ære suo conductos, educere, & arma in usum suum exportare; Eatenus tamen milites educere liceat, quatenus id sciente fiat altero Nostrum, neque sit alteruter Nostrum bello suo proprio contra hostes aliquos suos impeditus. Hostibus verò ne id liceat, neve favor ullus præstetur, qui alteri obesse possit, ita tamen, ut nedum juxta

præ-

præſcripta majorum Noſtrorum fædera, nullus Noſtrum alteri, vel ipſius Regnis, Principatibus, Dominiis, & ſubditis bellum, damnum aut quodvis aliud nocumentum inferre, ſed neque alterius hoſtes aut Rebelles fovere, protegere, ſeu eis aſſiſtere, vel favorem, conſilium, aut auxilium quovis modo præſtare debeat.

Volumus præterea, vias, & flumina publica, nec non Commercia, & negotiationes mutuas, per Regna, & Provincias Noſtras, omnibus, & ſingulis Regnicolis, Provincialibus, & ſubditis Noſtris, tam terrâ, quam aquâ, utrinque liberam eſſe, nec ullis unquam interdictis, arreſtationibus, ſeu represſaliorum conceſſionibus impediri, ſed utriusque Noſtrum ſubditos, in alterius Regnis, & Dominiis, libero tranſitu, ac fide publicam, quem ſalvum conductum vocant, non minus quam proprios cujusque ſubditos gaudere, uti ac frui poſſe & debere. Neque denique cuiquam Noſtrum, aut his, qui Nobis ſubditi ſunt, querelas & actiones ſuas, ſi quæ jam ſunt, vel futuris temporibus oboriantur, aliter quam mediante Jure proſequi liceat. Ut autem omnes vel protelatæ, vel denegatæ juſtitiæ querelæ, tam inter Nos, quam ſubditos Noſtros, hinc inde præcave-

antur, ſed cuique expeditum Jus, & Juſtitia ſummarie, & de plano adminiſtrari, ejusdemque debita executio, effectualiter obtineri valeat, Convenimus & concordavimus, quod ſi quis Noſtrum vel unius Noſtrum ſubditi, contra alterius unum, vel plures privatos ſubditos, actiones ſive perſonales, ſive reales intentarent, tunc ſemper pars agens forum & judicium ipſius rei ſequi debeat; Et quod in perſonalibus, injuriarum, violentiarum, ſuper ſpoliatione, ſeu ſimilibus, Judex permisſione ſubitarii Judicii, citra dilationum, & exceptionum admiſſionem, Actori forenſi, de ſimplici & plano juſtitiæ complementum facere; In realibus verò, ſecundum unius cujusque Ditionis conſuetudinem, ita procedere teneatur, ut quilibet, citra dilationem, Juſtitiæ executionem obtinere queat, id quod per ſuperioritates & Magiſtratus fideliter provideri & dirigi par eſt. Quod ſi alter Noſtrum contra alterius Provinciam, vel Communitatem aliquam, vel viciſſim Provincia, Communitas, vel privati ſubditi unius Noſtrum, contra alterum ex Nobis, vel ejus Provinciam ſeu Communitatem, privatas actiones prætenderent, tunc cauſæ hujusmodi coram alterius Noſtrum, ſub quo pars rea degit, Con-

Consiliariis, seu Commissariis, per eundem juxta partium conditionem, & causarum exigentiam, non minus septem numero designandis, summarie audiri, & vel amicabiliter componi, vel Jure mediante determinari, & executioni demandari debeant. Porro si inter Nosmet ipsos Reges, seu forsan Regna & Provincias Nostras, tum metarum, & terminorum, tum commerciorum, seu quarumlibet aliarum, tam veterum, quam novarum causarum, Jurium, vel obligationum occasione, querelæ, gravamina, & controversiæ suborientur; tunc alter Nostrum, qui vel cujus Regnum seu Provincia, Jus vel querelam prætendit, alium per Nuntios, vel literas suas, amicabiliter informare, ac pro tollendo, sarciendo, amovendoque gravamine, admonere & requirere debet. Quod si obtinere nequeat, tunc quilibet Nostrum, statim intra duorum Mensium spatium à facta amicabili requisitione, tres Consiliarios suos è Proceribus Regnorum, Hungariæ, Bohemiæ, Moraviæ, Silesiæ, & vel ex aliquibus harum prout quodquè negotium ad aliquam harum Provinciarum pertineat, vel etiam ex omnibus, pro exigentia & gravitate negotii, ab una Regniquè Poloniæ, & Magni Ducatus

Lithuaniæ, ab altera partibus, ad convenientem diem,& locum, per partem læsam, seu querulantem nominandum, semota omni excusatione mittere debeat. Qui utriusque Nostrum Consiliarii Summam imprimis diligentiam adhibeant, quo hujusmodi querelæ, gravamina, & controversiæ, inter Nos, Regna, & Provincias Nostras amicabili compositione transigantur, eâ verò non succedente tunc læsa pars sive agens, coram prædictis sex Consiliariis, actionem suam, statim ipso die, juridicè exhibendi potestatem habeat, idque duplicatis scripturis, quarum unam Consiliarii penes se retineant, aliã verò parti Reæ transmittant. Quo facto pars rea, responsum suum, etiam scriptis duplicatis sæpedictis Consiliariis vel ei, cui ex illis hoc demandatum fuerit, intra spatium proximorum duorum Mensium, à transmisso actionis libello, mittere teneatur, ut scilicet Actor Replicas, Reus verò duplicas suas, ac præterea utraque pars, tertiam quoque conclusionem, & submissivam scripturam, de bimestri, in bimestre, duplicatis, ut præfertur, scriptis, offerre queat, Eo sane modo & ordine, utrique parti transmittendis, sicut de actionis libello demonstratum est. Oblatis tandem successes-

cessivè ab utraq; parte duplicatis trinis scripturis, in quibus utrinq; omnia Jura sua explicabunt, sexilli Commissarii partibus ad promulgandã sententiã, inter proximum sequens bimestre, diem, ad eum locum, ubi causa primo agi cæpit, indicent; quo loco, & tempore partes, per Procuratores suos, pleno mandato suffultos comparere, illicquè & ipsi Consiliarii convenire, ac diligenter visis scriptis, & discussis actis totius causæ, partes rursum ad concordiam & amicabilem compositionem invitare, & cohortari, nihilque in eo operæ & diligentiæ intermittere debeant. Quam si ne tunc quidem inter partes obtinere queant, statim ad ferendam sententiam procedant, ac id quod Juris & Justitiæ fuerit, cognoscant, & decernant. Quod si suprà dicti Consiliarii, de ferenda sententia, sive interlocutoria, sive definitiva fuerit, concordare non possint, tunc toties, quoties opus fuerit, arbitrum communi voce deligant, vel per quamlibet Consiliariorum Partem, duabus idoneis personis propositis, ex iisdem sorte constituant: cujus partes sint, huic Consiliariorum opinioni, quæ & Juri & æquitati magis consona videatur, subscribere, eandemque laudare & ap-

probare. Quidquid autem per ipsos Consiliarios Nostros, seu majorem eorum partem separatim, vel per eosdem, vel arbitrum, conjunctim decretum, & pronuntiatum fuerit, id ratum firmumque maneat, ac statim debitæ demandetur executioni, remotâ omni plane appellatione, supplicatione, reductione, in integrum restitutione, aliisque Juris beneficiis & remediis, etjam motu proprio concessis, obtentis, non obstantibus.

Debent autem Consiliarii, per Nos pro tempore deputandi, nec non & arbiter ipse per Nos, & quantum ad quemlibet Nostrum spectat, ab obedientiæ & Juramenti debito, ad eam causam tantum absolvi, ac pro administranda Justitia, novo consuetoque Juramento obstringi. Quod si pendente lite unus vel plures ex ipsis Consiliariis, mortem obirent, tunc in demortuorum locum, prout ad quemlibet Nostrum pertinebit, alios semper surrogabimus. Ipsi quoque Consiliarii, non plures scripturas admittant, aut terminos alio modo, quam suprà dictum est, prorogandi aut alterandi potestatem habeant, sed forma, & modo illis concesso procedant, excepto casu,

casu, quo partes testes producere necesse haberent, tunc ipsi Consiliarii Jurisdictionem suam prorogandi potestatem habeant, tantisper donec testes ejus causæ conscii, secundum Juris dispositionem, legitimè producti & auditi fuerint, ita tamen, ne ulla minus necessaria prorogatio quæratur, vel admittatur, sed omnes testes ad unum diem, & terminum, quantum fieri potest, audiantur, à publicatis attestationibus, non nisi unica scriptura à qualibet Parte recipiatur. Proinde quo magis Regna, Principatus & Dominia Nostra, ab omni bellorum, deprædationum, latrociniorum, hostilitatisquè periculo libera, secura, purgataquè esse queant, Conventum inter Nos est, quod nullus Nostrum alterius, seu Regnorum, Provinciarum, vel subditorum suorum diffidatores, hostes, homicidas, raptores, seu damnificatores, nec non profugos cujuscunque conditionis sive Ecclesiasticos sive sæculares, item Rebelles subditos, quicunque in alterius Nostrum Regnis, & Ditionibus reperti, denuntiati, vel per Nosmet, aut Officiales Nostros pervestigati fuerint, nequaquam amplius fovere & assecurare, multo minus verò per subditos Nostros ullo Hospitio, auxilio, sive receptatione quocunq;

præatex-

prætextu, directè vel indirecte , publicè vel occulte recipere, juvare vel intertenere debeat, sed ubicunque hujusmodi grassatores, raptores, diffidatores, & damnificatores, ubilibet in præfatis Regnis & Ditionibus Nostris deprehensi fuerint, contra eos, jussu Nostro & directione, atque accuratâ diligentia Officialium, utrobique parti læsæ, atque deferenti Justitia immediate atque irrecusabiliter permitti atque administrari, aut etiam citra partium requisitionem de iis, ut communibus hostibus, à Capitaneis, & Magistratibus, ubicunque ex Officio inquiri, insequi, & pœnaliter procedi debeat. Casu autem quò aliquis ex Officialibus, aut subditis Nostris, propter receptationem, assecurationem vel defensionem antedictorum diffidatorum aut omissionem antedictorum diffidatorum insecutionis, Captivationis, sive animadversionis scienter contravenerit, in tales utrobique, sive delati à parte altera, sive alias vero simili suspicione deprehensi forent, Capitali supplicio irremissibili, debet animadverti.

Quod si alterius Nostrum, unus vel plures Incolæ vel subditi, alteri Nostrum seu Regnis & Dominiis Nostris, generaliter, vel singularibus personis, Incolis, & subditis, privatim hostilitatem

tem denunciaverint, tunc ſtatim Præfectus, Capitaneus aut Officialis illius loci ſive Diſtrictus, cui Diffidatio indicta eſt, Generales, Præfectos, & Capitaneos Regnorum, & Provinciarum, alterius Noſtrum, ſub quo tales diffidatores degunt, ea de re certiores reddere, ipſisquè exemplar diffidatoriarum literarum transmittere debeat. Quo accepto, præfati Præfecti & Capitanei, diffidatores pro publicis hoſtibus judicare, promulgare, publicare, omnibusquè & ſingulis Incolis, cujuscunquè ordinis & conditionis extiterint, eorum conſuetudinem interdicere, & ne à quoquam hoſpitio recipiantur, aut conſilio, auxilio ſive re ulla alia juventur, prohibere & cavere, bonaque diffidantium applicare Fiſco, & Cameræ Regiæ, ac proinde in hoſpites, ſocios, conſcios, & complices, pari quoque ſeveritate animadvertere teneantur, ignorantiæ excuſatione univerſis penitus ſublata. Quodſi quispiam Præfectus, Capitaneus, aut Magiſtratus, in hujusmodi caſibus ſubitam juſtitiam adminiſtrare cunctaretur, aut etiam alias ex Officio, inquiſitione, inſecutione, & animadverſione debita non procederet, tum tales Noſtræ punitioni immediate obnoxii, & rei eſſe debeant. Ut autem

præcipuus diffidationúm, & grassationum fons, quo hujusmodi latrocinia imprimis aluntur, è medio tollatur corceaturque licentia, & impunitas receptandi hostes, prædones, & diffidatores, serio inter Nos convenit, ut omnes promotores, detentores, receptatores, complices, dictorum facinorosorum hominum, qui vel notorietate facti, vel ex veraci denunciatione spoliatorum, aut ex fuga Captivorum, (modo tales captivi, aut spoliati bonæ fidei, & integræ famæ sint) sive aliis tam manifestis indiciis, ut ulteriori probatione res non egeat, convicti vel deprehensi forent, iidem citra ulteriorem purgandi sui admissionem, & concessionem spoliatis & damnum passis, ad restitutionem & satisfactionem probabilium damnorum, de Bonis suis teneantur, aut si solvendo non sint, secundum qualitatem delicti, corpore luant. Quod si tales etiam patrati Criminis conscii, vel complices essent, & ad illata damna, cædemque evidentem causam scienter præbuerint, iidem non tam parti ad restitutionem damnorum, ut jam præmissum est, teneantur, quam & superioritatis suæ cognitioni ad sumendum de iis pro modo delicti supplicium, citra evasionem subjaceant. Si vero aliqui rece-

receptatorum aut complicum non omninò manifestis Indiciis, nec apertis Captivorum Confessionibus, sed alias delati, & de tali facinore suspecti potius, quam convicti fuerint, contra tales, tam ex delatione damnificatorum, vel alterius superioritatis Officialium, quam ex Officio, per Capitaneos aut Magistratus ejus Regni, aut Ditionis, in qua fuerint, hâc tamen conditione, differentia sive moderatione debet procedi, ut si forent Nobiles, aut possessionati Cives antehac in talibus non infamati, neque ullis prioribus Confessatis suspecti, tales in casu negationis, sese proprio eorum Juramento, coram supremo ejus ditionis Magistratu, publicè de hujusmodi infamatione exonerare, & purgare queant.

Si vero iidem anterioribus infamiæ, aut Confessatorum præjudiciis notati, aut semimanifesti forent, ita tamen, ut hujusmodi confessata, non omnimode certum facti Indicium præbere possent, tales etiam ad purgationem sui, medio Juramento, etiam tertia manu integræ famæ possessionatorum vicinorum, admitti, aut si in utroque casu, in purgatione sui defecerint, debitæ Capitis animadversioni subjici debeant. Quod si quis ex Regnis & Provinciis Nostris, ausu temerario,

rario contra Jus & æquitatem, ac publica mutuaque Regnorum Noſtrorum Fœdera, in alterius Regna vel Ditionem, excurſionem, & irruptionem faceret, atque ibi Mercatores, & vectores deprædaretur, aut detineret, homines occideret, vel abduceret, pecora abigeret, incendio ſæviret, aut alio quovis modo damnum, & Injuriam inferret, & patrato nefario ſcelere, rurſum ſe domum, vel cum præda ſecurus, vel fugiens inſequentium manus, in hoſpitia conſueta & ſolita diverticula reciperet, tum in eo Regno Præfecti illius Territorii, vel diſtrictus, & omnes incolæ, totaque vicinitas, mox, ut à damnificatis & injuriatis ſeu quibusvis aliis hoſtem, prædonem, & communium Fæderum violatorem inſequentibus commonefacti, evocatique extiterint, debeant læſis ferre opem, adeſſe in armis, fortiter & graviter inſequi, & inquirere noxios, & turbatores pacis publicæ & tranquillitatis. Etſi, ſui tuendi cauſa, in aliqua caſtra, & Fortalitia, vel loca abdita, ſeu natura munita profugerint, acrius ac diligentius inſiſtere, & ipſos & eorum hoſpites, ſocios, conſcios, complicesquè obſidere, oppugnare, & ita omnes ad deditionem urgere, ad debitum ſupplicium trahere, & ad reſtitu-

ſtitutionem, recompenſationemquè damnorum illatorum cogere teneantur. Si qui autem negligentiores, & remisſiores in differendo offenſis auxilio & in proſequendo hoſtes & damnificatores ſeſe exhibuerint, hi ſciant, ſe indignationem Noſtram, & ſeveram animadverſionem, irremiſſibiliter incurſuros eſſe. Si vero contingeret, aut per ſubordinationem Superioritatis, aut alios, qui per damnificatos, atque diffidatos, contra præmiſſos damnificatores, diffidatores, malefactores, receptatores, aut complices captivandos, ſive etiam jam tunc captivos, & convictos, in alterutrius Regnum, & ditionem, pro Imploratione Juſtitiæ mitti, iidem Imploratores non ſolum ad executionem Juſtitiæ, pro ratione delicti, cum omnibus in tali facto neceſſariis admitti, & provideri, verum etiam tam in loco adminiſtrandæ Juſtitiæ, quam in reditu ad propria, omnimode tuti atq; aſſecurati eſſe debeant. Caſu etiam quo in alterutrius Noſtrum Regno, & ditione, aliquis ex Nobilibus, aut aliis zelo honeſtatis, & ſtudio ſupprimendorum publicorum malefactorum, aut Juſſu Magiſtratuum, aut motu proprio, hujusmodi publicos prædones & graſſatores inſequeretur, idque ſibi à quoquam,

ut inhoneſtum exprobraretur, talis exprobratio, nulli cujuscunque ſtatus, ullum honoris ſui diſcrimen, imminutionem, & præjudicium aliquod generare queat, ſed exprobrator ad revocationem probri unâ cum aliquali Carceris punitione & reſtitutione impenſarum cogi, atque læſum rogare debet, ut ſibi talem injuſtam imputationem propter Deum remittere velit.

Cum denique Noſtra Regnorumquè & Provinciarum Noſtrarum, maximoperè interſit, ut in Regnis, & Dominiis Noſtris, bonam eandemque juſtam habeamus monetam; quamobrem pro bono communi, utrinque curabimus, & efficiemus, ne illegitima, prava, & reproba moneta, in Regnis & Provinciis Noſtris cudatur recipiaturque. Quod ſi hac ex parte, quæſtio inter Nos incideret, agemus quantum opus fuerit, cum Ordinibus Regnorum, Provinciarumque Noſtrarum, atque eorum aſſenſu, Commiſſarios Noſtros utrinque deputabimus, qui habita ratione communium Regnorum, Provinciarumquè Noſtrarum eas tentent, ineantquè rationes, quibus vel eadem bonitate & valore, utrobique moneta cudatur, vel diverſarum monetarum, prout quævis vel melior, vel deterior reperta fue-

fuerit, justum semper pretium, æstimatioquè constituatur. Id quod de sale utriusque Nostrum in alterius Regna & Provincias educendo, pariter cautum esse volumus; Quod si tamen hæ res, vel altero vel utroque casu, inter communes Nostros Commissarios transigi nequeant, tunc salvum liberumquè semper utriq; Nostrum esse debere, & de moneta, & sale suo statuendi, id quod cujusvis ac Regnorum & Provinciarum suarum necessitas, utilitasquè exegerit. Quæ omnia & singula matura Procerum & Consiliariorum Nostrorum deliberatione prævia Nos Imperator Leopoldus & Nos Joannes Tertius pro Nobis & Successoribus Nostris acceptamus, approbamus, & Regia Nostra authoritate ratificamus per præsentes: Promittentes in verbo Nostro Imperiali, & Regio, & bona fide, sub onere Juramenti mediante præinserta Pactorum & Fæderum Capitula, in omnibus eorum punctis, clausulis, conditionibus, & articulis firma, rata, & grata semper habituros, ac sanctè inviolabiliterque observaturos, nec non per Officiales & subditos Nostros, ac omnes quorum interest, pariformiter observari & manuteneri curaturos dolo & fraude semotis. In quorum omnium robur,

&

& evidens teſtimonium, Nos præfati Reges binas ejusdem tenoris literas manuum Noſtrarum ſubſcriptione, ſigillorumque appenſione munitas ac cuilibet Noſtrum alteras conſignatas expediri fecimus. Datæ in Civitate Noſtra Vienneñſi, & Arce Regia Varſavienſi, Die Vigeſima quarta Menſis Aprilis, Anno Domini Milleſimo Sexcenteſimo Septuageſimo Septimo, Regnorum Noſtrorum LEOPOLDI Imperatoris, Romani decimo nono, Hungarici vigeſimo ſecundo, & Bohemici vigeſimo primo. Noſtri vero JOANNIS III. Poloniæ Tertio.

LEOPOLDUS. JOANNES.

(L.S.) (L.S.)

Quapropter mandamus omnibus & ſingulis, cujuscunque ſtatus, conditionis & dignitatis ſubditis noſtris, tam Dignitatibus & Officiis, quibuscunque publicis, in Regno Dominiisquè Noſtris fungentibus, quam etiam privatis, ut præinſertam Pactorum formulam, integre & inviolabiliter obſervent; ſecundum præſcriptum illius controverſias ac differentias quascunque definiant,

niant, & sopiant nullaquè in re aut ipsi illi contraveniant, aut contravenire aliis permittant, sub gravi indignatione & animadversione Nostra. In cujus rei fidem præsentes, Sigillo Regni Nostri communiri jussimus. Datum Varsaviæ Die Mensis Anno Domini M DC LXXVII. Regni Nostri III. Anno.

PACTA OLIVENSIA,
ANNO M D C LX.

In Nomine
SACRO-SANCTÆ & INDIVIDUÆ
TRINITATIS.

Notum sit Universis & Singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse potest; postquam à multis annis Bella dissidiaque inter Serenissimos Reges, Regnaq. POLONIÆ & SUECIÆ, orta, & interdum induciis, præcipuè verò Sexennalibus Anno 1629. deinde viginti Sexennalibus Anno 1635. sopita & composita fuerint, ac denique inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum JOANNEM CASIMIRUM, *Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuaniæ, &c. &c. &c. Et Serenissimum ac Potentissimum Prin-*

cipem & Dominum, Dominum CAROLUM GUSTAVUM, *Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. deventum sit ad bellum, quod non solum dictos Reges Regnaque Eorum per plures annos exercuit, sed & Poloniæ Fœderatos ad belli Socios, videlicet Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum* LEOPOLDUM *Electum Romanorum Imperatorem, semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Austriæ, &c. &c. &c. Serenissimo Regi & Regno Poloniæ, ad Ejusdem requisitionem auxilia ferentem, nec non Serenißimum Principem ac Dominum, Dominum* FRIDERICUM WILHELMUM, *Marchionem Brandeburgensem, Sacri Romani Imperii Archi-Camerarium, & Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiæ, &c. &c. &c. Ducem, involvit; unde multa Christiani sanguinis effusio, cum plurimarum Provinciarum desolatione secuta est, tandem Divina bonitate factum, ut utrinque de Pace universali inter Regem Remque publicam Polonam & Ejus Confœderatos & belli Socios ab una, & Regem Regnumque Sueciæ ab altera* Parte, *suscepta sit* Cogitatio, *opera & studio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini* LUDOVI-

CI

CI XIV. *Galliarum & Navarræ Regis Christianissimi, qui huic paci conciliandæ Mediationem obtulit, & in ipso negotio Pacis, per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum* ANTONIUM de LUMBRES, *Dominum de Herbingen, Lòòs & la Cloye, Comitem Consistorianum, Regiique Ordinis Equitem, Legatum Suum, eandem Mediationem Serenissimis Regibus Poloniæ & Sueciæ, nec non Serenissimo Electore Brandeburgico, acceptantibus præstitit. In eum ergò finem, ex mutua Partium conventione, constituta est dies quinta Januarii Anno* 1660. *Congressui Plenipotentiariorum Olivæ instituendo. Comparentes igitur statuto tempore ac loco omnium Paciscentium legitimè constituti Legati Plenipotentiarii, à parte quidem Serenissimi Regis Reiquè publicæ Polonæ, Illustrissimi & Excellentissimi Domini, ex Ordine Senatorio quidem, Dominus* JOANNES Comes à LESZNO, *Palatinus Posnaniensis, Regiualis Majestatis Supremus Aulæ Præfectus ac Mareschallus, Generalis Majoris Poloniæ, Mariæburgensis, Corsunensis Gubernator, Dominus* GEORGIUS LUBOMIRSKY, *Comes in VVisnicz & Jaroslaw, supremus Regni Campi-Mareschallus, Generalis Cracoviensis, Scepusiensis, Chmielnicensis, Pereaslaviensis, Casimiriensis, Olstinensis Gubernator. Dominus* NICOLAUS in PRAZMOW PRAZMOWSKY, *supremus Regni Cancellarius, nominatus Episco-*

 pus

pus Luceoriensis & Brestensis, Abbatiæ Sieciechoviensis Administrator perpetuus, Præpositus sancti Michaëlis Ecclesiæ Collegiatæ in arce Cracoviensi. Dominus CHRISTOPHORUS PAC, *supremus Magni Ducatus Lithuaniæ Cancellarius, VVilkowiscensis, Ostrinensis, Kozienicensis, Kleszelensis, & Nemonocensis Gubernator. Ex Ordine verò Equestri, Dominus* JOHANNES ANDREAS de RACIBORSKO MORSTIN, *Referendarius Regni, Kowalensis & Zawichostensis Gubernator. Dominus* VLADISLAUS de NAGLOWICE REY, *Thesaurarius Curiæ Regni, Reginalis Majestatis Cancellarius, Neokorcinensis, Libusiensis, Kamionacensis Gubernator. Dominus* JOHANNES in GNIN GNINSKY, *Pomeraniæ Succamerarius, Gnesnensis Gubernator. Et à Parte Fœderatorum Poloniæ, videlicet Serenissimi Imperatoris Romanorum, Illustrißimi & Excellentißimi Domini, Dominus* FRANCISCUS CAROLUS LIBSTEINSKY, S. Rom. Imp. Comes à Kollowradt, *Dominus in Reichenau, Sacræ Cæsareæ Regiæque Hungariæ & Bohemiæ Majestatis Consiliarius, Camerarius, Judici Majoris Provincialis Assessor, Regius Locum tenens, & Appellationum in Arce Pragensi Præses. Dominus* FRANCISCUS, Liber Baro de LISOLA, *à Thiese & Marienfeld, Consiliarius Cameralis Aulicus. Et Serenissimi Electoris Brandenburgici, Illustrißimi & Excel-*

Excellentissimi Domini, Dominus JOHANNES ab HOVERBEEKE, *in Eichmedien, Baranowen, Geyerswalde & Domkau Dominus & Hæres, Suæ Serenitatis Consiliarius Status Intimus, Electoratusque Dapifer Hæreditarius, Hohensteinensis Præfectus. Dominus* LAURENTIUS CHRISTOPHORUS à SOMNITZ, *in Gromsdorff, Drenaw & Gerbero, Dominus & Hæres, Suæ Serenitatis Consiliarius Status Intimus, & Orientalis Pomeraniæ Cancellarius, Ejusdemque Ducatus Camerarius Hæreditarius, Lavenburgensis & Bütoviensis Præfectus. Dominus* ALBERTUS ab OSTAW, *in Nerwiken & Kegels, Dominus & Hæres, Suæ Serenitatis in Supremo Ducalis Prussiæ Appellationum Judicio Consiliarius. A Parte verò Serenissimi Regis Regnique Sueciæ, Illustrissimi & Excellentissimi Domini, Dominus* MAGNUS GABRIEL de la GARDIE, *Comes in Leckö & Arensburg, Liber Baro in Eckholmen, Dominus in Habsal, Magnushoff & Hoyendorp, Regiæ Suæ Majestatis Regnique Sveciæ Senator & Thesaurarius, Generalis Gubernator Livoniæ, & Locum-tenens per Esthoniam, Livoniam & Ingriam Militiæ Generalis, Judex Provincialis VVestrogothiæ & Daliæ, nec non Academiæ Upsaliensis Cancellarius. Dominus* BENEDICTUS OXENSTIERNA, *Comes in Korsholm & VVasa, Liber Baro in Moreby & Lindholmen, Dominus in Coporium & Rosersberg, Suæ Regiæ Majesta-*

tis Regnique Sveciæ Senator & Cancellariæ Consiliarius. *Dominus* CHRISTOPHORUS CAROLUS SCHLIPPENBACH, *Comes in Schöweede, Liber Baro in Liusula, Dominus in Salinge, S. Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ Senator & Consilii Bellici Præses : Et Dominus* ANDREAS GÜLDENKLAU, *Dominus & Hæres in Schonela, Ekeby, Hylynge & Hulderstad, Regiæ Suæ Majestatis Consiliarius Status, & per Pomeraniam Regiam, Regiminis ac Consilii Status, ut & Supremæ Curiæ Justitiæ Præses. Post invocatum Divini Numinis auxilium, mutuasquè Plenipotentiarum Tabulas(quarum apographa sub finem hujus Instrumenti, de verbo ad verbum inserta sunt,) ritè commutatas Tractatus Pacis auspicato inchoatus est. Et licet in ejus fere decursu, Præmemoratus Serenissimus Rex Sveciæ, disponente ita Divinâ Providentiâ, mortali hac vitâ decesserit ; Tractatus tamen hic renovatis à Serenissimo & Potentissimo Principe ac Domino, Domino* CAROLO, *Suecorum, Gothorum, Vandalorũq; Rege & Principe Hæreditario, Magno Principe Finlandiæ, &c. &c. &c. Plenipotentiarum Tabulis,(quæ ad calcem hujus Tractatus quoque inseruntur,) feliciter continuatus est, ac tandem ad Divini Numinis gloriam, & Christianæ Reipublicæ Salutem, Partes omnes in mutuas Pacis & Amicitiæ Leges consenserunt & convenerunt, tenore sequenti.*

I. Sit

I.

Sit PAX UNIVERSALIS *ac Perpetua & vera ſinceraque Amicitia, inter Sereniſſimum & Potentiſſimum Principem ac Dominum, Dominum* JOANNEM CASIMIRUM, *Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuaniæ, &c. &c. &c. Ejusque Regiæ Majeſtatis Succeſſores ac Poſteros, Reges Poloniæ, Magnos Duces Lithuaniæ, Regnumque Poloniæ & Magnum Ducatum Lithuaniæ atque ſubjectas Illis Ditiones ac Provincias, atque Ejusdem Majeſtatis & Regni Poloniæ Confœderatos. Inprimis Sereniſſimum & Potentiſſimum Principem ac Dominum, Dominum* LEOPOLDUM, *Electum Romanorum Imperatorem, ſemper Auguſtum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Auſtriæ, &c. &c. &c. Ejusque Majeſtatis Hæredes ac Succeſſores, Provincias ac Ditiones, intra vel extra Imperium Romanum ſitas: Et Serenisſimum Principem ac Dominum, Dominum* FRIDERICUM WILHELMUM, *Marchionem Brandeburgicum, Sacri Romani Imperii Principem Electorem & Archi-Camerarium, Magdeburgi, Pruſſiæ, &c. &c. &c. Ducem, Ejusque Serenitatis Hæredes ac Succeſſores, Provincias ac Ditiones, in vel extra Imperium Romanum ſitas, ab Unâ: Atque Sereniſſimum & Potentiſſimum Principem ac Dominum,*

Do-

Dominum CAROLUM, *Suecorum, Gothorum & Vandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. Ejusque Majestatis Successores ac Posteros Reges Suecorum, Regnumque Sveciæ, atque subjectas illis intra vel extra Imperium Ditiones ac Provincias, ab altera Parte: Ita, ut altera Pars alteri post hac nihil hostilitatis aut inimicitiæ, clàm aut palam, directè vel indirectè, inferat, vel per suos aut per alios inferri faciat, nec alterius hostibus auxilia quocunque nomine præstet, nec cum alterius hostibus fœdera huic Paci contraria ineat, nec quicquam in alterius Status & Securitatis diminutionem, per se vel per alios, moliatur aut tentet, vel tentari faciat; sed utraque Pars alterius utilitatem, honorem ac commodum, promoveat, & fidam invicem vicinitatem, Pacem & Amicitiam seriò colat ac servet. Pacta verò & Fœdera omnia, quæ Partes paciscentes inter Se, vel cum aliis Principibus ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua Puncta, Clausulas & Articulos integra, & in pleno robore suo permaneant: ita tamen, ut per ea præsens transactio Pacis nullum præjudicium patiatur.*

II.

1. §. Sit utrinque Perpetua Oblivio & Amnestia eorum omnium, quæ quocunque loco modoque à quacunque Paciscentium Parte hactenus hostiliter facta sunt, ita, ut nec

nec eorum, nec ullius alterius rei cauſa, vel prætextu, ulla Pars alteri poſthac quicquam hoſtilitatis aut inimicitiæ ſpecie Juris aut viâ facti inferat, aut per ſuos aliosvè inferri faciat.

II. §. Hâc generali Amneſtiâ gaudeant omnes & ſinguli cujuscunque Status, Conditionis & Religionis fuerint, ut & omnes communitates, quæ ab utrinque Partes hoſtiles ſecutæ ſunt, aut in hoſtilem poſſeſſionem devenerunt, nec ullis hoc bellum præjudicio & noxæ ſit, in ſuis Juribus, Privilegiis ac Conſvetudinibus Generalibus & Specialibus, tam in Eccleſiaſticis, quàm in Civilibus, Profanisvè, quibus ante hoc bellum gavisi ſunt, ſed iis in totum fruantur, ſecundum Leges Regni; Nec ullis communitatibus aut privatis actio, ratione adhæſionis hoſti, intentabitur, ita, ut nemini liceat alicui negotium faceſſere, ratione adhæſionis ullius hoſtilis, aut eam exprobrare.

III. §. Civitatibus Pruſſiæ Regalis, quæ in poſſeſſione Suæ Regiæ Majeſtat. Regniquè Sueciæ hoc bello fuerunt, manebunt itidem omnia Jura, Libertates & Privilegia, quibus ſive in Eccleſiaſticis, ſive in Profanis potitæ ſunt ante hoc bellum, (ſalvo libero uti ante bellum viguit in prædictis Civitatibus Catholicæ & Evangelicæ Religionis Exercitio) earumque Territoria, Magiſtratus, Communitates, Cives, Incolas & Subditos, Sacra Regia Majeſtas Poloniæ eâdem, quâ olim Clementiâ & Gratiâ Regiâ

imposterum prosequetur, fovebit & tuebitur. Dabitur iisdem quoque facultas ædificia publica & privata per injuriam belli destructa, reficere & reædificare; pro his vero, quæ necessitate defensionis destructa sunt, minimè tenebuntur. Quoad ea verò, quæ militiæ Sueticæ Tributi loco ab utriusque Insulæ Subditis exsolvere necesse fuit, à nemine molestia inferetur: Sicut & propter decimas aliosvè census, quibus Subditi Insulani satisfacere tempore belli minimè potuerunt, non turbabuntur.

IV. §. Cunctæ Actiones & Inquisitiones adversus illos, qui Partibus *hostilibus hoc bello adhæserunt, vel easdem secuti esse insimulantur, quibuscunque in locis Poloniæ, Magni Ducatus Lithuaniæ, Prussiæ Regalis, Curlandiæquè habitent, cujuscunque Status & Conditionis aut Religionis sint, sive privati vixerint, sive officio publico functi, aut servitiis Suæ Regiæ Majestatis Sveciæ in Sago vel Toga adstricti fuerunt, institutæ, nec dum finitæ & ad executionem deductæ, abrogentur, omnique executione careant in perpetuum. Et imposterum contra eos nulla unquam quæstio vel actio ex hac causa instituetur.*

V. §. Quæ durante hoc ultimo bello jure Fisci ex occasione ac prætextu adhæsionis aut protectionis alterius Partis cuiquam sive Nobili sive Plebejo cujuscunque Status, Conditionis ac Religionis adempta, vel Fisco illata

vel

vel aliis collata sunt bona, sive Regia ac Reipublicæ sive etiam Privatorum sint, mobilia quidem si tradita sunt modernis possessoribus relinquantur; Si verò Ejusmodi jura caduca hactenus in executionem deducta non sunt, antiquis possessoribus relinquantur, neque ulla actio dehinc adversus Communitates aut privatos ratione ejusmodi bonorum, intentetur: Bona verò immobilia, hæreditaria, advitalitia, & jure Hypothecæ possessa, Fisco applicata, tum quorum donationes & largitiones factæ sunt, sive jam ante tradita, sive nondum tradita sunt, maneant penes antiquos Dominos, cessantibus de cætero omnibus actionibus, ratione redituum, sive ex publicis sive ex privatis bonis perceptorum.

III.

1. §. S*Erenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus* JOANNES CASIMIRUS, *Rex Poloniæ, pro Se ac Hæredibus posterisq; Suis, amore Pacis, vigore hujus Instrumenti Pacis, solenniter ex nunc & in perpetuum renunciat omnibus prætensionibus in Regnum Sueciæ & Magnum Principatum Finlandiæ & alias Ipsis subjectas Provincias, Regiones, Ditiones, Civitates, Castra & Munimenta, sive hæc omnia nuper, sive ab antiquo acquisita sint; Nec non in bona avita, in Regno Sueciæ, dictisquè Provinciis sita, in Regnum Sueciæ, dictasque*

Provincias & Bona, præsentibus vel futuris temporibus nihil quicquam prætensurus.

II. §. Quoad Titulos & Insignia ita conventum est: quod Serenißimus Rex Poloniæ, prout hactenus, ita imposterum ad dies vitæ suæ utetur integris Titulis & Sigillis, Insignibusque Regni Sueciæ in Poloniâ & ad omnes Principes, Status & Privatos extra Sueciam, sine ullo tamen plenariæ supradictæ reunciationis præjudicio. Dictis verò Titulis & Insignibus non utetur ad Serenißimos Reges Regnumque Sueciæ, in litteris, aliisve Diplomatibus, aut Scriptis, sed observabitur ab utrinque receptus hactenus modus abbreviandorum Titulorum cum Etcæterationibus, ita, ut post verba MAGNUS DUX LITHUANIÆ, *tres Etcæterationes in Titulo Serenißimi moderni Regis Poloniæ, vicißim post verba* MAGNUS PRINCEPS FINLANDIÆ, *tres Etcæterationes in Titulo Serenissimi Regis Sueciæ adjiciantur. Insignibus tamen Regni Sveciæ in Sigillis Regis & Reipublicæ Polonæ, dum in Sueciam scribetur, penitus omißis; post obitum verò Moderni Serenißimi Regis Poloniæ, Successores Ejus & Respublica Polona in Titulos & Insignia* SVECIÆ *nihil unquam prætendent; Sed utrinque Reges & Regna, suis quisque Titulis & Insignibus tantum plenariè gaudebunt & utentur.*

IV.

IV.

I. §. *SErenissimus Rex & Status Ordinesquè Regni Poloniæ, Magniquè Ducatus Lithuaniæ à modo & in perpetuum cedunt vi hujus Pacificationis, Serenissimo Regi Sueciæ, Ejusque Successoribus Regibus Regnoque Sueciæ omnem illam Livoniam Trans-Dunanam, quam Suecia hactenus per tempus induciarum tenuit & possedit, ut & partes Cis-Dunanas omnes & Insulam Runen in mari sitam, quas per idem tempus induciarum Suecia tenuit & possedit; nec non quicquid Juris Regibus & Reipublicæ Polonæ in Esthoniam & Osiliam hactenus ullo modo competere poterat. Atque hæc quidem omnia & singula cum omnibus suis pertinentiis terrestribus & maritimis, Urbibus, Arcibus, Propugnaculis, Bonis & Proventibus, nec non Juribus, Jurisdictionibus, Regalibus & Superioritatibus tam in Ecclesiasticis quàm in Politicis, nullis penitus exceptis in plenum Dominium & proprietatem Regum Regnique Sveciæ transferunt, Ordinesquè & Subditos in illa Livonia ejusque recensitis partibus omni erga Regem & Rempublicam Polonam obedientiæ vinculo & Fidelitatis sacramento exsolvunt, nihil unquam in eos, ac dictam Livoniam ejusque pertinentias post hac prætensuri. Cis-Dunam autem Serenissimi Reges Regnumque Sueciæ non ulterius quam hactenus fines Suæ possessionis in Curlandia aut Semigallia promoveant, aut servitutes à subditis Illustrissimi Curlandiæ*

Ducis exigant, aut ullum jus lignandi aliudvè quodvis in Curlandia aut Semigallia prætendant; Commissarii verò ad declarandos & determinandos ab utraque Parte fines ab utrinque deputabuntur, & Commissio hæc intra quatuor septimanas à subscripto Tractatu inchoetur, & intra duas expediatur.

II. §. Quod Religionem Catholicam, Ejusque Exercitium, in Livonia Suecicæ possessionis attinet, omnes Incolæ Livoniæ subditique illi Religioni addicti, omni securitate gaudeant, ac Conscientiâ liberâ, Religione devotioneq; suâ domi sine inquisitione vel animadversione privatim utantur.

III. §. Tituli Provinciales tam spirituales quam seculares Senatorii & Equestris Ordinis, in Livoniâ Sueticâ penes possessores modernos maneant durante ipsorum vitâ sine ullis proventibus aliisvè prætensionibus, nec ullum exinde præjudicium Juris Sacræ Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ in Livoniam Sveticam, neque prætensio quæpiam Regno Poloniæ Magnoque Ducatui Lithuaniæ interea temporis & in futurum inde enascetur.

IV. §. Judicia omnia Decretaque ad cujusvis instantiam modò non in invitos aut absentes lata, nec non contractus & transactiones in locis dum illa hoc bello Svecia tenuit institutæ judicialiter, sive extra judicialiter, si modò Statui publico, qui ante hoc bellum fuit & Pacificationi præ-

præsenti non contrariantur, firma maneant, æquè ac si nulla Regiminis & Magistratuum mutatio intervenisset salvis Appellationibus & Revisionibus in iis, in quibus hæc Juris remedia hactenus haud fuerunt adhibita, & quæ in rem judicatam non transierunt. Sententiæ quoque & decreta, si quæ Rigæ in Incolas & Subjectos Magni Ducatus Lithuaniæ, tum & Curlandiæ, Semigalliæque in invitos vel inauditos; Et ex adverso, si similia per Magistratus Magni Ducatus Lithuaniæ & Curlandiæ in Livoniæ Suecice Subditos, circa tempus belli lata fuerint, nullum valorem & robur obtinebunt in perpetuum.

V.

I. §. P*Ars Livoniæ Australis, quæ ante hæc & per hæc bella & temporibus induciarum, sub Ditione fuit Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, nempe Düneburgum, Rositten, Lutzen, Marienhusen, &c. itemque reliqua omnia loca, quæ per Commissarios ad id utrinque deputandos fuisse per tempus induciarum Polonicæ Possessionis invenientur, cum omnibus suis pertinentiis, Territoriis, Urbibus, Pagis, Fructibus & Proventibus Teloneisque Juribus, directoque & utili Dominio, remanent in Possessione Serenissimorum Regum & Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, nec Serenissimi Reges Regnumque Seciæ in istam partem Livoniæ ut ab alterâ diversam, neque in Ducatus Curlandiæ Semigalliæque &*

Distri-

Districtũ Piltensem, vel respectu Livoniæ Septentrionalis vel quovis alio prætextu ullum unquã jus prætendent aut prætendere poterunt. Cũ verò Magnus Dux Moscoviæ non modo dictam Livoniam Polonicam, sed etiam Partem Suecicæ occupatas armis nunc teneat, ideò conventum est, ut si Respublica Polona aliquid ex Livonia Suecica, quocunque tempore à Moscis, Armis, Tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Sveciæ, ultrò & gratuitò, non imputatis belli expensis restituere, eodem modo & vicissim, si Regnum Sueciæ aliquid ex Livonia Polonica quocunque tempore à Moscis, Armis, Tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum illud Poloniæ & Magno Ducatui Lithuaniæ ultrò & gratuitò, non imputatis belli expensis, restituere.

II. §. Titulis & Insignibus Livoniæ, tam Sacra Regia Majestas Poloniæ, Ejusque Successores Reges Poloniæ, Magnique Duces Lithuaniæ, ratione Australis Livoniæ, quam Sacra Regia Majestas Sueciæ, Ejusque Successores Reges Sueciæ, ratione Livoniæ Septentrionalis, promiscuè utentur sub Titulo Ducatus.

III. §. Si quas posthac controversias de limitibus aut de rebus aliis inter Regnum Poloniæ, Magnum Ducatum Lithuaniæ, Livoniam Polonicam, Curlandiamque & Semigalliam ab una parte, & Regnum Sueciæ, Eiq; subjectas Provincias, imprimisquè Livoniam Suecicam ab

ab alterâ incidere & suboriri contigerit, eæ per deputatos utrinque Commissarios ad fines Livoniæ amicabili ratione complanentur. Si quæ verò lites minores exortæ fuerint inter subditos & accolas utriusque Partis, nec transigi de iis amicabiliter inter litigantes possit, quælibet Pars ad suum competens forum remittatur, & Justitia indilatè administretur.

IV. §. Subditi hoc ultimo bello & in futurum fugitivi Magni Ducatus Lithuaniæ, Samogitiæ, Livoniæ Polonicæ & Curlandiæ Semigalliæquè, quicunque in Livonia Suecica reperti fuerint, suis Dominis sine ullo processu Juris reddentur unà cum suis mobilibus quæ inveniri poterunt, quæ profugus secum tulit, nec sub novo Domino acquisivit. Quod etiam vice versa observabitur, si qui subditi fugitivi Livoniæ Suecicæ in Magno Ducatu Lithuaniæ, Livoniâ Polonicâ & Curlandiâ Semigalliâque reperti fuerint, si qui etiam abducti sunt, & adhuc supersunt, reddantur & illi, sine processu Judiciario suis quique Dominis.

V. §. Quò favorem commerciis & navigationi Sacra Regia Majestas Poloniæ contestetur, signa nautica in Domesnes & Luserorth exstructa consistere permittit. De ratione verò conservationis & manutentionis eorundem convenietur à Suecis cum fundi Dominis, nullo inde Jure

aut prætensione Regni Sueciæ, in Fundos dictos aut Territorium Piltense, enascente aut enascituro.

VI.

ILlustrissimus in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Dux, cum Serenissima Conjuge Proleque sua Ducali ac tota Familia & Aulâ, absque ulla protractione, intra sex septimanarum spatium à die quinta Aprilis Styli novi, Rigam sistetur. Inde verò intra dies quatuordecim decenti & Suæ Dignitati accommodato convenientique modo, ubi Modernus Tractatus subscriptus fuerit, ad Fines Semigalliæ deducetur, omniaq; Sua Suorumq; mobilia non distracta, ubicunq; intercepta vel Rigæ deposita, litteratoria, similiter sive publica, sive privatorum documenta bonâ fide extradentur, & Mitaviam reportabuntur; ante eliberationem autem Suam ac restitutionem plenariam, peculiari reversalium diplomate caveat, de non offendendo aut vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sveciæ in futurum: Salvâ fidelitate & obligatione Regibus Regnoque Poloniæ & Magno Ducatui Lithuaniæ, debitâ.

VII.

§. I. SErenissimus Rex, Regnumque Sueciæ, restituit Serenissimo Regi, Reique publicæ Polonæ Mariæburgum, Elbingamque cum suis Fortalitiis, reliquaque in Prussia Loca, quæ Sueticis præsidiis tenentur, ac Mariæbur-

burgum quidem unà cum Arce ac Fortalitiis suis, ut & Stuma intra octiduum à subscriptione moderni Tractatus, & depositâ in manus, Excellentissimi Domini Mediatoris, Serenissimi Regis Poloniæ provisionali horum pactorum ratificatione evacuabitur, & præsidium Sueticum inde Elbingam deducetur. Elbinga autem cum suis Fortalitiis ubi Tractatus modernus plenaria Serenissimi Regis Poloniæ ratificatione confirmatus & per Reipublicæ comitiali autoritate delegatos pro futuro conventu ratificatus fuerit, quatriduo post ipsam ratificationū commutationem sine contradictione evacuabitur, & in manus Serenissimi Poloniæ Regis Ejusq; Commissariorum tradetur. Bauskum etiam uti & reliqua, si quæ sint in Suecorum potestate loca in Curlandia, præsidiis Sueticis evacuabuntur intra octiduum, postquam notitia ad Generalem Exercituum in Livonia vel in absentiâ Ejus ad Ejus locum-tenentem pervenerit de subscripto Tractatu, quæ notitia per tubicines utriusque Partis conjunctim Rigam deferetur.

II. §. Deductio militiæ Suecicæ, unà cum bellicis tormentis majoribus & minoribus juxta factam hic conventionem, nec non cum impedimentis fiet Elbingâ diversis vicibus, intra tamen definitum tempus permutationis Ratificationum & evacuationis Elbingæ, dato eidem libero & innoxio transitu per Habum ad portum Pillavien-

ſem, & inde ad naves proprias, quas milites conſcenſuri & ad Ditiones Suecicas ituri ſunt. Imponetur autem dicta militia circa deductionem navibus Elbinganis, & ſi illæ non ſufficiant, tum navibus adjacentium Territoriorum aliorum, ſine aliquo pretio. Communicabit etiam Præfectus militiæ Sueticæ & conveniet cum Præfecto militiæ Electoralis, aut Ejus locum-tenente, de modo tranſitûs per dictum portum Pillavienſem. Et fiat de cætero ejusmodi deductio ſine damno & noxâ ſubditorum in Pruſſiâ tam Polonicorum quàm Electoralium. Quod ſi per periculum belli maritimo itineri ſeſe militia committere tutò nequeat, liber illi & innoxius tranſitus per Terram quàm breviſſimo itinere in Ditiones Juris Suetici proximas ſine damno Incolarum Reipublicæ Poloniæ & Sereniſſimo Electori Brandenburgico Subjectorum deducentibus Commiſſariis Sereniſſimorũ Regis Poloniæ & Electoris Brandenburgici concedi debet, Juſtitia verò per Præfectos indilata bonâ fide adminiſtretur, damna & injuriam paſſis.

III. §. Si cui aut quibus in Civitatibus Pruſſiæ evacuandis, earumque Territoriis non placuerit manere, ſed mutato domicilio alio ſeſe conferre, iis liberum ſit in ſpatio trium abhinc annorum ſua divendere, aliis elocare aut pro ſuo lubitu diſtrahere, ſine ullo impedimento aut onere ſub quocunque prætextu imponendo, ſalvis antiquis Civitatum Juribus & Privilegiis.

VIII

VIII.

QVicquid in Polonia, & Magno Ducatu Lithuaniæ Provinciisque annexis, in iisque Curlandia, per hoc bellum Serenissimo Regi Regnoque Sueciæ, Eorumque Ducibus ac Legatis vel à Privatis, vel à Communitatibus Exercitibus & Provinciis per necessitatem belli vel aliter datum est, quocunque Titulo, Diplomatum, Obligationum & Litterarum, Instrumentorum & Actorum publicorum, ea omnia autographa quæ supersunt Serenissimo Regi & Reipublicæ Polonæ, Ducique Curlandiæ circa Ratificationum Commutationem, bonâ fide extradentur. Quod si naufragio absorpta sint vel alio modo perierint, omnia Ejusmodi Scripta, Actaque privata & publica ex nunc cassantur, annihilantur, & eliminantur, nihilque exinde Reges Regnumque Sueciæ in Provincias, Exercitus, Districtus vel privatos in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ & Provinciis illis annexis vel subjectis, in specie etiam Curlandiâ & Districtu Piltensi Juris prætendere velle aut posse omni meliori modo declaratur.

IX.

REstituentur quoque à Parte Suecorum, omnia Archiva, Acta publica, Castrensia, Juridica, Ecclesiastica, nec non Bibliotheca Regia, quæ ex Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithuaniæ avecta, & quorum copia haberi potest, idque intra tempus commutationis Ratifica-

cationum, vel adſummum intra tres menſes à facta commutatione.

X.

OBligationes atque recognitiones, ſi quæ ſunt ab Illuſtrisſimo Curlandiæ & Semigalliæ Duce, aut Incolis Curlandiæ & Semigalliæ, Diſtrictusque Piltenſis exortæ per Suecos, aut vice verſa à Suecis per Polonos in totum casſantur, nullumque habere pondus declarantur.

XI.

DEbita inter utriusque Partis Subditos & Incolas, tum etiam à Ducibus & Officiariis belli ubicunque contracta, utrinque bonâ fide ſolventur. Si quæ verò hoc bello ultimo Obligationes & Recognitiones exortæ ab utrinque ſint, in totum caſſantur, nullumque pondus habere declarantur.

XII.

DEpoſita aliaque bona mobilia ubicunque reperiuntur & Fiſco nondum adjudicata, bonâ fide propriis Dominis reſtituantur: Nemo autem tenebitur ad eorum refuſionem, quæ Fiſco adjudicata & extradita ſunt, præſtandam.

XIII.

TOrmenta bellica majora minoraque in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ, Prusſiâ, Curlandiâ, cæterisquè annexis Provinciis à Suecis capta, ſive ſint Reipublicæ,

blicæ, sive Privatorum, sive Civitatum, quæcunque in locis evacuandis reperientur, exactè relinquentur. Quæ verò ex Suecia invecta sunt in Poloniam, Lithuaniam, Prussiam, Curlandiam, liberum erit Sueciæ, sine ulla prætensione secum aufferre, Transactioni quoque Deditionis THORUNIÆ quod adhuc restat hac in re satisfiet.

XIV.

I. §. QVicunque hoc bello ab utrinque inter Polonos Lithuanos & Suecos in quocunque loco capti sunt, cujuscunque Conditionis ac Status, liberi & sine ullo soluto pretio, nisi aliter ante hunc Tractatum ab ipsis conventum fuerit, dimittentur, pristinæque libertati restituentur; Solutis tamen impensis Officiariorum in victum eorum factis, & debitis in captivitate ab eis contractis. Cæterum captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte restituendi sunt, qui inviti militiæ alterius Partis nomina dederunt. Omnes verò supradicti, qui quidem in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ, Prussiâ Regali, utraque Livonia aut Curlandia detinentur, intra tres septimanas à subscripto moderno Tractatu, illi autem, qui extra Poloniam, Lithuaniam, Livonias & Curlandiam detinentur, intra tres Menses libertati restituantur. Quod autem de lytri conventi solutione hic supra dictum est, tantum locum habebit in Maioribus Officiariis, utpote Generalibus

ralibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus & Capitaneis.

II. §. Sacra Regia Majeſtas & Regnum Poloniæ Magnusque Ducatus Lithuaniæ, id Paci huic perpetuæ dandum cenſuerunt, ut Autoritatem & Officia ſua interponant apud Chamum Ordasque Tartarorum, quò ſine lytro Captivi in Tartaria Suetici, intra ſex abhinc Menſes, inde dimittantur, dimiſſi verò per Regnum Poloniæ Magnumque Ducatum Lithuaniæ, annexasque iis Provincias liberè ac tutò tranſeant, & benignè habiti ad Provincias Ditionesque Juris Svetici promoveantur.

XV.

I. §. COmmercia priſtina ſint libera & non impedita inter utrumque Regnum, Poloniæ, Magnumque Ducatum Lithuaniæ, & Sveciæ, ſubjectas illis Provincias, Subditos & Incolas, tam Terrâ quam Mari, & in veteri uſu atque exercitio, quo fuerunt tempore induciarum, conſerventur. Imprimis ſit liberum commerciorum exercitium liberaque defluitatio mercium, per fluvium Dunam & Bulderaviam, Subditis & Incolis Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ & Polonicæ Livoniæ, Curlandiæque ac Semigalliæ, cum Subditis Incolisve Livoniæ Sueticæ; Et viceverſa, Subditus Incolisque Regni Sueciæ & Livoniæ Sueticæ, ſit liber commerciorum uſus per eadem flumina, cum Subditis Incolisque Poloniæ, Lithuaniæ,

niæ, Livoniæ Polonicæ & Curlandiæ Semigalliæque; Teloniorum verò & Vectigalium in flumine Duna & Bulderaâ, ut & Maritimorum ac Terrestrium in Livoniâ, eadem ratio & in iisdem tantùm locis ab utraque parte imposterum sit, uti & ubi tempore induciarum & ante hoc ultimum bellum fuit.

II. §. Majoris quoque Poloniæ incolæ, cujuscunque conditionis sint sive Terrâ sive Aquâ, commercia sua exercentes, nullis novis Teloniis & Gabellis Stetini onerabuntur.

III. §. Civitas quoque Gedanensis & aliæ Prussiæ Civitates in Regno Sueciæ & subjectis Provinciis aliis, gaudeant eâ libertate commerciorum & vectigalium, quâ gavisæ sunt ante hoc novissimum bellum.

XVI.

Dominus Comes Königsmarkius, *Campi-Mareschalcus Sueciæ absque ulla protractione intra sex septimanarum spatium, à die quinta Aprilis st. nov. Dantiscum modo decenti sistetur, inde verò intra dies quatuordecim, ubi modernus Tractatus subscriptus fuerit, eliberabitur, ante restitutionem autem plenariam peculiari Reversalium Diplomate caveat de non offendendo & vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Poloniæ, & specialiter Civitatem Gedanensem, salvâ tamen debitâ Regibus Regnoque Sueciæ obedientiâ & fide.*

XVII.

SErenissimus Rex & Respublica Poloniæ Illustrissimæ Principis ANNÆ MARIÆ, defuncti Illustrissimi Ducis JANUSCHII RADZIVILII, Palatini VVilnensis, Supremi Exercituum Magni Ducatus Lithuaniæ Ducis, Filiæ unicæ, in adeundis secundum legitimas consuetudines Regni & Magni Ducatus Lithuaniæ Hæreditatibus & Bonis Paternis ac Maternis, vigore Generalis Amnestiæ, præsenti conventione omnibus cautæ, ut Ei satisfiat, condignam rationem habituri sunt.

XVIII.

DEmortuorum belli Ducum atque Officialium aliorum corpora sive in Poloniâ sive in Prussiâ adhuc inhumata & nonnullis in locis asservata sunt, tradentur & non denegabuntur iis, quibus cura mandabitur, ea inde deducendi. Quorum autem cadavera tum in priori tum hoc ultimo bello humata sunt in Elbingensi, Mariæburgensi & aliis in Prussiâ & Poloniâ templis, intacta jaceant, sepulchra eorum ab omni violatione & inquietudine sint immunia.

XIX.

DE Domini Ducis CROJANI desiderio, ratione debitorum apud Rempublicam Polonam ita conventum est, ut prædictus Dominus Dux, Jus suum, Originalium Obligationum Productione doceat, in proximè futuris comitiis

tiis Regni generalibus, ibidemque debita ratio Ejus habeatur, salvo quoque Jure Illustrissimi Ducis Curlandiæ, si quod Eidem ad præfatas summas pecuniarias competierit.

XX.

QVoad Dominorum Comitum à DOHNA *postulatum & debitum apud Rempublicam Poloniæ, in quantum illud liquidari poterit, justa eorum ratio in futuris Regni Comitiis habebitur.*

XXI.

HAbebitur quoque æqua ratio à Sueciâ Domini Baronis SIGISMUNDI à GÜLDENSTERN, *quoad bona in Regno Sueciæ vel illi subjectis Provinciis prætensa.*

XXII.

I.§. *EAdem similiter PAX, Amicitia, Amnestia & præteritorum omnium perpetua oblivio sub iisdem clausulis & vinculis in hocce Instrumento contentis, vigeat & in perpetuum stabilita sit, inter Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum* LEOPOLDUM, *Electum Romanorum Imperatorem, semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Austriæ, Ducem Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchionem Moraviæ, Ducem Lucenburgiæ, ac Superioris & Inferioris Silesiæ, VVürtembergæ & Theckæ, Principem Sueviæ, Comitem Habsburgi, Tyrolis,*

Ferretis, Kyburgi & Goritiæ, Landgravium Alsatiæ, Marchionem Sacri Romani Imperii, Burgoviæ, ac Superioris & Inferioris Lusatiæ, Dominū Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum, Præcipuum Poloniæ *Fœderatum, belliq; Socium, nec non Ejus Hæredes ac Successores, Regna & subjectas Provincias, tam in quam extra Imperium Romanum, eorumque Subditos & Incolas: Ac Serenissimum* Principem *ac Dominum, Dominum* CAROLUM, *Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, &* Principem *Hæreditarium, Magnum* Principem *Finlandiæ, Ducem Scaniæ, Esthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini,* Pomeraniæ, *Cassubiæ & Vandaliæ,* Principem *Rugiæ, Dominum Ingriæ & VVismariæ, nec non Comitem* Palatinum *Rheni, Bavariæ Ducem. Ejusque Hæredes ac Successores, Reges Regnumque Sueciæ & subjectas Provincias, tum in Imperio Germanico, tum extra illud sitas, eorumque Subditos & Incolas, ita ut quicquid vel ante hoc bellum, vel illo durante, sive in Polonia, sive extra illam, seu ratione auxilii Serenissimo Regi ac Reipublicæ Poloniæ præstiti, sive quavis alia de causa, mutuæ offensionis atque Inimicitiarum aut Prætensionum oriri potuit, perpetuæ oblivioni tradatur. Neutrique Parti quocunque prætextu licitum sit alterius Regna, Status aut Provincias clam aut palam, directè vel indirectè armis impetere, vel ullum in*

ipsas

ipsas hostilitatis genus exercere; Sed alter alterius commoda sectetur & omnia inter utramque Partem earumque Status ac Subditos ad pristinum prorsus Statum, unionem & fidam correspondentiam restituta & redintegrata sint, & nemini ex utriusque Partis Subditis aut Imperii Statibus ac Vasallis noxæ sit aut præjudicio, quòd alterius partes hoc bello Sago vel Toga fuerit sectatus, sed quicunque ex sola causa hujus belli de fortunis aut Statu suo decidisset, is in pristinum Statum, in quo ante hoc bellum immediatè fuit, quoad honores ac bona immobilia, nec non etiam quoad bona mobilia, si Fisco nondum adjudicata & extradita sint, indilatè & sine contradictione restituatur, iisque plenariè gaudeat ac fruatur.

II. §. Ut autem firmioribus fundamentis hæc Pax & Amicitia stabiliri queat, Sacra Cæsarea Majestas loca omnia, quæ in Pomerania & Megapoli occupata præsidiis suis insidentur, Serenissimo Regi ac Regno Sueciæ; ea verò quæ in Holsatiâ & Ducatu Schlesvicensi, Duci Holsatiæ Gottorpiensi (qui prævia tamen cautione de non vindicando juxta formulam de quâ hic convenit, hac Pace consensu Partium inclusus censebitur) restituet plenariè, cum Tormentis bellicis ipsorum propriis, re armamentariâ cæteroque apparatu bellico, nec non mobilibus cujuscunque generis, item actis Cancellariæ, Archivis ac litterariis documentis, prout ea omnia tempore occupationis

vel deditionis inibi reperta sunt, & adhuc non distracta exstant. Quæ evacuatio fiet locorum scilicet Pomeraniæ & Megapoleos, exceptis Vollinio, Dam & Greiffenhagen, intra duas septimanas, à die permutationis ratihabitionum computandas, quo tempore Elbinga quoque Poloniæ restituetur, Vollinum verò Dam & Greiffenhagen, nec non loca Holsatiæ & Ducatus Slesvicensis, intra alias duas sequentes hebdomadas à die supramemoratæ permutationis evacuabuntur, deductis eodem tempore è dictis locis præsidiariis militibus & è Provinciis ad Sacram Regiam Maiestatem Regnumque Sueciæ, Duces Megapolitanos & Ducem Holsatiæ Slesvici spectantibus copiis omnibus, eâ ratione & modo, de quo inter Generales utriusque Partis vel eorum locum tenentes, intra tempus ratihabitionibus commutandis præfinitum, conventum fuerit.

III. §. Cæterum, quicquid circa res Imperii controversiæ intercesserit, juxta Imperii & Pacis Germaniæ Leges absque strepitu armorum componetur, aut decidetur, & stabitur ab utraque Parte per omnia dispositioni Pactorum Osnabrugensium & constitutionibus Imperii.

XXIII.

Similiter tam à Parte Serenissimi Imperatoris, quam Serenissimi Regis Succiæ captivi hujus belli, cujuscunque sint conditionis ac Status, liberi & sine soluto ullo pretio seu lytro, nisi aliter ante subscriptum Tractatum ab ipsis conven-

conventum fuerit, intra ſpatium trium hebdomadarum à die ratificationis, dimittentur & libertati priſtinæ, ſolutis ab Officiariis impenſis in victum eorum factis & Debitis in Captivitate ab eis contractis, reſtituentur, & captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte reſtituendi ſunt, qui inviti ad danda alterius Partis militiæ nomina ſua adacti fuerunt; Quod autem de lytri conventi ſolutione hîc ſupra dictum eſt, tantum locum habebit in Majoribus Officiariis, utpote Generalibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus & Capitaneis.

XXIV.

I. §. SIt itidem PAX perpetua veraque ac ſincera Amicitia inter Sereniſsimum ac Potentiſsimum Principem ac Dominum, Dominum CAROLUM, *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, & Principem Hæreditarium, Magnum Principem Finlandiæ, Ducem Scaniæ, Eſthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ,* Stetini, *Pomeraniæ, Caſſubiæ & Vandaliæ, Principem Rugiæ, Dominum Ingriæ & VVismariæ, nec non Comitem* Palatinum *Rheni, Bavariæ Ducem, Ejus Hæredes, Succeſſores ac poſteros Reges, Regnumque* Sue*ciæ, Ejusdem tam in Imperio quam extra illud ſitas* Pro*vincias, Status ac Ditiones; Et* Serenisſimum *Principem ac Dominum, Dominum* FRIDERICUM WILHELMUM, *Marchionem Brandenburgicum, Sacri Romani Imperii*

Archi-

Archi-Camerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiæ, Juliæ, Cliviæ & Montium, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandalorumque nec non in Silesia, Crosnæ & Carnoviæ Ducem, Burggravium Norinbergensem, Principem Halberstadiensem & Mindensem, Comitem Marcæ & Ravensbergi, Dominum in Ravenstein; Poloniæ Fœderatum, bellique Socium, Ejusdemque Hæredes ac Successores, Provinciasque Status ac Ditiones in & extra Imperium Romanum sitas, ita ut alter alterius honorem, commodum & utilitatem sincerè serioque in perpetuum promoveat.

II. §. Pacta verò & Fœdera omnia, quæ Partes Paciscentes inter Se vel cum aliis Principibus ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua puncta, Clausulas & Articulos integra & in pleno robore suo permaneant, ita tamen ut per ea præsens transactio Pacis, nullum præjudicium patiatur.

III. §. Sit etiam utrinque Amnestia & præteritorum omnium perpetua Oblivio, ita ut quicquid hactenus quocunque loco & quavis de causa, sive in Imperio Romano, sive extra illud ab alterutrâ Partium vel sub earum Imperio Potestateque existentibus, absque ullo personarum rerumque respectu gestum vel admissum fuerit, nullo prætextu viâ juris vel facti directè vel per indirectum à Neutra Parte unquam vindicari possit. Et nec horum

nec

nec ullius alterius rei causa vel prætextu alter alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiæ vel etiam quoad Ministros, Officiarios aliosque Incolas ac Subditos, Statum, bona vel securitatem per se vel per alios clam aut palam inferat vel inferri faciat.

IV. §. Nemini quoque ex utriusque Partis Subditis aut Vasallis cujuscunque conditionis & dignitatis fuerit, noxæ sit aut præjudicio, quod alterius Partes hoc bello Sago vel Togâ fuerit sectatus, sed quicunque ex sola causa hujus belli de suis possessionibus decidisset, is in pristinum Statum in quo ante hoc bellum immediatè fuit, quoad honores & bona immobilia nec non etiam quoad mobilia bona, si hæc bona mobilia Fisco nondum adjudicata & extradita, aut aliàs distracta sint, indilatè & sine ulla contradictione restituatur, iisque plenariè gaudeat ac fruatur: Atque proinde & Campi-Mareschallo Comiti à KÖNIGSMARCK, *ut & Campi-Mareschalli Comitis* WITTENBERGII *Hæredibus bona immobilia, quæ in Ditionibus Suæ Serenitatis Electoralis, ubicunque locorum ante hoc bellum possederunt, in eo Statu quo nunc sunt restituantur vigore hujus Pacificationis atque eo jure tenenda, quo ante bellum hoc exortum ea tenuerunt ac possederunt.*

XXV.

ET ne Occasione anteactorum lis & dißidium aliquod oriri poßit, Sacra Regia Majestas Sueciæ pro Se & Hæredibus ac Successoribus Suis, Regibus Regnoque Sueciæ virtute hujus Instrumenti Pacis quam fieri potest validissimè in perpetuum & irrevocabiliter renunciat pactis, quæ die 7.17. Januarii, Anno 1656. Regiomonti, item 15.25. Junii prædicti Anni Mariæburgi, tum quæ 10.20. Novembris, eodem Anno 1656. Labiaviæ inter Serenissimum Sueciæ Regem gloriosæ memoriæ nuper Defunctum: Et Suam Serenitatem Electoralem confecta sunt, ut & aliis omnibus conventionibus, quæ illis adjectæ aut separatim quocunque modo durante hoc ultimo bello Polonico ejusque respectu initæ sunt. Atque ea omnia & singula in omnibus & singulis clausulis, conditionibus & Articulis suis irrita & nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem & Effectum hoc ipso & virtute hujus Pacti penitus & in æternum detrahit: Ita ut contra Suam Serenitatem Electoralem Brandeburgicam Ejusque Hæredes, Agnatos, Successores, Provincias ubicunque locorum sitas & in specie in Ducatum Prußiæ atque ejusdem Ordines & Incolas, aut contra Sacram Regiam Majestatem, Ejusdem Successores, Reges, Regnumque Poloniæ ex nominatis & indigitatis supra Pactis & conventionibus abolitis nunc & imposterum sive succesionis in Prußiā sive

sive unionis aut quocunque alio prætextu vel causa nomine Regis, Regum Hæredum ac Successorum & Regni Sueciæ nihil unquam allegari prætendi aut postulari possit aut debeat. Quare prememoratorum Pactorum & Conventionum originalia cum retradi non potuerint, hoc ipso pro retraditis, scissis & in cineres redactis habentur, atque in æternum habebuntur. Quemadmodum & Serenissimus Elector Brandeburgicus, in Prussia Dux, quàm fieri potest validissimè in perpetuum & irrevocabiliter vigore hujus Instrumenti Pacis pro Se, Hæredibusq; ac Successoribus Suis profitetur, nihil vel Se, vel Hæredes & Posteros Suos ex prædictis Pactis & conventionibus contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ prætensuros, sed Sua Serenitas Electoralis pro Se, Hæredibusque ac Successoribus Suis, hoc ipso & virtute hujus Pacti, supramemoratis Pactis omnibus jam abolitis renunciat, & eadem omnia pro retraditis, scissis, & in cineres redactis, nunc & in æternum declarat, & irrita ac nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem & Effectum penitus & in æternum detrahit.

XXVI.

SErenissimus Elector Brandeburgicus loca omnia, quæ in Pomeraniâ hocce bello occupata præsidiis suis insidentur, Sacræ Regiæ Majestati & Regno Sveciæ, ea verò quæ in Holsatia & Ducatu Sleswicensi, Celsissimo Principi

& Duci Holsatiæ, Gottorpiensi (qui prævia tamen cautione de non vindicando juxta formulam de qua hîc convenit hâc Pace consensu Partium inclusus censebitur) restituet plenariè cum Tormentis bellicis ipsorum propriis, Re armamentariâ, cæteroque apparatu bellico, nec non mobilibus cujuscunque generis, item Actis Cancellariæ, Archivis & literariis Documentis, prout ea omnia tempore occupationis vel deditionis inibi reperta & adhuc non distracta extant. Quæ evacuatio fiet locorum scilicet Pomeraniæ, exceptis VVollino, Damm & Greiffenhagen, intra duas septimanas, à die permutationis Ratihabitionum computandas, quo tempore quoque Elbinga restituetur. VVollinum verò, Damm & Greiffenhagen, nec non loca Holsatiæ & Ducatus Sleswicensis intra alias demum duas sequentes hebdomadas, à die supramemoratæ restitutionis evacuabuntur, deductis eodem tempore è dictis locis præsidiariis militibus & è Provinciis ad Serenissimum Regem Sveciæ & Ducem Holsatiæ & Sleswici Regentem spectantibus copiis omnibus, eâ ratione & modo, de quo inter Partes utriusque Generales, vel eorum Locum-tenentes intra tempus Ratihabitionibus commutandis præfinitum conventum fuerit, ita tamen ne præmemoratis restituendis & evacuandis Locis vel Communitatibus, qui præsidia Electoralia habuerunt, aut quovis modo hoc bello in Suæ Serenitatis Electo-

Electoralis Fide & Potestate fuerunt, vel cuiquam Privato quod Partes Suæ Serenitatis secutus fuerit, ullâ ratione noxæ fraudique sit vel alia in re, quoad pristina Jura, Privilegia, bona, Feuda & libertates illi competentes absque exceptione vel reservatione præjudicet.

XXVII.

Captivi hujusce belli cujuscunque Conditionis ac Status, liberi & sine soluto ullo pretio seu lytro, nisi aliter ante subscriptum Tractatum ab ipsis conventum fuerit, intra spatium trium hebdomadarum, à die Ratificationis dimittentur, pristinæque libertati restituentur, solutis tamen ab Officiariis impensis in victum eorum factis, & debitis in Captivitate ab eis contractis. Cæterum Captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte restituendi sunt, qui inviti militiæ alterius Partis nomina dederunt.

XXVIII.

Debita inter utriusque Partis Subditos & Incolas tum etiam à Ducibus & Officiariis belli ubicunque contracta, utrinque bonâ fide solventur; Si quæ verò hoc bello ultimo Obligationes & Recognitiones extortæ ab utrinque sint, in totum cassantur, nullumque pondus habere declarantur.

XXIX.

XXIX.

Inter Sacræ Regiæ Majestatis Sueciæ & Suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ, Regni, Provinciarum, Statuum, Ditionum, tam in Imperio Romano, quam extra illud sitarum, Subditos & Incolas pristina restituantur commercia, atque imposterum in pleno vigore conserventur.

XXX.

Si quæ bona, à Suæ Serenitatis Electoralis Subditis vel Ejusdem Ditionum Incolis in Regiæ Suæ Majestatis Sueciæ Regno, Provinciis, Ditionibus aut Locis occupatis & hactenus possessis ante vel sub tempus hujusce belli deposita vel alio quocunque modo eò delata sunt, ea sine ullâ morâ vel effugiis Dominis suis restituantur, nisi jam Fisco adjudicata atque extradita fuerint.

XXXI.

Cum verò ad Stabilitatem hujus Pacis plurimùm intersit, ut universaliter componatur, & inter omnes belli hujus Socios Securitati Commerciorum plenè prospiciatur, ideò licet controversiæ, quæ Serenissimo Regi Regnoque Sueciæ cum Serenissimo Rege Daniæ intercedunt, hîc commodè decidi non potuerint, & in ipsa Dania cum spe successus tractentur; Nihilominus conventum est, ut Serenissimus Daniæ & Norwegiæ Rex, Ejusque Regna ac Ditiones in hoc Tractatu, conclusâ in Dania Pace, compre-

prehendantur, ita ut ea omnia, quæ inter altèmemoratos Sueciæ & Daniæ Reges conclusa & constituta fuerint, ad hanc Pacem pariter ac si in hoc Instrumento specificè inserta forent pertinere censeantur. Salvo per omnia ipso Tractatu in Dania inter utrosque Reges & Regna concluso vel concludendo.

XXXII.

I. §. CEssent omnes hostilitatis actus inter Partes Paciscentes omnes tum Principales tum Fœderatas, earumque Exercitus à die conclusæ & subscriptæ hujus Pacis computando in Prussiâ *tàm Regali quàm Ducali exactis quatuor, in Pomerania & Megapoli duodecim, in Curlandiâ & Livoniâ quatuordecim, & in Holsatiâ &* Sleswicensi *Ducatu exactis viginti diebus, eodem quoque die in singulis præmemoratis Locis negotiationes quævis pristino usui restituantur, & literarum commercia libera sint.*

II. §. Generales præsidii Elbingensis in Prussiâ, ac tam Cæsarei quàm Electorales in Pomeraniâ post acceptam hujus armorum Cessationis intimationem, exactam curam adhibebunt, ut usque ad Finalem Pacis *executionem militis sustentatio non amplius exigatur more hostili, nec ultra justam & necessariam alimentationem Provinciæ ipsorum armis infessæ aggraventur, in quem finem Commissarii à Partibus deputabuntur, qui curam sedulam*

lam

lam habeant, ne exorbitantiæ contra hanc conventionem fiant.

XXXIII.

DEnique omnium belligerantium in Imperio Partium copiæ & exercitus post restitutionem locorum ab omnibus Partibus Paciscentibus, dimittantur et exauctorentur, eo tantum numero in suos cujuscunque proprios Status traducto, quem quæque Pars pro suâ securitate judicaverit necessarium.

XXXIV.

PActa hæc ratihabeantur à Serenissimo Rege Poloniæ nec non Republica Polonâ Ejusque Fœderatis ab unâ: Et Serenissimo Rege Sueciæ ab alterâ Parte, quâ de re ad modum sequentem convenit.

Primo: *Instrumentum hujus Pacis Manibus ac Sigillis Dominorum Commissariorum utriusque Partis, tùm Excellentissimi Domini Legati, Mediatoris subscribatur & invicem tradatur & commutetur.*

Secundo: *Serenissimus Rex* Poloniæ *eadem Pacta illicò à* Subscriptione & Signatione *Dominorum Commissariorum* Polonicorum, *Diplomate Ratificationis in forma conventa confirmet, atque ex nunc Assecurationem Suam interponat subsecuturam inter spatium ad summum trium Mensium computandorum à Subscriptione hujus Instrumenti* Pacis *plenariam Ejusdem Regiæ Majestatis*

tis Ratificationem, cum integrâ insertione Instrumenti Pacis conclusæ ad formulam inter utriusque Partis Commissarios conventam.

Tertio. *Serenissimus Rex Sueciæ solenni Instrumento hæc Pacta Nomine Suo & Regni Sueciæ per Subscriptionem* Serenißimæ *Reginæ Matris Suæ & Dominorum Regni* Sueciæ *Administratorum in Formâ conventâ rata habeat.*

Quarto. *Domini Delegati à Republica* Polona *Lege comitiali Anno* 1659. *deputati, nomine Reipublicæ hæc Pacta* Subscriptione *&* Sigillatione Suâ *approbent, in futura* Convocatione *intra tres Menses celebranda.*

Quinto. *Diplomata Ratificationis tàm* Sacræ *Regiæ Majestatis Poloniæ quàm Deputatorum Comitiali Lege Delegatorum in proximis Comitiis, Constitutionibus & Volumini Legum Polonicarum inserantur.*

Sexto. *Instrumenta hæc solennia Ratificationis tùm utriusque* Serenissimi *Regis tùm dictorum Reipublicæ Delegatorum, ab ambarum Partium Commissariis intra spatium ad summum trium Mensium à* Subscriptione *hujus Instrumenti Pacis computandorum ad Limites Territoriales, inter Elbingam & Mariæburgum, utrinque per Excellentißimum Dominum Mediatorem à Partibus Paciscentibus recipiantur, & ab eodem eo ipso tempore inter Partes commutentur.*

Ss Septi-

Septimo. *Ut Sacra Cæsarea Majestas & Serenissimus Elector Brandeburgicus Ratihabitiones Suas itidem tempore & loco eodem tradi faciant.*

Octavo. *Denique ut dicta Serenißimorum Regum & Reipublicæ* Polonæ *ac Ejus Fœderatorum Instrumenta Ratificationum ad conventam & præscriptam formulam, quoad Titulaturam & Sigillationem aliaque requisita nullâ voce aut syllabâ immutatâ conficiantur & reciprocè commutentur.*

XXXV.

1. §.

QUò firmior, stabilior & securior PAX *hæc coalescat, & ab omni* Parte *intemerata duret, promittunt supra memoratæ Partes* Paciscentes *omnes tàm* Principales *quàm Fœderatæ,* Se *hanc Transactionem &* Pacem, *omnesque ejus Articulos, Capita & Clausulas, sanctè & inviolabiliter servare velle & debere: Et nè imposterum violari queat,* Se *invicem ad Generalem Guarantiam & Evictionem mutuam ac Defensionem reciprocam omni ex parte obstringunt: Hisce quàm fieri potest firmisimè spondentes, ut si contingat unam partem ab altera vel plures à pluribus, Terra vel Mari bello contra hanc* Pacificationem *impeti, Aggressor ipso facto pro infractore hujus* Pacis *ab omnibus habeatur, ejus-*

ejusdemque beneficio excidat, & tùm altera reliquæquè Paciscentium Partes Parti læsæ ad summum intra duos Menses à requisitione Partis læsæ eidem communibus armis aßistere, & bellum tamdiu contra Aggreßorem prosequi, donec Pax communi omnium Partium consensu restituta fuerit, invicem teneantur.

II. §. Si verò contingat unam Partem ab Alterâ vel plures à pluribus gravi aliquâ injuriâ, citra tamen vim armorum vexari, non licebit ideò læso ad arma subitò recurrere, sed ante amicabilis componendarum hujusmodi controversiarum ratio ineunda erit, videlicet ut læsus acceptâ injuriâ si immediatè cum lædente convenire nequeat, alios Paciscentes moneat, & Commißio generalis omnium Paciscentium nomine instituatur ad Læsi confinia, intra spatium quatuor Mensium, in quo inter Deputatos utrinque Commissarios negotium discutiatur, & si poßibile erit intra quatuor ad summum, alios Menses terminetur.

III. §. Si verò lædentem refractarium ad æquã quæ proponentur media deprehenderint, tunc læsis licebit, facta tamen prius legitimâ belli denunciatione, Jus suum armis prosequi, & bellum, ut supra statutum est, lædenti inferre.

IV. §. Quod si verò turbationes vi contrariisq; actibus retundantur, solummodo tuendorum Limitum causâ,

Actus ejusmodi pro violatione Pacis non reputabuntur, ipsa autem super limitibus controversia citra vim armorum terminetur.

XXXVI.

Cum autem pro Majori Securitate *hujus Pacificationis, tam* Serenissimus *ac Potentissimus Rex & Respublica Poloniæ, quam* Serenissimus *& Potentissimus Rex* Sueciæ, *ut & Serenissimus Elector Brandeburgicus, postularint, ut* Serenissimus *ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus* LUDOVICUS XIV. *Galliarum & Navarræ Rex Christianissimus, cujus ope ac studio inter præmemoratos* Serenissimos *Reges & Serenissimum Electorem Brandeburgicum, Pax promota & mediatione ad optatum finem perducta est, executionis & observationis illius inter Eosdem Fidejussor existeret, Sacra Majestas Christianissima postulationibus ac votis illorum annuens, eodemque animo Pacis hujus perpetuitatem exoptans, quo eam procuravit, pro* Se *ac Successoribus* Suis *Regibus Galliæ spondet ac promittit, idque per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum* ANTONIUM de LUMBRES, *Legatum* Suum *plenariis mandatis ad hanc Gvarantiam cavendam instructum, se executionem horum pactorum eorumque observationem ac perpetuitatem inter Eosdem supra nominatos*

tos Principes omni meliori quo fieri potest modo, etiam armis ubi amicabilia media non processerint asserturam; Et si quis Eorum sub hac fidejussione comprehensorum illa violarit, arma viresque Suas Parti læsæ ad Ejus requisitionem juncturam. Quod, ut firmius omnibus constet, promittit dictus Dominus Legatus Gallicus, Se ratificationem Regis Sui super hanc Gvarantiam eodem tempore, quo ratihabitiones Pacis commutabuntur extraditurum. Integrum quoque erit Paciscentibus omnibus eandem Christianissimi Regis Guarantiam & Fidejussionem suscipere, & alios quoque in tempore ratihabitionis ad idem Officii genus invitare & denominare Principes ac Potestates.

XXXVII.

SI qui Regum, Principum, nec non Rerumpublicarum ac Statuum Amicorum hisce Pactis à quacunque Parte Paciscentium includi voluerint, sit Ipsis ejus Facultas, modo Se ad ista intra sex abhinc Menses declaraverint, & id consensu omnium Partium fiat.

In quorum omnium & singulorum fidem majusque robur omnium Partium Legati & Commissarii cum Illustrissimo & Excellentissimo Domino Mediatore præsens Pacis Instrumentum, & hoc quidem exemplar Serenissi-

mi Regis Regnique Poloniæ Legati ac Commissarii Manibus Sigillisque propriis munierunt ac firmarunt. Datum Olivæ, die tertia Mensis Maji, Anno Millesimo, Sexcentesimo Sexagesimo.

ANTONIUS de LUMBRES.
(L.S.)

JOANNES, COMES de LESZNO, Palatinus Posnaniensis, Majoris Poloniæ Generalis, Serenissimi Regis Regnique Poloniæ Legatus Plenipotentiarius. (L.S.)

NICOLAUS PRAZMOWSKY, Nominatus Episcopus Luceoriensis & Brestensis, Supremus Regni Poloniæ Cancellarius, Legatus Plenipotentiarius.
(L.S.)

CHRISTOPHORUS PAC, Supremus Cancellarius & Legatus Plenipotentiarius Magni Ducatus Lithuaniæ.
(L.S.)

JOANNES ANDREAS MORSTIN, Referendarius Regni, Legatus Plenipotentiarius. (L.S.)

ULADISLAUS REY, Thesaurarius Curiæ Regni, Legat. Plenip. (L.S.)

JOANNES GNINSKI, Succamerarius Pomeraniæ, Seren. Regis, Regniq; Poloniæ Legat. Plenip. (L.S.)

RATI-

Ratificationes Serenissimi Regis Poloniæ Articuli separati ratione traditionis ELBINGÆ.

NOs JOHANNES CASIMIRUS, *DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Czerniechoviæque, nec non Suecorum, Gothorum, Vandalorumque hæreditarius Rex.*

Significamus omnibus & singulis quorum interest. Quod cum Illustrissimi, Illustres & Magnifici Nostri & Reipublicæ Commissarii, ad Tractatus Pacis *perpetuæ, inter Nos Regnumque Nostrum Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ, Nostrosque Fœderatos, & belli socios ab una; & Serenissimum Regem Regnumque Sueciæ* Parte *ab altera Olivæ institutos, Illustrissimis, Illustribus, Magnificis & Generosis* Serenissimi *Electoris Brandeburgici Commissariis articulum separatum Declaratorium articuli secundi, qui de Amnestia & Redintegratione Jurium in instrumento* Pacis *habetur, ut sequitur ediderint, isque à partibus acceptatus sit.*

Nos infra scripti Sacræ Regiæ Majestatis Reipublicæque Polonæ ad Tractatus Polono Sueticos Legati Plenipotentia-

potentiarii, notum facimus quorum interest, vel ullâ ratione interesse poterit universis & singulis. Quandoquidem Instrumento Pacis principali hodie subscripto articulis Amnestiæ, in quô tam communitatum, quam singulorum Jura redintegrantur, forma Generali conceptus est, & nulla specialis acquisitorum tàm in Prussia Ducali, quàm extra eandem Serenissimo Electori Brandeburgico, per Pacta cum Sacra Regia Majestate Reque publ. primum Velaviæ, demum Bidgostiæ, inita ac Constitutione Comitiali approbata, suæ Serenitatis Electoralis Jurium, utpotè Independentiæ Ducatus Prussiæ, Condescensionisq; in feudum Butoviensis, & Leoburgensis Districtuum, in Palatinatu Pomeraniæ existentium, tum & Juris competentis in Civitatem Elbingensem, nec non Præfecturam Drabeimensem in eodem facta est mentio. Ne id inpræjudicium memoratorum Suæ Serenitatis Electoralis Jurium trahi posset, plures modi ratione inclusionis prædictorum in præfatô articulô Amnestiæ propositi fuere. Cum autem partibus nequaquam satisfacere potuissent, tandem prudenti Illustrissimi & Excellentissimi Domini Christianissimi Regis Legati mediatione, ac indefessô studiô, maturandæ Pacis gratiâ convenit, ut peculiari articulo, qui tamen pro inserto Pacis Instrumento haberi, ejusdemque valoris esse debet, ea ipsa Jura Serenissimo Electori Brandeburgico caverentur, quod & factum est à

Legati-

Legatione Sueticâ per sequentem articulum tenoris ejusmodi.

LEGATIO SVETICA *declarat Serenissimi* REGIS REGNIQVE SVECIÆ *Nomine Ea, quæ in Instrumento Pacis Articulo secundo de Redintegratione Jurium disponuntur, non debere concernere Ditiones, Status, Civitates, Terras & loca, quæ à Sua Serenitate Electorali possidentur, nec eò trahenda; Neque obstare eundem Articulum, quò minùs Suæ Serenitati Electorali Elbinga jure, quod Eidem Suæ Serenitati Electorali competere potest, tenenda tradatur, salvis de cætero Ejusdem Civitatis Privilegiis, & Immunitatibus, tàm in Ecclesiasticis, quàm Politicis, salvô itidem Jure Retractus Conventionalis Serenissimo Regi & Reipublicæ Poloniæ quoad Elbingam. Qui quidem Articulus tanquàm si in ipso Instrumento Pacis essèt insertus, ibidemque cum aliis appositus, Ejusdem cum eo valoris (ut supra dictum est) esse haberiquè debeat.*

Proindè & Nos infra scripti Legati Commissarii, cum plena potestate Sacræ Regiæ Majestatis & Statuum Reipublicæ eorundem Nomine mentem Nostram præsenti itidem Articulô, quem pro inserto & Ejusdem cum Instrumento Pacis valoris haberi volumus, declaramus palamque facimus, Articulum Amnestiæ Generalis in Instrumento Pacis contentum, nullatenus posse, vel debere Juri-

bus Suæ Serenitatis Electoralis, tàm antiquis, quàm noviter acquisitis, & in specie Traditioni Elbingensis Civitatis juxta Pacta cum Sua Serenitate Electorali inita derogare & præjudicare, imò eadem Pacta, in omnibus eorundem Articulis, Punctis & Clausulis, salva & integra conservare, & manu tenere; In cujus rei fidem præsentem Declarationem Manibus Nostris subscripsimus, Sigillisque Nostris Gentilitiis roboravimus, die tertia Maji Anno Domini 1660. in Monasterio Olivensi.

Georgius Lubomirsky, Supremus Marschalcus, Generalisquè Exercituum Regni. Joannes Comes de Lesno, Palatinus Posnaniæ, Majoris Poloniæ Generalis, Mariæburg. Korsunensis Capitan. Nicolaus Prazmowski, Episcopus Luceoriensis & Brestensis, Regni Cancellarius Supremus. Christophorus Pac, Suprem. Magn. Duc. Lithuaniæ Cancellarius. Joannes Andreas Morsztyn, Referendarius Regni. Vladislaus Rey, Thesaurarius Curiæ Regni. Johannes Gninski, Succamerar. Pomeran. Capitaneus Gnesnensis.

NOS itaque JOANNES CASIMIRUS, *Eâdem Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, &c. &c. &c. Promittimus & recipimus Regiô Nostrô Successorum ac Posterorum Nostrorum & Reipubl. Poloniæ nomine, Nos præmissum articulum omniaque & singula,*

gula, in eo comprehensa, capita approbare & ratihabere, sicuti vigore quoque præsentium approbamus, & ratihabemus, ita ut ejusdem Autoritatis, cum Instrumento Principali esse debeat & haberi, nec passuros ut abullo Reipubl. Statu, Vasallo, Officiali aut subdito, quôvis modô violetur: cavemusque Diplomata Ratificationis hujus Pacis, tàm hoc Nostrum quàm Senatorum & Equestris Ordinis à Nobis & Republ. Poloniæ Lege Comitiali Delegatorum in proximis Comitiis Regni Generalibus Constitutionibus, & volumini Legum Reipublicæ insertum iri. In cujus rei fidem & certitudinem hasce manu Nostra subscripsimus & Sigillo Regni communiri jussimus. Dabantur Varsaviæ in Convocatione solenni, die 26. Mensis Junii Anno M. DC. LX. Regnorum Nostrorum Poloniæ & Sueciæ XIII.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

(Locus Sigilli Regii)
(appensi.)

STEPHANUS HANKIEWIC,
Secret. Reg. Majest.

RATIFICATIO

Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuaniæ, Lege Comitiali Delegatorum Commissariorum, Articuli Declaratorii ratione Traditionis Civitatis ELBINGENSIS.

NOs Senatores & Equestris Ordinis à Serenissimo Rege & Republica Poloniæ Lege Comitiali Delegati Commissarii constare volumus quorum interest Universis & singulis. Quod cum Illustrissimi atque Excellentissimi Domini Sacræ Regiæ Majestatis, Domini nostri Clementissimi & Reipubl. Commissarii ad Tractatus Pacis perpetuæ inter Sacram Regiam Majestatem Dominum Nostrum Clementissimum Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ, eorundemque Fœderatos, & belli Socios, ab una, & Serenissimam Regiam Majestatem, Regnumque Sueciæ parte ab alterâ Olivæ institutos, virtute Potestatis à Sacrâ Regiâ Majestate, tum & à Republicâ illis factæ, Illustrissimis & Excellentissimis Dominis Serenissimi Electoris Brandenburgici Commissariis Articulum separatum Declaratorium Articuli secundi, qui de Amnestia & de Redintegratione Jurium in Instrumento Pacis habetur, ut sequitur ediderint, isque à Partibus acceptus sit.

NOS

NOS infra scripti Sacræ Regiæ Majestatis, Reipublicæquè Polonæ ad Tractatus Polono-Sueticos Legati Plenipotentiarii, notum facimus quorum interest, vel ullâ ratione interesse poterit universis & singulis.

Quandoquidem Instrumento Pacis *Principali hodie subscriptô Articulus Amnestiæ, in quo tam communitatum, quàm singulorum Jura redintegrantur, formâ generali conceptum est, & nulla spacialis acquisitorum tàm in Prussia Ducali, quàm extra eandem, Serenissimo Electori Brandeburgico per Pacta, cum Sacra Regia Majestate Reque publica primum Velaviæ, demum Bydgostiæ inita, ac Constitutione Comitiali approbata, Suæ Serenitatis Electoralis Jurium, utpote Independentiæ Ducatus Prussiæ condescensionisque in Feudum Bytoviensis & Leoburgensis Districtuum in* Palatinatu *Pomeraniæ existentium, tum & Juris competentis in Civitatem Elbingensem, nec non* Præfecturam *Draheimensem, in eodem facta est mentio; Ne id in præjudicium memoratorum Suæ Serenitatis Electoralis Jurium trahi posset, plures modi ratione inclusionis prædictorum in præfatô Articulo Amnestiæ propositi fuere. Cum autem partibus nequaquam satisfacere potuissent; Tandem prudenti Illustrissimi & Excellentissimi Domini, Christianissimi Regis Legati Mediatione, ac indefessô studiô maturandæ* Pacis *gratiâ convenit, ut peculiari Articulo, qui tamen pro in-*

 serto

serto Pacis Instrumento haberi, ejusdemque Valoris esse debet, Ea ipsa Jura Serenissimo Electori caverentur, quod & factum est, à legatione Suetica per sequentem Articulum tenoris ejusmodi.

Legatio Suetica declarat Serenissimi Regis Regnique Sueciæ nomine Ea, quæ in Instrumento Pacis Articulo secundo de Redintegratione Jurium disponuntur, non debere concernere Ditiones, Status, Civitates, Terras & Loca, quæ à Sua Serenitate Electorali possidentur, nec eò trahenda; Neque obstare eundem Articulum, quò minùs Suæ Serenitati Electorali Elbinga Jure, quod eidem Suæ Serenitati Electorali competere potest, tenenda tradatur, salvis de cœtero Ejusdem Civitatis Privilegiis & Immunitatibus, tàm in Ecclesiasticis, quàm Politicis, salvô itidem Jure Retractus Conventionalis, Serenissimo Regi & Reipublicæ Polonæ quoad Elbingam. Qui quidem Articulus, tanquam si in ipso Instrumento Pacis esset insertus, ibidemque cum aliis appositus ejusdem cum eo valoris, (ut supra dictum est) esse haberique debeat, proindè & Nos infra scripti Legati Commissarii cum plena potestate Sacræ Regiæ Majestatis & Statuum Reipublicæ, eorundem Nomine, mentem Nostram præsenti itidem Articulo, quem pro inserto, & ejusdem cum Instrumento Pacis, valoris haberi volumus, declaramus, palamquè facimus, Articulum Amnestiæ generalis, in Instrumento Pacis contentum

tentum nullatenus posse vel debere Juribus Suæ Serenitatis Electoralis, tàm antiquis quàm novitèr acquisitis, & in specie traditioni Elbingensis Civitatis, juxta Pacta, cum Sua Serenitate Electorali inita, derogare & præjudicare, imò eadem Pacta in omnibus eorum Articulis, Punctis & Clausulis, salva & integra conservari & manuteneri. In cujus rei fidem præsentem Declarationem manibus Nostris subscripsimus Sigillisque Nostris Gentilitiis roboravimus, die 3. Mensis Maji, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo in Monasterio Olivensi.

Georgius Lubomirski, Supremus Marschalcus Generalisquè Exercituum Regni. Joannes, Comes de Lesno, Palatinus Posnaniensis, Majoris Poloniæ Generalis, Mariæburg. Korsunensis Gubernator. Nicolaus Prazmowski, Episcopus Luceoriensis & Bresten: Regni Cancellarius Supremus. Christophorus Pac, Supremus M. D. Lithuan. Cancellarius. Joannes Andreas Morsztin, Referendarius Regni. Vladislaus Rey, Thesaurarius Curiæ Regni Joannes Gninski, Succamerarius Pomeraniæ Capit. Gnesnensis.

Nos Senatores & Equestris Ordinis à Serenissimo Rege & Republ. Poloniæ Lege Comitiali Delegati Commissarii promittimus & recipimus, Vi potestatis Nobis à Republicâ concessæ, nomine Ejusdem, Nos præmissum Articulū omniaq; & singula in eo comprehensa Capita juxta Constitutionem Regni Anni 1659. approbare, & ratihabere,

habere, sicut vigore quoque præsentium approbamus, & ratihabemus, ita, ut ejusdem authoritatis cum Instrumento Principali esse debeat, & haberi. Nec passuros, ut ab ullo Reipublicæ Statu, Vasallo, Officiali aut Subdito quovis modo violentur. Cavemusque & promittimus Diplomata Ratificationis hujus Pacis tam Sacræ Regiæ Majestatis, quàm hoc Nostrum in proximis Comitiis Regni Generalibus Constitutionibus & volumini Legum Nostrarum, insertum iri. In quorum omnium fidem præsens hæc Approbatio Manuum Nostrarum Subscriptione, Sigillisq; Nomine Senatus, Celsissimi Primatis Regni, Nomine verò Deputatorum ex Ordine Equestri, Illustrissimi Domini Succamerarii Pomeraniæ tanquam proximè præteritorum Comitiorum Marschalci firmata & roborata, eaque eandem vim atque robur, ac si omnium atque singulorum Deputatorum appensa essent Sigilla, habitura est. Datum Varsaviæ in Convocatione solenni Die XXVI. Mensis Junii Anno Domini M. DC. LX.

Venceslaus Comes de Lesno, Archi-Episcopus Gnesnensis, Casimirus Dux Czartoryiski, Episcop. Uladislav. Joannes Steph. VVydzga, Episcopus Varmiensis. Thomas de Lezenice, Episcopus Chelmensis. Thomas Vieyski, Episcopus Kyoviensis. Georgius Bialozor, Episc. Smolenscensis, Severiæ Czernichoviæ. Joannes Carolus Kopec, Pala-

Palatinus Poloceпsis. Casimirus Iwlaszewski, Palatinus Brestensis. Andreas Trzebicki, Episcopus Cracoviensis, Dux Severiæ. Joannes Zawisza, Episcopus Vilnensis. Joannes Gembicki, Episcopus Plocensis. Nicolaus Stephan Pac, Palatinus Trocensis. Vladislaus, Comes de Lesno, Palatinus Lencicienfis. Adamus Matthias Sakowicz, Palatinus Smolensc. Administrator Thesauri Magni Ducatûs Lithuaniæ. Joannes Tarlo, Palatinus Lublinensis. Stanislaus Laskowski, Palat. Plocensis. Alexander Naruszowic, Pro-Cancellarius Magni D.L. Joannes Casimirus in Crasne, Supremus Regni Polon: Thesaurarius, Lomzens. Prasnicens. Gubernator. Lucas Opalinski, Marschalcus. Christof de Grzymultowice, Grzymultowski Castellan. Posnaniens. Alexander Sielski à Sielosz, Castellanus Gnesnensis. Joannes VVielopolski, Castellan: VVoinicensis, Varsaviensis Gubernator. Sigismundus de Pleszowice Fredro, Castell. Sanociens. Andreas à Przyima Przyiemski, Castellan: Lenczyciensis. Albertus de Mokronow Mokronowski, Castellanus Raven. Eremianus Dembinski, Castellan. Rogozinensis, Capitaneus Treidinensis. Joann: Franciscus Lubowicki, Castellan. Chelmensis. Joann. Lenowicz, Marschalcus Osmianensis Deputatus. Nicolaus Franciscus Rosochacki, Judex Terrestris Palatinatus Trocensis Deputat. Joann: Chrapowicki, Succamerarius Smolenscensis Deputatus. Vladislaus Victorinus Sicins-

Uu ki,

ki, Dapifer Upitensis Deputatus. Stanislaus Domaszewski VVidlica Capitaneus Lukoviensis Rotmagister S. Sacræ Regiæ Majestatis. Albertus Opacki, Succamerarius Varsaviensis, Cap: Latovicens. Deputat. Terræ Varsaviens. Olbrachtus Adrianus Lasocki, Dapifer Terræ Visogrodiensis, Deputatus Ducatus Masoviæ. Joan. Albertus Lipski, Succamerarius Ravens. Inowłod. Stanisl. Capit. Georgius Tisnicki, Sac. Reg. Majestatis Secretarius, Ducatus Oswiecimensis & Zattroriensis Deputatus. Constantinus Alexandrowicz, Subjudex Grodnensis Deputatus. Samuel à Rudno Rudzienski, Vexillifer Cernensis Deputatus Ducatus Mazoviæ Terræ Cernensis. Joannes Korsak, Succamerarius Polocensis Deputatus. Christophorus Antonius Obrinski, Succamerarius Novogrodnensis Palatinatus Deputatus. Martinus à Obory Oborski, Succamerarius Terræ Livensis & Ejusdem in Ducatu Masoviæ Deputatus. Valerianus Petrikowski, Succamerarius Rozanensis Deputat. Ducat. Mazoviens. Alexander Bolesław VVysocki, Venator Palatinatus Brestensis, Palatinatus Inovladislaviensis. Joan. Ignatius Bakowski, Succamerarius Culmensis, Consiliarius Terrarum Prussiæ Deputatus. Nicolaus à Radzanon Labicki, Succamerarius Gostinensis & Deputatus Palatinatus Ravensis. Joann. Albertus in Mazenin Opacki, Succamerarius Terræ Visnensis, Deputatus Terræ Visnensis. Joannes Petrus Tucholka,

cholka, Notarius Terrestris Palatinatus Pomeraniæ Deputatus.

(Locus Sigill. appen.) *(Locus Sigill. appen.)*

Quoniam in Pactis Olivensibus mentio fit INDUCIARUM SEX & VIGINTI ANNORUM, easdem hic adjungo.

VLADISLAUS IV. *DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, &c. &c. &c.* Significamus *omnibus ac singulis, eis imprimis quorum interest, Dedisse Nos Commissarios Nostros plenâ potestate ac mandato instructos ad tractandum, interveniente mediatione Serenissimorum Galliæ & Magnæ Britanniæ Regum, aliorumque Principum de Pace, aut induciis cum Serenissimâ Principe ac Dominâ* CHRISTINA, *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque designatâ Reginâ, Magna Principe Finlandiæ, &c. &c. &c. Consanguineâ Nostrâ & Regno Sueciæ; Qui congressi cum Serenitatis Ejus & Regni Sueciæ Commissariis, sequentia Pacta, uti verbotenus infra sunt expressa & inserta, inierunt, statuerunt, ac concluserunt.*

Nos Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini VLADISLAI IV. *Dei Gratia, Regis Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, &c. &c. &c. atque inclytæ*

Reipubl. Polonæ *Commissarii. Jacobus Zadzik, Episcopus Culmensis & Pomesaniæ, nominatus Cracoviensis, Dux Severiensis, Generalis* Præpositus *Miechoviens.* Supremus *Regni Poloniæ Cancellarius. Raphaël Comes de Leszno, Palatinus Belzensis, Rubieszoviens.* Præfectus. *Magnus Ernestus Dönhoff, Castellanus Pernaviensis, Derpatensis, Oberpoliensis* Præfectus. *Remigius de* Ottok *Zaleski, Referendarius Regni. Jacobus à* Sobiessyn Sobiesky *Incisor Regni, Crasnostaviensis, Jaworowiensis* Præfectus, *Notum testatumque facimus universis, quorum interest, quòd cum induciæ sexennales inter Serenissimos ac Potentissimos Reges ac Regna Poloniæ & Sueciæ, eo inter alia fine An. M. DC. XXIX. sancitæ essent, ut interea vel de pace perpetuâ, vel induciis longioribus interveniente mediatione Serenissimorum ac Potentissimorum Galliæ & Angliæ Regum, aliorumque Principum, loco & tempore, de quibus per Serenissimum Electorem Brandeburgicum, &c. &c. unum ex iisdem Mediatoribus inter Partes conventum esset, ageretur. Inde, postquã à Suâ Serenitate per Ejusdem Legatos, Illustrissimũ Principem Sigismundum, Marchionem Brandeburgicũ, &c. & Illustres & Magnificos: Andream à Kreutzen, Consiliarium Ducalis Prussiæ Regentem & Præfectum Provincialem, Joannem Georgium à Saucken, Consiliarium Regentem & Cancellarium: Bernhardum à Königseck, Consiliarium Provin-*

vincialem, Georgium à Rauschken, Consiliarium Judicii Aulici, & Petrum Borkmannum Consiliarium invitati Stumsdorfium cum Illustrißimis Serenißimæ Reginæ Regnique Sueciæ Commissariis, Domino Petro Brahe, Comite in Visingsborg, Libero Barone in Ridboholm & Lindholm, Regni Sueciæ Senatore, Legifero VVestmanniæ, Montanorum, & Dale-Carlorum; Hermanno VVrangelio, Regni Sueciæ Senatore, & Exercituum Campi-Marschallo, Hæreditario in Lergeholm, Skokloster, Equite aurato: Achatio Axelii Regni Sueciæ Senatore & Legifero Nericiæ, Hæreditario in Goxholm, &c. Joanne Oxenstierna Axelii, Serenißimæ Reginæ Consiliario secretiore, Libero Barone in Kimitho, Domino in Fyholmen & Tidoen, & Joanne Nicodemi, Serenißimæ Reginæ Secretario, & ad Exercitum Prußicum Commissario Generali, convenissemus ac interventu inprimis Serenißimi ac Potentiß. Principis Domini, Domini LUDOVICI XIII. *Franciæ & Navarriæ Regis Christianissimi per Illustrißimum Dominum Claudium de Mesmes, Equitem auratum, Dominum de Avaux, Comitem Consistorianum & S. R. Majestatis per Septentrionem extraordinarium Legatum, ac Serenissimi & Potentißimi Principis Domini, Domini* CAROLI, *Magnæ Britaniæ, &c. &c. Regis, Fidei Defensoris, per Illustrißimum Dominum Georgium Douglaßium Equitem auratum, S. R. Majestatis Legatum,*

nec non Celsorum ac Præpotentium Dominorum Ordinum Belgicorum per Illustres & Magnificos Legatos Dominos Rochum van den Honnart, Primum *in Supremâ Hollandiæ, Selandiæ, VVestfrisiæque Curiâ Consiliarium, Andream Biker, Consulem Civitatis Amsterodamensis, & Joachimum Andreæ in Supremâ Frisiæ Curia Consiliarium,* Pacis *Tractatum auspicati essemus, ac diu multumque agitassemus, eò tandem Divino Numine favente, prædictisque Illustrissimis Legatis indefessam operam huic negotio impendentibus rem deduximus, ut cum præmemoratis* Serenissimæ *Reginæ Regnique Sueciæ Commissariis de Induciis ad modum sequentem convenerimus, statuerimus, & concluserimus.*

I.

SInt induciæ ex hoc die inter Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum VLADISLAUM IV. *Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuaniæ, &c. &c. &c. Dominum nostrum Clementissimum* Sacræ *Suæ Regiæ Majestatis Successores, Reges* Poloniæ, *& Magnos Duces Lithuaniæ, Regnumque* Poloniæ, *& Magnum Ducatum Lithuaniæ ex una; & inter Serenissimam Principem, ac Dominam, Dominam* CHRISTINAM, *Suecorum, Gothorum Vandalorumque designatam Reginam, & Principem Hæreditariam, Magnam Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. Suæ* Majestatis *Successores, Reges* Sue-

Suecorum, Regnumque Sueciæ ex alterâ parte Annis sequentibus viginti sex, à data præsentium computando, usque ad primum Julii styl. veteris Anni Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi primi.

II.

SIt omnium utrinque ante actorum Amnistia, imprimis Sacra Regia Majestas, Ejusque Successores Reges, Regnumque Poloniæ & Magnus Ducatus Lithuaniæ abstineant durantibus induciis omni hostilitate adversus Reginam, Regnumque Sueciæ, eisque mediatè vel immediatè subjectas Provincias, castra, civitates, ac territoria, neque quicquam per se, vel per alios moliantur, aut tentent, tentarive faciant in horum detrimentum aut præjudicium. Ad eundem modum Serenissima Regina Ejusque Successores Reges Regnumque Sueciæ abstineant durantibus Induciis omni hostilitate adversus Regem Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ, eisque mediatè vel immediatè subjectas Provincias, Castra, Civitates, & Territoria, neque quicquam per se, vel per alios moliantur, aut tentent, tentarive faciant, in horum detrimentum aut præjudicium.

III.

SEreniss. Regi ac Reipublicæ Polonæ Serenissima Regina Sueciæ reddat eam partem Prussiæ, quã hactenus occupatam possidet, ita tamen, ut Pillavia Electori Brandeburgico

gico Duci Prussiæ immediatè restituatur possidenda, eodem jure, quod ante hoc bellum habuit.

IV.

In restituendis verò locis hic ordo observetur, ut exhibitâ Commissariis Suecicis Regis Poloniæ ratificatione, nec non interpositâ cautione Senatorum & Commissariorum Polonicorum Lege Comitiali ad Latus Regis à Republicâ delegatorum de tradenda primo quoque tempore Reipublicæ ratificatione, Mariæburgum cum insulâ Majori, Stumâ, Brunsbergâ ac Tolkemitto, cum eorum territoriis, deductis præsidiis, reddantur in manus Commissariorum Regis ac Regni Poloniæ, Hofftium verò & Junkerteil præsentibus Deputatis utriusq; partis solo æquentur, suis cuique fundis & bonis relictis, & exercitus utrinque abducantur, intra id tempus, eòque modo & Ordine, quo inter Generales utriusque partis convenerit. Elbingam verò, cum pristino ejus territorio, atque insula minore, & munimentis ibi extructis, nec non Pillaviam cum eâ parte Neringæ, quæ eò spectat, retineat Sac. Reg. Majestas, Regnumque Sueciæ, donec Ratificatio Reipublicæ Polonæ subsecuta fuerit; quâ traditâ illa quoque loca, intra quatuordecim dies deductis sine damno incolarum præsidiis restituat, hoc observato, ut fortalitia omnia Elbingæ extructa relinquantur eo in statu, in quo nunc sunt, & eâdem custodiâ, uti ante hoc bellum.

V. Post

V.

POst restitutionem locorum omnium, vectigalia in eum mox reducantur statum, & in illud jus, in quo erant ante hoc bellum, servatâ in omnibus æqualitate, uti antea fuit.

VI.

IN Livoniâ utraque pars, uti præteritis sexennalibus Induciis possedit, ita hisce quoque possideat.

VII.

REx ac Respublica Polona receptas in fidem suam Civitates ac Territoria eorumque Magistratus, Communitates, Cives, Incolas, & Subditos universos ac singulos omni meliori modo indemnes præstet, ac eâdem, quâ olim clementiâ & gratiâ prosequatur, foveat, ac tueatur, gaudeantquè universi ac singuli, possessionibus, juribus, privilegiis, consuetudinibusquè suis tàm Generalibus ac communibus, quàm specialibus sine exceptione, quibus ante hoc bellum gavisi sunt, præsertim verò Civitas Elbingensis in usu sigilli Terrarum Prussiæ & consueto sessionis loco conservetur, postquam S. Regiæ Majestati debitum fidelitatis juramentum præstiterit, salvô manente quoque liberô Catholicæ Religionis exercitiô, in templo præsertim Parochiali veteris Civitatis Elbingensis, uti ante bellum.

VIII.

CUnctæ actiones adversus illos, qui partes Serenissimorũ Regum ac Reginæ Seciæ, quocunq; modo secuti sunt, aut secuti esse insimulantur, cujuscunque sint Status & Ordinis, sive privati vixerint, vel officiô publicô functi, ac Servitiis Regiæ Majestatis, Regnique Seciæ obstricti fuerint, vel instituendæ, vel institutæ essent, & si quæ intentatæ sunt tollantur, omnique careant executione in perpetuum, nec quisquam de iis, quæ belli Induciarumve tempore ex occasione ejusdem belli vel induciarum intercesserunt, cuiquam respondere teneatur. Et si quid in contrarium susceptum, factumque est, aut Rescriptum, vel Decretum aliquod in absentiâ partis obtentum, id omne sit irritum, nulliusque valoris.

IX.

SI cui aut quibus non placuerit, in restitutis Civitatibus, aut territoriis manere, sed potiùs mutatô domicilio ad alios se conferre, liberum sit in spatio trium annorum, à datâ præsentium numerando, sua divendere, aliis elocare, aut pro suo libitu distrahere, sine ullô impedimentô, aut onere, sub quocunque prætextu imponendo, salvis antiquis Civitatum juribus & consuetudinibus.

X.

SI qui exulum, qui extra Seciam apud Polonos versantur, & partes Serenissimorum Regum Poloniæ secuti

sunt,

sunt, in Patriam redire, quâcunque de causâ voluerint, salvum quærant Conductum, quô impetratô fruantur beneficiô Legum & Statutorum Regni Sueciæ.

XI.

ACta Judicata ac Decreta cujuscunque fuerint instantiæ vel Judicii, inscriptiones, contractus, transactiones, aliaquè omnia (quæ statui publico, uti is fuit ante bellum, non derogant, vel hisce pactis per expressum non sunt reservata) belli vel induciarum tempore, sive Magistratuum autoritate & judicialiter, sive extra judicialiter gesta, firmum robur obtineant, æquè ac si priori rerum Statu omnia acta fuissent, nec ulla unquam regiminis & Magistratuum mutatio intervenisset.

XII.

IN locis quocunque tempore juxta Pacta præsentia restituendis relinquantur bonâ fide omnia mobilia Ecclesiarum, quæ in præsens reperiuntur, uti sunt vasa & vestes Sacræ, campanæ, aliaquè in usum Ecclesiasticum servientia; tum libri Cancellariæ, Privilegia & acta publica. Si quæ tamen temporum injuriâ à milite sunt direpta, aut aliorum negligentiâ corrupta, ulterior in id inquisitio non instituatur, nec quisquam ad restitutionem teneatur. Tormenta item bellica & bombardæ majores, quæ tempore occupationis inventæ

fuerunt, & adhuc in restituendis Civitatibus vel locis sunt, relinquantur.

XIII.

DE iis quæ durante bello jure fisci cuiquam adempta, & vel fisco illata, vel aliis donata sunt, ita convenit, ut immobilia, sive Regia & Reipublicæ sive etiam privatorum sint bona, quorum donationes utrinque factæ sunt, si donatariis jam tradita sunt, antiquis possessoribus restituantur, si verò nondum tradita maneant penes Dominos, cessantibus de cætero omnibus quæstionibus actionibusque ratione redituum sive ex publicis, sive privatis bonis perceptorum. Mobilium etiam donationes & largitiones utrinque factæ, si ante has inducias executioni non fuerint demandatæ, irritæ sint; traditæ verò possessoribus modernis relinquantur, Cessantibus quoque eorum nomine omnibus actionibus, irritisque obligationibus, quibus apochæ authenticæ, sive à Regum Locumtenentibus sive ab Officialibus Camerarum Regiarum, sive etiam ab ipsis donatariis sine fraude datæ, dummodò de iisdem donationibus per authenticum Instrumentum constet, solutiones factæ opponi possunt.

XIV.

COmmercia pristina inter utrumque Regnum & Provincias subjectas restituantur, & in veteri exercitio conserventur, redeantque omnia in eum statum, in quo ante

ante hoc bellum fuerunt, ab omnibus novitatibus, oneribusque hoc bello inductis vindicata.

XV.

D*Efluitatio mercium ex Magno Ducatu Lithuaniæ nulla ratione in flumine Düna impediatur, sitque ea in dicto flumine vectigalium ratio imposterum, quæ fuit ante hoc bellum.*

XVI.

S*Ubditi fugitivi Magni Ducatus Lithuaniæ & Ducatus Curlandiæ, quicunque in Livonia reperti fuerint, suis Dominis reddantur. Quod vice versa de subditis fugitivis ex Livonia in Magno Ducatu Lithuaniæ & Ducatu Curlandiæ fieri debet.*

XVII.

E*Xercitus omnes, exceptis præsidiariis, tempore supra definito, ab utraque parte ex Provincia deducantur, & quidem Sueticus per mare. Si tamen equitatui intra assignatum temporis spatium trajiciendo navium copia non suppetierit,, liber illi & innoxius transitus quàm brevissimo itinere per terram in ditiones ipsorum sine damno incolarum Regno Poloniæ mediatè & immediatè subjectorum concedi debet. Quod itidem observetur, si aliqui pedites dicti Exercitus Suetici dimissi fuerint. Justitia verò per Præfectos indilata bonâ fide administretur, damna & injuriam passis.*

XVIII.

INjurias tam personales, quàm reales sub hasce inducias incidentes una pars de altera non vindicabit, salva jurisdictione ordinaria cujusque partis, sed justitia ab Officialibus & Magistratibus competenter requiratur, eademque indilata administretur, severæ pœnæ in violatores Pacis *fide publicâ roboratæ exerceantur, nullæque repressaliæ aut arresta, tàm terrâ quàm mari, ratione cujuscunque injuriæ, nisi Justitia pluribus vicibus legitimè repetita non administretur, admittantur. Et si quæ ante hoc bellum sive etiam durante bello concessa sunt, cassentur, ita tamen, ut quibus concessa sunt, justitia administretur.*

XIX.

QVod si quid gravius inciderit, quod violationem Pactorum concernere videretur, dentur utrinque Commissarii, qui loco aliquo ad fines Livoniæ aßignando, conveniant, & controversias exortas sopiant, decidantque.

XX.

PRro majori securitate, & ne quicquam hisce Pactis contrarium durantibus induciis à quopiam committatur, Ordines Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ promittant, & fidejubeant, Regem Poloniæ *& Ejus fratres, Eorumque Successores ac posteros, durantibus induciis,*

duciis, ex Regno Poloniæ Magnoque Ducatu Lithuaniæ, & omnibus ejus subjectis Provinciis atque ditionibus nihil molituros, multò minùs hostile quicquam tentaturos adversus Serenissimam Reginam Sueciæ, Ejusque Successores Reges Regnumque Sueciæ, Eisque subjectas Ditiones ac Provincias, Civitates, Castra, munimenta ac territoria, & si quicquam tentaverint, id impedire ac prævenire teneantur.

XXI.

Sacra Regia Majestas ac Respublica Polona adversus Serenissimam Reginam, Ejusque Successores Reges Regnumque Sueciæ subjectasque Ditiones ac Provincias nullis navibus, vel classe maritimâ utatur, nec aliis quibuscunque auxilio mittat, durantibus induciis. Et Dux in Prussia Elector, Dux Curlandiæ, ex Statibus Regalis Prussiæ Civitates Majores caveant, se non permissuros hostile quicquam ex portubus suis Reginæ Regnoq; Sueciæ subjectisque Ditionibus ac Provinciis illatum iri directè, vel indirectè!

XXII.

Durantibus ac currentibus hisce Induciis agatur de Pace perpetua loco ac tempore, interventu

ventu Principum Mediatorum, de quibus inter partes, curâ & diligentia Illustrissimi Ducis Curlandiæ convenerit, ita tamen, ut si Tractatus Pacis semel aut iterum non successerit, firmæ nihilominus & inviolabiles maneant Induciæ, usque ad exitum hisce Pactis præfinitum.

XXIII.

SI qui Regum ac Principum Christianorum hisce Pactis ex utraque parte includi voluerint, sit ipsis ejus facultas, modo se ad ista intra quinque abhinc menses declaraverint.

XXIV.

UT hisce Pactis firmiùs insistatur, certoque constet, bonâ fide ea servatum iri, hoc modo convenit, ut redditis utrinque Procuratoriis Dominorum Commissariorum, Pacta hæc manu & Sigillo eorundem roborentur, & invicem tradantur. Tum ut Serenissimus Rex Poloniæ, secundum præscriptam formam, eadem quantocyùs confirmet, & antequam ullius loci fiat restitutio suam confirmationem tradat. Deinde ut Sacra Reg. Majestas Sueciæ solenni instrumento illa nomine suo & Regni Sueciæ per subscriptionem Dominorum Regni Sueciæ Administratorum, rata habeat. Et Respublica Polona eadem in Comitiis primo quoque tempore celebrandis, solenniter approbet, & confecto instrumento ratificet. Quæ instrumenta solennia ad formam præscriptam, nulla voce, aut

syllabâ

syllabâ mutata per utriusque partis Commissarios deputatos, quantocyus poterit, ad limites territoriales inter Elbingam & Mariæburgum, sine omni morâ & excusatione reddi utrinque ac recipi debebunt. Ad eundem modum Serenissimus Elector Brandeburg. Dux in Prussia & Dux Curlandiæ, & ex Ordinibus Regalis Prussiæ Civitates Majores literas suas reversales, quibus securitati Serenissimæ Reginæ, ac Regni Sueciæ cavebitur, ante restitutionem Elbingæ & Pillaviæ tradant. Actum Stumsdorffii d. XX. Mens. Septembr. styl. nov. Anno M. DC. XXXV.

Nos itaque VLADISLAUS IV. *Rex Poloniæ Magnus Dux Lithuaniæ, &c. &c. &c. Promittimus & recipimus nomine nostro Successorum nostrorum, & Reipublicæ Polonæ Nos singula & universa capita Pactis supra scriptis inserta & comprehensa, bonâ & Regiâ fide approbare, laudare & ratihabere, sicut hisce approbamus, laudamus & ratihabemus, nec passuros à Nostratibus, aut aliis ullo modo violari. In quorum majorem fidem ac certitudinem, hasce manu nostrâ subscripsimus & Sigillo Regni nostri muniri jussimus. Dat. in Castris ad Quidrinum die XV. Mens. Septemb. Anno M. DC. XXXV.*

TRACTATUS
Conclusæ Pacis cum Moscis.

SErenissimi & Magni Domini, JOANNIS CASIMIRI, DEI Gratiâ Regis Poloniæ & Sueciæ, Magni Ducis Lithuaniæ, Russiæ & aliorum Suæ Majestati subjectorum, atque omnium Statuum Reipublicæ, utriusque gentis Regni Poloniæ, ac Magni Ducat. Lithuaniæ tam Ecclesiasticorum, quàm secularium, Nos Magni & cum plenâ potestate Legati ac Commissarii GEORGIUS CAROLUS ILLEBOWICZ in Dobrowna, Generalis Ducatus Samogitiæ & Borrissoviensis Capitaneus, &c. &c.

Ex mandato Serenissimæ Majestatis Domini Nostri Clementissimi, & ex Commissione totius Reipublicæ, unà cum Dei gratiâ Magni Domini Czari & Magni Ducis ALEXII MICHAYLOWICZ, totius Magnæ, Parvæ & Albæ Russiæ Authocratoris, atque multorum Dominiorum ac Terrarum Orientalium, Occidentalium, Septentrionalium, Hæredis & Successoris, & Domini ac Dominatoris, ejusque Czareæ Majestatis, Magnis ac cum plena potestate Legatis cum Illustrissimo & Illustrissimis Castellano & Locum tenente:

ATHANASIO LAURENTIDE Ardino Naszczokin, &c. &c. congregati.

Inter

Inter Smolenscum & Mscislaviam propè fluvium Ilarodna, in pago Andrusovia cum magna & singulari cura ab utrinque proposuimus, ut tam inter Serenissimum Magnum Dominum Nostrum, ejusque Regiam Majestatem, interque Regnum Poloniæ ac Magnum Ducatum Lithuaniæ ac universam Rempublicam; quam inter Dominum ejusque Czaream Majestatem ac Ducatum Moschoviæ, omnes simultates & differentiæ (quæ præteritis annis exortæ, demum in publicam hostilitatem, bellum & sanguinis effusionem eruperant) componerentur, & Amicitia stabiliretur; Et quamvis tunc propter multas utrinque occurrentes mutuas difficultates æterna pax inter hos Magnos Dominos Nostros concludi non potuerit: tamen intuentes eorundem Magnorum Dominorũ Nostrorum inclinationem, atque iis subjectorum Dominiorum ab utrinque sanctæ pacis desiderium; quemadmodum initio hujus nostræ Commissionis de armorum silentio constitutionem mutuâ fide stabilivimus, solicitam & non interruptam æternæ, vel temporaneæ pacis curam polliciti: ita etiam plena à Magnis Dominis, pro sancta Pace firmanda in Nos collata, potestate usi, respiciendo in feliciora tempora, in quibus supra nominata Amicitia in effectum deduci, atque inter Magnos Dominos, eorumque Dominia firma pax evalescere posset; in hæc Puncta in Trige-

ſimo primo congreſſu, hoc eſt 30. Januarii juxta Calendarium Noſtrum convenimus, eaque ab utrinque conſtituimus.

I.

UT *Induciæ ab Anno currenti, à Nativitate Filii Dei computando, hoc eſt, ab Anno* 1667. *à condito verò Mundo* 7175. *à Menſe Junio per annos tredecim ſine interruptione ſibi ſuccedentes usque ad Annum à Nativitate Filii DEi* 1680. *à condito verò Mundo* 7188. *ſimiliter ad Menſem Junium firmæ ſint. Atque per hos Induciarum ab initio Noſtri Tractatus & Conventionis annos, usque (quod DEus præſtet!) ad perpetuam eliminationem omnium diſcordiarum (quæ ad hoc tempus & diem, ad concluſionem præſentium Induciarum, ab initio præteriti belli, per arma & quascunque alias ſimultates intervenerunt) utraque pars plenè pacificata, ab omni vindiciarum ac injuriarum memoria abſtinere: & præſenti firma Induciarum conſtitutione inter Sereniſſimum Magnum Dominum ejusquè Regiam ac Magni Domini Czaream Majeſtates, interque magna eorum Dominia, Terras, & Arces; tam inter illas quæ antiquitus ad quamcunque partem pertinebant; quam inter bello acquiſitas, quæ in præſenti Induciarum Tractatu cuicunque parti obtigerunt; interque ſubditos & homines utriusque* partis

partis renovata, stabilita & confirmata inviolabilis Amicitia, juxta præsens compromissum & statutum, integre absque ulla imminutione, per hos omnes Induciarum annos superiùs expressos firmiter & constanter conservari: & sicut Sacra Regia, ita & Czarea Majestas inter se in omnibus modis mutuum bonum velle, & Frater Fratri meliora quærere, atque in omnibus sincerè secum agere & procedere debent.

II.

SErenissimæ verò ac Sacr. Regiæ Majestatis, sicut & Magni Ducis Czareæ Majestatis Personales Dignitatis & Jurisdictionis Tituli, ad utrumque in eorum propriis literis ac quibuscunque scripturis scribi debent, juxta formam ab initio hujus Instrumenti & Cautionis exaratam sine imminutione & immutatione tamdiu; donec, auxiliante Deo, perpetua pax stabiliatur. Similiter Senatores, Palatini, Duces Exercituum, & cujuscunque Magistratûs, ac Conditionis homines, in limitaneis Dominiis & Arcibus habitantes; quorum, & ubi scire intererit. Ex alia quoque parte Nobiles & Palatini & Judices ex mandato suorum Magnorum Principum, personales eorundem titulos in quibuscunque scripturis, juxta præsentem Constitutionem, uti ab initio expressum est, scribere debent; id caventes ne ulla inimicitiarum præ-

beatur occasio. Singulæ quoque expeditiones ex Cancellaria S. Reg. Majestatis & aliorum in confiniis Regni Poloniæ & Magn. Ducat. Lithuaniæ habitantium, non Ruthenico uti fiebat ante bellum; sed Polonico Idiomate, uti hactenus per moderni belli tempus observabatur, prodire debent.

III.

QUæ porro Arces, Terræ hoc proximo bello à Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithuaniæ sunt avulsæ, & remanent in possessione & sub jurisdictione Czareæ Majestatis, hoc est Smolenscum cum universo Severiensi Ducatu cum arcibus & particularibus locorum attinentiis, quæ sunt ex hac parte à Vitepscensibus, Polocensibus, ex parte verò Livoniæ à Lucinensi localibus attinentiis, Smolenscum usque; uti Dorohobuzium, Biała, Nevelium, Sebezia, Krasno etiam VViełizia (quamvis antiquitùs ad Palatinatum Vitepscensem pertinuerit) cum suis item particularibus locis ac attinentiis: ex aliâ verò parte, in qua sunt Arces Severienses, circa Czerniboviam omnes Arces & Terræ, quibuscunque nominibus nuncupatæ, omnes relinqui debent in sorte Czareæ Majestatis. Ad sortem verò S. Reg. Majestatis à Borysthene sub Kijovia, & per omnem Regionem ad limites Putiulenses, nulla Arx nec Civitas nec Latifundium pertinebit. Non prætergrediendo tamen limites Palatinatuum, Vitepscensis, Polo-

Polocensis, & Mscislaviensis; Similiter Districtuum, Orsensis, Mozyrensis, Rzeczycensis, Braclaviensis, uti & limites Livoniæ, cum eâ, quâ ab antiquo continebantur, circumferentiâ cum omnibus particulariis attinentiis, pagis, fundis, ex utraquè ripa Borysthenis ac Dunæ & aliorum sitis; ad Palatinatus & Districtus in possessione S. Reg. Majestatus remanentes pertinentibus; exceptâ VViliziâ, quæ pacis Sanctæ causa à Palatinatu Vitepscensi avulsa, in sorte Czareæ Majestatis præsenti Tractatu ad annos Induciarum collocata est. In superiori verò parte Borysthenis, quæ comprehenditur titulo Zaporohorum seu liminum Borysthenis, & ejus loci Cosaci, in quibuscunque eo loco præsidiis, munitionibus, sepimentis, & sedibus degant, pertinere debent ad obedientiam & protectionem utriusque Magni Principis nostri ad commune illorum obsequium contra imminentem (quam DEUS avertat) Brisurmanicam potentiam. Omnibus tamen cujuscunque conditionis Indigenis in sorte Czareæ Majestatis & in locis, quibus per hos Tractatus ad certum tempus cessimus mansuris; Liberum ubique debet esse Religionis Catholicæ exercitium sine ulla, de peracta in domibus propriis devotione, molestia. Similiter omnibus, cujuscunque conditionis hominibus, in sorte Sac. Reg. Majestatis in locis per præsentes Tractatus concessis, mansuris, liberum debet esse Religionis Græcæ exercitium,

sine

ſine ullâ expediendorum Pietatis officiorum præpeditione.

IV.

Cavemus & hoc, ne ulla de Coſacis Ukrainenſibus ex hac parte Boryſthenis à Pereaslavia habitantibus, vindicta ſumatur, ea de cauſa: quia aliqui in partem S. Reg. Majeſtatis & Reipublicæ tranſire ſoliti erant. Coſacos verò omnes ex altera ripa Boryſthenis à Kiovia habitantes, Czarea Majeſtas à juramento fidelitatis abſolvit: neque eos in ſuam protectionem recipiet, neque ad civitates & Arces ſuæ Jurisdictionis admittet aut admitti permittet per totum tempus Induciarum. Similiter S. R. Majeſtas, Coſacos ex alterâ ripâ Boryſthenis à Pereaslavia degentes in protectionem ſuam non recipiet, neque ad Civitates & Arces ſuæ Jurisdictionis per hoc Induciarum tempus admittet, aut admittere jubebit.

V.

Civitas Kiovia cum Monaſterio, dicto Pieczary, cum ſua circumferentia, ac circumjacentibus & Vicinioribus Monaſteriis, & cum paſcuis, quæ incolæ Monaſteriorum in campis habent, & cum ingreſſu pro omni domeſtica neceſſitate, in eam Boryſtenis, in qua ſituata eſt Kiovia, non ultra milliare, ut integrè cum ſatisfactione, in Latifundiis & ſylvis, pro Arcis & Monaſteriorum habitatoribus, tàm à circumjacentibus, quam à pauperiori-

oribus conservetur per tempus, inferiùs, de deducendo Præsidio Czareæ Majestatis ex eadem Arce Kioviensi, & de restitutione ejusdem cum iisdem locis expressis in Sortem S. Reg. Majestatis, condictum & descriptum.

VI.

Ex occupatis verò bello Arcibus & Terris restituendæ sunt in sortem S. R. Majestatis Arces & Civitates, Polocia, Vitepscum, Duneburgum, Lucinum, Rzeczyca, Margenhausum, cum tota Livonia Meridionali; cum omnibus omnium Arcium prænominatarum Attinentiis, antiquitus ad easdem spectantibus: exceptâ VVieliziâ, ab antiquo Vitepscum pertinente. Ex his autem Arcibus, in quas recenter post earum occupationem, Græcarum Ecclesiarum Apparamenta, Imagines, libri & alia; item tormenta, ammunitiones, varii generis arma, item homines aulici, incolæ ex Russia adventitii; item pecuniarum thesaurus, victualia ex Moschovia, invecta fuerunt; ad Arces Czareæ Majestatis, in vicinia sitas, per vecturas publicas, ad confinia harum Attinentiarum deportari debent. Antiqua vero harum Arcium tormenta, instrumenta munitionum, seu ammunitiones, arma quæ nunc sunt in iisdem similiter & earum Indigenæ ac Nobiles in suis sedibus, tempore cessionis & traditionis harum Arcium, relinqui debent. Hæ supra nominatæ ac restituendæ Arces, Polocia, Vitepscum, Duneburgum cum

Livonia & aliæ superiùs expressæ, cum aliis locis & attinentiis, Vswiatâ, Suraziâ, Jeżierzysciâ, debent tradi in sortem S. R. Majestatis & Reipublicæ, in Anno à Nativitate Christi currenti 1667. Mensis Maji 10. die juxta novum Kalendarium, per Commissarios tam à S. Regia quam à Czarea Majestate deputatos. Hujusmodi verò hominibus, qui publicas vecturas facturi sunt, aut eorum jumentis, nulla vis & injuria à subditis Czareæ Majestatis fiet. Nobilibus in his restituendis Attinentiis, statim post conclusionem Tractatuum præsentium, sua Bona occupare liberum erit: in quibus pacificam habere habitationem debent, sine præpeditione à subditis Czareæ Majestatis in Fortalitiis, usque ad earum evacuationem, relictis. Similiter subditi Czareæ Majestatis relicti in fortalitiis, quoad omnia à subditis Sac. Reg. Majestatis, donec ex iisdem deducantur fortalitiis, in pacificâ & securâ possessione permanebunt.

VII.

IPsa Kiovia Arx cum iisdem Monasteriis, Pieczarii dictis, & cum aliis penes Kioviam relictis adiacentiis, similiter cum omni veteri armatura, cũ qua olim Kiovia in partem Czareæ Maj. accepta; cũ provisione tũ temporis ibidẽ inventa, in sortẽ S. R. Majest. & Reipublicæ restitui & evacuari mundarique debet, ante primam de perpetua pace commissionem, in his Induciarum annis, hoc est,

post

post duos annos à præsenti tractatu computando in Anno Deo dante 1669. in Mense Aprili die 15. juxta novum Calendarium occurrente; tandem ante hanc emundationem & evacuationem Kioviæ, ejusque restitutionem in sortem S. Reg. Majestatis & Reipublicæ debet fieri à Magnis Dominis Nostris mutua per Internuncios, per Confidentiales literas denunciatio; ut uni parti de traditione, alteri verò de receptione constet. Et quamvis hæc denunciatio non fieret: tamen Arx Kiovia in Sortem S. Reg. Majestatis & Reipublicæ in termino nunc designato restitui, ejusque cessio fieri debet. Quæ quidem Arx Kiovia per hos duos annos, per quos in possessione Czareæ Majestatis permanebit, debet habere robustum ex exercitu Czareæ Majestatis præsidium tam contra Paganos, quam contra discolos Cosacos: quo tempore necessaria, tam in commeatu quam in ammunitione, Czarea Majestas, ministrari præcipiet. Et pro hoc restituendo & cedendo Kiovia nullam compensationem à S. Reg. Majestate, & à Republica requiret. Quod verò attinet ad armorum genera ex diversis Arcibus & Civitatibus, tam S. Reg. Majestatis, & Reipublicæ, quàm privatorum Indigenarum Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ per hoc bellum & in variis conflictibus ab utrinque occupatorum, hanc materiam ad Tractatum de perpetuâ Pace differimus.

VIII.

OMnia scripta publica, sicuti & libri Castrenses, Terrestres, Tribunalitii & Magdeburgenses, eorumque Acta; præterea Munimenta, Privilegia, Metricæ Bibliothecæ, & libri Ecclesiarum tam Romanæ quam Græcæ; Vilnæ & in aliis Civitatibus & in Variis Locis Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ per hoc bellum accepti; quidquid eorum inveniri poterit tam privatorum quam publicorum præsertim à Districtibus, & Palatinatibus tempore belli ad suam Czaream Majestatem cum promißione subjectionis & fidelitatis expeditorum (qui per præsentes Tractatus cassantur & annihilantur in perpetuum) nullos penes se retinendo restituere ac omnes collectos summum intra sex menses, vel quam primùm colligi possunt, in confinia sua Czarea Majestas retinere mandabit: præmonita S. Reg. Majestate, per proprias literas, ut pro his omnibus recipiendis suum expediat Commissarium. Monumenta verò & Libri omnes Palatinatuum Smolenscensis, Czerniboviensis, & Districtûs Starodubensis, non exspectando tempus Induciarum, intra 12. septimanas post jurata pacta, quicunque inveniri poterunt, collecti, deputatis à S. Reg. Majestate Commissariis, in confiniis, sicut & Palatinatûs Kioviensis Munimenta & Libri, præmißis à S. R. Majestate monitoriis literis, restitui & tradi debent.

IX. Quod

IX.

QUod autem ſpectat ſupellectilem, & res Eccleſiarum, tam Romanæ quam Græcæ Deo ad honorem conſecratas, & dicatas, uti ſunt varii generis vaſa, Reliquiæ præcipuè partes Ligni S. Crucis Lublini acceptæ, diverſæ Imagines, ac ornamenta Eccleſiaſtica: hæc omnia quidquid eorum in Dominiis Czareæ Majeſtatis colligi poterit, ſummùm intra unum annum, præmiſſâ mutua Magnorum Dominorum Noſtrorum denunciatione, reſtituentur. De campanis externis S. Reg. Majeſtatis & Reipublicæ, in Moſchoviam & terras Czareæ Majeſtatis evectis, in prima Commiſſione per Magnos utrinque & cum plenâ poteſtate Legatos agetur.

X.

ET quia inter nos, S. Reg. Majeſtatis & Reipublicæ ac Czareæ Majeſtatis Magnos Legatos non exigua intercedebat difficultas de eliberatione Captivorum; & hanc tali modo facilitavimus, & conſtituimus. Imprimis omnes Agricolas ac homines utriusque ſexus, agreſtibus laboribus addictos, ex terris S. Reg. Majeſtatis tam Regno Poloniæ, quã M. Duc. Lith. in captivitatem abductos, manere debere ſub dominio, & in partibus Czareæ Majeſtatis per omnes annos Induciarum aut viciniores, ſi maturiùs, auxiliante Deo, perpetua pax in quacunque ex inferiùs nominatis Commisſione, concluſa non fuerit.

Quod verò alios captivos attinet, scilicet omnis generis cives, qui recenseri inter homines Aulicos non possunt, ex diversis civitatibus ac Oppidis S. Reg. Majestatis; similiter Judæos qui Religionem Græcæ susceperunt, per hoc bellum ab ejusdem initio in Moschoviam abductos: ita inter nos convenit. Quandoquidem Czareæ Majestatis Magni Legati non poterant modo de eliberandis ejusmodi hominibus quidquam nobiscum concludere. Nobis etiam S. Reg. Majestatis Legatis & Commissariis difficile fuit concedere; ut hæc difficultas juxta requisitionem Czareæ Majestatis Magnorum Legatorum nunc complanaretur. Igitur Magni; & cum plena potestate Legati S. Reg. Majestatis, pro confirmatione præsentium Tractatuum ad annos Induciarum per Nos conclusorum, ad Czaream Majestatem juxta conventionem Nostram expediendi, id negotium in Metropoli Moschoviæ, in præsentiâ & coram Czarea Majestate perfecte component, & uti oportet, paciscentur.

XI.

OMnes verò alii captivi, ab initio præsentis belli abducti, tam Ecclesiastici quam seculares Equestris ac militaris conditionis, seniores ac juniores, lixæ militares, omnis conditionis sexus & Religionis homines; similiter Cosaci Ukrainenses, Tartari S. Reg. Majestatis subditi, Nobiles privati, & omnes alii aulici, etiam in adolescen-

tiâ

tiâ constituti, tam in Regno Poloniæ, quam in Magno Ducatu Lithuaniæ in Bonis vel domibus seu in conflictu, in Arcibus, civitatibus, & ubicunque captivati: (quamvis nunc carceribus hæreant inclusi, aut in obsequio Czareæ Majestatis ac D. D. Nobilium hæreant: quamvis in terris Czareæ Majestatis cum Ruthenicis personis matrimonia contraxerint, vel Religionem Græcam receperint; aut in aulis Ducum ac Principum sub Jurisdictione Czareæ Majestatis degentium, aut apud Cives in Civitatibus operas suas locaverint: Similiter Judæi, qui fidem suam Religioni Ruthenicæ non addixerunt) omnes cum uxoribus ac liberis, cum rebus eorum mobilibus nemine celato, neque ad manendum coacto, bona fide in terras S. Reg. Majestatis liberari & dimitti à Czarea Majestate jubebuntur. Qui verò ultrò in sorte Czareæ Majestatis manere vellent, liberum eis erit. Quæ autem Polonicæ & Lithuanicæ Nationis fæmina & Judæa copulata est matrimonio Viro Rutheno, omnes penes suos Maritos manere debent in terris Czareæ Majestatis. Similiter omnes captivos, ex partibus Czareæ Majestatis, omnis conditionis & sexûs homines, qui in Regnum Poloniæ & Magnũ Ducatum Lithuaniæ ex vario conflictu sunt abducti, & in Arcibus Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ hærent, item eos, qui tempore belli Turcici transibant in Poloniam, & nunc in Regno Poloniæ,

in

in obsequio S. Reg. Majestatis; vel in domibus aut Bonis Senatorum, Nobilium, & in Civitatibus apud Cives laboribus exercentur: hos omnes S. Reg. Majestas in terras Czareæ Majestatis in Moschoviam neminem celando, aut ad remanendum adigendo, bona fide liberos abire, & dimitti præcipiet. Qui verò sub jurisdictione S. Reg. Majestatis ultrò manere cuperent, liberum eis debet esse. Hæc eliberatio & manumißio utrinque præstari debet vicinioribus captivis, non exspectando remotiores ex civitatibus Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ scilicet ex vicinioribus civitatibus expedientur ad conterminas Arces Czareæ Majestatis intra duas Septimanas: ex remotioribus intra Mensem vel duos; Longius & remotiùs adhuc abductos intra medium annum à conclusione præsentium Tractatuum. Similiter ex Ducatu Moschoviæ; *ex Arcibus Smolensco, Vitepsco, Polociâ, Duneburgo, & aliis proximioribus, etiam Ukrainensibus intra duas septimanas: ex* Metropoli Moschoviæ *intra mensem; ex ultra* Moschoviticis *propioribus Arcibus, intra duos menses, & remotioribus Arcibus intra quatuor menses: ex Astracania intra medium annum, à conclusione horum tractatuum computando. Ex Sibiria verò, & remotissimis Sibiriæ Arcibus colligi ad dimittendum debent intra annum vel quamprimum fieri poterit. Per fines autem præmissa ad conterminos Palatinos*

nos & Præfectos denunciatione, omnibus sine detentione liber præstari transitus debet. Eodem modo si captivi Moschoviticæ Nationis in Regno Poloniæ, vel M. Ducatu Lithuaniæ fidem Catholicam recepissent, & matrimonia contraxissent; nihilominus vellent in Moschoviam redire; tunc illis liber sicut ad Patriam terram reditus absque ulla difficultate cum uxoribus & liberis, & cum omnibus mobilibus concedetur.

XII.

ET in his Induciarum annis, juxta inclinationem Magnorum Dominorum Nostrorum eorumque fraternam charitatem, ac utriusque Nationis perpetuæ pacis desiderium convenimus, & conclusimus: ut utrinq; ad mutuos Congressus mittantur Magni & cum plena potestate Legati & Commissarii cum Instructionibus plenam potestatem continentibus, numerando à Mense Junio præsentis anni in futuro, Deo dante à Nativitate Christi 1669. Mense Junio: juxta verò vetus Calendarium Anno 7177. Quod si in hoc primo Conventu & Commissione perpetua pax propter occurrentes difficultates concludi non posset: tunc altera Commissio & Conventus institui debebit intra quinquennium: scilicet Anno à Nativitate Christi 1674. in Mense Junio, & juxta vetus Calendarium Anno 7182. Si verò neque in hac secunda Commissione perpetua pax concludi posset:

tunc non desperando de perpetuâ pace, ambo Magni Domini per suos Legatos, Principes Christianos invitare pro Mediatioribus debent, qui tunc utrique Magno Domino videbuntur necessarii: idque vel ex mutuo consensu; vel si alicui ex illis ex suâ parte ab iisdem Christianis Principibus viderentur Magni Legati ad discernendam, & sopiendam perpetuò controversiam, pro tertia Commissione, scilicet in anno 1678. juxta novum Kalendarium in Mense Junio, juxta verò Vetus in Anno 7186. impetrandi. Quod si (quod DEus avertat) & tertia Commissio cum Mediatoribus in Conclusione perpetuæ pacis suum non consequeretur effectum; & ex occurrentibus difficultatibus videretur Dominis Mediatoribus differendus Tractatus: tunc utrique Magni & cum plena potestate Legati, Mediatores cum omni honore expedient: ipsi verò cum bona spe different Commissionem ad Annum 1680. juxta novum Calendarium, & juxta vetus ad annum 7188. Mensem Junium, & in his ultimis duobus annis Magnis Principibus & Dominis Nostris liberum erit studium & conatus circa renovandam per Legatos, aut etiam prorogandam ad ulteriores annos temporaneam pacem. Bellum verò & effusio Sanguinis, & devastatio terrarum utriusque Monarchæ, adhibita omni tacitâ industriâ, permitti non debet: imò pax omni Christiano conatu & diligentia teneri; bellum verò adhibitis internun-

nunciis, ad nullas Limitaneorum querelas, quas componi oportet, nullatenus excitari.

XIII.

Conventum etiam est; quia per prolongatum præsentis belli tempus, limitanearum Arcium Incolæ, antiquos transgressi limites, in Attinentiis earundem Sylvas exciderunt, earumque terminos deleverunt: ut huic incommodo provideatur, utrinque in præsenti anno Confirmatarum ab utroque Monarcha Induciarum, bini & bini Limitum Indices & Commissarii, nimirum Smolensco & Vitepsco aliisque Arcibus & Terris, cum literis plenæ potestatis mittentur: atque in Mense Septembri, post mutuam de loco Conventus denunciationem congregati, viros provectæ ætatis, Limitumq; peritos, ex quibus Civitatum, pagorum, terrarum, Sylvarū antiquos terminos destructos intelligāt, advocabunt. Quosq; illi assignaverint læsos terminos, iidem Commissarii jubebunt emendari & novos erigi, imperabuntque severe loci illius incolis, ne ullâ ex parte limites & termini amplius violentur.

XIV.

Quacunque autem ex parte discoli & inobedientes inventi fuerint, ij ad proximos Limitum Palatinos, vel vices eorum gerentes, deferantur, quibus post factam inquisitionem absque ullâ dilatione pœna infligi debet. Idipsum alterâ ex parte nimirum Kioviam inter &

Czerniboviam, & Pereaslaviam, in alterâ ripa Danubii, facient: delegabunt Commissarios: factisque hâc de re incolis certioribus; limites & terminos constituent, quoad usque vi Pactorum Magnus Dux his terris imperabit; cum hâc tamen Cautelâ, ne supra unum milliare Kiovia de terra quidquam usurpent.

XV.

ID quoque constitutum est, ut secuta Pactorum confirmatione, in spem & majus robur pacis (quod etiam in ordine ad perpetuam pacem inviolabiliter observari debet) per publicos, vel privatos Delegatos, Principibus externis, cum quibus æterna, vel ad tempus sancita sunt fædera, hujus Pacis Confirmatio denuncietur, ad publicam notitiam; ut in posterum inter Mercatores cum extraneis Regionibus Mercatura incrementum accipiat.

XVI.

LIcebit quoque Mercatoribus, tam Magnæ Russiæ, quàm Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, in limitaneis Arcibus, Civitatibus, Locis, in quibus & ante præsens bellum licebat, merces suas exponere cum literis passus: iis mercibus exceptis, quæ in utraque Regione probibitæ sunt; persoluto tamen, juxta utriusque gentis statuta, vectigali. Molestiæ verò, exactiones & damna nulli Mercatorum inferri debent, neque his impedimentis alienari. Eadem libertas Mercatoribus Smolensco per

Dunam

Dunam fluvium cum non prohibitis mercibus Rigam navigantibus concedi debet. Vectigal tamen consuetum in loco consueto ab hujusmodi mercibus ad thesaurum S. Reg. Majestatis & Reipublicæ pendetur, tantùm ad tempus ultimæ, quæ cum Mediatoribus celebrabitur, Commissionis, scilicet ad annum 1678. Mensem Junium.

XVII.

D*Ebita, quæ adhuc ante bellum certis obligationibus & cautionibus, etiam per contractus mercatorios, promiscuè inter homines cujuscunque conditionis, tam Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, quàm Moschoviticæ Nationis, etiam inter eos, qui sub belli tempus in partes Magni Ducis transiverunt, contracta sunt utrinq; exhiberi & justis argumentis probari debent: atq; cuilibet injuriam passo secundum cautiones, chirographa, contractus mercatorios ex utraq; parte sine ulla dilatione, juxta leges, & rei exigentiam, justitia administrabitur, & fiet satisfactio.*

XVIII.

E*T id decrevimus, ut tam S. Reg. Majestas, quam Dux Moschoviæ, Hanum Crimensem de hac confirmata Pace per literas certificent: ut vicinitatis motivo Hanus Crimensis cum suis populis, tam Sac. Reg. Majestati quàm Magno Duci mutuã conservet amicitiam, & confidentialem correspondentiam, & à bello penitùs abstineat, quandoquidem tam S. Reg. Majestas quam Magnus Dux*

jam secum in fraternam convenerint unionem. Quod si Hanus Crimensis, id & communem in vicinitate amicitiam spreverit, neque à bello efficaciter destiterit, utrique genti communis erit hostis. Quare in Ukraina, Kioviæ, in Zaporovia, aliisque in Ukrainæ munitionibus, ex utraque ripa Boristhenis, exercitus tam Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, quam Magni Ducis cum incolis Ukrainæ, contra Tartarorum & Hani potentiam in excubiis parati esse debebunt, eumque tanquam communem hostem unitis viribus repellent. Eædem quoque communes & mutuæ excubiæ in Zaporovia, & in Dono contra Turcas vigilabunt. Quod si Hanus Crimensis, de Nostra instructus amicitia, eidem tertius uniri voluerit: tunc de mediis pacificationis in occurrentibus differentiis, tam S. Reg. Majestas quam Magnus Dux inter se mutuo conferent; & communem amicitiam seriâ diligentiâ promovebunt: ut Imperator Turcarum, confirmata communi amicitiâ Hano Crimensi *imponat mandatum, quatenùs ab omni belli occasione abstineat. Quod si data à Tartaris occasione, res inter Hanum Tartarosque, atque inter S. Reg. & Czaream Majestatem ad bellum spectaret; atque Porta Ottomanica in defensionem Tartarorum contra Sac. Reg. & Czaream Majestatem vim pararet, vel contra illorum alterutrum, tunc communibus viribus ac exercitibus utrinq;*

tam

tam S. Regia, quàm Czarea Majestas in omni occasione vim Bissurmanicam repellent.

XIX.

AD meliorem autem horum Pactorum notitiam tam à S. Reg. quam à Czarea Majestate expedientur ad Imperatorem Turcarum Legati, qui ei tanquam Limitaneo vicino conclusam pacem denuncient. Id quoque utrinque cautum & constitutum est, ut Magni & Minores Legati, atque privati Internuncii, utrinque acceptentur & recipiantur cum debito honore juxta cujusque dignitatem: quibus tam ingressus, quam reditus, liber sine ulla impeditione & detentione permitti debebit. Porro Majorum Legatorum adventus constabit centum virorum & 150. equorum comitatu: Minorum Legatorum adventus habebit in comitatu viros 30. eques 50. Internuncios comitabuntur 10. homines, equi 14. Pro hoc universo comitatu, currus, & victui necessaria subministrabuntur. Cum verò Legatos & Internuncium ad S. Regiam, & Czaream Majestatem ire continget, & post præmissam denunciationem, juxta morem Legationum, expedientur obviam, qui eos cum commeatu & omni satisfactione excipiant: Legatus Parastatæ, seu Deductori, vulgò Przystawowi tradet, tam virorum, quam Equorum Regestrum, & quidquid supra præscriptum, tam in hominibus, quam in Equis numerum abundabit,

dabit, horum omnium ſicut nomina, ita & computus colligetur; à finibus ſuis impenſis proficiſcentur, & transibunt. Paraſtatis autem, ſeu Deductoribus, vulgò Przyſtawow quotquot illi fuerint, juxta morem Legatorum, ſua præſtabitur obſervatio: neque fas erit in minimo eos, tam in adventu, quàm in reditu, ad ipſos usque limites lædere.

XX.

LIcitum verò erit Mercatoribus Legatos comitantibus merces ſuas invehere tam in Regnum Poloniæ & Magn. Ducatum Lithuaniæ, quàm in Moſchoviam, in Civitates earum Varſaviam & Moſcuam. Merces verò eas invehent, quæ ſtatutis Regionum non prohibentur: easque palam, non clandeſtinè diſtrahent & permutabunt. Qui Mercatores tamdiu morabuntur, quamdiu Legati illorum ſuo munere fungentur; quo expedito, illi quoque nullâ interpoſitâ morâ unà cum Legatis excedent. Nullus autem ex iis, qui ſunt in Legatorum comitatu, cujuscunque Nationis hominem ſolicitare & clandeſtinè ſecum evehere audebit. In quo ſi aliquis deliquiſſe fuerit deprehenſus, ex eo efficax ſatisfactio, tam pro hac, quàm pro quacunque aliâ culpâ, præſtari debet.

XXI.

DEcretum etiam eſt, & cautum utrinque, ut in limitaneis Arcibus Palatini & Adminiſtratores, rem

&

& commoda utriusque vicinitatis solicitè procurent, in latrones pacisque publicæ turbatores seriò animadvertant, eosque inquirant; & secundùm utriusque nationis statuta ac criminis exigentiam puniant: ne eorum culpâ pax publica lædatur. Si verò aliqua damna fuerint illata, in rebus præsertim mobilibus, & divisione distrahentur: ad restitutionem secundùm posse tenebuntur: sociique criminis arguentur: & ut in posterum similia non attentent, admonebuntur.

XXII.

QUodsi parte ex utraque suscitabuntur aliquæ differentiæ & dissidia, pars læsa in Palatinis, in finibus aut eorum substitutis denunciabit, ubi & in qua terra id continget. Cùmque conventum fuerit, ii ad quos pertinet, sine ullâ dilatione de excessu judicabunt, & fraternè decernent: atque ita horum occasione, conclusa Pacta nullo modo violabuntur.

XXIII.

SI verò Magni Ducis subditi, petulanti collecta manu, S. Reg. Majestatis terris & subditis damna intulerint, Czareæ Majestati incumbet, armata eos quærere manu ac captivare; & parem crimini pœnam, sine ullo respectu, infligere, atque pro damnis illatis restitutionem juxta vires imperare. Similiter si S. Reg. Majestatis subditi

Bbb seditio-

ſeditiosè congregati, Czareæ Majeſtatis terras ac ſubditos in aliquo violaverint; culpæ illorum par pœna reſpondere debebit, damnis juxta debitum ſatisfieri: ac omnis exhiberi quàm primùm ſatisfactio. In ultionem verò damnorum, armare exercitus, bellum auſpicari, aut quacunque ex cauſa præſentem turbare & evertere pacem non licebit.

XXIV.

QVod ſi caſus aliqui contigerint, qui à confinium Palatinis componi non poterunt, eos tam Sac. Regia quàm Czarea Majeſtas Legatorum congreſſui reſervabit. Quos autem utraque ex parte Supremi ambo Principes ad hanc Legationem deputabunt, hi in limitibus collatis conſiliis, remotis omnibus controverſiis ac prolongationibus, Juſtitiam decernent: Neque ideò Pactis contravenire licebit.

XXV.

PEr idem tempus Induciarum, tam S. Regiæ, quàm Czareæ Majeſtatis, *Dominia, terræ, Arces, ſubditi, eo nexu pacis inter ſe mutuò connectentur, ut nullus Magnatum neque cives contra civem, tam publicè quam privatim & occultè inimicitiam præ ſe ferre audeat: nemoque tam per ſe quam per alios, quicquam mali alteri inferet aut procurabit.*

XXVI.

XXVI.

SIngulariter verò, Serenissimus Poloniarum Rex, ejusque in Regno & Magno Ducatu Lithuaniæ Successores publicos & occultos Czareæ Majestatis & ejus Dominiorum hostes non recipient: neque illis tam pecuniis, quàm copiis ullum præbebunt auxilium: nec ullam tam ad inimicitias, quàm ad bellum tum per se ipsi, tum per subordinatas personas, occasionem offerent; neque illam præcipient. Similiter Czarea Majestas, ejusque in Magno Ducatu Successores, Magni Duces Moschoviæ, invigilabunt: ut nec per sese neque per alias instructas personas, publicos vel privatos Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ hostes sub suo foveant patrocinio, aut eis consilium, ferrum, thesaurum per hos omnes initorum Pactorum annos ministrent, aut ministrare præcipiant, vel aliquod malum inferre. Imò utrinque tanquam Frater Fratri, omnia bona & quidquid fraternam unionem decet præstabit, ne novæ gliscant inimicitiæ & causa bello præbeatur.

XXVII.

ID etiam stabilitum est; ut tam à S. Reg. quàm à Czarea Majestate Magni & cum plena potestate Legati, ad utrumque Monarcham pro Induciarum conclusione cum confirmationis literis expediantur. Qui quidem Legati à præsenti tempore confirmationis nostræ intra sex menses

convenire debent, facta prius utrique Monarchæ per Internuncium denunciatione de Loco Conventus. Ac imprimis hi Magni utrinque Legati, missi cum Confirmatione, ubi ad limitaneas Arces pervenerint, de adventu suo certos se invicem reddent: deinde ubi convenerint, tanquam Frater Fratri exhibebunt suorum Monarcharum Confirmationis literas: quæ concordare debebunt præsenti Tractatui, verbumque verbo correspondere: munitæ suorum Principum sigillis. Illis verò perlectis tradent sibi utrinque mutuo quaternas copias, ex quibus constet prædictas Confirmationis literas per omnia præsenti Tractatui esse conformes: cum illisque Magni utrinq; Legati ad designatos Monarchas proficiscentur. Quas tam S. Reg. quàm Czarea Majestas personaliter coram Sancto Evangelio juramento confirmabit. Rotam vero Juramenti literis confirmationis adscriptam, tam in Regno Poloniæ quam in Magno Ducatu Lithuaniæ utriusq; gentis Cancellarii subscribent, nominibus propriis: uti & in Metropoli Moschoviæ Magnus Legationis Cancellarius adperpetuam memoriam & stabilitatem.

XXVIII.

IN hoc etiam inter nos conventum est: ut post Nostrum ad utrumque Monarcham Nostrum cum præsenti pacis conclusione, reditum, iidem Magni Legati, qui cum con-

confirmationis literis utrinque ad supremos Monarchas Nostros deputabuntur, habeant plenam potestatem ad tractandum de conservandâ utraque Ukraina & Zaporovia, & constituendarum rationum media mutui subsidii, tam contra Hanum Tartarorum, ejusque populos, quam contra Imperatorem Turcarum, si fortè Ukrainenses Cosacos communibus exercitibus suis ad suam obedientiam & subjectionem cogere deberent: sicuti & de aliis agendis, quæ ad omnimodam securitatem, fortunam utriusque Gentis & ad augmentum fraternæ inter S. Regiam & Czaream Majestatem charitatis, pertinerent.

XXIX.

P*Unctum verò, quod S. Reg. Majestatis Magni Legati Magnis Czareæ Majestatis Legatis denumeranda aliqua convenienti Summa contentandæ Nobilitati, ex his Palatinatibus Districtibus, & ex parte Ukrainæ, quam in sortem Czareæ Majestatis concessimus, exulanti proposuimus: nimirum, ut dignaretur Czarea Majestas ex fraterna erga S. Reg. Majestatem charitate, ad alliciendos in constantem amicitiam utriusque Nationis populos ejus quantitatem determinare; in hunc modum à Magnis Legatis Czareæ Majestatis nomine resolutum est: De hac satisfactione exulibus Nobilibus tam Regni Poloniæ, quam M. Duc. Lithuaniæ præstanda in prima Legatione,*

quæ cum literis confirmationis ad S. Reg. Majeſtatem inſtituetur, futuram conferentiam & mutuum conſilium. Atq; ita hoc negotium Czarea Majeſtas in adventum differt Legatorum.

XXX.

Q*Uod ſi, juvantibus ſuperis, alterutri horum duorum Monarcharum placuerit, causâ firmiter conſervandi aut ſtabiliendi hujus Induciarum Tractatûs, alterum Monarcham per ſuos Legatos reddere certiorem, & de ſuâ amicabili propenſione ſignificare: id invicem poſtea alter Monarcha eidem præſtare debebit: atque hunc Induciarum Tractatum ambo Monarchæ ſuis literis confirmare erunt obligati, ut ita omnia ad magis firmandam pacem ordinentur.*

XXXI.

A*D extremum ſi aliquo inſperato infortunio hunc Induciarum Tractatum, ratum & ſcripto confirmatum in aliqua horum populorum Cancellaria contingat interire, aut ante traditionem ad Cancellariam amitti: tunc eadem firmitas hujus Tractatus in uno Dominio conſervati, ad utrumque Monarcham, eorumque populos pertinebit: & æqualiter utrumque ad conſervandam præſentem pacem obligabit.*

Ut

Ut autem majori & solidæ securitati consulatur; hæc omnia, quæcunque à nobis S. Regiæ & Czareæ Majestatis Magnis & cum plena potestate Legatis & Commissariis facta, conventa, constituta & definita sunt; à Serenissimo & Magno Domino Nostro JOANNE CASIMIRO, *Dei gratiâ Rege Poloniæ & Sueciæ, Magno Duce Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ & ab omnibus S. Reg. Majestati subjectis terris & à tota Republica, tam Regno Poloniæ, quàm Magno Ducatu Lithuaniæ pariter à Magno Domino Czaro & Magno Duce* ALEXIO MICHAYLOWICZ, *totius Magnæ & Parvæ Albæ Russiæ Autocratore & multorum Dominiorum ac Terrarum, Orientalium, Occidentalium, & Severiensium Hærede, Successore Domino & Dominatore in omnibus punctis observabuntur: & nunc conclusa, rata & fixa erunt. Quem Tractatum & Cautionem nos S. Reg. Majestatis Magni & cum plenâ potestate Legati & Commissarii manu Nostra subscripsimus & Sigillis munivimus. Demùm communi Nostro juramento utrinque stabilivimus, atque his Induciarum munimentis ac Cautionibus, cum Czareæ Majestatis Magnis ac cum plena potestate Legatis egimus. Scripta est hæc Confirmatio in loco Conventûs Derewnæ Andrusoviæ Anno à Nativitate Christi Domini 1667. Mense Januario, Die trigesima à Condito Mundo 7175.*

PUN-

PUNCTA

Approbatæ Pacificationis Andrusoviens. inter Regnum Poloniæ, & Imperium Moschoviticum, ex Polonico in Latinum translata in Actu Radzini die 17. Martii Anno 1670.

Post Titulos,

SIgnificamus, quod cum vigore Pacificationis pro debito suo uterque Magnus Noster Princeps satisfacturi Pactis Andrusoviensibus, fide reciproca corroboratis, ac declaraturi immutabilem suam firmandæ perpetuæ Pacis propensionem ad locum hujus Congressus Nos suos Magnos cum plenaria facultate Legatos & Commissarios cum literis suis plenipotentiarum misissent.

Nihilominus quamvis ex mandato utriusque Nostri Magni Principis multis congressibus Andrusoviæ institutis studia Nostra impendissemus, quomodo inter utrumque Magnum Principem, eorundem Dominia & Nationes, perpetuus amor & amicitia renovaretur, atque Sancta Pax temporibus perpetuis duratura probe fundata constitueretur.

Attamen mutuæ Nostræ perpetuæ Pacis stabiliendæ curæ consummationem nostram in præsenti Commissione, propter

propter incidentes magnas difficultates, obtinere nequierint. Ut vero toti orbi ostenderemus, quod magna in cordibus utriusque Nostri Magni Principis de pacificanda Christianitate & renovanda fraterna charitate pronitas radicata sit, quidquid ad roborationem firmorum & juratorum Pactorum & ad induendam executionem illorum pertinuit, in præsentia constituimus.

Et primo, Pacta Andruszoviensia Anno 1667. inita, primitùsque ab utrinque Magnorum Plenipotentiariorum Legatorum ac Commissariorum, & postmodum ipsiusmet utriusque Magni Nostri Principis reciprocis juramentis firmata, tum quoque Ordinationes Legatorum post jurata Pacta Andrusovienſia in urbe Moscua transactæ, & jurejurando Legatorum ab utrinque roboratæ in omnibus punctis, clausulis & paragraphis, prout in se sonant, sine ulla mutilatione, aut sinistra interpretatione, firmiter & inconcussè per omne tempus Annorum Induciis præfinitorum, vigore confecti desuper instrumenti conservari debent.

Et quandoquidem conjunctio virium mutuarum, utriusque Nostri Magni Principis principaliter in Tractatu Andruszoviensi, & pòst etiam transactione Legatorum in urbe Moscua sufficienter descripta est, atque mutuo jurejurando Legatorum & literis Principum ratihabita est: proinde ne quicquam ab hoc Sancto & Christiano ope-

re recedendum & nihil immutandum, uterque Noster Magnus Princeps vigore transactionis Legatorum eandem se observaturos ab hoc tempore spondent.

Quæ conjunctio consensu placita, & in transactione Legatorum descripta, ne aliquam dubitationem habeat; proinde illam uterque Noster Magnus Princeps aßistentibus Magnis Legatis, qui ab utrinque vigore Pacificationis Andrusoviensis, cum fraternis congratulationibus de felici regimine Gentium suarum, cumque confirmationibus Sanctæ hujus Pacis & Pactorum juratorum, intra sex Menses, à tempore præsenti computandos mißi fuerint, juramentis suis Regiis ratihabebunt, & roborabunt. De iis verò Magnis Legatis mittendis ab utrinque servata consuetudine per Internuncios mutuos requisitio fiet.

Isti verò Nostri utriusque Principis Magni Legati, cùm ad locum convenientem limitaneum pervenerint, prævia salutis nunciatione convenient, invicem monstrabuntque mutuò Principum confirmatorias literas, ut sint in omnibus de verbo ad verbum vigore anteriorum & præsentium transactionum conformes Sigillis Principum munitæ. Lectis his literis, conformibusq; adinventis Frater Fratri Copias illarum communicabit: atq; tum demùm ad Principes Magnos ambo Legati iter suum dirigent.

Quibuscunque verò Punctis Andrusoviensis & Commissorialis transactionis jurejurando firmatis hucusque intra

intra præstitutum diem satisfactum non est, & effectu suo destituuntur, & quorum etiam in præsenti Commissione pacificatio & executio non stetit: proinde proclives existentes ad media Nobis S. Reg. Majestatis & Reipublicæ Magnis Legatis & Commissariis erga ipsius Moschoviæ Majestatis Magnum Plenipotentiarium Legatum, in congressibus, in scriptis & ablegationibus declarata hoc est, ut difficultates istas, aut ad Legationem proximam, aut ad aliud aliquod tempus differemus. Ideoquè omnia ista non adimpleta Andrusoviensis & Commissorialis transactionis Puncta circa Legationem istam DEO dante futuram superiùsque memoratam transigi, pacificari, & ad effectum, & ad excutionem deduci debebunt. Illic quoque modus quàm efficacissimus de eripienda ex manibus Mahometanorum omni Ukraina impedienda protectione, vindicandoque utriusque Nostrum Dominio ab illorum incursionibus, tum quoque reducendis ad debitum obsequium Cosacis, & cogendis ad subjectionem rebellibus adinvenietur. Eoque vigore conjunctionis juratæ ad effectum deducetur. Hi itidem remedia de alliciendis Mahometanis ad vicinalem amicitiam remedia adinveniri debebunt.

Juramentum Principum.

N*Os Serenissimus, & Magnus Rex* MICHAEL, *Dei gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ,*

Rußiæ & aliorum. Juramus Deo in Trinitate uni in hoc, quòd omnia, quæcunque fraternæ conjunctionis cum Fratre Nostro DEI gratia Magno Principe Czaro & Magno Duce ALEXIO MICHAYLOWICZ, *totius Magnæ, Parvæ & Albæ Rußiæ, unico Domino, Latissimorumq; Principatuũ & Terrarum Orientaliũ, Occidentaliũ, Severiæq; Successore, Hærede, Principe & Domino, cum Czarea Majestate, in Commissorialibus ad urbem Moscuam transactionibus Anno* 1 6 6 7. *initis per Magnos Legatos ab utrinque delegatos & missos ordinata conscripta & juramentis firmata sunt; Ea omnia vigore Andrusoviensis & Anno præsenti* 1670. *conclusæ, & juratæ pacificationis per Nos Magnũ Regem & Successores Nostros & Rempublicã in omnibus punctis adimplebuntur & realiter observabuntur. In quo quam fideliter juramus, ita Nos DEus adjuvet, & Sancta ejus Paßio.*

Ex præscripto hujus rotæ juramenti uterque Princeps jurabit.

INDU-

INDUCIARUM AD TREDECIM ANNOS PROLONGATARUM

Die 17. Augusti Anno 1678. CONTENTA.

Serenißimi Regis ac Reipublicæ Polonæ nomine Legati fuerunt: Michael in Klevan, Dux Czartoryski, Palatinus Volhynensis Czartovecensis &c. Capitaneus. Casimirus Joannes Sapieha, Comes in Bychoro Dabrowno, Palatinus Polocensis, Borysinensis VVolpiensis &c. Capitaneus. Hieronymus Komar, Judex Terrestris Orszanensis, Secretarius Legationis.

Magni Ducis Moscoviæ nomine fuerunt Dux Nihita Iwanowicz Odciewski, Senator & Gubernator Novogrodensis, Jacobus Nihititz Odciewski, Senator & Gubernator Astrachensis, Basilius Siemionowicz VVolynski, Gubernator Czebolstarensis.

Legati hi vigore articuli duodecimi Tractatuum Andrusovienſium de prolongatione Armistitii egerunt.

Trinæ conferentiæ Andrusoviens. & per binas Legationes Moschoviæ Conclusa observari debent.

Ad tempus prioris Armistitii, (quod Mense Junio Anno 1680. & ab Orbe conditô 7188. expirat) adhuc tredecim Anni proximè sequentes computandi sunt, scilicet usque ad Mensem *Junium Anno 1693. & ab Orbe*

condito 7201. *Intra hocce tempus uterque Princeps de Pace perpetuâ obtinendâ ſtudebit.*

Magnus Dux Moſcoviæ ſpe fretus pacis perpetuæ ſubſecuturæ Regi ac Reipublicæ Polonæ ex locis poſſeſsis ſequentes Capitaneatus cedit, nimirum Nevelenſem, Szebieſenſem & Vieliſcenſem cum Terris ad eosdem pertinentibus exceptô Kraſno-Grod & Uiazdnii. Adhæc dictus Magnus Moſcoviæ Dux pro hoc Armiſtitio certam pecuniæ ſummam efficientem Millionem florenorum Polonicalium bonæ monetæ Reipublicæ exoluturum ſeſe obligat.

Newel & VVieliſz poſt decurſum ſex ſeptimanarum à Nativitate Chriſti die trigeſima Septembris An. 1678. *& ab Orbe condito* 7188. *die* 20. *Septembr. ab Officialibus* Magni *Ducis Regiis ad hoc Deputatis Commiſſariis cum omnibus antè exortum bellum tormentis & quovis apparatu bellicô reſtitui debent. De ſummâ verò* 200000. Rubelorum *Magnus Dux ſtatim poſt concluſos modernos Tractatus Legatis Polonicis* 100000. *exſolvet. Capitaneatum Siebieſzenſem & reliquam ſummam* 100000. Rubelorum *tunc reddet* Magnus *Dux, quando hic Tractaus à Rege Poloniæ erit juramento confirmatus.*

Incolæ & Nobiles circa evacuationem iſtorum Capitaneatuum in poſſeſsionibus ſuis citra ullam moleſtiam ab hominibus Magni Ducis relinquentur. Similiter ſubditi iſti non debent cogi, ut ſe ad fines Czari transportent, vel

vel ullum onus patiantur aut contributiones exolvant.

Commißio per Mediatores ad minimum intra duos annos ad finem currentis armiſtitii peragi debet.

Catholici ſub Magno Duce, & Græci ſub Rege Poloniæ nullam patiuntor coactionem.

Si nonnulli adhuc captivi reperiantur, ab utraque parte juxta Tractatus Andrußovienſes dimitti debent.

Et quoniam hoc Anno Terminus liberi Commercii utriusque partis mercatoribus expirat, ideò conventum eſt, ut omnibus mercatoribus (exceptis Judæis) juxta priores & modernos Tractatus per omnes Armiſtitii annos licitum eſſet omnis Generis commercia non prohibita (dummodò literæ liberi paſſus adſint) tam à parte Regis ad Urbes ejusdem, Cracoviam, Varſaviam, & Vilnam, quam Magni Ducis ad Urbem Moſcoviam tractare. Vectigal tamen ſecundùm conſvetudinem utriusque Regni exolvere tenebuntur.

Et quoniam Judices Limitum juxta punctum decimum tertium Pactorum Andrußovienſium nondum Commißionem ſuam expediverunt, nec in Civitatibus finitimis jus adminiſtrarunt, ideòque Anno C. 1679. & O. cond. 7187. ab utroque Monarcha Judices debitis inſtructi plenipotentiis convenient, limites diſcernent, ſimulque ratione debitorum & homicidiorum inquirent, omnesque difficultates dijudicabunt.

Et

Et quoniam ad exhibitam à Legatis Polonicis ratificationem priorum Tractatuum Andrußoviensium ac Moscoviæ Conclusorum Sigillum Lithuanicum appensum non fuit, idcircò Legati Polonici curam apprimendæ ipsius pollicentur, quando Legati Moscovitici cum ratificatione moderni Tractatus advenient. Quod autem in plenipotentiâ Legatorum Polonicorum à Senatu impertitâ tantummodo subscriptiones Senatorum, non autem ipsorum Sigilla, extiterunt, non debet pro hac vice præjudicare. In posterum verò antiqua consuetudo cum appreßione Sigillorum observari debet.

Priores tres Tractatus Andrußovienses, uti etiam Conclusa Moscoviæ, uti non minùs modernus Tractatus ratione Armiſtitii à Magno *Duce, uti etiam à Rege Poloniæ roborari juramento debent.*

Tàm Polonici quàm M*oscovitici Legati huncce Tractatum manibus suis subscripserunt, & juramentis confirmarunt.*

Rota Juramenti à Magno Duce Moscoviæ & deinde etiam à Rege Poloniæ præstiti.

DEI Gratia, &c. &c. &c. Profitemur & pollicemur DEo Omnipotenti ad hoc sanctum Evangelium eiusque Præceptum, quod auxilio & interceßione ſpei Nostræ

Nostræ Christianæ sanctissimæ Matris DEI immmaculatæ Virginis Mariæ cum fratre Nostro Serenissimo Principe ac Domino JOHANNE Tertio, &c. *ejusdemq. Majestatis & Reipublicæ tàm spiritualibus quàm secularibus Statibus Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuaniæ in Conventu utriusque Monarchæ Legatorum conclusa terna Andrussoviensia Pacta, & bini Moscoviæ initi Tractatus & hoc Anno cum Czareæ Majestatis Nostræ Senatoribus per Majestatis Suæ Regiæ Legatos Moscoviæ pactæ Induciæ à Nobis Magnô Duce adimplebuntur, & sine ullâ sinistrâ Interpretatione servabuntur; uti Nos Magnus Dominus & Czarus coram Sancto Evangelio profitemur ac pollicemur.*

Caput. VIII.

DE JURE LEGATORUM.

I.

Cum nec Fædera pangi, nec indici bella, nec pax iterum iniri, nec ulla Reipublicæ cum Extraneis negotia expediri possint sine interventu Legatorum, de iisdem hîc agendum est.

II. Olim Reges habuisse jus integrum Legatorum dubitandum non est. Postea *per Constitutio-*

tutionem 1588. cautum eſt, ut hæc poteſtas cum notitiâ Senatorum præprimis ad Aulam præſentium exerceretur. Hodie idem jus Regi convenit, niſi de fœderibus, bello aut pace, aliisque rebus Rempublicam concernentibus tractandum veniat, nam de his priùs in Comitiis deliberatur. Sed ejusmodi functiones non niſi Nobilibus benè poſſeſſionatis utriusq; Nationis à Rege committuntur, quorum inſtructiones inter Senatus-Conſilia inſerere, & in Comitiis prælegere, Cancellarii tenentur. Poſt reditum Legati reddunt rationem in ſcripto tempore Comitiorum, quæ Metricæ Regni inſerenda, atque hæc omnia, ad requiſitionem Ordinum Reipublicæ, Juramento firmare tenentur, quod ſcilicet ultra Inſtructionem ex Cancellariâ datam, nihil cum extraneis Principibus tractare ſibi præſumpſerint. Vid. *Pact. Convent. Sereniſſ. Joann. III.*

III. Jus *recipiendi* Legatos Regi etiam competit, quos, licet in rebus ad totam Rempublicam ſpectantibus miſſi ſint, cum ſcitu reſidentium Senatorum inprimis Mareſchalcorum & Cancellariorum, recipit & audit.

IV. Si Legatus coram totâ Republicâ comparet, tunc trinæ exhibentur credentiales, unæ Regi,

Regi, alteræ Senatorio, tertiæ Equeſtri Ordini. Nomine Regis Cancellarius, nomine Senatus primus ex illo Ordine, nomine Nuntiorum Terreſtrium Mareſchallus eorundem reſpondet.

V. Obſervandum hîc, quòd poſtquam Magnus Lithuaniæ Ducatus *per Conſtit. Anni* 1673. tertia alternatim impetravit Comitia Grodnæ celebranda, deinceps ſumptus quoque ad Legatos Moſchoviticos, Turcicos, Scythicos, & Coſacicos, tempore Comitiorum ejusmodi advenientes, Theſaurus Lithuaniæ ſuppeditabit, uti hactenùs in Regno Theſaurus Regni tempore Comitiorum Varſavienſium impenſas procuravit. Vid. *Conſtit. dicti Anni* 1673.

CAPUT. IX.

DE JURE VENATIONIS.

JUs venandi olim penes ſolos Reges erat teſtante Cromero *lib. VIII.* in Miecislao Sene, adeò, ut nec in ſuo fundo quispiam eodem gaviſus fuerit, idem *lib. 2. deſcript. Pol.* In transactione etiam cum Rege Caſimiro & Ludovico Magiſtro Ordinis reſervatur Venatio pro Regiâ Majeſta-

te ſuper totâ Nergiâ, quãvis jam antè Vladislaus ſputator jus venandi in Sylvis & in bonis Eccleſiarũ conceſſerit Archi-Epiſcopo Gneſnenſi & Epiſcopo Poſnanienſi *dict. Crom. lib.* 8. *in Boleslao Pudico.* Quod poſtea aliis etiam jus hoc indultum fuerit, patet ex Statuto An. 1423. lato, quod prohibet in fundo alieno venationes â Feſto Adalberti ad deportationem omnium frugum, ſub pœnâ trium marcarum Id quod & hodie obſervatur, ſed retia tendere non licitum eſt ſine Domini fundi Permiſſione.

LIBRI III.

CAPUT I.

DE JUDICIIS.

I.

QUoniam hactenus de perſonis & rebus expoſitum eſt, propter easdem verò ſæpiùs actiones ad Judicia devolvuntur, (nemo enim ſibi jus dicere poteſt, aut privatâ, quod ſibi debetur, autoritate occupare *l.* 13. *ff.* quod metus cauſa) ſupereſt, ut de Judiciis diſpiciamus.

II. In quovis Regimine ſunt quatuor elementa,

menta, Ignis est Justitia, quæ omnia illustrat. Aër sunt Officiales, qui omnes afflictos reficere & solari debent. Aqua est commiseratio, quæ Justitiam temperat. Terra est remuneratio fideliũ servitiorũ, quæ fructus suos fert justo tempore.

III. Ecclesiasticorum Summa est penes Episcopos, quorum Vices gerunt Officiales. Ab utrisque provocatio datur ad Archi-Episcopos, & ab ipso Leopoliensi ad Gnesnensem, quia hic est Legatus Natus Sedis Romanæ. Uti in aliis Regnis Catholicis, ita etiam in Polonia Nuntius Pontificius residet, & Judicia celebrat. Antequam verò incipiat Jurisdictionem exercere, solet in recognitionem Supremi Dominii præsentare Breve Pontificium Legationis suæ Regiæ Majestati, atque principalibus Regni Ministris, & alicui ex primis Senatoribus secularibus ad latus Regium residenti. Sic obtinetur facultas à Regia Majestate aperiendi Tribunalis Nuntiaturæ. In absentiâ Nuntii cum facultatibus de latere, Archi-Episcopus Gnesnensis exercet functionem Legati Nati, ideoquè defunctus Archi-Episcopus Olszowski, post discessum Bonsvisii ad Nuntiaturam Viennensem Inter-Nuntium admittere noluit: imò ipse Sere-

nissimus Rex JOHANNES Tertius per literas ex Castris ad Leopolim die 14. Mens. Sept. Anno 1675. datas ad Illustrissimum Dominum LUBOMIRSCIUM tunc Curiæ Regni nunc Supremum Mareschallum opponebat authoritatem suam, quod exemplo Antecessoris sui in Deputationem Inter-Nuntii nullo modo consentire posset, cum esset contra dignitatem Regiam, & cum præjudicio Archi-Episcopi Legati Nati, aliorumque Episcoporum.

IV. Ad materiam de Judiciis Ecclesiasticis subjungo, quòd appellatio hominum Religionis Græco Ruthenicæ ad Patriarcham Constantinopolitanum, quia sub hoste Nominis Christiani habitat, sublata sit, sub pœna colli & confiscationis bonorum, salvâ appellatione, in causis dictæ Religionis aggravatis ad Judicia Relationum.

V. Seculare Judicium est vel cognitionis causæ, vel executionis rei judicatæ. Hoc ad illum Capitaneum spectat, ubi quis possessionem tenet; aut moratur, si impossessionatus sit. Judicia cognitionis causæ in Republicâ Nostrâ, sub sequentibus exhibeo capitibus.

CAP. II.

DE JUDICIIS COMITIALIBUS.

I.

JUdices in iisdē ſunt, Rex & Senatores, niſi quòd pro judicando crimine læſæ Majeſtatis & Perduellionis, nec non ad Judicia remiſſarum à Tribunali etiam non nulli ex Nuntiis admittantur, uti ſuo loco dicetur.

II. Vigore Pactorum Conventorum Divus Rex MICHAEL ſententiam ſuam ad pluralitatem Votorum formabat. Modernus autem Sereniſſimus ſecundùm Capitulationem HENRICI Regis ex ſententiâ D.D. Senatorum & Officialium procedit, ac deliberationes tertiâ die expedit. Evitatur hoc modo prædicatum, quòd SIGISMUNDO Secundo dabatur, qui cum ardua ſemper differret negotia, REX CRASTINUS vocabatur. Decreta etiam in triduo extradi, nec ad Cameram Regiam portari debent, ſub pœnis in Legibus deſcriptis.

III. In Citationibus ad Comitia poſt Curiam Regni

Regni necnon ad Tribunal, integer Titulus Regis præponitur.

IV. Judicia autem Comitialia hâc ſerie judicantur; Poſt propoſitionem Regiam & expedita D.D. Senatorum vota, per integram primam ſeptimanam Actiones Criminales: Poſtea diebus Lunæ Actiones Theſauri, Quartæ & de Bonis nullo jure receptis: diebus Martis Actiones omnes Magni Ducatus Lithuaniæ. *Conſtitut. Anno* 1589. Diebus Mercurii, Veneris, Saturni, Criminales: Diebus verò Jovis Remiſſæ à quibuscunque Judiciis & in defectu aliarum cauſarum, quocunque die, Criminales, de quo latius *in Conſtitut. Anni* 1641. Vid. etiam *Conſtitut. Anni* 1569.

V. Judicia iſta vel ſunt Criminalia vel Civilia. CRIMINALIA vel ſunt *publica* ad cujusvis delationem Inſtigatore accuſante, ut ſunt (a) Crimen Læſæ Majeſtatis. Decreverat quidem SIGISMUNDUS I. Cracoviæ An. 1510. ut etiam violatores Conſiliariorum, Nuntiorum, ſive Regiorum, ſive Terreſtrium, item Judicum & Commiſſariorum, tanquâm criminis læſæ Majeſta-

jeſtatis rei judicarentur; Idem verò Rex poſthac Anno 1539. hoc crimen ad perſonam tantummodo Regiam reſtrinxit, quod committitur Machinatione, conſpiratione, violento conatu, & quod, longè abſit, facto ipſo in vitam Regiam. (b) Crimen Perduellionis, quando quis ſeditiones concitat, conſpirationes facit, arcana Reipubl. vel arces ejusdem prodit, Pacta cum finitimis inita convellit, vel aliô quopiam modô contra Remp. delinquit. Quando verò cauſa criminis Læſæ Majeſtatis vel Perduellionis agitanda eſt, citatur reus per Inſtigatorem cum ſcitu Mareſchalli ſupremi ſex hebdomadis antè Comitia, ita ut etiam Citatio, ingroſſatâ ſive inſcriptâ priùs ad Acta Caſtrenſia relatione de eâdem inſinuatâ, in particularibus Comitiolis ejusdem Diſtrictus per Miniſterialem publicetur, videatur *Conſtit. Anni* 1588. ante quæ tempora de crimine Perduellionis, ut ut graviſſimo, nullum in Statutis & Conſtitutionibus jus manifeſtè reperitur. In Judicio horum criminum Rex audit propoſitionem & Documenta Inſtigatoris ac defenſas partis reæ, quæ non niſi cum viginti ad ſummum viris comparere poteſt. Circa expeditionem

Eee autem

autem votorum Senatus, & Nuntiorum terrestrium absens est, juxta *Constit. Anni* 1638. Modernus tamen Rex in Comitiis Grodnensibus etiam partium controversiis ac defensis non interfuit. Postquam ex pluralitate calculorum Decretum stetit, tunc in præsentiâ Regis per Mareschallum ex scripto debet publicari, atque per eundem ad executionem deduci, quæ alias Capitaneo demandatur, vid. *dict. Constit. Anni* 1588. *& Acta Elect. Reg. Mich.* Nec amplius tantùm octo, uti vult *Constit.* 1589. sed duodecim ex Gentibus deputantur, *juxta Constit.* 1670. (c) Peculatus, ut furtum Thesauri Regis vel Reipublicæ, falsæ monetæ cussio, interversio proventuum Reipublicæ, &c. (d) Violatio Comitiorum vel etiam Comitiolorum, his adduntur successio Poloni post Polonum vel Lithuani post Lithuanum in Capitaneatum Livoniæ aliaque simili modo Rempublicam afficientia. 2. *Privatorum*, ut homicidia, propinationes venenorum, injuridica punitio capitis sibi æqualis, injuriæ in Parentes commissæ, receptatio Bannitorum in Comitiis, Nobilitatis cognitio, licet hæc causa etiam ad Tribunal spectet; 2. CIVILIA sunt 1. Instigatoris, ut de bonis

bonis Mensæ Regiæ, ex citatione vel remissione Tribunalis sive Curiæ sive Commissorialis Judicii, de bonis nullo jure receptis, de amissione Capitaneatus ob non solutionem Quartæ, &c. 2. ex delatione partium sunt, de exactione Telonei per Nobilem jus nullum ad hoc habentem, de negligentiâ Magistratuum, &c. 3. privatorum, quæ vel spiritualia vel secularia; Illa sunt ex remissione Tribunalis, ut de decimis ex bonis Nobilium, de profanatione Templorum, hæc, ut de facultatibus jurisdictionum, de honoribus & Officiis terrestribus, de compatibilibus, &c. videatur pluribus Processus judiciarius abbreviatus, sub Sigism III. Anno 1611.

VI. Ordo in Judiciis Comitialibus observatur sequens: Notarius Terrestris ejus loci, ubi Comitia habentur, causas eô Ordine, quô à partibus deferuntur, inscribit, deinde Referendariis registrum tradit, qui eodem quoque Ordine judicandas proponunt, causas verò quartæ, fisci, bonorum nullo jure receptorum, remissarum à Judicio Regio post-Curiali, Notarius Decretorum Curiæ Regni inscribit traditque Referendariis. In Comitiis tamen Grodnensibus Notarius Decretorum non modò jam dictas, sed

alias etiam causas inscribebat. De Decretis Comitialibus *Constit. Anni* 1667. cavet, ut statim post promulgationem per Referendarium Officium Terrestre vel in certis causis antea memoratis, Notarius Decretorum omnia Decreta ad Protocollum referat, nihil addendo nihilque detrahendo, & ut deinde eadem à Referendario subscribantur.

VII. Tandem circa finem Comitiorum, etiamsi ruptorum, per Instigatorem Banniti publicantur.

CAPUT. III.

DE JUDICIIS RELATIONUM & ASSESSORIALIBUS.

I.

JUdicium Regium post Curiam duplex est RELATIONUM & ASSESSORIALE. In illo Regia Majestas pro Tribunali sedet cum Senatoribus & Referendariis, quorum alter primò statum & postea decisum causæ refert.

II. Ventilantur in hoc Judicio illæ duntaxat causæ, quæ sunt ultimæ instantiæ, quæve in Judicio

dicio Assessoriali agitatæ, & per remissam devolutæ sunt, vel Appellatione, quod rarissime fit, admissibili adinventâ. Nàm assessoriale Judicium tantæ est authoritatis, ut, si non admiserit appellationem à suo Decreto, per partem gravari se sentientem, licet interpositam, non sit integrum prosequi. Nec licet de prosequendâ protestari, neque jam gravaminis ulla querela eo nomine proponi potest. Alioquin, qui temerè citationes impetrare præsumpserit, sessione turris, vel aliâ pœnâ affici debet, juxta Lipscii observationem 92. *Centur.* 1.

III. In ASSESSORIALI autem præsidet Cancellarius Supremus, vel eo absente, Vice-Cancellarius, cum Referendariis, Regenti Cancellariæ, Notario Decretorum Curiæ, & Secretariis Regiis ad id delectis. Cognoscuntur hîc causæ, quæ per viam remissæ vel Appellationis devolvuntur, nisi ex officio Magistratus cujuspiam Civitatis citetur. Immensum etiam chaos actionum fisci spiritualium & aliarum publicarum causarum quotidiè ventilari solitarum videmus, præter eas, quæ ex Appellatione accidunt. *Vid. supra dict. Processum Sigismund. III.* Si causa fisci sit, licet Thesaurario & Notario Thesauri

 assi-

assidere, quæ tamen causæ sæpius ad Judicia Relationum remittuntur, nisi Rex præviâ informatione sententiam ferre jubeat.

IV. Notandum, quòd etiam à Palatini Sententiâ, ad hoc Judicium datur Appellatio, si Christianus cum Judæo litigans gravatum se sentiat.

V. Non possunt autem hæc Judicia Assessorialia celebrari, nisi ubi Rex vel in loco, vel intra Palatinatum est.

VI. Dignissima est, ut hîc apponatur, laudabilis Ordinatio, quam Justinianus Noster à Tribonianis suis compositam legit & recognovit, eidemque plenissimum robur accommodavit:

JOANNES III. Dei gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæque.

SIgnificamus præsentibus Literis Nostris, quorum interest, Universis & singulis. Quia Nos quotidianis supplicationibus & querelis Subditorum

torum Noſtrorum diverſi ſtatus, ſexus, & Conditionis in Regno Noſtro Provinciisque eidem annexis exiſtentium, Injurias & præjudicia ex pravâ quâdam Juri ſcripto ac continuæ omnium ſubſelliorum Praxi contrariâ inordinatâque Conſuetudine in Judiciis Noſtris Regiis, circa Acclamationem & Judicationem Cauſarum & Actionum Forenſium hucusque obſervatâ prætendentium; Cupientes de ſupremâ authoritate & ex vi Legum publicarum unicuique Litigantium ſuo Ordine & ſine reſpectu ſeu delectu Perſonarum debitam quantociùs adminiſtrari & fieri juſtitiam; Commiſimus Illuſtrisſimis & Reverendisſimis D. D. Joanni Małachowski, Epiſcopo Culmenſi & Pomeſaniæ, Pro-Cancellario Regni, Abbatiæ Mogilnenſis perpetuo Adminiſtratori, & Joanni Comiti à Pieskowa Skała Wielopolski Supremo Regni Cancellario Minoris Regni Poloniæ, Generali Cracovienſ. Neoſoiienſ. Bochnenſ. Capitaneo, quatenus illi pro munere ſuo mutuâ inter ſe Conferentiâ habitâ, modum quo iſta præjudicia & querelæ frequentes ſubditorum Noſtrorum amoveri, debitus verò ordo impoſterum introduci queat, inſiſtendo prioribus Ordinationibus antiquis pro

ratione

ratione præſentium temporum adinvenirent & conſtituerent. Functi itaque Officio iidem Illuſtrisſimi Domini Judiciorum Curiæ Regni Præſides, Cancellarius & Vice-Cancellarius modum præſcripſerunt, ordinarunt, & Nobis eorum Nomine Relationem fecerunt. Proinde Nos, qui in hoc ſolio collocati Vicariâ DEI poteſtate Judicia exercemus, omnia inconvenientia (quibus antea Judicia Regia perturbabantur) longè amovere, Juſtitiam verò Sacroſanctam quàm accuratisſime unicuique adminiſtrari, reſpectus quosvis & delectum Perſonarum aboleri, & authoritatem dignitatemque Judiciorum Noſtrorum Regalium (quæ ex primævâ ſui origine ſuprema ſunt) conſervare exornareque volentes, præſentem ordinationem in vim perpetuæ Legis non duntaxat ab Illuſtrisſimis & Reverendisſimis Judiciorum Præſidibus, verùm & ab omnibus litem ſive Activè ſive Pasſivè in Judiciis poſt-Curialibus Noſtris habentibus cujuscunque Status, ſexus, Conditionis, dignitatis & præeminentiæ exiſtentibus obſervandam & tentandam & inviolabiliter exequendam, conformando ſeſe ad novellas conſuetudines & Jura Regni, ſtatuimus & exprimimus, ſancimus, jubemus, edicimus, utque univer-

universi & singuli (cujuscunque status, sexus, Conditionis, dignitatisque fuerint) lites in hocce Regio Subsellio habentes; Nec non omnes Advocati, Causidici, Procuratores, & alii ex quâcunque occasione Judicio Regio assistent, eandem ordinationem in toto observent, manuteneant exequanturq; sub pœnâ, Arbitrio Judicii Regii ejusdem irremissibiliter irrogandâ.

Primum quidem, ut omnes ad Judicia in causis tàm suis, quàm alienis, accedentes honestè sese gerant, à scommatibus & Verbis injuriosis, tàm contra Adversarium quàm (quod absit) contra Personas Judicii prorsùs abstineant, clamoresque & insolentias non excitent, ebrii non veniant, alioquin insolentiùs sese gerens, vel ebrius accedens, aut sub celebratione Judiciorum excessus aut tumultus faciens, statim tacto Termino citabitur, atque ex Regestro seorsivo tactorum terminorum acclamatus ante omnes causas in recenti judicabitur, & pro clamore & tumultu excitato tribus Marcis Pauperibus ad Hospitale applicandis, pro aliis verò excessibus ex Arbitrio Judicii Regii punietur.

Quoniam autem in propositione & defensione

ſione cauſæ plurimum bonæ fidei requiritur, admonentur Procuratores, ut cauſas, quibus patrocinantur, diligentisſimè legant, in eisque defendendis ita procedant, ut extra controverſiam neceſſariam nil devium dicant, & omnia quæ asſerunt, ipſis Actis vel Jure ſcripto aut documenmentis realibus probare, & juſtificare (ſi opus fuerit) ſint parati, Leges, ſi quas eos allegare contigerit, (curare autem debent, ut ſine Lege loqui pudeat,) id fideliter, & diligenter faciant, easquè, quas allegaverint, illi colligant, ad quod libros quibus illæ continentur præſtò habeant, cauſas ſtudio non trahant, illis quorum Patrocinium ſuſcipiunt graves non ſint, litem ex lite non ſerant, ſed quod æqvum fuerit, partibus ſuadeant, cauſas injuſtas non foveant, neque defendant, quod ipſimet iniqvum judicaverint, niſi judicialiter additi, atque ita verſentur in foro, ut Benedictionem DEI præ oculis habendo potiùs laudem Virtutis mereantur, quàm pœnas legales incurrant. Quæ ad cauſam non ſpectant & diſcurſus minùs Neceſſarios omittant, Judiciumquè non morentur, ſed explicatô verbaliter & ſummatim cauſæ ſtatu, documenta & rationes, quæ cauſam ſalvare aut perimere

mere possunt, allegare, producere, ordinatè juxta termini exigentiam (ultra Sphæram Termini ejusdem non divagando) omninò tenebuntur. Ut autem Homines varietate & pluritate causarum non onerentur, neque perturbentur, omnes causas, quascunque habuerint, sive ipsi Principales, sive eorum Procuratores, tempestivè ad minimùm pridiè Judiciorum celebrandorum in Regestrum (quod in Cancellariâ Decretorum) easdem causas in idem Regestrum ordinatè sine delectu, prout se quisque priùs indixerit, connotabit, neque ordinem Regestri perturbabit. Judicia autem S.R. Majestatis & eorum Illustrissimi Præsidentes Cancellarius & Vice-Cancellarius Regni non nisi ex eodem Regestro ordine illô quo inscriptæ fuerint superiores non intermittendo, inferiores non præponendo, acclamari non dent, easdemque taliter ordinatè acclamatas judicabunt, non attentâ quâvis & quarumvis personarum Instantiâ, & non secundùm merita Personarum, nec secundum majoritatem vel minorennitatem causarum, sed juxta ordinem & numerum Regestri, prout se quis priùs vel posteriùs inscribi fecerit, decident. Serventur autem & intimentur

feriæ, applicenturquè dies certi unicuique generi Actionum Forensium, utpote; Feriâ secundâ, sive die Lunæ causæ Juris Magdenburg & Culmens. Civitatum in Regno existentium ex Regestro simplicium, in defectu autem simplicium ex Regestro Arestorum Magdeburgensium. Feriâ tertiâ, sive die Martis eædem Magdeburgenses causæ ex Arestorum Regestro vel his deficientibus simplices acclamentur. Feriâ quartâ die Mercurii itidē Magdeburg. ex Arestorum Regestro, in defectu ex Regestro simpliciū. Feriâ quintâ die Jovis Causæ Pruthenicæ simplices & Arestorum. Feriâ sextâ die Veneris spirituales Ruthenicæ, in defectu harum, Pruthenicæ & Livonicæ ita tamē, ut Mensibus, Januario & Februario Judiciis Ducatus Livoniæ recenter per Legem publicam assignatis, Livoniæ ante omnes has die Veneris præferantur; reliquis autem Mensibus in defectu spiritualium & Ruthenicarum, judicabuntur eodem die Veneris Pruthenicæ, Sabbatho seu die Saturni causæ fisci tàm ex simplici, quàm Arestorum Regestro, quod si hæ defuerint, Pruthenicæ acclamentur & judicabun

cabuntur, in defectu porrò Pruthenicalium recursus fiat ad Regestrum Magdeburgense, primò simplicium, dein Arestorum, pro reliquo, si aliquo die & Feria defuerint causæ in Regestro assignatæ, eo casu in defectu debiti Regestri illæ Causæ quæcunque & in quocunque Regestro inscriptæ non judicatæ causæ fuerint acclamentur & judicentur. His itaque diebus causæ ex Cathalogo Judiciario proponentur, neque quisquam præsumat Illustrisſ. Dominis Cancellario, seu Vice-Cancellario, Referendario, Notario, aliisq; Personis Judicii molestus esse, ut extra Regestrũ acclametur. Nemini enim hoc concedetur, nec Jure concedi debet, neque eâ in re respectus Personarum ullus habebitur. Cæterum hora Judicii Futuri pro temporis opportunitate sub fine Judiciorum pro futurâ sessione semper intimabitur. In causis ad relationes Sacræ Regiæ Majestatis spectantibus Principales litigantes, tàm ex Regno quàm ex Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ ipsi vel eorum Procuratores causas itidem ad Regestrum publicum in Cancellaria Decretorum haberi & servari debitum tempestivè priùs inscribant, deinde Status Causarum fi-

 deli-

deliter & diligenter Dominis Referendariis exhibeant, neque in eis quidquam addant, augeantve, quod documentaliter probare non poterunt, alioquin si quis res improbabiles aut irreales in statum causæ referre auderet, & postea à parte adversa vel ab ipsis Dominis Referendariis in eo convictus fuerit, vel jussus verba sua justificare actu ipso controversiæ non poterit, severè punietur atque in ejusmodi excessu ter notatus ab Aula Regiâ excludetur, munusque Procuratoris amittet. Generosus porro Notarius Decretorum idem Regestrum seu Cathalogum causarum fideliter (juxta ejus Officium) inscriptarum Referendario Regni Judiciis assistenti, vel assidenti præsentabit & tradet: finitis Judiciis semper recepturus & ad Cancellariam relaturus, secundùm quod Regestrum & Numerum ad judicandum per Referendarios acclamabuntur. Decreta in Judicio Regio utroque ex seriis partium controversiis prolata statim promulgari debent, neque post publicatam sententiam Informationes seu importunæ Instantiæ quidquam operentur, nisi manifestum aliquod Documentum vel notorie-

tas

tas nova in Judicio non allegata contra rem judicatam adsit; quo casu Generosus Notarius ante extraditionem ad Illustrissimum Dominum Cancellarium, qui tunc Judiciis præest, vel qui eam causam judicavit, referet, illi pro suo arbitrio & memoria in rebus lectis Partium ambarum illationibus corrigant, subscribant, & correctam copiam Generoso Notario remittant. In extradendis autem iisdem Decretis & communicandis Generosus Notarius sic procedet. Primùm quod attinet Decreta in contumaciam prolata vel simplices approbatorias sententias in se continentes ea Generosus Notarius absque ullâ hæsitatione extradet, in quibus terminus ordinarius Executionis præfigatur, dum pars partem adcitaverit, pro executione quod arbitrio suo juxta Causæ Necessitatem Generosus Notarius faciet. Quod si Terminum alium quàm duarum aut sex Septimanarum, vel dum pars partem adcitaverit, præfigi quispiam petierit, id porro fiat consensu partis utriusque. Alia verò Decreta, quæ vel ex controversia partium ex cruda citatione proferuntur, vel quæ aliquam insignem meliorationem, vel novum aliquod continent, Gene-

Generosus Notarius posteaquam requisitus fuerit, conceptum maneat dies tres in Manuali non extraditum, intra quos quidem tres dies liceat utrique parti illud legere; quod si ad Cancellariam Decretorum Procuratores venire & legere intra hos tres dies noluerint, aut neglexerint, nõ obstante neglectu aut absentiâ Procuratoris & parte altera instante extradatur. Similiter si (postquam legerint) contradictio intuitu controversiarum aut inductioni Processus nulla exorta fuerit, itidem extradatur. Si verò causæ sint majoris importantiæ, neque puncta Decreti Generosus Notarius in Hospitio suo concipiat, interim Judicium deliberet. Concepta autem Judici & Assessoribus exponantur, & publicentur. In Cancellariâ Munimenta, quæ partes pro concipiendis Decretis reddunt, seponantur, in iis quærendis & recipiendis nemo audeat etiam in Judiciis circa agitationem causæ Munimenta aliena surripere sub gravi animadversione. Ibidem in Cancellariâ rixæ & contentiones non fiant, alioquin lædens terminô tactô citetur, & judicabitur in recenti

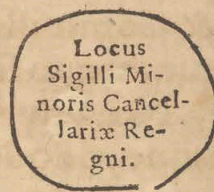
prout

prout ſupra. Hæc omnia ut firmius ab omnibus obſerventur, præſentem Ordinationem tàm Reverendiſſ. Domini Joannis Małachowski, Epiſcopi Culmenſ. & Pomeſaniæ, Abbatiæ Mogilenſ. perpetui Adminiſtratoris, qvàm Illuſtrisſimi Domini Joannis Comitis à Pieskowa Skała Wielopolski Supremi Regni Cancellarii Minoris, Poloniæ Generalis Cracovienſ. Neoforienſ. Bochnenſ. Capitanei, à Nobis ad id deſignatorum ex ſpeciali commiſſo Noſtro authoritate & poteſtate Officii Cancellariatus Regni diligenter & accuratè reviſam formatam maturè, trutinatam concluſamque manibus propriis ſubſcribi, Sigillis utriusque Cancellariæ roborari: Inſuper ad Acta Cancellariæ Decretorum referri & ingroſſari. Originale in Archivo literario Regni aſſervari & quotiescunque requiretur, ex Actis in forma authenticâ extradi mandamus, cujus reſcriptum in Cancellaria ſemper in aprico affixum eſto, ut nemo ignorantiæ prætendat, ſed omnes ſciant informenturqve, qualiter procedere & gerere ſeſe debeant. In qvorum majorem fidem præſentes manu Noſtrâ Regiâ ſubſcripſimus.

Actum & Datum Varſaviæ die primâ Menſ. Martii Anno M. DC. LXXX. Regni Noſtri Anno ſexto.

JOANNES Rex.

Joannes Wiélopolski,
Cancellarius Regni.

Joannes Malachowski,
Epiſcopus Culmenſ. & Pomeſaniæ, Vice-Cancellarius Regni.

CAPUT. IV.

DE TRIBUNALIBUS REGNI & MAGNI DUCATUS LITHUANIÆ.

I.

CUm olim à Terminis Generalibus ſive Colloquiis (quorum infrà *ſub titulô de Judiciis Caſtrenſibus* mentio fit) ad Regem provocaretur, immenſis litium difficultatibus diſtenta erat Curia:

ria: tandem ergò Rex Stephanus consilio magni Zamoiscii in Comitiis Varsaviensibus Anno 1578. Tribunalia instituit, quæ deinde An. 1581. Magnus Ducatus Lithuaniæ recepit, ut ex Judiciis Terrestribus, Castrensibus, Succamerarialibus, & Commissorialibus provocationes instituerentur, atque sic supra dicta Colloquia sublata sunt. Novum ac insigne libertatis auctarium, decusque, de quô jam Sigismund. Augustus, & Henricus Valesius cogitaverat: nam huncce tanti laboris pertæsum dixisse fertur, per *meam fidem, Poloni isti* faciunt, ut *agam* Judicem *Legis peritum*, in brevi volent, ut *agam etiam* Causidicum. *Piasec. in Chron. pag.* 50. Ordinatio illa Regi Stephano publici favoris & Benevolentiæ plurimùm conciliavit, & iis, qui intimi à Consiliis Regi erant, gratiæ sunt actæ, quòd non dissvasissent Regi rem, quæ salutaris futura erat Reipublicæ.

II. Loci ubi Tribunalia in Regno celebrantur, sunt majoris Poloniæ 1. *Petricovia*, quò pertinent Posnaniensis, Calissiensis, Siradiensis, Lencziciensis, Brestens. Inovladislaviens. Mazoviæ, Plocensis, Ravensis Palatinatus. Ad quod Tribunal Anno 1581. Pruthenici quoque Palatinatus accesserunt. Hi olim ad Regem non appella-

bant, ſed demùm Anno 1521. ſub Sigism. I. provocationes conceſſerunt, exceptis cauſis criminalibus aliisque ſpecialioribus caſibus. Duravit hoc, non obſtante inſtitutione Tribunalis, usque ad Sigismundum Tertium, ſub quô postea, ſcilicet Anno 1581. Nobilitas appellationes ad Tribunal Petricovienſe admiſit, ita tamen, ut indifferenter vel ad Conventum Generalem Terrarum Pruſſiæ (qui alternatim Mariæburgi, verno tempore, Grudenti authumnali inſtituebatur) vel ad Tribunal Regni, quod priùs horum celebratum fuerit, provocaretur Sed & à dictô Conventu ulterior provocatio ad Tribunal permittebatur. Hodiè autem Conventus illi Generales Pruthenici jàm non habentur, adeò, ut ad ſolum Tribunal currant appellationes. 2. Minoris Poloniæ, Lublinum, quo ſpectant, Cracovienſ. Sendomirienſ. Ruſſiæ, Podoliæ, Lublinenſis, Belzenſis, Podlaſienſis Palatinatus, quibus Anno 1589. Palatinatus Volhyniæ & Braclavienſis annumerati ſunt Nam hi antehac peculiari gaviſi ſunt Tribunali, ſcilicet Luceoriæ cum Palatinatu Kyovienſi, qui ſequenti anno nimirùm 1590. itidem ad Lublinenſe Tribunal accesſit. Videantur dictorum annorum Conſtitutiones.

Deni-

Denique anno 1635. Palatinatus Czerniechoviensis additus legitur *in Constit. dicti anni sub titulô* Ordynacia Woiewodztwa *&c.* In Magno D. LITHUANIÆ à Stephano quatuor loca, scilicet 1. Vilna 2. Troki 3. Nowogrodcum 4. Minscum ad exercenda Judicia Tribunalitia constituta reperiuntur, sed anno 1588. à Sigismundo Tertio constitutum est, ut ad Vilnense Tribunal transferrentur illæ causæ, quæ judicabantur Trocis, & ad Nowogrodense, quæ Minscii agitabantur, ita scilicet ut alternatim, nempe unô annô Novogrodci, altero anno Minsci, per semestre hybernum Judicia celebrarentur. Samogitia, licet habuerit potestatem constituendi proprium Tribunal, transtulit tamen causas suas ad Vilnense. Incola Majoris Poloniæ non debet citari & trahi Lublinum, & Incola Minoris Petricoviam nec Lithuanus ad Tribunal Regni, & è converso, sub amissione causæ, & pœnâ mille marcarum Polonicalium in eodem forô vindicandâ, exceptis causis recentium solummodò criminum, nisi quis in Regno bona Terrestria habuerit, vel ipse forum benevolè agnoscat. *Constitut. Anno* 1679. *sub Rubric.* Evocatio extra forum.

III. Quoad *tempus* horum Tribunalium, ſciendum eſt, quòd in Regno Hybernum Majoris Poloniæ Petricoviæ poſt feſtum S. Franciſci usq; ad Paſcha: Æſtivum verò Minoris, Lublini poſt Dominicam conductus usque ad mesſem celebretur. In Actis tamen Electionis Regis Michaëlis prolongatum eſt hoc Lublinenſe, ſecundum *Conſtit.* 1638. usque ad feſtum S. Thomæ, ad ſeptem Annos, quibus tamen nondum elapſis Anno 1670. alia ordinatio ſubſecuta eſt, qvam referre longum foret, tandem Anno 1676. conſtitutum eſt, ut per integrum annum in loco utroque interrupto curſu exercerentur Judicia eaque per bienniũ durarent. In LITHUANIA tempore æſtivo Parlamentum Vilnæ reſidet, tempore autem hyberno Minſcii, aut Novogrodcii vicibus alternatis. In ſpecie obſervandum, non promiſcuè cauſas judicari, ſed ſingulis Palatinatibus eſſe certum tempus aſſignatum. Videatur pluribus dicta *Conſtit.* 1676.

IV. *Judices* autem ſive, ut communiter vocantur, *Deputati* ſunt ſpirituales & ſeculares, illi à capitulis ſuo loco & tempore, hi in Conventibus Deputationum eliguntur, olim quidem nemine contradicente, nunc autem ferè non ubivis

ex

ex pluralitate votorum, & quidem ex majoribus Palatinatibus (nempe Posnaniens. Sendomiriens. Calisſiens. Ravens. Podlachiæ, Mazoviæ, Siradiensi) bini Deputati. Ex Ruſſico, conſtitutum erat, ut duo eligerentur, videlicet unus ex diſtrictu Viſnenſi, alter unô annô ex Halicienſi, altero ex Chelmenſi Territorio, poſtea *per Conſtit. Anno* 1611. *pag.* 25. iſta alternata deſiit, ita, ut ex ſingulis Diſtrictibus ſinguli quovis annô eligerentur, ſed tandem *Conſtit. Anno* 1672. *pag.* 32. priſtinam reinduxit conſuetudinem. In Palatinatu Volhyniæ ſex Deputati, id eſt ex ſingulis Diſtrictibus bini, in Palatinatu Braclavienſi duo eliguntur, totidem etiam in Palatinatu Kyovienſi conſtituuntur. *Conſtit. Anno* 1611. *pag.* 18. Cracovienſi Palatinatui quoque *Conſtit. Anno* 1631, ut duos eligeret Deputatos, conceſſit. Quoad Palatinatum Lublinenſem *per Conſtit.* 1677. ordinatum eſt, ut duos in Tribunali Deputatos haberet, ita ut pro unô Tribunali duo ex Palatinatu Lublinenſi, pro altero autem, unus ex dicto Palatinatu, & alter ex Terrâ Lucovienſi eligerentur. Sic & Palatinatu Lencicienſi dicta *Conſt. Anno* 1670. *pag.* 32. concedit, ut duos Deputatos poſſit mittere; in Palatinatu Czerniechovienſi ex duobus Diſtri-

ctibus

ctibus nimirùm, Czernichoviensi & Novogrodensi singuli deputantur juxta *Constit. An.* 1635. Ex Prussiæ Palatinatibus singulis bini, & duo spirituales mittuntur, *vide Constit.* 1589. *p.* 514. In Lithuaniâ ex singulis Palatinatibus & Districtibus bini constituuntur, in reliquis Palatinatibus, ut & Terris, Vielunensi, Dobrinensi, Oswiecimensi, Zatoriensi, singuli tantùm designantur. Possunt verò deputari Palatini, Castellani, aliique Magistratus ac Nobiles; munus illorum est annuum: per utrumque Tribunal Hybernum & Æstivum Secularis non nisi quarto demum annô elapsô, Spiritualis autem post biennium iterùm eligi potest, *vid. Const.* 1670. *p.* 50. Nemo autem potest esse Deputatus, qui causam ibi habet, *vid. Constitut. Anno* 1611. vel qui aliquô notatus est crimine, juxta *Constit. Anno* 1673. §. *Deputaci na Sadii.* Si verò aliquis post electionem sui velit causam suam, vel uxoris & liberorum, tàm ex reatu, quàm actoratu promovere, tunc concedendum non est, sed causa ad alterum Tribunal ad regestrum, *ex quo Judex*, remitti debet, nisi pars adversa sponte experiri velit, exceptis tamen causis violentiarum in personis euntis, redeuntis, & Lublini residentis Deputati, uxoris, liberorum, famulorum

lorum & bonorum commissarum, *vid. plur. Const. Anno* 1670. *pag.* 22. Incompatibile est quoque esse Nuntium ad Comitia, & simul Deputatum ad Tribunal eligi, *juxta Constitut. Anno* 1616. quæ in Comitiis Grodnensibus ita declaratur, quòd nullus Deputatus (quamvis actu ipsô sessionem in Tribunali non ceperit) possit esse Nuntius usque ad exspirationem functionis suæ, uti & Nuntius non debeat fieri Deputatus, nisi post Comitiola relationis tâm in Regno, quàm M. Duc. Lithuaniæ; Idem etiam statuitur de Nuntio Terrestri cujuscunque nationis functionem habenti ab Exercitu. Juxta *allegatam Constitut. Anni* 1616. absens etiam non debet creari Deputatus. Si Judex Terrestris fuerit electus in Deputatum, alium sibi in Judicio Terrestri substituit, vigore Statuti Lithuanici *art.* 40. Si Judex Terrestris vel alterius Judicii deputatus sit, tùm in illa causâ, quæ ab ejus Judicio ad Tribunal devoluta est, nullum habet suffragium *Constit. Anni* 1578. Postquam electi Deputati stato tempore in hospitiis à Capitaneo loci distributis convenerunt, auditô prius Sacrô Curiam ascendunt ibidemque à Judicio Terrestri Siradiensi (in Tribunali Petricoviensi) primò quidem spirituales deinde secula-

res, juxta ordinem capitulorum & Palatinatuum Terrarumque ad præstandum juramentum vocantur. In Lithuania juxta Statutum præstatur jusjurandum coram Terrestri Castrensique Judiciô: jurant autem, quòd justè sint judicaturi, nulla Consilia partibus litigantibus daturi, secreta Judicii nemini revelaturi, munera non accepturi. Si cuiquam circa hunc actum illegitimitas Electionis objiciatur, tantisper à jurejurando suspenditur, donec reliqui juraverint. His peractis seculares Deputati Mareschalcum creant, qui aliquando ordinis Senatorii est: Spirituales verò Deputati Præsidem sibi deligunt, atque sic fundatur Jurisdictio, & de objectione præfatâ sententia fertur, removendo, si legitima, admittendo Deputatum, si illegitima fuerit.

V. Rota Juramenti, quod Deputati genuflexi tactâ imagine Crucifixi præstant, talis est. *Ego N. juro, quia justè secundùm Deum, jus scriptum, æquitatem, partium controversias judicabo; recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, Civis & Peregrini, discrimine sublatô, & neque favorem, neque odium, neque præmium, neque pænas mihi proposita curabo, sed in judicando solum Deum, jus scriptum, æquitatem, partium cortroversias & recogni-*

tiones

tiones in hisque omnibus conscientiæ meæ judicium sequar, & audiam, aliaque negotia mihi incumbentia, fideliter & pro posse meô faciam. Practicationes causarum cum nemine habebo, neque præmonitiones, neque Consilium dabo, nec munera accipiam, & quod non ambitiosè quæsiverim, ut ad hæc judicia eligerer, & Secreta Judicii nemini revelabo. Sic me DEus adjuvet & S. Crux Christi. In Lithuaniâ jurant cum tali imprecatione: *Uti justè juro, ita me DEus adjuvet in Trinitate una; & si injustè Deus mihi percutiat animam & corpus.*

VI. Pertinent ad hæc Judicia Tribunalitia appellationes, sive, ut loqvuntur, motiones omnes, à Judiciis Terrestribus, Succamerarialibus, Capitanealibus, Vice-Capitanealibus, & Commissarialibus ratione divisionum. Non permittitur autem appellatio in executione rei judicatæ, item in recognitione summæ tres mille florenos non excedente, pro vulneribus à taxâ capitis Plebei, aliisque quæ *in Constit. Anno* 1670. recensentur. Cives verò & Civitates in causis & actionibus merè Jurisdictioni Civili subjectas, non debent ad Tribunal citari, sed tantùm ad Officium competens cum appellatione post Curiam, *vid. Const. An.* 1633.

VII. Ordinem ſpecialem in Tribunali Lublinenſi obſervandum præſcribit prolixè *Conſtit. Anni* 1670. Porrò *Anno* 1676. conſtitutum eſt, ut per integrum Annum in utroque loco, Petricoviæ & Lublini continuò Judicia exercerentur, idque per biennium. Tandem *per Conſtitut. Anni* 1678. placuit, ut juris publici & Legum periti de antiqua forma reducenda aliquid conciperent, illudque poſtea circa Inſtructionem Regiam Comitiolis communicaretur, ad ulteriorem Ordinationem in Comitiis firmandam, obſervando interim *Conſtit An.* 1670. neque miſcendo ulla alia Regeſtra inter cauſas Palatinales, atque ut Cauſas fiſci, non *compoſitum Judicium*, ſed *mixti fori* judicaret; illud in Regno ſex ſpiritualibus & ſex ſecularibus Deputatis, in Lithuania verò quaternario utrinque numero conſtat, juxta *Conſtit. Anno* 1641. *pag.* 14. Spectant illuc cauſæ, fundos & proventus Eccleſiaſticos, Monaſteria & capitula ſpectantes, injuriæ exceſſusque Perſonis vel locis Religioſis illatæ. Hoc, ſcilicet *mixti fori*, habet ſex Spirituales, & omnes Deputatos ſeculares: ſpectant huc cauſæ Jurisdictioni Terreſtri ſubjectæ, ratione bonorum & injuriarum Terreſtrium, ſi inter litigantes una vel alterutra Perſona

ſpiri-

ſpiritualis, ſed ſi Perſona ſpiritualis inter litis comparticipes in ejusmodi causâ reperiatur, vel ſi cauſæ cum Perſonis ſecularibus ventilari cæptæ & deinde lite pendente in Perſonas ſpirituales, vel ſucceſſiones, vel aſſecutô Jure devolutæ ſint, ſeculare Judicium judicare debet. *Vid. Conſtit. Anno* 1607. *pag.* 835. 836.

VIII. Citationes debent ſub titulo Regio & Sigillo Terræ illius, in quâ citatus eſt poſſeſſionatus, extradi & ad minimùm duabus ſeptimanis antè terminum per Miniſterialem, ſive præconem publicum poni. *Stephan. in Conſtitut. Anni* 1578. Præponitur autem (uti ad Comitia & poſt Curiam) integer Titulus Regis. Ea enim eſt Gentis Polonæ in Reges veneratio, quod totum id, quicquid Comitia conſtituunt, Tribunalia decernunt, Magiſtratus & jurisdictiones omnes agunt, ſub nomine illorum fiat.

IX. Ne in Regeſtris Tribunalitiis variationes contingerent, conſtitutum eſt *Anno* 1618. *pag.* 6. ut Regeſtrum Tribunalitium ordinatè ſecundùm numerum ſcriberetur, & ſic partibus poſtulantibus gratis extraderetur. Si verò Notarius in favorem alicujus hanc ſeriem turbaverit, pœnam *Conſtit. Anni* 1618. in eodem judicio per ter-

minum tactum urgendam incurrit. Si ille vel ante, vel intra cursum Judiciorum moriatur, debent Deputati ex medio sui aliquem Deputatum eligere, qui prævió Juramentô, hôc munere fungatur. *Constit. An.* 1616. *pag.* 43.

X. Decreta signantur Sigillô illius Terræ, ubi Tribunal celebratur. Si reus Decreto non paruerit, damnatur in duplum, quod per lucrum apud Lithuanos Peresudi vocatur, si nec illud solverit, actor opem Capitanei ejus Territorii, ubi reus bona habet, implorat, ex cujus Decretô bona Actori possidenda traduntur, sub certâ mulctâ, quod *Vadium* appellant, si reus prohibuerit, quæ deinde successivè duplicatur & triplicatur. Occurrendo inconvenientiis, declaratur *per Constit. Anno* 1670. *pag.* 22. ne Tribunal pœnas pro parte Judicii ultra Vadium Capitaneale simplex, & quidem (ubi vigor Juris hoc ipsum exigit in causis majoris importantiæ & contraventionum) decernat, sed easdem parti injuriatæ juxta causarum merita adjudicet.

XI. Summa istius Judicii Reverentia est, qui enim causam ibi habet, non ultramet quartus se sistere potest, & nemini, nisi tantummodo Judicibus, opertô capite in illô Justitiæ domicilio

stare,

ſtare, vel ſedere licet, niſi quis rogatus fuerit. Solenne etiam illud in iſtâ Supremâ Camerâ hic annoto, quòd non modò Magnatum, ſed Regum ipſorum literæ, non niſi poſt latam ſententiam, reſignentur. Dum autem vota expediuntur, nulli planè intereſſe conceditur, & Judices Terreſtres, etſi ſuffragio careant, jurare nihilominùs ſuper non revelandis Secretis Judicii tenentur.

XII. Decreta verò non debent in dubium vocari, neque in judiciis poſt-Curialibus vel Comitialibus tolli & caſſari, *juxta Conſtit. Anni* 1607. Illorum, quæ ante mortem Regis lata ſunt, Executio differtur poſt Coronationem novi Regis, poſt qvam, duabus ſeptimanis Tribunalitia denuò inchoantur. Judicia, etiam tempore Comitiorum celebranda, ad qvæ interdùm ex paritate ſententiarum cauſæ remittebantur, ſed *Conſtitut. Anni* 1607. *pag.* 8040. ejusmodi cauſas ad proximum Tribunal remiſit, ut ſtatim ab initio poſt Juramentum præſtitum ex ſpeciali Regeſtro deciderentur: Nova tamen emergentia ad Comitia remittenda, ibidemqve decidenda veniunt, tenore Conſtitutionis allegatæ.

XIII. Singulare eſt, qvòd Deputatis Tribuna-

bunalitiis non liceat diebus feriatis convivia parare, vel iisdem interesse, secundùm Acta Elect. Reg. Michaël.

XIV. Tempore autem Expeditionis Generalis, uti omnia, ita & Tribunalitia silent Judicia. Quando enim Regia Majestas ante extraditionem Universalium tertiarum Tribunal compellat, limitari debet. Castrensia autem & Querelarum, aliaque quævis Judicia usque ad publicationem tertiarum Universalium durant, postea statim cessant. *Constit. Anni* 1634. *p.* 4.

CAP. V.

DE TRIBUNALIBUS THESAURI.

I.

ANtehac in Comitiis à Quæstoribus rationes exigebantur, sed cum ob brevitatem temporis, & magnas difficultates Respublica Anno 1613. huic negotio vacare non posset, constitutum est dictô annô Judicium, quod Tribunal Thesauri vocatur, in Regno quidem Radomiæ, in Magno autem Ducatu Lithuaniæ Vilnæ Judices sunt,

ſunt, præter Theſaurarios, aliquot Senatores in Comitiis ad hoc deputati, uti etiam ex ſingulis Palatinatibus & nonnullis Terris (Dobrinenſi, Vielunenſi, Chelmenſi, Halicienſi) ſinguli Nuntii. In Mazoviæ, Podlachiæ, atque Ravenſi Palatinatibus, quoniam aliquot ſunt Terræ, alternata obtinet Electio. In Magno Ducatu Lithuaniæ itidem ex Palatinatibus non tamen ex Diſtrictibus ſinguli eliguntur Deputati. Aliquando in Comitiis ſolummodò ex Ordine Senatorio conſtituuntur Deputati, Nobilitas autem ſuos in Comitiolis poſt-Comitialibus eligit, & hoc caſu etiam illis de ſalario proſpicit, quòd aliàs ex Theſaurô aſſignatur, vid. *Conſtit. Anno* 1638. 1655. 1670. *& Anno* 1674. Tempus horum Judiciorum quandò, & quamdiu celebrari debeant, in Comitiis definitur, & antequam inchoëntur, præſtant Deputati de judicando juxta Rotulam, in dicta *Conſtit. Anni* 1613. cui *Conſtitut. Anni* 1677. *pag.* 7. hoc adjecit, quòd jurantes Deputati cum ſubditis ſuis nihil contributionum debeant, hôc præſtitô Judicia exercent, & de Contributionibus, earumque Collectoribus, quibuscunque cognoſcunt, & quietantias extradunt, de quo prolixius agit *Conſtit. Anni* 1631. *pag.* 13. item *Conſtit. An.* 1634. *pag.* 5.

Si verò Collector Contributionum non satisfecerit Thesauro, cum Summâ retentâ aliam similem Summam in instanti solvere tenetur sub pœna peculatus, quæ in defectu super ipso decerni, ac publicari, & pro Executione ad loci Capitaneum remitti debet, Sigismund. III. *Constitut. Anni* 1634. *pag.* 5. Habent decreta hujus Tribunalis parem cum Tribunalitiis aliis authoritatem. Præter hæc Generalia Judicia quandoque in Palatinatibus, ubi retentores sunt, Deputati in Comitiolis Relationum eliguntur, qui Judicia de Collectoribus & Suc-Collectoribus exercent, eadem tamen unâ ad minimùm septimanâ ante Tribunal Radomense finire debent. Ne autem ad hanc functionem Exactores contributionum denominentur, cavet *Constit. Anni* 1667. Aliquando hoc Leopoli Thesauri Tribunal expeditur, ita, ut iidem Deputati simul etiam Commissionem ad exsolvenda Militibus stipendia peragant; ubi judicantur Milites, qui in Castris non comparuerunt, & qui damna, & injurias intulerunt, transitu, statione, vel exactione quâcunque illegitimâ; assident his Judiciis etiam Duces Belli, & duo ab Exercitu electi Deputati, vid. plur. *Constitut. Anni* 1622.

CAP.

Caput. VI.
DE JUDICIIS MARESCHALCALIBUS.

I.

Exercet hæc Judicia Supremus, vel in absentiâ ejus, Curiæ Mareschalcus, ita tamen, ut causæ prius apud Judicem Mareschalcalem ventilentur, ab eoque per appellationem vel per remissam ad Mareschalcum ipsum devolvantur.

II. Pertinent verò ad illa omnes Curienses, tàm, qui Regiæ Majestati, quàm Senatoribus & Officialibus in Curiâ degentibus ad obsequia sunt, ratione omnium & singularum differentiarum in Curiâ Regis & sub ejus brachiô etiam tempore Comitiorum, usu venientium, tàm Criminalium quàm Civilium. Conveniuntur etiam coram hoc Judiciô advenæ, cujuscunque sint status & conditionis sub præsentiâ Regis, & illi, qui contra pretia rerum à Mareschallis instituta peccant. Hoc forum ultimæ est instantiæ, & cum aliqua est causa majoris momenti, non per viam appellationis, sed informationis sententia Regia exposcitur, ut ex authoritate Augustâ ambiguum manifestetur.

III. Articuli Judiciorum Mareſchalcalium, in Conſtitutione noviſſimâ Grodnenſi typis excuſſi,& approbati leguntur, cum declaratione, quòd Officiales Mareſchalcales, Judex & Notarius eâdem ſecuritate, quâ Nuncii Terreſtres gaudere, & à judiciis quorumvis ſubſelliorum, tempore Comitiorum ſcilicet quatuor ante Comitia ſeptimanis,& totidem poſt eadem finita,tàm in Regnô,quàm Magno Ducatu Lithuaniæ excepti eſſe debeant.

CAPUT. VII.

DE JUDICIIS MILITARIBUS DUCUM EXERCITUS.

HAbent Exercituum Duces poteſtatem, animadvertendi in Milites,pro gravitate delicti,nec ab eorum Judiciô admittitur appellatio, ut diſciplina Militaris, quæ eſt fulcrum Reipubl. in integro conſervetur, reſtricta tamen eſt nonnihil poteſtas illa in quibusdam, uti ex Capite qvinto patet. Habet etiam Tribunal Regeſtrum Cauſarum Militarium.

CAP.

Cap. VIII.

DE JUDICIIS CAPTURALIBUS.

QUandò & quomodò Judicia hæc tâm particularia, quàm Generalia celebrentur, jàm supra Libro primo de Inter-Regno dictum est.

Caput IX.

DE JUDICIIS TERRESTRIBUS.

I.

TErrestre Judicium tres Personæ Judex, Sub-Judex, & Notarius, constituunt. Cùm hoc Judicium sit Nobilitatis proprium, Judices illa non simpliciter accipit sed eligit, hôc scilicet modô: Cum aliquis horum, vel fatô exspirat, vel fortunâ ad aliud Officium adspirat, significat illud Nobilitas Palatino, vel in absentiâ ejus Castellanô ejusdem Palatinatus aut Terræ: qui intra sex hebdomadas, Nobilitatem ad locum Electionis convocat, ubi illa quatuor Nobiles ibidem possessionatos eligit, atque deinde Regi commendat, qui ex illis unum pro libitu confir-

mat. *Constitut. Anni* 1550. Antequàm autem sessionem capiant, tenentur in primis terminis coram Palatinô vel Castellanô, & in istorum absentiâ, coram Officialibus Terrestribus, & Nobilitate Juramentum præstare, sub pœnâ privationis Officii. Notandum hîc, quòd Senatores aliique Officiales Terrestres, hujus functionis sint incapaces, nec etiam spirituales Personæ eligi possint, *vid. Const. An.* 1562. Quia quodlibet Officium sua habet negotia, ideò etiam Judices & Notarii Terrestres Castrensia Judicia, vel Notariatus unà cum Terrestribus possidere nequeunt, *Sigismund. August. Anno* 1550. Quod tamen Sub-Judex Terrestris possit simul habere castrense Officium, patet ex *Constit. Anni* 1658. Unô istorum Judicum absente, in Regno non possunt Judicia haberi, in Lithuaniâ verò licet tertium in locum absentis substituere; Si unus ex sæpè dictis Judicibus actionem in eodem Judiciô habet, potest alium possessionatum sine surrogatione Regiâ & absque Juramentô substituere; *Constitut. Anni* 1557. *pag.* 9. In Prussia præter Judicem & Notarium, assident octo scabini Nobiles possessionati & jurati, inter quos Palatinatus Culmensis etiam duos Consulares Viros è Civitate Thoruniensi admit-

admittit, præviâ etiam Electione isti Judices constituuntur, ita quidem, ut Judex deinde à Rege confirmetur, scabini verò simpliciter id est sine confirmatione Regis admittantur, *vid. Jus Terrestre Nobil. Pruth. numero* 15. 17. & 21.

II. Sunt verò isthæc Judicia Sądii Ziemskie suis locis & temporibus in Lege descriptis celebranda, sub nullitate Decretorum *Constit. Anni* 1565.

IN POLONIA MAJORE.

Posnaniens. Palatinatus habet districtus duos, Kostens. & Wschoviens. Posnaniæ alii termini celebrantur Feria secunda post Festum S. Bartholomæi: alii Feria secunda post Festum Nativitatis B. Virginis Mariæ. Kostens. verò à singulis Posnaniens. post duas Septimanas, At Wschoviens. à singulis Kostens. post unam septimanam.

Kalisiens. Quoniam ad terminos Terrestres interveniebant Contractus circa Festum S. Johannis, ideòque isti termini, qui post Festum Sanctissimæ Trinitatis celebrabantur, ad diem Lunæ post Dominicam Exaudi eô Ordine in Districti-

ſtrictibus uti antehac per *Conſtit. Anni* 1647. translati ſunt. Koninenſ. poſt Feſtum Sanctiſſimæ Trinitatis, poſt elapſam ſeptimanam Pysdrenſes; deinde Gneſnenſ. & Kczinenſ. & Naklenſ. unâ ſeptimanâ, habendi ſunt. In autumno verò poſt Feſtum Michaëlis antiqua conſervatur cadentia.

SIRADIENS. habet diſtrictus tres: Petricovienſ. Radomſcienſ. Szadkovienſ. Siradiæ Primi termini judicantur, Feria ſecunda poſt Epiphaniæ. Secundi Feria ſecunda poſt Conductus Paſchæ. Tertii feria ſecunda poſt Nativitatis Beatæ Mariæ, quos ſeqvuntur Szadkovienſ. & alii in aliis diſtrictibus, *vid. Conſtit. An.* 1613. *pag.* 11.

In hoc Palatinatu eſt Terra Wielunenſ. quæ habet diſtrictum Oſtrzyſzovienſ. Wielunii Termini celebrantur à ſingulis, Siradienſ. poſt duas ſeptimanas. Oſtrzyſzovienſ. à ſingulis Wielunenſ. poſt ſeptimanam.

LANCICIENS. habet diſtrictus duos: Brzezinenſ. & Orłowienſ. Lanciciæ Judicia peraguntur. Prima, Feria ſecunda poſt S. Agnetis. Secunda, Feria ſecunda poſt Feſtum

Aſcen-

Aſcenſionis. Tertia, Feria ſecunda poſt S. Michaëlis Brzezinenſ. termini à ſingulis Lancicienſ. poſt duas ſeptimanas, quos ſeqvuntur Orſovienſes.

Brzestens. habet diſtrictum Wladislavienſ. Brzeſtenſ. Termini primi, Feria tertia proxima poſt S. Joannis Baptiſtæ. Secundi, Feria tertia poſt Nativitatis B. Virginis Mariæ; Tertii, Feria tertia poſt S. Agnetis. Wladislaviæ à ſingulis Brzeſtenſ. poſt unam ſeptimanam.

DOBRZYNENS. Terra, Primi, Dobrzyniæ Feria tertia poſt Sancti Matthiæ. Deinde Lipniæ Feria ſecunda proximè ſequenti: tandem Ripiniæ Feria ſecunda poſt octiduum. Secundi termini, Dobrzyniæ, Feria tertia ante S. Joannem. Lipnenſ. & Ripinenſ. ut ſupra.

Plocens. habet duos diſtrictus: Raciazenſ. & Płonſcenſ. Płociæ termini judicantur; Primi, Feria ſecunda poſt Dominicam Rogationum. Secundi, poſt S. Michaëlis. Tertii, Feria ſecunda antè S. Agnetis. Raciąſiæ proxima feria quarta poſt Pentecoſtes. Plonſciæ, Feria ſecunda poſt S.S. Trinitatis.

SAWKRZENEN: Primi termini, Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti in Srzensko. Secundi, Feria ſecunda poſt S. Lucam. Tertii, Feria ſecunda poſt Dominicam Rogationum.

MASOVIENS: Hujus diſtrictus ſunt: Czerſcenſ. Warſchavienſ. Viſcenſ. Wyſsogrodienſ. Zakrocimenſ. Ciechanovienſ. Lomzenſ. Rozanenſ. Livenſ. Nurenſ.

Termini Terreſtres Czerſcenſ. Primi, Feria ſecunda poſt Miſericordiæ. Secundi, Feria ſecunda poſt Joannis Baptiſtæ. Tertii, poſt Franciſci celebrantur: quos in Grodziec: Warka & Garvvolin alii immediatè ſequuntur.

Terreſtres Warſchavienſ. termini: Primi, in Błonie, Feria ſecunda poſt S. S. Trinitatis. Secundi, poſt Franciſci. Tertii, ibidem Feria ſecunda poſt Dominicam Invocavit celebrantur. Singulos autem Warſchavienſ. Tarczynenſ. immediate ſequuntur.

Termini Terreſtres Viſcenſ. Primi, Feria tertia poſt S. Stanislai in Majo. Secundi, Feria tertia poſt feſtum S. Matthæi. Tertii, ibidem Feria tertia poſt Trium Regum celebrantur. Singulos

gulos autem Wasocens. in duabus septimanis, hos item Radzielowiens. itidem in duabis septimanis sequuntur: ita tamen, ut quoties Tribunal sub tempore tertiorum terminorum Palatinatum Masoviæ judicaverit, ii termini tertii omittuntur.

Termini Terrestres Wyssogrodiens. Feria tertia post Conductus Paschæ, post Octavas Corporis Christi, & Michaëlis celebrantur.

Termini Terrestres Zakrocimenses, Primi, Feria sexta post Dominicam Invocavit. Secundi, Feria sexta post S.S. Trinitatis. Tertii, Feria sexta post Matthæi celebrantur.

Terrestres Ciechanovienses. Primi, in Sachocim, Feria secunda post Philippi & Jacobi. Secundi, Feria secunda post S.Bartholomæi. Tertii, ibidem Feria secunda post Epiphaniarum celebrantur, quos semper Ciechanoviens. proxima Feria quinta; Prasnicenses verò ab Actu terminorum Ciechanoviensium, in quatuor septimanis sequuntur. *Vid. Constitut. Anno* 1616. *pag.* 25.

Termini Terrestres Lomzenses. Primi, Lomzæ Feria secunda post Dominicam Re-

miniſcere. Colnæ verò Feria quinta poſt Dominicam Lætare. Secundi, Lomzæ in craſtino SS. Trinitatis. Colnæ verò Feria quinta poſt feſtum S. Joannis. Tertii, Lomzæ poſt Feſtum S. Matthæi. Colnæ verò Feria quinta poſt Feſtum S. Lucæ.

Termini verò Zembrovienſes: Primi, Feria quinta poſt Feſtum Epiphaniarum. Oſtroſęcenſem verò Feria tertia poſt Dominicam Reminiſcere. Secundi, Zembrovienſ. Feria quinta poſt Pentecoſtes. Oſtroſęcenſ. Feria ſecunda poſt feſtum S. Margarethæ. Tertii, Zembrovienſ. quinta ante Hedvigis. Oſtrolecenſ. Feria ſecunda poſt Feſtum S. Nicolai celebrantur.

Termini Terreſtres Rozanenſes in Rozanovv: Primi, Feria ſecunda poſt Dominicam Invocavit. Secundi, Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti. Tertii, Feria ſecunda poſt Michaelis celebrantur: quos ſemper Makovienſes quatuor ſeptimanis ſequuntur.

Termini Terreſtres Nurenſes. Primi in Nur, Feria tertia, poſt Circumciſionis Domini. Came-

Camenecienſes, Feria ſecunda poſt Purificationis Mariæ. Oſtrovienſes Feria tertia poſt Dominicam Lætare. Secundi in Nur, tertia poſt Dominicam Conductus Paſchæ. Camenecenſ. Feria ſecunda poſt S. S. Trinitatis. Oſtrouienſ. Feria tertia poſt S. Ioan. Baptiſtæ. Tertii, in Nur, Feria tertia poſt Feſtum S. Matthæi, Camenecenſ. Feria ſecunda poſt Simonis. Oſtrovienſ. Feria ſecunda poſt feſtum S. Heliſabethæ celebrantur.

RAVEN. Termini celebrantur: Primi, Feria ſecunda poſt Reminiſcere. Secundi, poſt Pentecoſtes. Tertii, poſt Michaelis. Habet duos diſtrictus: Sochacovienſem, & Goſtinenſem. Sochacoviæ termini judicantur. Primi, Feria tertia poſt Dominicam Invocavit. Secundi, Feria tertia poſt SS. Trinitatis. Tertii, Feria tertia Aſſumptionis Beatæ Virginis Mariæ. Goſtini termini celebrantur. Primi, feria ſecunda poſt Oculi. Gabini proximè poſt unam ſeptimanam. Secundi, Feria ſecunda poſt Octavas Corporis Chriſti. Tertii, Feria ſecunda poſt feſtum Sancti Bartholomæi.

TERRA PRUSSIÆ. Judicia Terreſtria,

juxta correcturam Jurium in Terra Prussiæ susceptam tali modo celebrantur.

In Palatinatu Culmensi, Radzyni & Torunii bis in Anno. Primo, Feria secunda post festum Corporis Christi Radzyni. Secundo, Feria secunda post Festum S. Hedvigis Thoruni.

In Michaloviens. autem septimana una semper post Culmen. Judicia celebrantur, & alternatim Brodnici & Neophori.

In Mariæburgens. Sztumæ. Primo, Feria secunda post Conductus Paschæ. Secundo, Feria secunda post Lamperti.

In Palatinatu Pomeraniæ singulis districtibus Judicia itidem habentur bis in anno: & Dirschaviensia quidem Starogardiæ. Primo, Feria secunda post festum Circumcisionis Domini. Secundo, Feria secunda post festum S. Lucæ Evangelistæ. In aliis itidem districtibus locis consvetis, ita nimirum, ut Svecens. duabus Septimanis Dirschaviens. subsequantur. Post Svecensia verò aliorum porrò districtuum, una septimana invicem se consequantur; quæ si in diem

diem festum inciderint, Feria secunda subsequente celebrentur.

IN MINORI POLONIA.

PALATINATUS CRACOVIENS. habet Districtus sex: Cracoviensem, Prossoviensem, Xiezen. Lelovien. Czchoviens. Bieczens. In quibus Districtibus unus Judex terminos Judiciorum obit, iis temporibus.

CRACOVIÆ. Primi termini celebrantur Feria secunda post Circumcisionis. Secundi, Feria secunda post Dominicam Invocavit. Tertii, Feria secunda post S.S. Trinitatis. Quarti, Feria secunda post S. Michaelis.

A quibus singulis Cracoviensibus terminis, in aliis Districtibus his temporibus judicantur. Prossoviens. post unam septimanam à Cracoviens. qui Feria secunda initium sumunt. Xieziæ verò quartâ die â Prossoviens. qui feria quinta incipiunt. Leloviæ à Xiezens. Feria tertia proximâ. Czchoviæ à Leloviens. post unam septimanam, qui Feria tertia inchoantur. Bieciæ à Czchoviens. proxima Feria secunda.

In

In eodem Palatinatu eſt Terra Osvviecimenſis, quæ ſuum Judicem habet, qui Zatori terminos celebrat his temporibus. Primos, Feria quinta, inter quatuor temporum dies, quæ ſunt poſt Dominicam Invocavit; Secundos, Feria quinta inter quatuor temporum, quæ ſunt poſt Pentecoſten. Tertios, Feria quinta, inter quatuor temporum, quæ ſunt poſt Exaltationis S. Crucis. Quartos, Feria 5. inter quatuor temporum, quæ ſunt poſt S. Luciæ.

PALATINATUS SANDOMIRIENSIS habet diſtrictus ſex; Sandomirienſ. Radomienſ. Opoczenſ. Checinenſ. Wislicienſ. Pilznenſ., in quibus Diſtrictibus unus Judex terminos judicat his temporibus. Sandomiriæ primos, Feria ſecunda poſt S. Priſcæ. Secundos, Feria ſecunda poſt Dominicam Oculi. Tertios, Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti. Quartos Feria ſecunda poſt S. Franciſci.

A ſingulis autem Sandomirienſ. terminis, in aliis diſtrictibus his temporibus judicantur. Radomiæ poſt ſeptimanam unam à Sandomirienſ., qui feria ſecunda incipiunt.

piunt. Opoczyniæ post unam septimanam à Radomiens. qui etiam feria secunda exordium sumunt. Chęcinis ab Opoczynens. proxima feria sexta. Wisliciæ à Chęcinens. Feria secunda, qui integram septimanam perdurant. Pilznæ à Wisliciens. post septimanam, qui etiam feria secunda incipiunt.

In eodem Palatinatu est Terra Stęzicensis, quæ habet proprium Judicem, is Stęzyciæ terminos his temporibus celebrat. Primos, feria secunda post Dominicam Conductus Paschæ. Secundos, feria secunda post S. Matthæi Apostoli & Evangelistæ.

Palatinatus Russiæ habet Terras quinqve, Leopolien, Przemysliens. Sanocens. Chelmens. Haliciens., cujusqve Terræ est suus Judex. In quibus Terris & earum Districtibus termini his temporibus judicantur.

In Leopoliensi Terra, quæ habet Districtus duos, Leopoliens. & Zydacoviens. Leopoli primi termini, Feria quinta post trium Regum. Secundi Feria quinta post Nativita-

tivitatem Joannis Baptiſtæ. Tertii Feria quinta poſt Michaelis. Zydaczoviæ, primi Termini à Leopolienſibus poſt ſeptimanas tres & dimidiam: qui feria ſecunda inchoantur. Secundi, ſimiliter à Leopolienſibus poſt tres ſeptimanas & dimidiam: qui etiam feria ſecunda principium ſumunt. Tertii, Feria ſecunda poſt S. Hedvigis.

In Præmyslienſi Terra, quæ habet duos Diſtrictus, Præmyslienſ. & Prævorſcenſ. Præmysliæ primi termini, Feria tertia poſt S. Agnetis. Secundi, Feria tertia poſt Conductus Paſchæ. Tertii, Feria tertia poſt S. Margaretæ. Quarti, feria tertia poſt S. Lucæ. Prævorſciæ primi termini Præmyslienſ. qui celebrantur poſt S. Agnetis, poſt tres integras ſeptimanas, incipiunt Feria tertia poſt feſtum S. Dorotheæ. Secundi, Feria tertia poſt Dominicam Cantate. Tertii, Feria tertia poſt feſtum S. Petri vinculati. Quarti, Feria tertia poſt S. Martini.

In Sanocenſi Terra, in qua unus tan-

tum Diſtrictus, Sanociæ. Primi termini, feria tertia poſt S. Dorotheæ. Secundi, feria tertia poſt S. Laurentii. Tertii, feria tertia poſt S. Michaelis.

In Chełmenſi Terra, quæ habet duos Diſtrictus, Chełmenſem & Crasnoſtavienſem. Chelmæ primi termini, feria ſecunda proxima poſt S. Agnetis. Secundi, feria ſecunda poſt S. S. Philippi & Jacobi. Tertii, feria ſecunda inter Octavas Corporis Chriſti. Quarti, feria ſecunda ante Nativitatem B. Virginis Mariæ.

Crasnoſtavien: à ſingulis Chelmenſibus Terminis, poſt duas ſeptimanas: qui etiam Feriis ſecundis incipiunt.

In Terra Halicienſi, quæ habet duos Diſtrictus: Halicienſem & Trebovelenſ. Haliciæ, primi termini feria ſecunda poſt purificationis B. Virginis Mariæ. Secundi, feria ſecunda poſt S. S. Trinitatis. Tertii, feria ſecunda poſt S. Martini.

Trębovvle à ſingulis Halicienſ. Terminis, poſt duas ſeptimanas: qui etiam feriis ſecundis incipiunt.

Palatinatus Podoliæ uno tantum in locô termini celebrabantur. Kameneciæ, primi, Feria quinta poſt S. Agnetis. Secundi, feria quinta poſt S. Stanislai in Majo. Tertii, feria quinta poſt Omnium Sanctorum. Sed per Conſt. 1641. p. 28. injunctum eſt illi Judicio Terreſtri, ut poſt quamlibet cadentiam Terminorum Camenecenſium in ſpacio trium ſeptimanarum etiam Laticzoviæ judicaret.

PALATINATUS LUBLINENSIS habet Diſtrictus duos, Lublinenſem, Urzędovienſem: in quibus unus Judex terminos judicat. Lublini, primi termini, feria ſecunda poſt Circumciſionis. Secundi, feria ſecunda poſt Michaelis. Tertii, feria ſecunda poſt Sanctum Matthæum.

Urzędovii à ſingulis Lublinenſibus Terminis poſt duas ſeptimanas: qui etiam feriis ſecundis incipiunt.

In hoc Palatinatu eſt Terra Lukovien-

vienſis, quæ habet ſuum proprium Judicem; qui Lukovi Terminos celebrat his temporibus. Primos, Feria ſecunda poſt Sanctorum Trium Regum. Secundos, feria ſecunda poſt S.S. Trinitatis. Tertios, feria ſecunda poſt S. Lucæ Evangeliſtæ.

PALATINATUS BELZENSIS, habet Diſtrictus tres: Bełzenſem, Grabovecenſem, Horodlenſ. in quibus unus Judex Terminos obit his temporibus. Belzæ, primi termini, Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Secundi, Feria ſecunda poſt S Adalberti. Tertii, Feria ſecunda poſt Nativitatem S. Joannis Baptiſtæ. Quarti, feria ſecunda poſt S. Hedvigis. Grabovecíæ, â ſingulis Belſenſ. poſt duas ſeptimanas: Qui etiam feriis ſecundis incipiunt. Horodlæ, â ſingulis Grabovecenſ. in eadem ſeptimana feriis quintis incipiunt. Anno tamen 1616. p. 25. ordinatum eſt, ut Judicia Horodlenſia non amplius Horodlæ, ſed Grabovecíæ ſimul & ſemel celebrarentur.

In eodem Palatinatu eſt Terra Buſcenſis: quæ habet ſuum Judicem, qui Buſcæ

terminos indicat, â ſingulis Belſenſ. poſt unam ſeptimanam proximam: qui etiam feriis ſecundis initium ſumunt.

PALATINUS PODLACHIÆ habet Terras tres: Drohicenſem, Mielnicenſem, Bielſcenſem, quælibet ſuum ſeorſim habet Judicem, in quibus termini celebrantur, Judex Drohicienſis terminos judicat. Primos, feria ſecunda poſt Michaelis. Secundos, Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Tertios, Feria ſecunda poſt Dominicam S.S. Trinitatis. A ſingulis terminis actorum expoſitio durat quatuor ſeptimanas. Sed per Conſt. An. 1631. p. 29. propter commoditatem illorum qui trans flumen Bug dictum habitant, ordinatum eſt, ut Judicium Drohicenſe ſeptimanâ poſt iſta Judicia Miedzyleſiæ judicaret.

Melnici Judex Melnicenſis terminos celebrat. Primos, Feria ſecunda ante Michaelis. Secundos, in craſtino die S. Agnetis. Tertios in una ſeptimana poſt feſtum S. Gregorii.

In Terra Bielſcenſi ſunt tres Diſtriſtrictus, Branſcenſ. Surazenſis, Tykocienſis: In quibus Judex terminos celebrat his tempo-

poribus. Branſcæ, Primos, feria ſecunda poſt Circumciſionis. Secundos, feria ſecunda poſt Conductus Paſchæ. Tertios, feria ſecunda poſt S. Michaelis. Surazium, à ſingulis Branſcenſ. terminis, protinus, atq; eos abſolverit, Judex judicare proficiſcitur.

Tykocini Primi termini, feria ſecunda poſt Dominicam Invocavit. Secundi, feria ſecunda poſt Dominicam S. S. Trinitatis. Tertii feria ſecunda poſt S. Martini.

Palatinatus Kyovienſ. Volhynienſ. Braclavienſ. non Polono Jure; nec Proceſſu Judiciario Polono in Judiciis utuntur; ſed Magni Ducatus Lithvaniæ, in quibus Termini his temporibus judicantur.

Palatinatus Kyoviensis habet Diſtrictus tres: Kyovienſ. Zytomirienſ. Hourucenſem, in quibus unus Judex terminos celebrabat. In primis Zytomiriæ, feria ſecunda poſt Circumciſionis. Deinde Kyoviæ, feria ſecunda poſt S. Georgii. Deniqve Houruciæ, feria ſecunda poſt S. Bartholomæi. Sed anno 1607. conſtitutum & Anno 1609. reaſſumptum eſt, ut tantum

tum Kyoviæ haberentur termini, sicqve per Const. An. 1677. p. 17. ordinatum est, ut termini Kyovienses Zytomiriæ & Obruciæ celebrarentur, donec Kyovia ad Regnum redierit.

PALATINATUS VOLHINENSIS habet Districtus tres, Luceoriensem, Wlodimiriensem, Krzemenecensem: singuli habent suum separatim Judicem, in quibus Judicia celebrantur. Luceoriæ, prima, pro festo Epiphaniarum Domini. Secunda, pro festo S.S. Trinitatis. Tertia, pro Festo S. Michaelis.

Włodimiry à singulis Luceoriensibus terminis, per tres septimanas: Krzemeneciæ à singulis Wlodimiriensibus, similiter post tres septimanas.

PALATINATUS BRACLAVIEN: in quo in uno loco tantùm termini celebrantur, nempè Winnicæ, Primi, in crastino Epiphaniarum. Secundi, in crastino S.S. Trinitatis. Tertii, in crastino S. Michaelis.

PALATINATUS Czerniechoviens. duobus in locis Terminos habet Terrestres, nempè Czerniechoviæ & Novogrodci, ita ut hi termini

ni semper post Czerniechovienses intra tres septimanas celebrentur, juxta Const. 1635. p. 17. & 18.

IN MAGNO DUCATU LITHVANIÆ.

Judices proprios habent Vilna, Osmiana, Lida, Vilkomiria, Braclavia, Trokum, Grodna, Upitia, Połocia, Novogrodkum, Volkovicia, Słominum, Vitepskum, Orszanum, Brzescia, Pinskum, Mscisłavia, Minskum, Mozirskum, Rzecyscia. In *Samogitia* quoq; habentur termini Terrestres.

Livonia terminos suos habet Dyneburgi, & quidem tres, uti in Lithvaniâ: Primum, in crastino Trium Regum: Secundum, in crastino S.S. Trinitatis: Tertium, in crastino S. Michaelis, vid. Const. 1677.

III. Citationi inscribitur titulus Regius, non integer, sed hunc in modum; Johannes Tertius DEI Gratia Rex Poloniæ &c. Sigillum additur ejus districtus, ubi citandus est possessionatus, Const. 1589. p. 542. Citatio à Ministeriali (Wozny, quem Palatinus cujusq; loci ex Privilegio Casimiri Magni Anni 1368. creat, & post Jusjurandum literis instruit) insinuatur citando, vel ipsi, vel ejusdem Tenutario, vel etiam Hortulano,

publicando citationis positionem, in villis verò desertis possessoribus deficientibus in ligno terræ infixo publicatur, vel in Parochia. Relatio autem Citationis positæ, duabus antè Judicia hebdomadis coram actis proprii districtus per eundem Ministerialem inscribi debet, vid. Constit. 1670. p. 22.

IV. Ut eadem, nec non Castrensia & Succameralia etiam tempore Comitiorum generalium exerceantur, cavet Const. 1677. p. 13. Ita tamen, ut illi, qui in Comitiis causam aliquam habent, usq; ad Comitiola Relationum eximantur, & Mareschallo testimonium producant, quod in Comitiis præsentes fuerint.

V. Ad Judicia Terrestria refertur Judicium **Positionis Actorum Terrestrium**, Polonicè (Ksiąg lezenie) in Minori Polonia & Prussia usitatum, atque per Const. 1607. & 1647. Palatinatui Kyoviensi concessum. Exercet hoc Judicium Notarius Terrestris cum duobus Camerariis, quorum alter est Judicis, alter Subjudicis. 1. Ad tollendam summam de bonis obligatis (o wykupno) 2. pro subdito profugo. Citationes emanant formulà sequenti; *quatenus coram Judicio Terrestri, vel positione actorum Terrestrium legitimè compareas.*

CAP. X.

Caput X.
DE JUDICIIS CASTRENSIBUS.

SEcuritatem Judiciorum Majores Noſtri apprimè neceſſariam judicantes, Locum Judiciorum Civitates earumqve Arces ſive Caſtra delegerunt, ipſi in pagis degentes, undè etiam hæc Judicia Caſtrenſia (Sądy Grodzkie) vocari meruerunt. In Polonia vocantur Capitanealia, quia à Capitaneis: In Pruſſia Palatinalia, quia à Palatinis exercentur. In Magno Ducatu Lithvaniæ quisq; Palatinus in ſuo Palatinatu eſt Capitaneus, Diſtrictus verò ſuos habent Capitaneos cum Jurisdictione, ad quos illa Judicia pertinent.

VI. In Criminalibus Citatio duabus Septimanis, in civilibus unà præcedere debet, ſub ſigillo Capitanei, & ubi judicant, Palatini, ut ſupra dictum, ſub Palatinali. Prodeunt autem Citationes, non uti in ſupra dictis Judiciis ſub Nominè Regio, ſed ſub nomine Capitanei, hàc formulâ: N. Capitaneus &c. tibi &c. mandamus vigore Regio, & noſtrâ, quâ hac in parte fungimur, Authoritate. In Mazoviâ tamen nomen Regium præponitur.

VII. Pertinent huc inprimis quatuor articuli.

1. Violentia fœminis illata.
2. Præda in via publica facta.
3. Incendium & immissio ignis.
4. Invasio domus. Juxta ordinationem Sigism: I. de Anno 1540. Capitanei in Majori Polonia etiam causas de exemptione bonorum judicant. In Belzensi & Volhyniæ Palatinatibus Capitanei facultatem habent judicandi de profugis ex bonis Regiis, id quod etiam Palatinatus Sendomiriens., Podoliæ, Lublinens., Podlachiæ, & Braclaviens., juxta Const. 1661. p. 12. deindè hoc ipsum etiam Capitaneis Magni Ducatus Lithvaniæ per Const. 1667. p. 79. concessum legitur. Impossessionati quoqve Nobiles coram hoc Officio respondere tenentur Const. 1588. vocantur etiam huc Jure victi ad Banniendum, tum & alienô nomine aliquid recognoscentes, tùm quoqve ob non restitutionem rei arrestatæ, unius septimanæ spatio Capitaneus judicat. Statutum Lithvanicum addit despoliationes Templorum, Veneficia &c. vide illud Cap. IV. Art. 30. Quoad Judicia Palatinalia Prussiæ vide Jur: Terres: Correc: titulum 5. Num. 28. & 34.

VIII. Alterum Judicium Castrense est Vice-Capitaneale, seu Judicium officii & Quærelarum (Polonicè

(Polonicè Skargi ut & Roczki.) In Prussiâ Vice-Palatinalia nuncupantur.

IX. Judicia Castren: singulis sex septimanis, Vice-Capitanealia verò singulis duabus septimanis, in Prussiâ Palatinalia singulis quadrantibus Anni, sed Vice-Palatinalia singulis Mensibus, celebrantur.

X. Ad forum autem Vice-Capitaneale pertinentes Actiones exhibet Zawacki in Processu Judiciario, ut sequuntur:

1. Pro divisione inter fratres.

2. Pro exdotatione & provisione sororum.

3. Pro violentâ expulsione de Tenutâ.

4. Pro pæna trium Marcarum abacti, vel vagi, & ad fideiussoriam cautionem non extraditi; similiter ad forestam Regiam, intra triduum non præsentati pecoris.

5. Ad Inscriptionem.

6. Pro famulo, absq́ literis testimonialibus à priori Domino obtentis, suscepto.

7. Pro pœnalibus actionibus: ut pro pæna trium Marcarum: pro vadio Capitaneali, centum viginti Marcarum, ob non factam divisionem.

8. Pro theloneo iniqvè extorto.

9. Pro non solutâ contributione, & Fumalibus.

10. Pro portatione pixidum seu bombardarum.

11. Pro recenti crimine, quod durat Anno & sex septimanis.

12. Quæ pro exeqvutione remittuntur, & aliæ privatâ lege huc pertinentes causæ.

XI. Officio Vice-Capitaneali Varsaviensi per Const. 1658. p. 42. conceditur, ut instar Judiciorum Cracoviensium sub tempus absentiæ Regiæ judicet, & quidem omnes Incolas Nobilis conditionis impossessionatos, uti etiam Plebeiæ conditionis in quocunqve fundo ibidem habitantes, salvâ appellatione Nobili ad Tribunal, inter causas terminorum tactorum, Plebeio autem post Curiam, in causis majoribus taxam trecentarum Marcarum excedentibus, exceptis causis Civium possessionatorum, quæ ad forum Civile pertinent, & causis fundi Incolarum spiritualium & Nobilium, quæ ad directum Dominum pro recognitione & decisione remittuntur, salvis privilegiis antiquis Civitatis antiquæ Varsaviæ, & Constitutionibus A: 1611. & 1633. in toto manentibus.

XII. A Judiciis Terrestribus & Castrensibus olim

olim ad terminos generales, sive ad Colloquia, interponebatur appellatio, si nimirum hæc antè Comitia incidebant, si verò priùs Comitiorum terminus erat, provocabatur rectà ad ipsum Regem. Habebantur illa singulis annis semel Authumnali tempore in omnibus Palatinatibus: Judices erant Palatinus, Castellanus; Judex aliiq; Officiales Sigism. I. Anno 1543. Tandem Rex Stephanus Tribunalitia instituit Judicia, de quibus supra dictum est.

Caput XI.
DE JUDICIO SUCCAMERARIALI.

I. Succamerarius est Prætor sive cognitor limitum. In Prussia autem hæc Judicia non à Succamerariis, quoniam Consiliarii Terrarum sunt, sed à Judice Terrestri cum duobus Scabinis exercentur, vid. *Jus Correc. titulo 7. Num.* 7.

II. Citatio emanat hôc modô: N. Succamerarius &c. tibi &c. innotescimus, quatenus coram Nobis &c.

III. Ad hoc forum tantummodò actio finium regundorum inter Nobiles de Jure refertur, idqve tum, si remissa causa à Judicio Terrestri

ſtria d campum fuerit. Si differentia ſit limitum inter Bona Regalia, & Nobilium Terreſtria, non Terreſtre Judicium, neqve ſolus Succamerarius, ſed Commiſſarii Regii cognoſcunt.

IV. Decreti & totius Proceſſus Succamerarius per ſuas patentes literas refert Judici Terreſtri in terminis immediatè celebrandis, quas deinde literas per Actorem præſentatas, Judicium Terreſtre ad acta Terreſtria refert, ſive, ut loquuntur, acticat, ad perpetuam rei memoriam.

V. Si verò quis cum Succamerario ipſo, ratione finium, habeat actionem, tunc Succamerarius à Rege ſurrogationem petere debet, juxta *Conſt.* 1557.

Caput XII.
DE JUDICIO PALATINALI.

QUivis Palatinus Judæos ſui Palatinatûs in Civitatibus & Oppidis Regiis manentes judicat. De iis verò, qui in Civitatibus & Oppidis Nobilium habitant, quilibet Dominus Juſtitiam adminiſtrare tenetur. Judicantur etiam hîc mercatores breviores pannos vendentes, fraternitates artificum in detrimentum publicum factas. Pro-Con-

Pro-Consules, qui precia rebus imposita à Palatino, observare negligunt.

Caput XIII.

DE JUDICIO PALATINALI cum CAPITANEALI.

PAlatinale cum Capitaneali Judicio compositum judicat Præ-Consulem Constitutiones utriusq; de pretiis rerum non exequentem. In ejusmodi Citationibus Titulus Palatini & Capitanei conjunctim scribitur.

Caput XIV.

DE JUDICIO CAPITANEALI cum CIVILI.

CApitaneale cum Civili conjunctum celebratur, quando Capitaneus seu ejus Officium Nobilem ob privatum crimen in Civitate captum cum Officio Civili judicat, juxta Statutum Thorunense.

Caput XV.

DE JUDICIIS COMMISSORIALIBUS.

I. EXercentur hæc, 1. quando de fundo Regio & Nobilis alicujus controversia incidit. Const.

1633. p. 39. 2, quando agitur de exemptione Bonorum Regalium. 3. de divisione inter fratres, aut par Jus habentes, nisi de Juribus obstet controversia, tunc enim ad jus Terrestre pro definitione causa remittitur. Ad Commissionem verò requiruntur tria, 1. Commissio Regia, quâ subscriptis Personis negotium committitur: 2. Mandatum Regium, ut Tenutarius coram Commissariis compareat. 3. Innotescentia Commissionis Tenutario per Commissarios sub Sigillis, & subscriptione manuum edenda, atq; unà cum mandato per Ministerialem & duos Nobiles ad Capitaneum seu Tenutarium duabus antè terminum septimanis inferenda: Ad redimenda verò bona Regalia, sex hebdomadis præcedere debet.

II. Si verò controversia incidat de finibus inter bona utrinq; Regia, tunc non per Commissarios, sed per Revisores constituuntur limites. Ut hæc illustratio singulis quinquenniis elapsis fiat, vult *Const.* 1647. *p.* 25.

III. Valent etiam Judicia Commissorialia, si utriusqve partis consensu à Rege impetrentur.

CAPUT

Caput XVI.
DE JUDICIIS CIVITATUM.

CIvitates, quarum aliæ ſecundùm Jus Saxonicum, aliæ juxta Culmenſe, ut Pruthenicæ, aliæ ſecundum Jus Lubecenſe, ut Elbinga, Brunsberga & Frauenburgum vivunt, his Judicibus gaudent (ut prætercam Burgrabios) Præ-Conſulibus, Conſulibus, Sculretis ſeu Advocatis, & Scabinis, de quibus *Czaradzki in Proceſſ. Judiciar. Parte I. Tit.* 2. pluribus agit.

Caput XVII.
DE
JUDICIO COMPROMISSORIALI.

COmpromiſſoriale Judicium pendet ſolummodò ex partium conſenſu per inſcriptionem ad Acta Authentica præſtitutà pænà, ſive vadio ſuper compromiſſo facto à partibus tenaciter ſervando.

LIBER IV.
DE PROVINCIIS REGNI POLONIÆ.
CAPUT. I.
DE PROVINCIIS IN GENERE.
I.

POstquam Jura Imperantis, & munia parentium, ac demum, quô Jure suum quisq; interesse persequatur, ob oculos posui, restat, ut de singulis Provinciis nonnihil, idq; non tam Historicè, quâm Politicè in medium proferam. Quæ quidem Hæreditario Jure possessæ, partim æquitate allectæ, nonnullæ Jure feudi devolutæ, quædam certis Pactis, nullæ autem vi Regno ac Regum Majestati accesserunt, ut verbis utar *Przylusii LIB. V. Cap. I.* Polonia autem (antiquis Sarmatia Europæa dicta) uti nunc a fortissimo & prudentissimo Rege Serenissimo Joanne III. gubernatur, quindecim in universum Provincias sub uno sceptro continet, nimirum ex serie Tituli Regii, Poloniam utramqve Majorem & Minorem, Magnum Ducatum Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ,

Kyoviæ,

pag. 468
Tabella totius
REGNI POLONIÆ,
Magniq; Ducatus
LITHUANIÆ,
cum suis
PALATINATIBUS
ac Confiniis.
Mill. Polo. Commu.
Mill. Germanica.
Mill. Vereniia.
Mill. Moscovitica.
SUECIÆ PARS
DANIÆ PARS
MARE BALTICUM
Vulgo, De Oost Zee.
Sinus Finnicus
Stockholm
Gotlandia
Bornholm
ESTHONIA
LIVONIA
Ducatus Curlandia
DUCATUS SAMOGITIÆ
DUCATUS PRUSSIÆ
Koningsberg
DUCATUS POMERANIÆ
Dantzig
POLONIA MAIOR
POLONIA MINOR
Pal. Cracovia
Warsavia
MAZOVIA
MAGNUS DUCATUS LITHUANIÆ
Pal. Vilnensis
Pal. et Ducatus Smolensis
Smolensko
Pal. Polesia
Volhynia
Podolia
RUSSIA RUBRA
Leopolis
Kyow
UKRAINA
RUSSIÆ MOSCOVIÆ PARS
Moscua
Vulgo
Nowogorod
Ladoga
Ilmen Lacus
Seueria Magnus Ducatus Severiensis
Borysthenes flu.
Tanais vulgo Don flu.
Azow
ASIÆ PARS
Mare Nigrum olim PONTUS EUXINUS
Crimea
Budziak
WALACHIA
MOLDAVIA
HUNGARIÆ
AUSTRIÆ PARS
BOHEMIÆ PARS
MORAVIA
Praga
Presburg
Wein
Danubius flu.
Loca Deserta olim Dzike Polie
Campi deserti
Bulgariæ Pars

Kyoviæ, Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechouiæq́;.

II. Crevit autem Polonia hunc in modum, dum Casimirus II. Russiam & Podoliam, Vladislaus Jagello Lithvaniam & Samogitiam, Casimirus Jagellonides Prussiam & Pomeraniam, Sigismundus Augustus Livoniam, Sigism. III. Severiam, Vladislaus IV. Czerniechoviam, Regno annexerunt, eodem cum Polonis Jure vivere voluerunt.

CAPUT II.
DE MAJORI POLONIA.

I. MAjor ideò vocatur, quia Lechus primus Princeps ibidem Gnesnam erexit, & sedem suam constituit, quæ tamen postea in Minorem Poloniam translata & Cracovia Metropolis facta est.

II. Tota verò Majoris Poloniæ amplitudo in octo Satrapias dividitur, in Palatinatus videlicet 1. POSNANIENSEM, cujus Etymon inde, quod Poloni illo in loco primùm notitiam Christianæ Religionis (Poznanie prawdy) consecuti sunt. Adjungitur eidem Wschovense Territorium, cujus officia Terrestria, postquam per multos an-

nos in usu non fuerunt, per *Constit*: 1670. reinducta sunt. II. CALISIENSEM, ubi observandum, quòd hi duo Palatinatus strictâ significatione Majoris Poloniæ nomen mereantur. Sic Capitaneatus istorum Palatinatuum vocatur Generalis Majoris Poloniæ, & Szredensia Comitiola, quæ itidem dictorum modo sunt Palatinatuum, Majoris Poloniæ nuncupantur. III. SIRADIENSEM, qui in quatuor se Territoria extendit, scilicet Sieradiense, Szatkoviense, Radomscense, & Petrikoviense. Narrat de hoc Palatinatu *Paprocius* in Opere *Stemmat: pag.* 707: quòd ibidem ex Singulari Privilegio, quilibet Nobilis rubrâ cerâ literas suas sigillare possit, quoniam (ut nonnulli referunt) Lanciciensium insignia à Crucigeris vindicarunt. Plenioris Jurisdictionis signum est rubrâ cerâ sigillare, neqve omnibus, nisi veteri consvetudine, aut certo Privilegio impetratum sit, competit, vid. *Kircherus lib. I. de Off. & Dign. Cancell.* Hodie in Poloniâ omnis Nobilis hoc Jure gaudet: Civitates autem in publicis instrumentis signandis viridi utuntur cerâ; Nisi Privilegio gaudeant. Ita Gedanensibus Casimirus Jagellonides Anno 1457. Privilegium rubrâ cerâ signandi dedit. Quam prærogativam etiam aliæ non-

nullæ

nullæ Civitates ab aliis Regibus acquiſiverunt. In Gallia verò cera flava eminentioris eſt conſiderationis, quàm rubra, nam illa nemo niſi Rex utitur. Factâ mentione rubræ ceræ, addo ex Hiſtoriâ; quòd olim binis familiis in notam pœnæ impoſitum fuerit, ut neqve rubris veſtibus uti, neq; inter Equeſtres homines in acie conſiſtere eis liceret. IV. Terram VIELUNENSEM. V. LANCICIENSEM, tria habentem Territoria, Lencicienſe, Brzezovienſe, & Orſowienſe. VI. BRZESTENSEM, qui complectitur Territoria quatuor, Brzeſtenſe, Crusvicenſe, Kovvalenſe, & Predecenſe. VII. INOVLADISLAVIENSEM tria Territoria habentem, videlicet Bidgoſtienſe, Bobrunicenſe, & Inovladislavienſe. Hi duo Palatinatus vulgò *Cujavia* dicuntur. VIII. RAVENSEM, tribus conſiſtentem Territoriis, Ravenſi, Sochaczovienſi & Goſtinenſi; De Arce Ravenſi notandum, quòd captivi hoſtes Regni, ſi Majoris nominis & honoris fuerint, ibidem cuſtodiri ſoleant.

III. Uti Provinciæ hujus Metropolis eſt *Poſnania*, ita Poſnanienſis Præfectus ſeu Capitaneus (quemadmodum jam innui) hanc prærogativam habet, ut Generalis Majoris Poloniæ nominetur,

netur, & in aliquot Diſtrictibus ſuam Jurisdictionem exerceat. Sed non poteſt Generalis ſimul poſſidere Palatinatum Poſnanienſem vel Caliſienſem; hinc cum Illuſtriſſimo Domino Joanni Comiti de Bnin Opalinſcio Generalatus iſte traderetur, Palatinatui Caliſſienſi renunciabat, & Breſtenſem Cujavienſem accipiebat.

IV. Generalius ſub Majori Polonia comprehenduntur Palatinatus XIII. nempe, Poſnanienſ., Caliſſienſis, Sieradienſ., Lencicienſ., Breſtenſ., Inovladislavienſ., Plocenſ., Ravenſis, Maſoviæ, Podlachiæ, Culmenſ., Marieb: Pomeraniæ. Diſtrictus LVII. Posnanienſ., VVſchovenſ., Coſtenſ., Valecenſ., Calisſienſ, Gneznenſ., Naklenſ., Pysdrenſ., Koninenſ., Krzynenſ., Syradienſ., Satkovienſ. Petrikovienſ., Radomſcenſ., Vielunenſ., Oſtrzeſſovienſis, Lancicienſ., Brzezinenſ. Orſovienſ., Breſtenſ., Konarienſ., Cruſvicenſ., Radzieiovienſ., Przedecenſ., Kovalienſ., Inovladislavienſ., Bydgoſtienſ., Dobrzynenſ., Lipinenſ., Sſomſcenſ., Pſocenſ., Raciązenſ. Srenenſ. Mſavenſ. Plonenſ., Zavorenſ., Bielſcenſ., Ravenſ., Sochaczovienſis, Goſtinenſ. Gambinenſ., Czernenſ., Varſavienſ., Viſnenſ., Vyſſogro.

grodienſ., Zakrocimenſ., Ciechanowienſ., Lomzenſ. Rozanenſ., Livenſ., Nurenſ. Drohicenſ., Bielſcenſ. Mielnicenſ., Culmenſ. Mariæburgenſ. Pomeraniæ.

Caput III.
DE MINORI POLONIA.

I. Minor Polonia in tres communiſſimè Satrapias ſeu Palatinatus dividitur I. CRACOVIENSEM, qui præter quatuor Diſtrictus, Cracovienſem, Lelovienſem, Bieczenſem & Sandecenſem, etiam tres Ducatus in ſe continet, I. Oswiecimenſem, quem Januſius Dux & Dominus, Caſimiro IV. Regi Poloniæ pro quinquaginta millibus groſſorum Pragenſium anno 1457. vendidit, teſte *Przyluſio pag.* 796. II. Zatorienſem, quem à Duce Januſio Joannes Albertus Rex pro octoginta millibus florenorum Ungaricalium anno 1494. comparavit, juxta dictum *Przyluſium* 790. Incorporatio horum Ducatuum ad Regnum Poloniæ, ac in ſpecie ad Palatinatum Cracovienſem facta eſt Petrikoviæ anno 1563. & renovata Varſaviæ anno 1564. III. Severienſem, quem Zbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracovienſ. à Vladislao Ratiborienſium & Ceſſinenſium Duce

emit eâ lege, ut penes ſucceſſores ſuos ſemper eſſet Ducatus hujus Dominium, quo etiam in hunc usq́; diem *Epiſcopi* Cracovienſes gaudent. Hîc propter vicinitatem mentionem facio *Comitatus Scepuſienſ.*, qui eſt pars Hungariæ tredecim Oppida continens: accepit eundem Caſimirus Tertius circa annum 1412. à Sigismundo Rege Hungariæ pro ſumma quadraginta millium latorum groſſorum Pragenſium in hypothecam. II. SENDOMIRIENSEM, qui dividitur in diſtrictus Sendomirienſem, Viſlicenſem & Pilzinenſ. atq́; Terram Radomenſem, Stenzycenſem, Opoczynenſem, & Chencynenſem. Sendomiriam fuiſſe olim ſedem ſecundogenitorum teſtatur *Sarnicius*. III. LUBLINENSEM.

II. Sicut Provinciæ hujus caput eſt *Cracovia*, ita Generalis Præfectus Cracovienſis eſt primarius cuſtos ac defenſor non tantum Arcis Regiæ, in qua inſignia Regni aſſervantur, verùm pacis ac tranquillitatis publicæ, unde Jurisdictionem habet latepatentem, non modò in agreſtes & Oppidanos, ſed etiam in Equeſtris Ordinis homines, eſtq́; hic Generalatus cum Caſtallaniâ vel Palatinatu Cracovienſi compatibilis. Licet autem Præfectus Cracovienſ. ampliſſimam Juris-

dictionem habeat, tamen ſartorum tectorum Arcis & redituum Principis curam non habet. Eſt enim alius Magnus Proviſor (Wielkorządca) qui hanc functionem ſuſtinet. Poſnanienſis verò Capitaneus curat ſarta tecta Arcis Posnanienſ. & reditus Regios ejusdem Palatinatus.

Olim Jus eligendorum Conſulum Cracovienſium ad communitatem ſpectabat, deindè hoc Rex Locticus in Palatinum Loci transtulit, à quo hactenus Conſules Cracovienſes conſtituti fuerunt; ſed anno 1677. die 30. Decembr. Magiſtratus obtinuit à Sereniſſimo Rege Privilegium ſuper liberam electionem Conſulum & Præſidentum, quod in Comitiis Grodnenſibus approbatum eſt.

IV. Ad minorem Poloniam, quatenus totum Regnum in tres dividitur Gentes, pertinent Palatinatus decem, Cracovienſ., Sendomirienſ., Lublinenſ., Ruſſiæ, Belzenſis, Podoliæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Braclavienſ. & Czerniechovienſ. Diſtrictus verò XLV, Cracovienſ., Proſzovienſ, Lelovenſ., Czechovienſ., Xiąznenſ., Sandecenſ., Bieczenſ., Zatorienſ., Oswiecimenſ, Sandomirienſ., Chęnczynenſ., Wyslicienſ. Pilznenſ., Neokorczynenſ., Opocznenſ., Stenzy-

censs., Radomiensſ., Lublinenſ., Urcedovienſ., Lubavienſ., Leopolienſ., Drohicenſ., Samborienſ., Premyslienſ., & Przevvorſcenſ., Sanocenſ., Zydaczovienſ., Halicienſ., Trembovvlienſ., Chelmenſ., Krasnoſtavvienſ., Betzenſis, Buſcenſ., Grabovecenſ., Horodlenſ., Camenecenſ., Lutomirſcenſ., Kyovienſ., Luceorienſ., Vlodimirienſ., Cremenenſ., Vinnicenſ., Braclavienſ., Czerniechovienſ., Novogrodenſis.

CAP. IV.

DE MAGNO DUCATU LITHVANIÆ.

I. JAgello Magnus Dux Lithvaniæ circa annum 1386. in Regem electus, ac Hedvigi Ludovici Poloniæ & Hungariæ Regis filià in uxorem ſumptâ Ducatum illum in unum & indiviſum, ac indifferens Corpus Regno annexuit, qui tamen ſuos retinuit Magnos Duces usq; ad Annum 1501. quô demum tempore Alexander Lithvaniæ Dux Rex creatus, unionem tam diu deſideratam ad finem perduxit. Quod fœdus Sigismundus Auguſtus executioni dedit, in quo, quemadmodum ad communionem libertatum & prærogativarum Regni Magnus Ducatus Lithvaniæ admittitur.

tur, ita ſimul ibidem Jus hæreditatis in eodem Ducatu Lithvaniæ aboletur, ubi inſuper non modò ex Perſonâ ſuâ dictus Rex ceſſit Hæreditate Lithvaniæ, verùm liberos ſuos, ſi quos progigneret, exhæredes totaliter eodem Diplomate declaravit, atq; ſic rem maximam imò pro impoſſibili judicatam in Republicâ effecit, ut etiam multi Senatores prudentiſſimi rerumq; peritiſſimi dictitaverint, cum unio Poloniæ Lithvaniæq; & executio Legum fiet, permiſſuros ſe, ut ſibi laqueus collo injiciatur. Privilegium ratione iſtius unionis in Comitiis Lublinenſibus anno 1569. in volumine Legum reperitur. Ita Sigismundus Auguſtus ea, quæ Proavus ejus Vladislaus Jagello ſanctè cum Regno pactus erat, Caſimirus Avus confirmaverat. Sigismundus verò Pater & Patrui Johannes Albertus & Alexander ſtipulatione quadam interveniente promiſerant, re ipſa præſtitit & perfecit.

II. Dividitur Communiſſimè in tres Palatinatus VILNENSEM, TROCENSEM, cui ſubeſt Terra Grodnenſis, & BRZESCIANENSEM.

III. Ad Lithvaniam reſpectu trium Gentium ſpectat Samogitia, Novogrodenſis, Mcislavienſ., Minſcenſ., Polocenſ., Witepſcenſ. & Smolenſcenſ.,

scens. Palatinatus. Livonia verò utriq; nationi tam Polonicæ quàm Lithvanicæ communis est.

IV. Quoad controversias forenses, Ducatus ille peculiaria sua observat statuta, quæ Sigismundus III. per *Leonem Sapiebam* supremum tunc Provinciæ Cancellarium in multis corrigi & augeri curavit.

V. Urbs Metropolis *Vilna* est, quæ in omnibus Juribus Magni Ducatus Lithvaniæ æquiparatur, & ad nullas exactiones, nedum hyberna, exceptis contributionibus Reipublicæ, tenetur, juxta *Const.* 1679.

CAPUT. V.

DE RUSSIA.

I. RUssia, (olim Roxolania) dividitur in Rubram & albam. Illa, sic nuncupata, quia meridiano magis soli exponit incolas. Complectitur in se septem amplissimos Palatinatus scilicet RUSSIÆ, qui in sex dividitur Terras, Leopoliensem, Præmisliensem, Sanocensem, Wisnensem, Haliciensem, Chełmensem. PODOLIÆ, de quo *infra*. VOLHYNIÆ, de quo *itidem infra*. BELZÆ, qui dividitur in Districtus Bełzensem, Grabovicensem, Horodlensem & Ter-

Terram Bufcenfem, inter quam & Diftrictum Grabovecenfem alternata eft in Comitiolis atq; in expeditione Generali, fecundum *Conft*. 1670. *pap*.25. & BRACLAVIÆ, qui Palatinatus cum Kyovienfi & Czerniechovienfi computatus, *Ukraina* vocatur, à Kray, quod oram feu finem fignificat.

II. Caput Rusfiæ hujus eft *Leopolis* Archi-Epifcopali honore Nobilis, quin, quod rarò Civitati ulli accidit, duo funt ibidem Archi-Epifcopi Catholicus & Armenicus, nec non Epifcopus Ruthenicus (Władyk.)

III. Alba Rusfia Magno Ducatui Lithvaniæ adjacet fubjacetq;,& confiftit in fex Palatinatibus nimirum SMOLENSCENSI de *quo infra*. NOVOGRODENSI qui duos habet Diftrictus, Novogrodenfem & Słonimenfem. POLOCENSI, cujus Palatini liberè eligendi prærogativam Nobilitati dederunt antiquiores Reges. Quod Privilegium à Vladislao quarto *Anno* 1642. & à Michaële 1670. confirmatum legitur. VITEPSCENSI, qui duos Diftrictus Vitepfcenfem & Bratisłavienfem, MSCISLAVIENSI, qui duos itidem Diftrictus Mfcisłavienfem atq; Mozdzirenfem continet. Et MINSCENSI.

CA-

CAPUT VI.
DE PRUSSIA.

I. PRußia duplex eſt REGIA & DUCALIS. Illa quamvis eodem cum Polonis Regno contineatur, peculiares tamen leges, peculiare ærarium & Theſaurarium ſuum (qui olim Oeconomus ſeu Procurator Mariæburgenſis fuit) ac belli gerendi rationem diverſam antiquitus habet, nec nobilitas tempore motionis publicæ extra fines procedere tenetur, uti ſupra de Expeditione Generali dictum eſt. Diſtinguitur in CULMENSEM ac MARIÆBURGENSEM Palatinatus, atq; Epiſcopatum Varmienſem. In Palatinatu *Culmenſi* numerantur ſequentes Capitaneatus Kowalienſis, Radzimenſ., Grudentinus, Lipinenſ., Golubenſ., Pokrivnen., Brodnicenſ., Bracianenſ.; In Palatinatu Mariæburgenſi: Mariæburgenſ., Chriſtburgenſ., Tolkmitenſ., Stumenſis. Inter Civitates Pruthenicas olim CULMIA Metropolis fuit, nunc ordine prima eſt THORUNIUM, quæ habet metricæ, uti Elbinga Sigilli, & Gedanum Theſauri Terrarum Pruſſiæ cuſtodiam. *Elbingam* condidiſſe dicuntur Lubecenſes, à quibus etiam uſum Juris ejusdem

dem receperunt, uti patet ex privilegio ab Henrico de Hohenloë Magiſtro Ordinis anno 1246. ipſis dato, quod Jus Civitati etiam Brunsbergenſi poſtea collatum eſt. Recepit idem Jus quoqve Frauenburgum illudq; etiam nunc dictæ Civitates retinent, aliæ ex Jure Culmenſi cauſas ſuas dijudicant.

II. POMERANIA iisdem, quibus & Pruſſia Legibus utitur, & quaſi una Provincia cum Pruſſis computatur, dividiturq; in ſequentes Capitaneatus, Skarſzevienſ., Tucholienſ., Kiſovienſ., Pucenſ., Noven., Mirachovienſ., Hamerſteinenſ., Oſiecenſ., Sabovicienſ., Jaſieniecenſ., Parchovienſ., Borzechovienſ., Svecenſ., Koſcierynenſ., Tczevenſ. ſive Derſavienſ., Gnievenſ. ſive Mevenſ., Stuchovienſ. Hi autem Capitanei Jurisdictione ferè nullâ gaudent, præſertim in Nobilitatem, Caſtrenſia quippe Judicia in Pruſſiâ Palatinis competunt. Metropolis Pomeraniæ eſt *Gedanum* totius Europæ Granarium, atqve inter Urbes Hanſeaticas primaria, quâ ad omnem occaſionem rei benè gerendæ in omnes partes nulla opportunior Civitas eſt, ut verè ſentit *Carncovius lib. 3. Epiſt. Illuſtr. Vir.* Quantum ergo in ejusdem conſervatione interſit

Reipublicæ, ratio dictitat, atqve experientia loquitur. Pro hujus libertate hactenus Belgæ tam acriter pugnarunt, ne nimirum à Polonia avelleretur. Sic etiam Rex Daniæ per Tractatum anno 1658. sese obligaverat, portui Gedanensi, si necessitas postulaverit, classe armatâ succurrere. Frumenta, &alia, quæ Poloni Gedanum deportant, externis mercatoribus aut omnino alteri, quàm Dantiscano Civi, vendere non licet. Ad munus Burggrabiatus in hac& aliis duabus majoribus Civitatibus secundum receptam consvetudinem veteremq; Legem, proponuntur à Magistratu Viri quatuor, ex quibus Rex uni officium istud confert.

III. De *Succamerariis* quorum tres sunt, nimirum Culmensis, Mariæburgensis, & Pomeraniæ, notandum est, quòd eosdem Casimirus Tertius Anno 1468. Prussiam ingressus, ad Senatum Pruthenicum adjecerit. Licet verò in Prussia inter Consiliarios locum habeant, in Comitiis tamen Regni inter Nuncios comparent, sessionemqve capiunt. Observandum porro, quòd Officia Succamerariorum Judicum, Subjudicum, & Notariorum non ex quatuor candidatis uni, sed, juxta morem Terrarum Prussiæ, electo

electo Succamerario &c. huic & non alii munus istud à Rege conferatur. Secus per Regnum, ubi ex quatuor Candidatis unus à Rege confirmatur.

IV. Judicia Terrestria, in quibus Nobilitas causas suas ventilat, novem constituta sunt, ad quæ octo Scabini eliguntur. In Palatinatu Culmensi est unum, ad quod ex Consulari Ordine Civitatis Thorunensis duo Scabini à Nobilitate in octonarium numerum adsciscuntur. In Palatinatu Mariæburgensi itidem unum. In Palatinatu verò Pomeraniæ septem numerantur, Slochoviense, Tucholiense, Szvecense, Dersaviense, Sucoviense, Putcense, Mirachoviense. Castrensia Judicia, quæ in Poloniâ Capitaneis competunt, in Prussiâ à Palatinis exercentur. Ab initio Prutheni obtentu suorum jurium contenderunt, causas omnes in Conventibus suis Ordinum Generalibus decerni debere, non admissis ad Aulam Regiam *appellationibus*, ad quas tamen condescendere anno 1521. adstricti sunt, exceptis causis criminalibus, aliisq; nonnullis casibus. Deindè licet Stephanus Tribunalia Summa in Regno Magnoq; Ducatu Lithvaniæ instituerit, causæ tamen Pruthenicæ à Regibus

dijudicatæ ſunt. Sed ſub Sigismundo tertio Anno 1598. ceperunt Pruſſorum Nobilium cauſæ ad Petricovienſe Tribunal trahi, & deniq; delegati illuc mitti. Civitates tamen Tribunalia declinant, & judicia tantum Regia agnoſcunt.

V. Præter ſupradictos Officiales ſunt in Pruſſia duo Gladiferi, unus in Culmenſi, alter in Mariæburgenſi Palatinatu.

VI. Advocatiæ ſeu Scultetiæ in Pruſſiâ omnes juxta antiquam Cruciferorum diſpoſitionem jure hæreditario obtinentur.

VII. De DUCALI PRUSSIA connoto ſequentia. Albertus Marchio Brandenburgicus trigeſimus quartus & ultimus Ordinis Teutonici Magiſter anno 1525. à Sigismundo primo Rege Poloniæ Dux Pruſſiæ Feudatarius creatus fuit. Huic ſucceſſit filius Albertus Fridericus, quô defunctô Joannes Sigismundus Elector Brandenburgicus (qui illius filiam Annam duxerat) ſolenniter Varſaviæ in Comitiis Anno 1611. Dux Pruſſiæ pro ſe fratribus eorumqve hæredibus maſculis inauguratus eſt.

VIII. Tandem *Pactis Bydgoſtenſibus* die 6. Novembr. anno 1657. confectis, & poſtmodum ab Ordinibus Reipublicæ in Comitiis Generalibus

bus Varsaviensibus anno 1658. confirmatis, inter Serenissimum Regem Poloniæ D. Joannem Casimirum, & Serenissimum Electorem Brandenburgicum Dominum Fridericum Wilhelmum convenit, ut altè memoratus Serenissimus Elector Ducatum Prussiæ iis finibus circumscriptum, quibus illum olim jure feudi ante Bellum Sveticum exortum possidebat, deinceps & descendentes Ejusdem Serenitatis Electoralis Masculi jure supremi Dominii cum summâ atqve absolutâ potestate sibi haberent, possiderent, regerentq;, absqve omnibus antehac præstitis oneribus. Deficientibus autem Masculis, ex præmemoratâ lineâ legitimâ Electorali descendentibus Serenissimis Regibus, & Reipublicæ Polonæ jus suum integrum in præfatum Ducatum reservatur, & tali pacto, Ducatus ille à Republica Poloniæ non avelletur. In casu autem non existentium descendentium, promisit altè memoratus Rex Serenissimus pro se suisqve Successoribus specialem habituros rationem Agnatorum Serenitatis suæ Electoralis, nimirum Domus Culmbacensis & Onolsbacensis, ut ex consensu Comitiorum Regni aliis præferantur & ad Successionem ejusdem Ducatus admit-

mittantur, ſub iisdem Feudi conditionibus & obligationibus, quibus antehac Sereniſſimus Elector ejusq́; Anteceſſores illum vigore Inveſtituræ poſſederunt.

IX. Actus ſolennis, quo ſupremum Dominium in Pruſſiam Ducalem Sereniſſimo Electori Brandenburgico per Commiſſarios Reipublicæ, ſcilicet Stephanum Vizga tunc Epiſcopum Varmienſem, nunc Archi-Epiſcopum Gneznenſem, & Joannem Comitem de Leſzno Leſzczynski, tunc Vice-Cancellarium, poſtea Supremum Cancellarium Regni, tandem Palatinum Cracovienſem traditum, Regiomonti die octavo Octobris *Anno* 1663. celebratus eſt. Inter alia convenit in Pactis, ut quoties novum aliquod bellum contra Regem ac Rempublicam Polonam oriretur, Sua Serenitas Electoralis ejusqve Deſcendentes tenerentur mille quingentos pedites & quingentos Equites ſubminiſtrare, quibus poſtquâm ex Ducatu Pruſſiæ Ducali educti fuerint, Rex Regnumqve Poloniæ ſuſtentationem ſubminiſtraret. Sed circa aſſecurationem Elbingæ Regno Poloniæ poſt exolutionem ſummæ quadringentorum millium talerorum reſtituendæ quingenti Equites remiſſi ſunt.

Suppe-

Suppeditavit autem Sereniſſimus Elector primâ vice copias ſuas Anno 1672. ſub Regimine Michaëlis Regis. Poſt cujus fata, cum ulteriùs Sereniſſimus Rex nunc gloriosè Regnans reprimendæ Barbarorum audaciæ, & incurſioni vires opponeret, iterum Sereniſſimus Elector dedit ſuppetias. Sed cum per aliquot Menſes rei Chriſtianæ militaſſent & præprimis ad expugnationem Bari ſtrenuam navaſſent operam, tempeſtas adverſus Provincias Electorales orta, cauſam dedit milites ſuos ad ſua defendenda repetendi. Aſt licet jam amplius manu militari adeſſe non poſſet, curâ tamen non defuit Sereniſſimus Elector, quin potiùs ad Magnum Moſcoviæ Ducem ablegavit Conſiliarium ſuum Joachimum Scultetum ab Unfrid, qui Eidem præfatam ſuppetiarum revocationem expoſuit, inſtando, ut præfatus Magnus Dux pericula, quæ à Turcis imminerent, reſpiciens, Regno Poloniæ notabili ſuccurreret Exercitu. Id quod etiam auxilium altè memoratus Elector jam Anno 1673. per eundem Ablegatum ſollicitaverat.

X. Primus Ducatum hunc nomine Sereniſſimi Electoris immortali cum gloriâ adminiſtravit

Illu-

Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Dominus *Boguslaus Radzivill* Dux Byrzarum, Dubincorum, Sluciæ, & Kopyliæ, Sacri Romani Imperii Princeps ac Supremus Stabuli Magni Ducatus Lithvaniæ Præfectus, qui ob ingentia in Poloniam Prussiamqve merita, Princeps immortalitate dignissimus est habitus. Sed, ut sunt vanæ spes hominum, ex Poloniâ Anno 1669. reversus, in itinere sub ipsis ferè mœnibus Urbis Regiomontanæ, extremo dicti Anni die, extremum etiam vitæ clausit diem. Illatus in Urbem, tantum apud omnes concitavit luctum & dolorem, quantum antea Divinis suis virtutibus sibi conciliaverat amorem, qui etiam in Electione Anni præfati adeò eluxit, ut aliquot pro se habuerit suffragia. Sed maluit mereri, quàm ambire. Terra Coronam monstravit, Cælum dedit.

XI. Alter isqve modernus Prussiæ, uti & Pomeraniæ & Principatus Camini Gubernator Generalis est, Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Dominus *Ernestus Boguslaus Dux de Croy & Arschott*, S. Rom. Rom. Imp. Princeps. Dubium num ortûs antiquitate, num Prudentiæ rarissimæ laudibus celebrior Princeps. Prognatus enim est

est Paternâ stirpe ex præantiquâ illa Crojorum Principum familia, quæ, testante Historia, à Regibus Hungariæ, ipsoqve Attilà originem ducit. Maternâ verò per matrem suam ultimi Pomeraniæ Ducis Boguslai XIV. Sororem Reges Poloniæ ex familiâ Jagellonicâ oriundos proximâ contingit cognatione. Tanta etiam prudentia Provincias sibi commissas administrat, ut nemini Principum hac in re cedat.

XII. Dedit præterea Serenissimus Rex ac Respublica Polona Serenitati suæ Electorali, Ejusdemqve posteris masculis Jure feudi duas Præfecturas, Leoburgensem & Bütoviensem, ac de ampliori benevolentia Serenitatem Ejus ac illius hæredes ab omni juramento, nec non tributis & exactionibus, quibuscunqve ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimisit, ac liberos fecit, prout olim à Ducibus Pomeraniæ eædem Præfecturæ Lauenburg & Bütau tenebantur; Redierant hæ anno 1637. post fata Boguslai XIV. ultimi Ducis Pomeraniæ ad Polonos, & Palatinatui Pomeraniæ reincorporatæ fuerant, *vid. Const*: ejusdem anni & 1641. Quòd olim hoc Feudum Ducibus Pomeraniæ propter necessitatem & bonum publicum cum consen-

su Ordinum factum & traditum fuerit, *testatur Const.* 1562. & Diploma hîc annexum, quod exhibet *Przylusius lib. V. Statut. cap.* 4. hoc tenore: Ad perpetuam rei memoriam. *Nos Sigism. &c. Universis & singulis praesentibus & futuris harum seriem inspecturis. Manifestum facimus, quia vigentibus olim Bellis inter Serenissimum felicis memoriae Casimirum Regem parentem & praedecessorem Nostrum, ac inter Ordinem dictum S. Mariae Teutonicorum in Prussia Illustris olim Princeps Dominus Ericus Stetinens. Pomeraniae, Cassubiae, Vandaliae Dux & Princeps Rugiae, multa in ipsis bellis & controversiis favoris, benevolentiae & obsequii sui erga praedictum Serenis. parentem Nostrum officia exhibere, & suppetias non vulgares illius Majestati defunctae adversus hostes ejus praestare solitus erat, ac ob eam causam illi Arcem Bütov unà cum Oppido ibidem consistente, nec non Civitatem Lauenburgk cum universis fructibus & proventibus ad illam pertinentibus idem Serenis. Parens Noster ad arbitrium & beneplacitum suum concesserat, ut id ex literis & aliis monumentis abundè constat. Deindè verò ad eam benevolentiam & conjunctionem, quae inter Serenissimos praedecessores Nostros & praedictum Dominum Ducem Ericum, ac posteros ejus intercesserat, etiam affinitas, & necessitudo accessit, quae ad haec usq; tempora mutuis officiis*

officiis & amore coaluit, ita, ut prædictas Arces & Oppida repetita quidem aliquoties, tamen non gravatim & nos & Sereniss. Fratres ac prædecessores Nostri possideri à Nominatis Ducibus Pomeraniæ citra Jurium Regni sui detrimentum ferebant. Cum postremò Nos ad has Terras nostras Prussiæ venientes inviseret, officiosissimè Illustris Princeps Dominus Georgius Stetinens. Pomeraniæ, Cassubiæ, Vandaliæ Dux, & Princeps Rugiæ, nepos noster ex sorore charissimus, & suam ac Illustris fratris sui germani Domini Barvini singularem erga nos propensionem animi & observantiam declaravit, remisitq́ nobis & successoribus nostris de dote Illustrissimæ olim Dominæ Annæ sorori Nostræ à præfato Serenisſ. Domino Rege Casimiro patre Nostro promissa quatuordecim millia aureorum Hungaricalium, volentes vicissim erga Illustritates eorum uberiorem amorem nostrum testari, & illas eorumq́ successores nobis ac Regno nostro arctiori benevolentiâ & conjunctione devincere, attamen Juribus Regni Nostri non deesse, illis & earum hæredibus masculis, Arces & oppida prædicta Bytow & Lauenburgk cum omnibus & singulis eorum subditis, Vasallis, fructibus, libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, Juribus, & pertinentiis universis, sicuti illa ad arbitrium & beneplacitum, ut dictum est, Serenissimorum prædecessorum Nostrorum & nostrum hactenus usu

& fructu tenuerunt, de Consilio & consensu Dominorum Consiliariorum tàm Spiritualium quam Secularium Regni Nostri tenen. haben. fruen. uten. & possidens, in perpetuum Jure feudi pro Nobis & successoribus Nostris Regibus Poloniæ dedimus, ac concessimus, ac illos de eis ipsis Arcibus & Oppidis Bytow & Lauenburgk investimus, & tenore præsentium damus & concedimus, illosq; & eorum hæredes de ampliori gratiâ & benevolentiâ Nostrâ ab omni Juramento, nec non tributis & exactionibus quibuscunq; nobis & posteris Nostris ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimittimus, & liberos facimus. Pollicemur præterea dictos Principes in prædictis Arcibus & eorum pertinentiis, quantum in nobis est, defendere ac tueri, tenebunt tamen & obligati esse debent præfati Domini Duces & eorum Successores ad singulas successorum Nostrorum Regum Poloniæ Coronationes, vel venire ipsi, vel Consiliarios aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum jus feudale de præfatis Arcibus & Oppidis ad Regnum Nostrum pertinens ita, ut jam dictum est, recognoscent, & literas ejus recognitionis & renovationis ipsius feudi, quæ gratis illis debent dari, â novis Regibus accipient. Quod si aliquâ legitimâ causâ impediti, hoc officium & debitum in Coronationibus Successorum Nostrorum non fecerint, nihil ea negligentia afferre illis detrimenti debebit, dummodò

alio

alio brevi tempore post Coronationem id præstare curaverint. Ubi verò ipsi Principes Domini Georgius & Berninus Duces Pomeraniæ sine legitimis masculis feudi hæredibus, vel eorum legitimi masculi feudi hæredes, non relictâ prole virili decederent, stirpsq; & progenies eorum Mascula & legitima deficeret, tunc prædictæ Arces & Oppida Bytou & Lauenburg cum omnibus suis bonis, subditis, Vasallis, fructibus, libertatibus, Juribus, eminentiis & pertinentiis universis, ac cum pleno jure & possessione citra omnem difficultatem ad Nos & posteros Nostros Reges Poloniæ redire debebunt: salvâ tamen interim Jurisdictione perpetuò, proventibus, decimis seu Episcopalibus, cum villis bonis & piscaturis ac libertatibus ad Reverendum Joannem Episcopum & Ecclesiam Vladislaviensem ex antiquo pertinentibus. In cujus rei testimonium Sigillum Nostrum est præsentibus appensum. Actum & Datum in Civitate Nostrâ Gedanensi die Inventionis S. Crucis Anno Domini 1526. Regni Nostri anno XX.

XIII. Jus illud Serenissimus Elector primâ vice sub Rege Michaele die 5. Mens. Julii anno M. DC LXX. uti & porrò sub moderno Rege Serenissimo per defunctum Johannem Liberum Baronem ab Hoverbeck Consiliarium Statûs intimum recognovit sine Juramenti solennitate,

formulâ tali. *Ego Serenissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius & Officialis, ad recognoscendum juxta tenorem Pactorum Bydgostiensium Jus feudale de duabus Præfecturis Lauenburg & Bytau cum omnibus & singulis earum pertinentiis, Juribus, reditibus, & eminentiis, delegatus Plenipotentiarius, hoc ipsum jus feudale ad Regnum Poloniæ pertinens à Sacrâ Regia Majestate, uti & earundem Arcium & Oppidorum directo Domino, recognosco, literasq; ejusdem recognitionis & renovationis feudi prædicti Pactis conformes, à Sacrâ Regiâ Majestate Vestra mihi extradi peto.*

CAPUT VII. DE MASOVIA.

I. DUcatus ille seculo XI. Regnante Miecislao II. â Corpore Poloniæ (tunc in Rixæ Reginæ impotens Dominium concitatæ) per Maslaum vel Mazum avulsus, sed hoc per Casimirum I. victô recuperatus dicitur. Postquam verò Anno 1220. in Conventu Sendomiriensi Lescus Albus fratri suo Conrado Masoviam, Cujaviam, & Dobryniam concessit, suos habere Duces cæpit, Regibus tamen Poloniæ obnoxios, deindè Rex Joannes Albertus, dum Joannes sive Janusius Dux mortuus esset, Tractum Plocensem

ſem Regno adjunxit, manente penes fratrem, ejus Conradum Maſoviâ. Hoc etiam anno 1503. defunctô promiſſa & conceſſa erat liberis, usqve ad maſculorum defectionem, paterna, poſſeſſio. Caſu tandem exiſtente ſub Sigismundo Anno 1526. Ducatus iſte ad Corpus Poloniæ rediit, & Majori Poloniæ adſcriptus eſt, Petricoviæ *Anno* 1540. Conſvetudines deinde hujus Ducatus Stephanus Rex ſub tempus Coronationis ſuæ Anno 1576. approbavit, abrogando Vicesgerentiam Maſoviæ, Palatinatumqve aliis Palatinis adæquando.

II. Quatuor Satrapiis Maſovia diſtincta eſt. Plocenſi nimirum Palatinatu (quem Anno 1495. poſt fata Januſii *Plocenſ.* Ducis cœlibis, Joannes Albertus ad ſe devolutum Regno adjunxit) *Podlachico* & eo qui peculiariter *Maſoviæ* nomen retinet, atqve *Terra* Dobrinenſi. De quà annoto, quòd Chriſtianus Epiſcopus Pruſſiæ Conrado Maſoviæ Duci author fuerit, ut Equites de Dobryn ad avertendas Pruſſorum invaſiones, & ad promovendam Religionem Chriſtianam inſtitueret, qui regulam habitumqve Enſiferorum, Equitum Livonicorum aſſumpsêre. Appellati autem à Caſtro Dobryn, quod ipſis Dux memoratus

ratus

ratus extruit. Hic deindè, cum ſupradicti Equites â Pruſſis cæſi eſſent, Equites Ordinis Teutonici accerſit. Ipſa verò Maſovia, quoniam eſt ampliſſima Provincia, in decem Territoria dividitur, *Czernenſe*, *Varſavienſe* (cujus de nomine Urbs in ipſo propè umbilico eſt Regni ac inter Polonos Lithvanosqve media) *Viſnenſe*, *Vyſogrodenſ.*, *Zakrocimenſe*, *Czechanovenſ.*, *Lomzenſe*, *Rozanenſ.*, *Livenſe*, *Nurenſe*.

CAPUT VIII.
DE SAMOGITIA.

SAmogitiæ Ducatus nullum habet Palatinum, ſed ſummus ejus Toparcha eſt Capitaneus, locum in Senatu obtinens, quem ſolus ex omnibus Præfectis ingreditur. Singulare etiam eſt, quòd, ſi vacat iſte Capitaneatus, unus Regi Candidatus præſentetur, quem eligit confirmatqve.

CAPUT IX.
DE LIVONIA.

I. CUm Joanus Magnus Moſchoviæ Dux longo in Livoniam Imperii Romani tunc bello Turcico implicati Provinciam bello incumberet, fortalitia occuparet, & deniqve ipſum Livo-

niæ

niæ Magiſtrum Fürſtenbergium in Arce Felin caperet, Illuſtriſſimus Dominus Gothardus Ketler à Statibus & Exercitu in Caſtris in Coadjutorem & poſtea in Magiſtrum Ordinis Teutonici & Principem Romani Imperii (quem titulum Waltherus Plettenbergius primùm acquiſivit) aſſumptus, atqve ærumnis publicis *anno* 1558. defenſor objectus eſt. Etenim niſi temporibus illis periculoſiſſimis, ubi inſuper diviſus per contraria ſtudia populus erat, Moderator obtigiſſet prudentiſſimus, uno quaſi lapſu res Livonicæ ruiſſent, non ſine gravi Reipublicæ Polonæ incommodo, cùm dicta Livonia confinis Lithvaniæ, Pruſſiæqve eſſet Provincia. Poſtquam ergò nihil reliquum videbatur, quàm aut tenere Libertatem, aut mori ante ſervitutem, circumſpiciebat Janus ille, cum quâ gente ſtaret, ſed nullibi gratior eminebat libertas, cùm & Diſſidentes in Religione Chriſtianâ bono pacis omnimodè gauderent, quàm ſub Rege Polonorum, quorum tunc Sceptra Sigis. Aug. moderabatur. Livones igitur â Polonis auxilia, Poloni à Livonibus ampliſſimam obtinuerunt Provinciam, è qua tanquam ex Trojano Equo multi militares viri prodiêre prodeuntqve.

 II. Cum

II. Cum verò altè memorati Illuſtriſſimi Ducis Gothardi ſingulare ſtudium in adducendâ totâ Provinciâ (exceptis Revalienſibus, qui ſine conſenſu Magiſtri Erico Svecorum Regi ſe dederunt) extaret, & ita ipſius Dignitas, virtus ac fides, de Poloniâ optimè mereretur, Eidem, mutato ſtatu priori, *Anno* 1561. â Sereniſſimo Rege Sigiſmundo Auguſto Ducalis Titulus adinſtar Ducis in Pruſſiâ cum omni dignitate, inſignibus, privilegiis Ducalibus, ac ditionibus certis tributus, & ejus Illuſtritas Vaſallus Poloniæ Regum Feudatariusqve Princeps, & Regni Magniqve Ducatus Lithvaniæ membrum factus, ac poſtridie ProRex Gubernatorqve Livoniæ proclamatus fuit.

III. Tempore quidem Sigismundi Auguſti Illuſtriſſimo Principi Domino Gotthardo certæ ditiones asſignatæ, ſine infeudationis ſolennitate, fuerunt, poſtea autem vigore legitimæ inveſtituræ â Sereniſſimis Succedaneis D. D. Stephano, Sigismundo III. Vladislao IV. Joanne Caſimiro, Michaële, & Sereniſſimo Joanne III. Regibus Eidem Succeſſoribusqve attributi ſunt, nimirum totus ille Tractus Curlandiæ & Semigalliæ, incipiendo à Salſo Mari ſurſum ſequendo fluvium Hylga,

Hylga, aſcendendo ad antiquos limites diſpoſitos inter Samogitiam, Lithvaniam, & Pruſſiam ab unà, & Livoniam ab alterà, partibus, verſus Diſtrictum Polocenſem ad Dunam Fluvium, deſcendendo verò Duna usqve in mare ſalſum, adeò, ut quicquid in iſtis terminis cis Dunam verſus Lithvaniam continetur, & ad Ordinem Livoniæ ſpectabat, in perpetuum apud Illuſtritatem ejus, ipſiusqve hæredes Maſculos permaneret, & per conſequens etiam Diſtrictus Piltenſis, de quo pluribus infra.

IV. Primi utilitatis fructus ex hâc ſpontaneà deditione Livoniæ colliguntur, quòd Gens Sarmatica cum Svetica vicinitate conſociata, pro cauſa eligendi SIGISMUNDUM Tertium in Regem ſuum habuerit promiſſam â Sereniſſimo JOANNE Sveciæ Rege Ducatus Eſthoniæ reſtitutionem. Occaſione itaqve Eſthoniæ, quam dictus Illuſtriſſimus Dominus GOTHARDUS ad Regnum Poloniæ adducebat, Sveciqve eandem eo tempore tenebant, tanquam cauſa impulſiva SIGISMUNDUS in Regem Poloniæ electus, quo tanquam hæreditario Sveciæ Rege aſſumpto, Regnum Sarmaticum fines ſuos usqve ad mare

glaciale dilatavit, altiusqve certè quàm unquam antehàc ſub id tempus aſcendit.

V. Habuit Illuſtrisſimus Dominus GOTHARDUS Filios Duos, qui exemplo monituqve Domini Parentis vitam fortunasqve ſuas bono Reipublicæ exponere, ſummæ gloriæ ſibi duxerunt. Illuſtriſſimus WILHELMUS, Junior natu, Parens regnantis moderni Ducis Curlandiæ, cupidus virtutum, Caſtra Sereniſſimi Regis STEPHANI in Moſcoviâ ſecutus, in proximam Turrim Pieczuræ obſeſſæ evaſit, & rarâ Principum audaciâ in imam ejus partem per ſcalas deſcendit. In prælio ſub Wittgenſtein in Diſtrictu Revalienſi habito par ardor pugnandi, alacritasq; fundendi hoſtem erat, temporibusqve ſubſequentibus objectu corporis ſui, ac erogatione bonorum ſuorum impetus hoſtiles in Livonia arcuit.

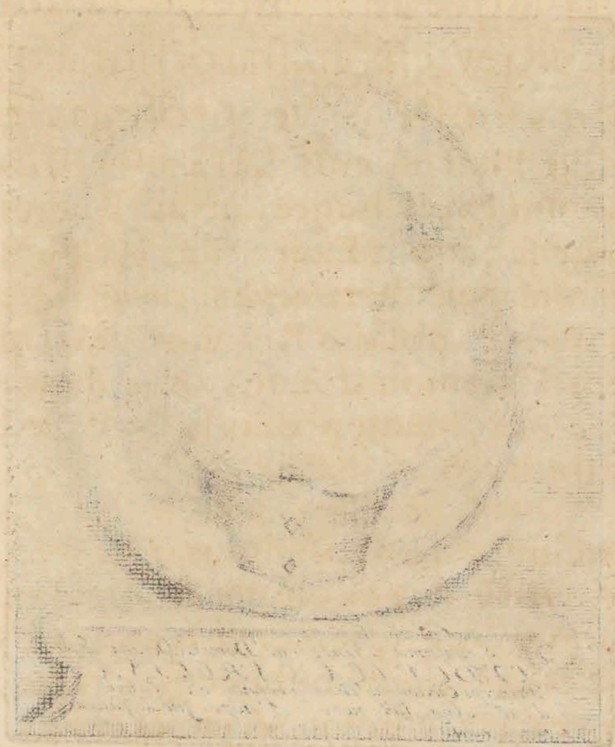
VI. Illuſtriſſimus Dominus FRIDERICUS, major natu, majoribus victoriis onuſtus, magna fama in Regno Poloniæ vixit, cui Piaſecius hoc encomium reliquit. FRIDERICUS Curlandiæ Dux cum quingentis Equitibus Curlandis in ſubſidium Polonis veniens, ac per

Dunam

Ad pag. 501.

Illustrissimus ac Celsissimus &c.
Princeps ac Dominus Dominus
IACOBUS, in Livoniâ Curlandiæ
et Semigalliæ Dux.

Serenissima Princeps ac Domina Domina
LUDOVICA CAROLINA
Princeps Electoralis Brandenburgica, etc: Conjux
d. 18. Aug. Styl novi A° 1676 piè defuncta

Dunam Fluvium contemtô periculô, nando celeriùs transitum quærens adactis in flumen Equis in vadum, nulli ante nec peritissimis illorum locorum cognitô fortuna victoriæ præsagâ illatus transiit incolumis, atqve in fronte unâ cum prætoria Chodkievicii hastatorum cohorte constitit, hostemqve profligavit. Quæ etiam dictus Illustrissimus DUX FRIDERICUS magnâ cum copiâ honorum ad Rigam & Dunemundam sequutus Exercitum Regium egerit, testimonium perhibet *Heidensteinius*, ope etenim auxilioqve ejus obsidio Rigensis deserta est. Hinc etiam Eidem in donativum militare bona advitalitia *per Const.* 1609. promissa sunt. Sed res intra verba stetit.

VII. Illustrissimus ac Celsissimus ejus Successor DUX JACOBUS vix ea omnia Domus suæ Ducalis esse putavit, nisi ipsemet fidem, obsequia opesqve suas in bonum publicum conferret, unde in tenera ætate munia Principis clientelaris induit, & cum Domino Patruo FRIDERI-

CO DUCE in Regium Exercitum, cui Dux RADZIWILIUS præerat, ſub Bausko conceſſit, copiisqve ſuis conjunctim allaboravit, ad Provincias Boruſſiæ Curlandiæqve armis infeſtatas hoſtilibus liberas reddendas. Pari ſtudio & ardore Princeps ille Juvenis in Divum Regem VLADISLAUM, & Rempublicam accinctus, maturo auxilio in tempore ad Smolenſciam obſeſſam ſpontaneâ alacritate adeſt, & ſelecto milite Equeſtri ac Pedeſtri Exercitui Polonico ſingulare gaudium, hoſtiqve formidinem attulit. Anno 1652. cum Reſpublica Polona ex funeſtâ clade Exercitus, quâ â perfidis Coſacis & Tartaris affectus fuerat, in grave diſcrimen adducta eſſet, Illuſtriſſimus DUX JACOBUS millia peditum, Sereniſſimo Divæ memoriæ Regi JOANNI CASIMIRO & Reip. tam propter apparatum, quàm bonos milites maximè arridentia in auxilium miſit, idqve non ex ullâ obligatione Pactorum, ſed ex ſolo benemerendi ſtudio, uti Reverſales Regii Ordinumqve hic adjectæ, uberiùs teſtantur.

Joan-

Joannes Casimirus DEI Gratiâ Rex Poloniæ Magnus Dux Lithvaniæ &c. &c.

Significamus præsentibus literis, quorum interest universis & singulis, quòd cùm Respublica ex funestâ clade exercitus nostri, quà à perfidis Cosacis & Tartaris affectus fuerat, in grave discrimen adducta, ab Illustrissimo Principe Domino Jacobo in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Duce amanter postulassemus, ut tanquam in communi periculo deesse nobis nollet, militeq́;, quemcunq́ve paratum habere vel subitò colligere posset, nobis quantocyùs ære nostro subveniret, Illustritasq́ve sua cum Ordine Equestri seu Nobilitate Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ promptitudinem suam Nobis in tam gravi casu ubertim declarassent; Nos non tantum declarationem istam benevolo amplectimur affectu, verùm etiam pro Nobis & Serenissimis Successoribus Nostris totaq́; Republ. Polona verbo nostro Regio & Comitiali authoritate cavemus, quòd promptitudo ista, quà Illustritas sua & Ordo Equestris seu Nobilitas Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ extra Pacta, quibus ad Vasallagium & servitia Equestria intra fines Ducatus Curlandiæ solummodò præstanda obligantur, in colligen-

ligendo milite noſtro & Reipub. ære alendo, declararunt, & juxta declarationem ſuam præſtabunt, pactis conventis nihil derogare, nec quocunqve tempore pro imponendo vel exigendo aliquo pactis minus conformi onere à quoquam in ſequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia jura, privilegia, pacta, immunitates & libertates ſartas tectasqve conſervamus, Illuſtritatemqve ſuam cum Univerſo Ordine Equeſtri ſeu Nobilitate Ducatus ab hocce ex propensâ voluntate in præſenti Reipublicæ periculo promiſſo, ac omni pactis minùs conformi onere poſthàc in perpetuum liberos & immunes eſſe, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigi, aut imponi debere, verbo Noſtro Regiô pro Nobis & Sereniſſimis Succeſſoribus noſtris promittimus, & cavemus. In cujus rei fidem præſentes manu noſtrâ ſubſcriptas Sigillo Regni communiri juſſimus. Dat. Varſaviæ in Comitiis Regni Generalibus Die I. Menſis Auguſti, Anno Domini MDCLII. Regnorum Noſtrorum Poloniæ IV. Sveciæ verò V.

Joannes Caſimirus Rex (L. S.)

Albertus Goraiski Præpoſ: Cruſ:
S. R. Majeſt. Secret.

Nos

Nos Senatores & Ordines inclyti Regni Poloniæ, & Magni Duc: Lithvaniæ.

NOtum testatumqve facimus præsentibus literis nostris, quorum interest universis & singulis, quòd cum Respublica ex funesta Clade Exercitus, quà a perfidis Cosacis & Tartaris affectus fuerat, in grave discrimen adducta, Sacra Regia Majestas Dominus noster Clementissimus ab Illustrissimo & Celsissimo Principe Domino Jacobo in Livonià Curlandiæ & Semigalliæ Duce amanter postulasset, ut tanquam in communi periculo deesse nollet, militeqve, quemcunqve paratum habere, vel subitò colligere posset, quantocyus ære Reipubl. subveniret, Illustrissimusque suo cum Ordine Equestri seu Nobilitate Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ promptitudinem suam in tam gravi casu ubertim declarassent, Nos, Nomine universæ Reipublicæ, non tantùm declarationem ipsam benevolo amplectimur affectu, verùm etiam pro Nobis & totâ Republicâ Polonâ, Authoritate Comitiali cavemus, quòd promptitudo ista, qua Illustritas sua, & Ordo Equestris seu Nobilitas Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ extra Pacta, quibus ad Vasallagium & servitia Equestria in-

tra fines Ducatus ſolummodò præſtanda obli, gantur, in colligendo milite, Reipublicæ ære alendo, declararunt, & juxta declarationem ſuam, præſtabunt, Pactis Conventis nihil derogare, nec quocunque tempore pro imponendo vel exigendo aliquo, Pactis minùs conformi onere, à quoquam in ſequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia Jura, Privilegia, Pacta, Immunitates ac Libertates ſartas tectasqve manere, Illuſtritatemqve ſuam cum univerſo Ordine Equeſtri ſeu Nobilitate Ducatus ab hocce ex propenſâ voluntate in præſenti Reipublicæ periculo promiſſo, ac omni Pactis minùs conformi onere poſthàc in perpetuum liberos & immunes eſſe, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigi aut imponi debere, univerſa Reſpublica ſanctè promittit & cavet. Majoris Fidei ac certitudinis cauſa, præſentes manu Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi in Chriſto Patris Domini Archi-Epiſcopi Gneznenſis, Legati nati, Regni Poloniæ Primatis & primi Principis, nec non Dominorum Nuntiorum Terreſtrium Marſchalci, ſubſcriptas Sigillis eorundem comuniri fecimus. Dat: Varſaviæ in Comitiis Regni Generalibus die I. Menſ. Auguſti, Anno Domini 1652.

Matthias

Matthias Lubienski Archi-Episcopus.
Gneznensis Regni Primas mpp.
(L. S.)
Nicolaus Krasnovvsky Archi-Episcopus Leopol: mpp.
Petrus Czebiski Episcop. Cracoviens.
Georgius Tyszkievvicz Episcop. Vilnens.
Casimirus Dux Czartorycki Episc. Posnaniens.
Andreas de Leszno Episcop. Culmens. & Pom: Cancellarius Regni.
Stanislaus Episcopus Chelmens. mpp.
Vladislaus Gonzaga Marchio in Myzow Myskovvski Pal. Sendomiriens.
Stanislaus in Brzezie Lanckoronsky. Pal: Russiæ, Skal. Dim: Cap:
Joannes Casimirus Krasinsky Palatinus Plocens., Lomss: Cirab: Præm. Capitaneus.
Stanislaus Wytovvsky Castellanus Sendomiriens. Lublinens. Kniszens. Capitaneus.
Maximilianus Brzyzovvski, Castellanus Kyoviensis.
Stanislaus Laskovvsky Castellanus Podlachiæ, Referendarius Regni.

Dobieslaus à Cieklin Cieklinsky Castellanus Czernoviens.

Nicolaus Lasżczyzevvsky Castellanus Sochacov.

Martinus Sadovvsky Castellanus Cortin.

Georgius Lubomirski Supremus Regni Marschalcus mpp.

Stephanus de Pilca Kozyczynsky, Vice-Cancellarius Regni.

Casimirus Leo Sapieha Pro-Cancellarius M. D. Litthvaniæ.

Alexander Sielsky Capitaneus Siezicensis, Marschallus Nuntior. Terrestrium.

Non autem solummodò altè memoratus Dux distrahendis hostium viribus, sed etiam adinveniendis & promovendis inter Regnum Poloniæ & Sveciæ Pacis perpetuæ mediis curam ac sollicitudinem suam impigrè applicavit. Etenim munere pacis Procuratore in se suscepto, Regem Galliæ & Angliæ ac Rempublicam Venetorum pro expediendis Mediatoribus Lubecam ad tempus præfixum invitavit. Non mediocres ejusmodi solicitationes requisiverunt sumptus, ast majo-

majores ſplendida Legatio ab Illuſtriſſimo Principe Lubecam miſſa, in quâ plus quàm triginta homines ſpatio novem menſium ſuſtentari fecit, temporum atqve rerum habitu rupturam Induciarum minitante, Illuſtrisſimus Princeps de eâ Sereniſſimum Regem JOANNEM CASIMIRUM certiorem fecit, miſſisq; in Sveciam Ablegatis hoſtilem Sereniſſimi Regis Sveciæ intentionem variis rationibus multo tempore tali modo mulcebat, atqve morabatur. Cum deinde res ad bellum deveniſſet, noluit eſſe, utut cunctis permixtis hoſti partialis, ſed potius ſub Clypeo neutralitatis â Sereniſſimo Rege ex Senatus Conſilio conceſſæ voluit; in fide intaminatâ permanere, impervium erga illecebras ac promiſſiones hoſtium gerendo animum. Sed dum virtuoſis nihil tam ignarum, quâm machinationes oppugnantium, optimus Princeps clarâ in mundo famâ ſub ſpecie amicitiæ capitur, & cum Sereniſſima Conjuge, ſeptemqve liberis in Ingermaniam Ivangrodam captivus mittitur. Verùm nemo inter eos voce ſupplex, quisqve vitam, decus ac fortunam fide ac devotione in Regem & Rempublicam viliora eſſe clamitans. Hôc factô Illuſtriſſimus Princeps inauditum conſtantiæ

exemplum orbi reliquit. Nusquam enim legitur, Principem cum totâ familiâ abductum, potiùs maluisse pericula maris, malas ac squalidas carcerum mansiones, imò mortem sæpe minis adjectam spernendo subire, quàm fidelitatem & amorem erga Serenissimum Regem & Rempublicam fallere. Hinc hostis in suppellectilem pretiosam ruit, expugnatur Ducatus, oppugnantur & ab amicis Insulæ & Provinciæ transmarinæ multo labore & pretio acquisitæ, dividuntur Naves, omniqvè solâ & quidem dubia ac ancipiti vitâ Domui Ducali relictâ rerum fortuna acciditur. Tandem ipsa etiam pax subsecuta magni constat Celsissimum Ducem, quippe eidem comparandæ medietas Dunæ, Insula Runen, Spillbona, Babid, Piscaturæ, Salmonum, & Dalen, ad Domum Ducalem Curlandicam pertinentia loca (de quibus tanquam Cis-Dunanis §. 4. Tractatus Olivensis allegatur) adhibita, Svecisqve relicta sunt. Svadet ipsamet Natura, ut ejusmodi bonorum ablatio æquali satisfactione compensetur, præsertim, quia in tabulis induciarum de Anno 1629. §. 2 & 4. totus Districtus Mitaviensis, ad quem loca ista antiquitus & naturaliter pertinuerunt, restitui debere cautum erat.

erat. Poteſt Illuſtriſſimus Dux inniti exemplo Duciſſæ Trabecianæ, quæ pro bonis ſuis Moſco in ſalutem publicam traditis jam ſatisfactionem congruam per Legem publicam accepit. Imo & aliis in cauſa ſimili data eſſe ſolatia, ex Conſtitutionibus Regni elucet. Cæterùm de reali promptitudine Ducum Curlandiæ loquuntur etiam Pacta primæva, Conſtitutiones *anni* 1609. 1611. 1676. atqve obligatio à defuncto Goſzevvio Theſaurario & Campi Marſchallo Magni Ducatus Lithvaniæ Celſiſſimo Principi die 6. Aprilis 1657. data. Ad haſce & alias inſpiciendas prætenſiones in Comitiis Grodnenſibus certi iterum Commiſſarii nominati ſunt.

VIII. Enumeratis breviter meritis ac debitis Ducalibus ad Jura redeo, atque hîc ſubjungo;

Incorporationem Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ cum Regno Poloniæ Lublini anno 1569. factam.

SIgismundus Auguſtus, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ. *Significamus præſentibus literis Noſtris, quorum intereſt Univerſis & ſingulis, quòd cum Illuſtris Dominus Gothardus in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ*

Semigalliæ Dux Generosos Fridericum à Kanitz & Michaëlem a Brunow Consiliarios & Senatores suos ad Nos Regniq; Nostri Ordines cum certis mandatis ablegavisset, atq; hi ipsi literis fidei suæ plenipotentiæ prædicti Domini Ducis demonstratis, id sibi ab Illustritate suâ injunctam esse docerent, quo nomine Illustritatis suæ à Nobis Regniq; Ordinibus postularent ac enixè peterent, ut quoniam negotium unionis Regni Nostri cum Magno Ducatu Lithvaniæ ad salutem, finem exitumq; optatum jam pridem DEO immortali adjuvante, perduxissemus, tempus adesset, quo Livoniæ quoq; à barbaro & truculento hoste majorem in modum populatæ & afflictæ per Nos aliquando consuli possit, subjectionem Illustris Domini Ducis & subditorum de communi sententia atq; assensu omnium Ordinum Regni cum Ducatu Lithvaniæ uniti acceptaremus. Nos etsi memoria tenebamus superioribus annis, quo tempore ab Ordinibus Livoniæ crebris literis atq; nunciis ad eam ipsam subjectionem acceptandam sollicitaremur, sortem illius Provinciæ atq; calamitatem miseratos, hanc ipsam ex personâ Nostrâ in fidem atq; protectionem nostram suscepisse, tamen & illud meminimus etiam, cum prædicta subjectio præsentiam Senatus Polonici ad pleniorem deliberationem requireret, rejecisse nos hujus ipsius rei tractationem in tempus aliud ad eam rem conficiendam commodius, quòd cum se nobis obtulisset,

tulisset,

tulisset, faciendum esse existimavimus, flagitantibus, præsertim Illustris Domini Ducis Plenipotentibus, & unione Regni cum Magno Ducatu Lithvaniæ absolutâ & perfecta, & ejus Illustritatis subjectionem per supra dictos Plenipotentes Illustritatis ejus nobis delatam de consensu omnium Ordinum & voluntate Regni cum Magno Ducatu Lithvaniæ, ita ut ante dictum est uniti, in præsentibus Regni Comitiis acceptaremus, ipsumq; Illustrem Principem in fidem & clientelam nostram Regniq; nostri cum omni Ducatu & ditionibus Illustritatis suæ publico Regni cum Magni Ducatus Lithvaniæ uniti nomine recipimus, nimirum ut ab eo tempore inposterum Illustritas sua ejusq; hæredes cum Ducatu Curlandico & Semigallico Regno Nostro cum Magno Ducatu Lithvaniæ unito tanquam uni & individuo corpori perpetuis temporibus subjiciatur & incorporetur, ac in clientelâ & defensione nostrâ & Regni cum Magno Ducatu Lithvaniæ uniti permaneat. Speramus autem Illustritatem suam & ejus Illustritatis posteros in eâ fide, voluntate, subjectione, quam nobis Regnoq; cum Magno Ducatu Lithvaniæ unito per supradictos Plenipotentes detulerunt, constanter permansuros & firmiter perseveraturos. Quibus Nos vicissim defensionem nostram Regniq; nostri; ac conservationem omnium privilegiorum, libertatum, immunitatum à Nobis iisdem concessarum, libertatibus tamen

Regni non adversantium, pollicemur atq; promittimus, quæ Privilegia, immunitates, libertates, tum renovaturi, & confirmaturi, & in pleniorem formam redacturi sumus, cum Illustritas sua Nobis Regnoq; nostro debitum homagium præstiterit. In cujus rei fidem & testimonium manu nostrâ præsentes subscripsimus, & sigillum nostrum appendi jussimus. Dat. Lublini in Conventu Generali Regni d. 3. Mensis Aug. Anno Domini MDLXIX, Regni verò Nostri quadragesimo.

DEDUCTIO JURIS, In DISTRICTUM PILTENSEM.

POst ultimum bellum Sveticum ortæ fuerunt præter omnem opinionem differentiæ quædam inter Illustrissimum Ducem Curlandiæ, & nonnullos Nobiles Districtus Piltensis, pro quarum pacificatione Serenissimi Reges, cum inclyta Republicâ varias Commissiones lege publicâ determinarunt. Postquam verò eædem finem suum non potuerant sortiri, Sacra Regia Majestas, cum Consensu omnium Ordinum, in Comitiis Anno 1670. dictas Commissiones ad latus suum Regium transtulit; & ad eandem literis suis intimatoriis, benignè Illustrissimum Ducem & Nobilita-

bilitatem vocavit. Huic igitur mandato Regio Illustrissimus Princeps obtemperando, per Plenipotentem suum, Magnificum Dominum Christophorum Henricum Putkammer, ex supremis Consiliariis Cancellarium, atqve Districtus Piltensis per Magnificum Dominum Fridericum ab Osten dictum Sacken Consiliarium Terrestrem comparuit. Cum verò Sacra Regia Majestas, ob gravia cum Magni Moscorum Ducis Legatis negotia, isti Commissioni vacare non potuerit, ideò eandem, ex Consilio Senatus, in aliud tempus commodius rejecit, non præjudicando quicquam Constitutioni desuper Grodnensi. Ut verò constet, quo juris titulo Avus Illustrissimi Principis eundem Districtum acquisiverit, & Illustrissimus Princeps eum teneat, operæ pretium erit, jura Ducalia desuper illucidare. Deductionem autem, quam hîc annecto, excellenti ingenio & singulari benevolentiæ præfati Domini Cancellarii debeo. Primò quidem sciendum; quod Theodoricus V. Ordinis Theutonici Princeps Anno 1247. testante *Chytræo* p. 17. & 18. Curlandiam primus bello aggressus, eandemq; à gentilibus armis occupans, Goldingam & Amboten, quæ Arx in Curoniensi tum Episcopatu, nunc

verò Diſtrictu Piltenſi jacet, condidit, & ſic totam Curlandiam ad reliquam Livoniam adduxit. Hic ordo Theutonicus ad propagandam Chriſtianam Religionem, Epiſcopatum qui nunc Diſtrictus eſt Piltenſis, in Curlandia erexit.

Stetit igitur Epiſcopatus iſte usqve ad annum 1559. ſub potestate & Dominio Magiſtrorum Ordinis Theutonici.

Ultimus Magiſter Ordinis Theutonici Gotthardus cum ſtatu Livonico ab Imperio Romano Germanico, cui ſuberat derelictus, nec viribus propriis ſtatum ſuum contra Moſchum tueri valens, de Domino ac Protectore ſibi eligendo conſilia inivit. Idem Magiſter ſubolfaciens ultimum Epiſcopum Piltenſem Joannem â Mönninghauſen, qui ſubſequentem mutationem præſentiebat, Epiſcopatum ad alium translaturum eſſe illum hàc de re convenit. Cumqve Epiſcopus intentionem ſuam velare non poſſet, Avo Illuſtriſſimi Principis, tanquam Domino ſuo Reverſales & Juramentum de non alienando Epiſcopatu dedit ac præſtitit. Quod ipſum uti rem tum temporis notoriam etiam poſt fata Magni Holſatiæ Ducis Legati Regni Poloniæ contra Daniæ

Daniæ Regem allegant, uti teſtatur *Surius p.* 1093. *Anni* 1583.

Poſthabitis Reverſalibus, & juramento non attento, contulit ſe Mönninghauſius ad Regem Daniæ, eidemqve Epiſcopatum, inſcio Magiſtro, pro 30000. Imper. vendidit.

Daniæ Rex Fridericus II. Fratri ſuo Magno Duci Holſatiæ confeſtim pro parte portionis ſuæ hæreditariæ hunc Epiſcopatum ceſſit, ac deoccupavit Anno 1561. Avus Principis totam Livoniam Regno Poloniæ ſubjecit, & ſibi Curlandiæ & Semigalliæ Ducatum & Epiſcopatum Curonienſem in feudum dari reſervavit, ut ex Pactis elucescit. Quæ autem immediate ad Regnum & Magnum Ducatum Lithvaniæ permanere debebant, in Pactis ſubjectionis ſpeciatim denominata ſunt.

Quia verò loca inveſtita absqve limitibus & terminis incerta eſſe ſolent, & frequenter motus ac diſputationes poſt ſe trahunt, proinde in iisdem Pactis limites, intra quos & Epiſcopatus Curlandiæ ſitus, denominati, atqve conſtituti ſunt, ita ut quicquid inter eorum terminos continetur, apud Ducem Gotthardum & ejus hæredes Maſculos permanere in perpetuum debeat.

beat. Cum autem tunc temporis Dux Magnus Episcopatum Curoniæ teneret, Princeps eundem Ducatui suo Curlandiæ reunire studens, Arcem Sonneburgam Curiasqve Leal & Madjel non jure coactus, quia Rex Daniæ à Mönninghausio, qui nullum jus vendendi habuit, emit, sed conservandæ bonæ amicitiæ & vicinitatis gratiâ Duci Magno dedit, & in superfluum Districtum Piltensem ad vitæ tempora reliquit, & concessit. Tum temporis etiam ipse Dux Magnus, Ducem Fridericum Curlandiæ post sua fata pro hærede Districtus istius constituit, testante *Heidenstemio p.210. Et Surio* Monacho Chartusiano, *p.* 1082. *Anni* 1583. in hæc verba; *Legati Polonorum adjunctis etiam Consiliariis Curlandiæ Ducis Diœcesanis, in memoriam revocant, præterita Acta inter Curlandiæ Ducem, & Ducem magnum, quibus cautum erat, ut Diœcesis, post mortem Magni ad Ducem Curlandiæ devolveretur. Hoc Sigismundum Augustum, hoc Stephanum Bathoreum, hoc subditos, hoc Magnum ipsum voluisse Legati ostendunt.*

Mortuo Duce Magno Rex Daniæ ad instantiam nonnullorum Piltensium eundem Districtum occupare studuit; Rex verò Poloniæ Serenissimus Stephanus intuitu permutationis prædictæ

dictæ etiam adoptionis & juris feudalis, Illustrissimi Ducis Curlandiæ in Districtum Piltensem acquisiti tanquam supremus Dominus pro Ducibus Curlandiæ illum defendebat, sicqve inter Reges istos ad arma deventum est, ubi Illustrissimus Dux pro vindicando Districtu & impediendis Danorum auxiliis Ducentos Equites misit, vid. *Heidenstein. p.* 211.

Sed mox interventu Marchionis Brandeburgici Georgii Friderici hæc Controversia sedata fuit, Districtus pro summâ conventa 30. millium nimirum talerorum, à Marchione Regi Daniæ solutâ, illi jure hypothecæ concessus, inqve realem possessionem traditus fuit, Anno 1585. Dux Curlandiæ Gotthardus, ne traditio hæc hypothecaria juribus sibi in Episcopatum competentibus fraudi esset, Grodnæ coram Rege Stephano 15. Dec. eodem anno solennissimè protestatus fuit, quam protestationem non modo Divæ memoriæ Rex Stephanus acceptavit, sed etiam actis M. D. Lithvaniæ ingrossari fecit. Impetravit posteà Dominus Balthasar Bathori, inscio Duce, consensum Regis & Reipublicæ redimendi à Marchione Georgio Friderico Territorium istud pro summà inscriptâ.

Cum

Cum Dux Curlandiæ Fridericus hisce cognitis, jus suum deinde in publicis negotiis allegaret, Rex & Respublica acquirendi Juris Bathorei potestatem illi dederunt.

Jure à D. Bathoreo jam acquisito, Marchio Brandeburgensis oblata summa hypothecæ nomine inscripta super deoccupatione Districtus à Duce Curlandiæ requisitus, tamen recusavit.

Deputati igitur Commissarii Regii Anno 1597. die ultima Junii auditis partium Controversiis Illustrissimo Duci Curlandiæ Friderico, post numeratam & judicialiter depositam summam inscriptam Districtum Piltensem, qui olim Episcopatus Curoniæ, tum verò territorium illius erat, cum omnibus Vasallis & attinentiis adjudicarunt. Provocatum ab hoc Decreto nomine Marchionis ad Sacram Regiam Majestatem, appellatione verò in Judicium Regium deductâ, negotium amicabiliter compositum & jure Ducis Curlandiæ salvæ, Marchioni ejusqve Conjugi Districtus advitaliter concessus est.

Nihilominus Duces Curlandiæ in omnibus Comitiis diligenter urserunt, quo vigore Pactorum & Investiturarum Ducalium Districtus Piltensis

tensis Ducatui Curlandiæ adjungeretur, & in feudum conferretur. Nec frustra, nemine enim contradicente ad hunc finem in Comitiis Anno 1606. & 1607. Ordinum Consensum impetrarunt; Et dum obstare videbatur jus advitalitium Viduæ Anspachianæ ejus redimendi per publicam Constitutionem Anno 1609. potestas facta, & anno 1611. per Responsum Regium confirmata.

Hisce Regiis & Ordinum Responsis ac declarationibus Dux Wilhelmus innitens Electori Brandeburgico Joanni Sigismundo I. tanquam universali heredi Marchionis Georgii Friderici summam 30000. thalerorum tradita sibi vicissim reali possessione Districtus & literis hypothecæ Regiis aliisq; documentis, sub sponsione præstandæ ratione summæ hujus evictionis numeravit, Viduæ verò Anspachianæ ratione juris advitalitii mille florenos annuatim promisit.

Pensione annuâ ob varios tumultus per Curlandiam exortos non solutà, Vidua Anspachiana Anno 1617. per Commissarios Regios in Curlandiam missos ratione juris advitalitii in absentiâ Ducis Gvilelmi ipsoqve inscio possessionem istius Districtus sibi adjudicari curavit, & Maydelio Tenutam cessit. Cum Svecus ultimo bello to-

tum Regnum armis infestaret & accinctus esset ingrediendi quoqve Districtum Piltensem, Princeps verens, ne illo occupato, in perpetuum sibi retineret, paulo ante ab Ottone Ernesto Maydelio per cessionem jus hypothecarium, mediante Consensu Joannis Casimiri, ac insimul renovationem antiqui feudi super totum Districtum impetravit. His itaqve Regiis fretus beneficiis Princeps Districtum Piltensem postea à Svecis occupatum ex eorum manibus eliberavit & uti partem Curlandiæ Ducatui suo reunivit. In Pactis quoq; Olivensibus §. 5. Sacra Regia Majestas & inclyta Respublica Districtum Piltensem à Provinciis, quarum utile & directum Dominium ad Regnum Poloniæ & Magnum Ducatum Lithvaniæ spectat, separarunt, & Ducatui Curlandiæ & Semigalliæ adjunxerunt.

Etsi autem nonnulli Nobilium ob quasdam Controversias, quæ jam eventualiter sopitæ sunt, Jurisdictioni Principis refragabantur; Nihilominus Illustrissimus Princeps per tot â Serenissimis Regibus & Republica emanata Rescripta, & Constitutionem Grodnensem circa eandem conservatus substitit.

Quia igitur ex præmissis luculenter apparet, Prin-

Principem, non unâ viâ, ſed omnibus juris modis, quibus res acquiri poteſt, Diſtrictum Piltenſem acquiſiviſſe, videlicet Jure feudi, jure permutationis, Exemptionis, vindicationis & ſubjectionis; Proinde petit, ſe circa feudum oneroſiſſimo titulo comparatum, conſervari. Ita tamen, ut tenore Conſenſus Divi Joannis Caſimiri, extinctâ ſtirpe Maſculâ, hæredes ac Succeſſores Illuſtriſſimi Principis Tenutam Piltenſem, non priùs Regno deoccupare teneantur, priusquàm ipſis de ſummâ 30. millium Talerorum plenariè ſatisfactum fuerit. Salvis per omnia ſupremis Sereniſſimorum Regum & Reipublicæ Polonicæ juribus, uti etiam antiquis Nobilium libertatibus ac beneficiis â Principe recenter Nobilitati conceſſis, quæ ad concordiam & pacem ipſa inclinat.

Sed opponitur, I.

Permutationem non eſſe factam, quâ non facta etiam Epiſcopatus Curonienſis â Principe vindicari non poteſt.

1. Conceditur permutationē non eſſe factam, ſed ſciendum â parte Ducis Holſatiæ, non verò â Principe Curlandiæ, quia iteratis vicibus bona iſta Duci Magno præſentavit, ac tradere voluit. Quia

igitur hâc ratione Dux Holſatiæ in culpa fuit, quò minus bona iſta in poſſeſſionem acceperit; Igitur juſtitia ſvadet, ut Dux Holſatiæ ex culpâ ſua, non verò Princeps noſter damnum patiatur, qui hoc facto Pactis ſubjectionis ſatisfecit.

2. Notandum, quod ſatisfactio in præfatis bonis nudè Magnum Ducem, non verò Sereniſſimos Reges & inclytam Rempublicam tangat, atqve concernat; Num igitur iſte Satisfactionem â Ducibus Curlandiæ habuerit, nec ne; hoc ad Sereniſſimos Reges & inclytam Rempublicam minimè ſpectat, quia illis per hanc permutationem nihil reſervatum, & per conſequens nulla Actio competit, hoc autem ad Sereniſſimos Reges & inclytam Rempublicam ſpectat; ut juxta Pacta Illuſtriſſimus Princeps cum Ducatu, etiam Epiſcopatu Curonienſi potiatur.

3. Ponamus etiam â parte Principis permutationem non eſſe impletam, unde nihil aliud ſupponendum; niſi hoc quod Epiſcopatus Curonienſis fuerit jurè Ducis Holſatiæ, & ſic res aliena. Quia verò jura feudalia volunt, ut Dominus Feudi Vaſallum de re alienâ inveſtiens, eam ſumptibus ſuis redimere & Feudatario ſuo tradere debeat, proinde confidit Illuſtriſſimus Princeps Juſti-

Justitiæ ac benignitati Regiæ, quod eodem beneficio sit usurus.

4. Post primæva Pacta etiam nulla permutatio requirebatur; Nam Dux Holsatiæ Fridericum Ducem pro hærede instituit, uti ex *Surio* & allegatis *Reversalibus* deductum, ubi expressimis verbis declaravit, quòd etiam nullà subsecutà permutatione nihilominus, post mortem suam, hæredes Gothardi Episcopatum habere debuerant. Sed licet Princeps tot jurium beneficiis non esset stipatus & munitus, nihilominus, quia inclyta Respublica bona ista, quæ pro Episcopatu Curoniensi dari debuerant, per Pacta Olivensia Svecis in perpetuum cessit; æquitas requirit, ut id, quod Principis damno aliis traditum, compensetur, vel id, quod pro istis locis tradi debuerat, relinquatur.

Secunda Objectio.

Opponitur Episcopatum Curoniæ à Rege Daniæ, Regno Poloniæ esse cessum. Cessit non Episcopatum Curoniensem, sed jus quoddam putativum, Verba etiam cessionis ita sonant; Jus quod Rex Daniæ æstimabat habere, nobis cessit. Verùm jus illud putativum, nullum ac

illegitimum fuit, hâc consideratione, quòd Rex Daniæ, primum ab illegitimo & perjuro venditore Mœnnichusio emerit, & non attentis Reversalibus ac institutione hæredis Ducis Holsatiæ, hunc Episcopatum cesserit & quidem ejusmodi Regi; qui jam de Episcopatu Curoniensi investiverat Domum Curlandicam, & sic rem immediatè ad Rempublicam, mediatè verò ad domum Curlandicam pertinentem.

Tertia Objectio.

Opponitur Constitutio anni 1611. & Commissio Kuczborsciana, quibus mediantibus certa formula Jurisdictionis immediatè sancita est. Quæ forma Jurisdictionis, Rei ipsimet præjudicare non potest.

1. Quod Actio hæc non inter Principem constituta, eidem uti tertio, & quidem utili Domino, juxta obloquentiam juris, minimè præjudicare possit, imò ne ullum præjudicium Principi in utili suo Dominio accresceret, specialiter non tantùm jus Principi cum Ordinibus agendi in omnibus Investituris, sicuti etiam Decreto Vilnensi, verùm etiam & hoc negotium, sicuti illud tempore divi Sigismundi Augusti fuit, conservatum est.

2. Unum

2. Unumquodq; eo modo solvitur, quo colligatur. Sed sicuti Sigismundus III. formam Jurisdictionis immediatè induxit; sic Successor illius Joannes Casimirus eandem intuitu Pactorum & Investiturarum, in quibus petitorium Principi sacrosanctè reservatur, per privilegium suum & Commissarium Jabłoszevium immutavit, posteriora autem tollunt priora.

PROCESSUS.

In renovatione Infeudationis & Investituræ Illustrissimi ac Celsissimi Principis ac Domini, Domini Jacobi in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Ducis coram throno Regio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini Domini MICHAELIS I. Regis Poloniæ Magni Ducis Lithvaniæ &c. &c. per Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatos Excellentissimos, Christophorum Henricum Puttkammer supremum Tuccumensem Capitaneum, atqve Georgium Fircks, Colonellum Cubiculiq; Regii Familiarem. Varsaviæ d. XXVIII. Mensis Novembr. Anno Domini M DCLXX. peractæ & receptæ observatus.

Postquam Illustrissimæ Celsitudini suæ ad præstandum homagium Warsaviæ die 28. Novembr. præfi-

præfixus fuit, Legatos suos Varsaviam expedivit, ex quibus uni, scilicet Domino Putkamero ante introitum publicum Illustrissimus Vice Cancellarius Olszovius cum pro rhedâ mittenda invitaretur, ex instinctu nonnullorum quæstionem capacitatis ob Reformatam Religionem movebat; Sed respondebatur, quod ille jam sæpius apud Serenissimos Reges & inclytam Rempublicam titulo Ablegati admissus fuerit. 2. Quod non adeò pridem Dominus Baro ab Hoverbecke ut ut Reformatæ Religionis, sine ullà desuper controversiâ, pro recognoscendo feudo de duabus Præfecturis Lauenburg & Bytau admissus fuerit. 3. Quod si ad recipiendum ab Henrico Valesio, Electo Poloniarum Rege juramentum Tenczynius Reformatam Religionem professus, â tota Republica dignus & capax judicatus fuerit Legatus, nihil obstet, quò minus Reformatæ fidei addictus juramentum nomine Principis Feudatarii coram Serenissimo Rege Poloniæ præstare possit. Sed mox istæ aliæqve rationes prævaluerunt. Legatis igitur die 21. ejus appropinquantibus, Senatores & Officiales Regni rhedas suas ad numerum viginti & unius usqve ad Arcem Uiasdoviensem, quà egrediebantur, obviam miserunt.

Hoc

Hoc ſplendido proceſſu itaq; progredientes Reverendiſſimus Dominus Franciſcus Prazmovvski Secretarius Regni Major nomine Sacr. Reg. Majeſtatis ad quadrantem milliaris obviam venit, cum rhedâ Regiâ, & ad columnam lapideam ſubſtitit, ubi oratione erga Illuſtriſſimam Celſitudinē ſuam propenſam Sacræ Regiæ Majeſtatis voluntatem & affectum deduxit, ac de adventu D. D. Legatorum gratulatus, eos ad currum Regium, quem in hunc finem ſecum habebat, invitavit. Huic per Dominum Puttkamerum tanquam primarium Legatum reſponſum eſt. Poſthæc Legati in curru Regio, quem celeres & Satellites Regii obſervabant, & inſignis numerus Equitum cum viginti & una rhedâ præcedebat & tres rhedæ D. D. Legatorum cum equitibus & equis deſultoriis phaleris pretioſis adornatis ſequebantur, per Civitatem ad hoſpitium ſuum in ſuburbio, quo Leſznam itur, ſolenniter, veſpertino tempore, facibus accenſis, deducebantur. Alterâ poſt adventum die D. D. Legati ad Illuſtrem Dominum Theodorum Comitem â Dönhoff Regni Supremum Succamerarium miſerunt, & eundem ad procurandam privatam audientiam apud Sacram Regiam Majeſtatem per duos Aulicos com-

pellarunt. Qui horam quintam vespertinam denunciari fecit. Quà D.D. Legati in primâ anticamerà comparentes à dicto Succamerario fuerunt excepti, & per Cameram Marmoream & tertiam, usqve in pinocothecam (cabinet) deducti. Stabat Rex ante mensam & uno aut duobus gradibus se movebat, quem primus Legatus fermè hisce verbis allocutus est;

Venit Serenissimorum Regum Poloniæ fidelis Cliens Princeps, Illustrissimus & Celsissimus in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Dux, Princeps noster gratiosissimus, ut fidem, quam Majores illius ante centum & octo, & ipsemet ante viginti & novem annos Serenissimis Poloniæ Regibus sanctissimè dederunt, quæqve inter tot illecebras hostium & infaustos carceres sancta atqve intacta mansit, novo ac candido juramenti velo involutam publicè Sacræ Regiæ Majestati Vestræ per Nos deferre, & investituram, juxta Pacta & privilegia Serenissimorum Regum Poloniæ, è manibus Sacræ Regiæ Majestatis vestræ accipere queat. Cui muneri obeundo, dum ab Illustrissimo Principe comparemus, & hâc concessâ audientiâ in conspectum Serenissimi vultus Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ admittimur, humili

mili genu precamur, dignetur Sacra Regia Majestas Vestra, beneficiis Serenissimorum Antecessorum suorum hoc æternum benignitatis exemplar addere, quo solenni Actu Homagii quantocyùs expedito, Nos bonum Nuntium referamus. Fatemur quidem huic immensæ bonitati Regiæ vices inferiori fortunâ Illustrissimi Principis nostri exsolvere rem impossibilem esse; Sed non ignoramus quoqve potentiam atqve benignitatem Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ nullam aliam remunerationem præter animum fide & obsequio spirantem à fideli Principe & Cliente suo postulare; qvem etiam Illustrissimus Princeps noster in redhostimentum hîc tanquam ante Aram Sacræ Regiæ Majestati Vestræ per Nos defert, atqve consecrat. Redditis literis credentialibus Sacra Regia Majestas fidem atqve Constantiam Illustrissimæ Domus Ducalis Curlandicæ Regibus & Reipublicæ toties exhibitam, verbis clementissimis persequendo, promptitudinem Illustrissimæ suæ Celsitudinis, quâ homagium se præstare declarat, grato pectore excipit, & affectum suum consvetum in hoc Actu solenni quàm etiam cæteris advenientibus occasionibus Illustrissimæ Celsitudini exhibere promisit.

 misit.

misit. Posthac per semi horam Regia sua Majestas cum DD. Legatis collocuta est, tandem ad osculum manus Regiæ Succamerarius Regni, Nobiles in majorem splendorem huic Legationi additos, invitavit. Diebus porrò sequentibus aggrediebantur Domini Legati Dominos Senatores & alios Reipublicæ Officiales, eisqve negotia Illustrissimi Principis, more solito, commendabant, ex quibus vicissim nonnulli, DD. Legatos visitabant: Die 25. ejusd. Sacra Reginalis Majestas per Reverendissimum Dominum Boguslaum Lesƶcrynski, Præpositum Plocensem Cancellarium suum, DD. Legatis audientiam assignavit. Quibus Albertus Opacki primus Camerarius & Pocillator ejusdem Reginalis Majestatis, Succamerarius Varsaviensis, in vestibulo obviam venit, eosqve salutando in Cameram Sacræ Reginalis Majestatis deduxit. Stabat sub throno Sacra Reginalis Majestas, quam ab utroqve latere insignis fæminarum atqve virginum illustrium stipabat caterva. Ubi præmissis Curialibus primus Legatus nomine Celsitudinis suæ de felici Coronatione, solenni oratione gratulatus, & Domum Ducalem ejusdem favori commendans literas credentiales reddidit. Cui Sacra

Regi-

Reginalis Majeſtas per Cancellarium fermè in eum modum reſpondit. Uti Sacram Reginalem Majeſtatem fides & Conſtantia Domus Curlandicæ erga Sereniſſimos Reges atqve inclytam Poloniæ Rempublicam non latet; Ita eandem Domum benignitate Regià complecti nullo tempore intermittet. His peractis Aulici Legationis ad oſculum manus admittebantur. Poſt hæc aliquot dies conſumpti ratione nonnullarum controverſiarum, donec tandem complanatis iis, dies 28. Nov. homagio præſtando per Joannem Clementem de Ruſzca Branicki Marſchalcum Curiæ Regni deſtinatus fuit. Circa undecimam horam antepomeridianam Caſtellanus Culmenſis Kretkovvski & ſupradictus Secretarius Regni Major cum ſplendidiori curru Regio ad hoſpitium DD. Legatorum venerunt, illosqve in Arcem deduxerunt. In areà Arcis ſtabat legio cuſtodiæ Corporis Regii Vexillis liberis & volantibus, ante portam ferream Auguſtalis Senatorum ſupradictus Curiæ Regni Marſchalcus venientes DD. Legatos præviâ gratulatione aliisqve Curialibus ad Thronum Regium deducebat. In introitu & exitu DD. Legatorum aſſurgebant DD. Senatores. Erat is thro-

nus panno aureo instructus & erectus, theatrum tres gradus altum, & rubro panno stratum, in quo Regia Majestas sedebat. Stabant ad thronum à dextris præfatus Vice-Cancellarius Regni, à sinistris verò Illustrissimus Dominus Christophorus Pac Supremus Magni Ducatus Lithvaniæ Cancellarius. Porrò circa solium à dextris Illustr. Dominus Franciscus Bielinski Ensifer Regni districto gladio, à sinistris, in absentia Vexilliferi Regni, Nicolaus Narzevvski Vexillifer Plocensis vexillum feudale manu tenens, adstabant, totumqve theatrum & Augustale Senatorum, magnam Aulicorum, atqve hominum aliorum, capiebat multitudinem. In gradum Throni inferiorem cum Legati in genua, ritu consveto, procubuissent, Dominus Putkamerus, in eam, quæ sequitur sententiam, verba fecit:

Serenissime ac Potentissime Rex, Domine, Domine Clementissime.

VIx Orbis Sarmaticus Sacram Regiam Majestatem Vestram liberis suffragiis electam, & sacro diademate redimitam, pro Domino ac Rege suo venerabatur, & confestim Illustrissimus ac Celsissimus in Livonià Curlandiæ & Semigal-

liæ

liæ Dux, de tam immenſo cælitùs conceſſo beneficio lætabundus coram Sacra Regia Majeſtate Veſtra per me comparuit, & ſimul certum terminum ad præſtandum homagium demiſsè petiit, ut toti terrarum Orbi non ſolo ore, ſed & candido corde teſtatum faceret, nusquam Fiduciarium aliquem alacriori animo & celeriori curſu ad exſolvendam fidelitatis ſuæ teſſeram anhelaſſe, nec meliorem in Regem & Patronum, quàm Sacram Regiam Majeſtatem Veſtram â ſuperis ſibi dari, aut donari potuiſſe. Et quia hodie jam optatus iſte dies illuxit, quo Sacra Regia Majeſtas Veſtra, Illuſtrisſimo Principi noſtro per Legatos ſuos juxta beneficium Serenisſimi Anteceſſoris ſui homagium præſtare & Inveſtituram ritu conſveto accipere permiſit. Quapropter Illuſtrisſimus Princeps Noſter per Nos hîc comparet, & ſupplici mente petit, dignetur Sacra Regia Majeſtas Veſtra tanquam Supremus & directus Dominus, eum vigore veterum per Serenisſimos Prædeceſſores Poloniæ Reges & Magnos Lithvaniæ Duces conceſſarum inveſtituram & Privilegiorum de Terris, Civitatibus, Oppidis, Vicis, & Arcibus, totoqve Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ, Clementisſimè

tisſimè inveſtire. Quo nomine Illuſtrisſimus Princeps Noſter coram ſolio Regio ad pedes Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ provolutus, more ſolito, ac laudabili apud omnes Gentes receptâ conſuetudine feudorum jura renovare, Homagium præſtare, fidem obedientiamqve ſolennibus Juramenti verbis per me adſtringere paratus eſt.

Ad hæc nomine Regiæ Majeſtatis ſupradictus Vice Cancellarius Regni reſpondebat, in modum ferè ſequentem.

Quia Generoſi Domini Legati nomine Illuſtrisſimi Principis Domini Jacobi in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Ducis à Sacra Regia Majeſtate Domino Noſtro Clementisſimo Inveſtituram Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ ſupplices petunt, ac eo nomine ad homagium in animam ſuæ Illuſtritati paratos ſe eſſe declarant, Sacra Regia Majeſtas benignè id Illuſtritati ſuæ concedit. Dat autem hoc inprimis Illuſtrisſimorum Curlandiæ & Semigalliæ Ducum meritis, dat ſuæ erga Illuſtritatem propenſioni, ac benevolentiæ, dat communi Senatus Ordinumqve Regni authoritati, qui primitùs Domum iſtam Ducalem hoc feudi beneficio ornandam cenſuerunt;

ſuerunt; Itaqve, quod non modò Illuſtritati ſuæ & ipſius inclytæ poſteritati, verùm etiam Sacræ Regiæ Majeſtati ejusq; poſteris Poloniæ Regibus, Regnoqve huic, atqve adeò univerſæ Chriſtianæ Reipublicæ benè & feliciter eveniat, Inveſtituram Curlandiæ & Semigalliæ Ducatuum, juxta veteres & poſtremam etiam Inveſtituram per Generoſas Dominationes Veſtras Illuſtritati ſuæ, tradito hôc vexillô, ex more confert: ſperat autem, planeqve confidit, Sacra Regia Majeſtas, Illuſtritatem ſuam daturam operam; ut hanc erga ſe Majeſtatis Regiæ beneficentiam debitis officiis proſequatur, deqve eâ ac Regno illius perpetuo benè mereri ſtudeat, atq; contendat. His peractis Regia Majeſtas Vexillum feudale, quod Vexillifer tenebat, apprehendit, & Domino Puttkammero tanquam primario Legato in manus tradidit, illumqve apprehenſo vexillo, ſequentibus allocuta eſt verbis.

Nos Michael Rex Poloniæ &c. tanquam naturalis & Supremus Dominus totius Livoniæ Ducatuumqve Curlandiæ & Semigalliæ annuendo precibus Illuſtriſſimi Jacobi Ducis tradimus, & concedimus Illuſtritati ſuæ in feudum

Terras, Civitates, Oppida & Arces commemoratorum in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducatuum, & ad eosdem Illustritatem suam per hujus Vexilli traditionem in personâ Generositatis tuæ Christophori Henrici Putkameri, uti Plenipotentis Illustritatis suæ, investimus & instituimus, gratia & benignitate Nostrâ, quâ Illustritatem suam ob singularia in Reges Regnumqve Poloniæ, Antecessorum quoqve ejusdem Illustritatis Ducum, merita complectimur speramusq; Illustritatem suam beneficii hujus memorem semper futuram, gratamqve pro eo se exhibituram. Indè liber Evangeliorum, quem supra memoratus Secretarius Major manibus tenebat, in sinum Sacræ Regiæ Majestatis positus fuit, & præfatus Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatus in supremo Throni gradu flexis genibus læva manu vexillum feudale tenens, dextrâ autem super Evangelium positâ, juramentum fidelitatis, cujus verba hæc: Illustrissimi Principis Jacobi DEI Gratia in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducis pro præstando homagio & recipienda Investitura ad Sacram Regiam Majestatem Legatus ego Christophorus Heinricus Puttkammer, nomine mandato seu plenipotentia ejusdem, in ani-

animam ejus juro super hæc Sancta DEI Evangelia &c. & reliqua juxta formulam juramenti Anno 1639. circa primam Illustrissimæ Celsitudinis suæ infeudationem receptam, prælegente ProCancellario Regni, præstitit. Prædicto Juramento Legatus Collegæ suo Georgio Firks Colonello & Aulico Sacræ Regiæ Majestatis vexillum illud feudale tradidit, & ad inferiorem theatri gradum in genua iterum procumbens, pro istâ Clementissimâ Infeudatione Sacræ Regiæ Majestati gratias sequentibus egit verbis.

Serenissime ac Potentissime Rex,

Domine, Domine Clementissime.

Sicuti Sydera sunt, ut lucem suam in inferiora mundi corpora diffundant, sic S. Regia Majestas Vestra tanquam sydus salutare præteritis turbulentis temporibus affulgens, de avitâ suâ Lunâ non solummodò innumeros benignitatis Regiæ radios supra Universum Orbem Sarmaticum sparsit; Verùm etiam hodiernâ luce perenni Regiæ Clementiæ sydere Illustrissima Domus Curlandica reluxit, dum Sacra Regia Majestas Vestra, quæcunq; ei à Serenissimis Regibus Poloniæ concessa fuerunt, nunc solenni feudi reno-

vatione contulit atqve confirmavit. Quo nomine Illustrissimus Princeps noster pari gratiarum actione, eàdem fide & obsequiô, quibus Serenissimis Antecessoribus obstrictus vixit, & Sacræ Regiæ Majestati Vestræ tanquàm Supremo & directo Domino suo adamantino vinculo æternum se obligatum esse profitetur. Agnoscit enim Illustrissimus Princeps noster omnes opes atqve fortunam suam authoritate florentissimi Regni fundatas esse. Proindè etiam se suaq; omnia in protectionem & clientelam Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ totiusqve Reipublicæ tradit, & in redhostimentum sanguinem suum, quô nihil carius habet, quovis momento, ad nutum Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, effundere paratus erit, humillimis cum precibus, dignetur Sacra Regia Majestas Vestra eum, Domumqve suam Ducalem ulterioribus beneficiis exornare, contra omnium hominum injurias potentissimè defendere, & hunc indissolubilem feudi nexum perpetuâ felicitate æternum reddere. Quo factô Actus hic solennis sincerus testis perpetui amoris & fidei inter Patronum, atq; Clientem in Gloriam DEI, decusqve Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, totiusqve Reipublicæ ornamen-

ornamentum, in toto terrarum Orbe perennabit, & auctior evadet. Ad hæc sæpe fatus ProCancellarius Regni solenni oratione, fidem Illustrissimi Ducis Curlandiæ laudibus extollendo, benevolentiam Sacræ Regiæ Majestatis promittendo respondebat. Finitâ hâc oratione Marschalcus Curiæ Regni Dominos Legatos ad capiendam sessionem in sellis à Sinistris Sacræ Regiæ Majestatis in supremo theatri gradu positis invitavit. Illis ita sedentibus primus Legatus, more jam olim usitato, paululùm caput texit, quod in honorem Sacræ Regiæ Majestatis mox iterum denudavit, & Aulici Legationis (inter quos etiam ego fui) ad osculum manus Regiæ vocabantur, & solenniter admittebantur, scilicet Generosi, Magnus Buttler Major, Otto Dietericus Sacken, Ernestus Rappe tunc Capitanei locum tenens, nunc Colonellus & Commendans BiałoCerkvviensis, Szoëgen, Jacobus Koszkul, Fridericus Franciscus Ley, Baro de Neuhoff dictus Ley, nunc Consiliarius Cameræ judicialis Serenissimi Electoris, Palatini Rheni, Joannes Korkosz Golginovvicz. Tandem iis omnibus ritè & feliciter peractis, receptoqve per Generosum Buttler feudi vexillo, primus

Legatus Throno descendens brevibus verbis Sacræ Regiæ Majestati valedicendo, humillimas iterum gratias pro hoc illustrissimo Principi collato beneficio agebat. Cui Sacra Regia Majestas respondebat, speramus Illustritatem suam semper beneficii hujus memorem, in fide & obsequio constanter permansuram. Tandem Dominos Legatos inter varias DD. Senatorum gratulationes Curiæ Regni Marschalcas comitabatur, atqve sic DD. Legati ex Arce per dictum Castellanum atq; Secretarium Regni Majorem, eâdem solennitate, quâ deducti fuerant, nisi quod vexillum feudale proximè ante currum per Generosum Koszkul ferebatur, ad hospitium, ubi eosdem tubicines & tympanistæ Regii tympanarum ac tubarum hilari clangore excipiebant, deducebantur, atqve sic ibi gratulationibus ac debitâ gratiarum actione hæc solennitas finiebatur.

Cum Renovatio Feudi sub Serenissimo Rege JOANNE III. nunc feliciter Regnante d. 27. Mensis April. Ao. 1677. post finita Comitia eodem fere ritu modoqve recepta & peracta sit, brevibus differentiam, quæ in nonnullis fuit, exhibeo. Legatus erat Dominus Evvaldus Frank

dictus

dictus Pfeilitzer ex Supremis Consiliariis Cancellarius. Locus, ex quo introitum suum faciebat, erat Palatium Illustrissimi Domini Christophori Pac Supremi Magni Ducatus Lithvaniæ Cancellarii, nuncupatum Bellveder. Pro actu ipso homagii Illustrissimus Dominus Vladislaus Comes à Doënhoff Castellanus Culmensis nunc Palatinus Pomeraniæ, & Reverendissimus Dominus Gninski Referendarius Regni, Legatum in curru Regio ad Arcem deduxerunt, ubi eidem ante Portam ferream Augustalis Senatorum, Illustrissimus Princeps Dominus Stanislaus Lubomirski Supremus Regni Marschalcus obviam veniebat. In throno à dextris stabat Reverendissimus Dominus Wydzga Episcopus Varmiensis ViceCancellarius Regni nunc Archi Episcopus Gneznensis. A sinistris præfatus Dominus Cancellarius Lithvaniæ. Deinde à dextris stabat Illustrissimus Princeps Dominus Hieronymus Lubomirski, Eques Melitensis ut Vexillifer Regni vexillum feudale tenens, stabat ibidem quoqve Illustrissimus Dominus Franciscus Bielinski Ensifer Regni nunc Palatinus Mariæburgensis. Cum verò Generosus Otto à Sesvvegen, Collonellus Legionis Serenissimi Principis

cipis Regii, Venator Ducatus Livoniæ, morbo detineretur, ut tanquam Collega Legati comparere non potuerit, Sacra Regia Majeſtas meæ tenuitati, ut Reſidenti, gratiam & honorem faciebat, Vexillum feudale à Domino Legato recipiendi & tenendi, quod alias alter Legatus præſtare ſolebat. Aulici, qui ad oſculum manus Regiæ admittebantur, erant, Generoſi, Nicolaus Korff Theſaurarius Ducatus Livoniæ, Erneſtus â Nolde, Carolus Joannes â Blumberg, Celſiſſimi Ducis Aulici, quorum iſte ſcilicet Generoſus Nolde, cùm Legatus domum deduceretur, Vexillum feudale ante currum Eques ferebat.

Oratio Petitoria.

O verè juſtum & legitimum â DEO nobis datum Regem, qui in ſummo faſtigio conſtitutus, non magnus magis, quam bonus audire deſiderat. Nam magnitudinem & magnanimitatem ſuam Sacra Regia Majeſtas Veſtra toti Terrarum Orbi luculenter exhibuit, dum durante hoc Turcico bello maluit ſemper inter ſtrenuos milites commorari, omnes intempeſtates, belli curas & moleſtias pro ſalute Reipublicæ

publicæ ſuſtinere, & Patriæ paterno ſuo & ſaluberrimo conſilio prodeſſe, quàm in Regiis Palatiis ſplendidè vivere. Si bonitatem & ineffabilem Clementiam Sacræ Regiæ Majeſtatis contemplor, cuinam non bonum ſe præbuit, cum totius Reipublicæ & omnium annexarum Provinciarum, jura, immunitates, & privilegia ita ſacro ſanctè gubernat, ut etiam ii, qui ante hac aliquid damni in ſuis privilegiis & immunitatibus perpeſſi ſunt, nunc de novo tempore feliciſſimi Regiminis Sacræ Regiæ Majeſtatis de integerrima reſtitutione tàm in Eccleſiaſticis, quàm ſecularibus glorientur, & DEum pro longævâ incolumitate & feliciſſimo Regimine Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ ardentiſſimis precibus contendant; Inter quos fideles non eſt poſtremo loco locandus Illuſtriſſimus & Celſiſſimus Princeps meus, Cliens fideliſſimus Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ, qui hodie per me comparet, ut toto terrarum Orbi ore & corde monſtret, nusquam fiduciarium aliquem ad perſolvendam fidelitatis ſuæ propenſionem magis anhelaſſe, nec meliorem Regem & Patronum, quàm Sacram Regiam Majeſtatem Veſtram aut optari aut donari potuiſſe. Et quia hodie optata iſta hora

affulſit, qua Sacra Regia Majeſtas Veſtra Principi meo per Legatum juxta beneficium Sereniſſimi Anteceſſoris ſui homagium præſtare, ac Inveſtituram conſveto ritu accipere permiſit; Proindè Illuſtriſſimus Princeps in perſonâ meâ comparet, & ſupplici mente petit, dignetur Sacra Regia Majeſtas Veſtra, tanquam ſupremus & directus Dominus tam vigore veterum per Sereniſſimos Prædeceſſores Poloniæ Reges & Magnos Lithvaniæ Duces conceſſarum Inveſtiturarum & privilegiorum de Terris, Civitatibus, oppidis, vicis & Arcibus totoq́ve Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ clementiſſimè inveſtire. Quo nomine Illuſtriſſimus Princeps meus coram throno Regio, ad pedes Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ in genua decumbens more ſolito & laudabili apud omnes gentes receptâ conſvetudine feudorum, jura renovare, Homagiumq́ve præſtare, fidem obedientiamq́; ſolennis juramenti verbis per me deponere paratus eſt.

Gratiarum actoria.

Inter amorem timoremq́ve medius & alternis judiciis ambigens, dum nomine Illuſtriſſimi ac

ac Celsissimi Principis mei Sacræ Regiæ Majestati Vestræ gratias nectere paratus sum, Domino ne an Patri gratias rependam? Si amplitudinem & potentiam Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ considero, meritò Invictissimo Domino; Si verò beneficium hodiernâ luce Illustrissimo Principi meo collatum intueor, benigno & clementissimo Patri meritò gratias exsolvo. Nam quæcunqve ei à Serenissimis Poloniæ Regibus concessa fuerunt, nunc solenni feudi renovatione Sacra Regia Majestas Vestra Illustrissimo Principi paterno affectu & clementià contulit atqve confirmavit. Quo nomine Illustrissimus Princeps meus pari gratiarum actione eâdem fide constantiâ & obsequio, quibus Serenissimis Prædecessoribus obligatus vixit, & Sacræ Regiæ Majestati Vestræ tanquam supremo & directo Domino suo, arctâ quàdam fidelitatis catenâ in æternum devinctum & obstrictum se esse profitetur. Agnoscit enim Illustrissimus Princeps meus omnes opes ac fortunam suam autoritate florentissimi Regni fundatas esse, proindè se suaqve omnia in protectionem & clientelam Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ totiusqve Reipublicæ tradit & sanguinem suum, quo nihil carius habet, quovis mo-

mento ad nutum Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ effundere paratus erit, cum humillimis precibus, dignetur Sacra Regia Majeſtas Veſtra Eum Domumqve Ejus Ducalem ulterioribus beneficiis condecorare, contra omnium hominum injurias potentisſimè defendere, & hunc indisſolubilem feudi nexum perpetuâ felicitate exornare. Quo facto ſolennis hic Actus apertus teſtis perpetui amoris atqve fidei inter Patronum & Clientem in maximam DEI gloriam, Decus Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ totiusqve Reipublicæ ornamentum in toto Terrarum Orbe perennabit.

De *Livoniâ* quid, Pactorum Olivenſium tenore, Svecis ceſſum ſit, quid Polonis remanſerit, ex Inſtrumento Pacis §. 4. & 5. ſuperius exhibito elucefcit. Cum Livonia tam ad Regnum quàm Lithvaniam ſpectet, expeditiones ad eandem ſub Sigillo Regni Magniqve Ducatus Lithvaniæ extradi debent, vid. *Conſtit.* 1589 ubi etiam cavetur, quòd Livonico militi ab utriusqve Gentis Ducibus ſit Præfectus asſignandus, ſi tamen tempore alicujus expeditionis Duces utriusqve Gentis adeſſent, medietas Livonici militis uni, altera alteri cedere teneatur, niſi urgens necesſitas

tas ſvaſerit, ſub regimen unius coordinandos milites. Secundùm jus antiquum ordinationis Livoniæ duo ex Regno, duo ex Lithvaniâ & totidem ex ipſâ Provincia Nuntii ad Comitia eliguntur. Qui tamen, quando durantibus Comitiis nationales habentur Conventus, cum Lithvanis deliberant.

Per Conſtit. Anni 1677. Ordinatio in perpetuùm non abroganda facta eſt, dum Senatores, id eſt, Epiſcopus, Palatinus & Caſtellanus aliiqve Officiales ſub generali titulo Ducatus Livoniæ conſtituti ſunt. In conferendis autem dignitatibus Senatoriis alternata trium Nationum reſervatur. Idem etiam cavetur de Capitaneatibus juxta antiquum jus, & ſi Capitaneus nullam habens poſſeſſionem ex Regno vel M.D. Lithvaniæ conſtitutus fuerit, intra ſemeſtre poſt obtentum officium tenebitur poſſeſſionem eruere. Quoad *Judicia* cavetur, quod à Terreſtribus & caſtrenſibus, quando ſumma quingentos florenos non excedit, appellationem ad Judicia Aſſeſſorialia Regni per Menſem Januarium & Februarium, quovis anno celebranda, interponere non liceat. Sub tempus Judiciorum iſtorum aſſidere tenetur Referendarius vel Notarius M. Ducatus

Lithvaniæ, atqve insuper etiam unus ex Gente Livonicâ Assessor juratus sub nomine Secretarii, cujus tamen absentia ad causas judicandas impedimento esse non debet. De *Contributionibus* notandum est, quòd uno anno in Thesaurum Regni, altero autem in Thesaurum Magni Ducatus Lithvaniæ inferendæ sint.

CAPUT X.

DE VOLHYNIA.

DUcatum hunc Casimirus III, qui utriqve Nationi & Poloniæ & Lithvanicæ præfuit, â Regno tanquam proprio Corpore alienaverat, sed Sigismundus Augustus Regno iterum appropriavit *vid. Const.* 1569. Dividitur in duos Magnos Districtus, Cremenecensem & Luceoriensem. Quoniam varia oriebantur inconvenientia & per Amanuenses circa descriptionem Statuti Volhynensis frequentes committebantur errores, ideò per Constit. Anni 1667. concessum est, ut typis excuderetur. Habet etiam Volhynia seorsivum suum Notarium Decretorum.

CAPUT

Caput XI.
DE KIIOVIA.

I. SPectavit iste Ducatus Jure perpetuo ad Regnum Poloniæ, donec Vladislaus Jagello ex occasione, quòd utriusq; Nationis gubernacula, tenuit, eundem à Corpore Regni ad Magnum Ducatum Lithvaniæ transtulit. Rem tamen Sigismundus Augustus in integrum restituit, ac cum Regno iterũ conjunxit per dictam *Constit. anni* 1569. ubi inter alia cavetur, quòd omnes Expeditiones Regiæ hunc Ducatum concernentes non alio nisi Ruthenico charactere expediri, negotia verò ad Cives & jus Magdeburgense spectantia Polonicè concipi debeant. Id quod etiam in Volhynia obtinet, juxta præfatam Constit.

II. Vigore Tractatuum Andrussoviensium, debebat post biennium Magnus Moschorum, Dux Kyoviam Polonis reddere. Sed adhuc eandem possidet.

Caput XII.
DE PODOLIA.

POdolia continuis Barbarorum incursionibus & præliis famosa, in tria Territoria dividitur,

Ca-

Camenecense, Trebovliense & Lancoviense, Capitaneus gaudet titulo Generalis. Petrum Valachiæ Palatinum, refert *Sarnicius*, solitum dictitasse; Aut tu Kamieniec Chocimum Nostrum, aut Chocimum Kameneciam deglutiet. Eripuit Nobis dolendo fato, hostis Christiani Nominis antemurale illud. Notanda hîc temporum revolutio, quippe Camenecia ab Olgerdi Magni Ducis Lithvaniæ ex fratre Nepotibus, quos Podoliæ præfecerat, condita, & ecce sub Michaële Rege ex Olgerdi familiâ oriundo occupata est. Svasit tunc temporis necessitas prohibendi hostem â visceribus Regni, pacem etiam iniquis conditionibus inire. Sed cum libera Gens tributum (viginti & duorum millium ducatorum) ferre non posset, Ordines Regni, quibus inconsultis illa pax, non tamen jurata, steterat, decreverunt armis injuriam vindicare. Id quod etiam feliciter successit. Uti enim olim Anno 1444. *die* 10. *Novembr. in Vigilia S. Martini* Vladislaus Rex sub ductu *Joannis* Corvini Hunniadis ingentem cladem passus est, ita Respublica Anno 1673. die 11. *Novembr. ipso festo Martini* sub ductu *Joannis* tunc ArchiStrategæ, nunc Regis ejusdem nominis III. ingentem victoriam obtinuit. Illa

clades

Illa clades Regem abſumpſit, hæc victoria Regem aſſumpſit. Nam pridie Rex Michaël Leopoli fatis ceſſit, & Victorioſus iſte Joannes *ob res benè geſtas die 21. Maji* Anno 1674. liberis ſuffragiis in Regno ſucceſſit, eodem notabili die, quo olim Anno 1622. Osmanus II Turcarum Imperator Juvenis ferociſſimus, & Orbi vexando natus, ultimum ſubiit ſupplicium *ob rem malè* in Poloniâ *geſtam.* Quales parallelæ temporum!

CAPUT XIII.
DE PODLACHIA.

I. DUcatus hic à Caſimiro Jagellonide Lithvaniæ adjunctus, rediit ad Corpus Regni: *vid. Conſt.* 1567. 1569. 1581. 1588. nec non 1607. quæ anno 1633. reaſſumptæ approbatæqve ſunt. Dividitur in tres Diſtrictus Trogicynenſem, Mielnicenſem atqve Bielſcenſem.

II. Obviando inconvenientiis, quibus ſæpè Electiones Deputatorum, Nuntiorum, & Officialium Terreſtrium in Puncto conſtituendi Mareſchalli evanuerunt, *Conſtitutionem* anni 1598. Palatinatui Maſoviæ in eligendo Mareſchallo ad omnes tales actus pluralitate ſuffragiorum inſer-

vientem, si unanimis defuerit consensus, Palatinatus Podlachiæ in toto recepit.

CAPUT XIV.

DE SMOLENSCIA, SEVERIA, CZERNIECHOVIAq;

SMolenscensis Satrapia Ducatum Severiensem, Terram Czerniechoviensem & Districtum Orzanensem in se complectitur. Severiam Sigismundus III. Czesniechoviam Vladislaus IV. Regno annexuit. Refert Koiałovicius parte secunda Hist. Pol. lib. 5. quod olim Principes Severiæ ob contumeliam sibi à Janitore nolente ipsos ad Regem intromittere illatam, ad Moschos defecerint. Palatinus Czerniechoviensis Palatinatum cum eodem Capitaneatu, absq; ullà incompatibilitate exemplo Palatinatus Kyoviensis, habere potest, juxta Const. 1635. p. 18. Jam verò Ducatum Smolenscensem & Severiensem Magnus Moschorum Dux tenet, vigore initarum Induciarum, quæ anno 1693. mense Junio exspirant.

EPILO-

EPILOGUS.
DE FORMA & SCOPO REIPUBLICÆ POLONÆ.

POssem hîc exemplo aliorum, qui Jura Publica descripserunt, in formam Reipublicæ Polonæ, juxta Leges Politicorum, curiosius inquirere. Sed studio hoc ipsum thema, quod alibi tractandum videbatur, eousqve distuli, ut prudenti & æquo Lectori ex antecedentibus, liberum esset judicium. DE SCOPO etiam paucis innuo , eundem (uti Marinius integro libello ostendit) in SALUTE & ÆQVALITATE Civium consistere.

SOLI DEO GLORIA!

ADDENDA.

Ad pag. 39. num. XXII.

JURAMENTUM REGIS POST ELECTIONEM.

Ego N. Electus Rex Poloniæ Magnus Dux Lithvaniæ, Rußiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Pod-

 lachiæ,

lachiæ, Czerniechoviæq; spondeo & sanctè juro DEO Omnipotenti ad hæc sancta Jesu Christi Evangelia, quod Pacta Conventa per Ordines Regni mihi data, in omnibus eorum articulis, Punctis, clausulis, Conditionibus; ita ut nec specialitas generalitati, nec generalitas specialitati, deroget, servabo, manutenebo & adimplebo, atq; ea omnia iterato etiam in solenni Coronatione juramento confirmabo, sic me DEus adjuvet & hæc sancta JEsu Christi Evangelia.

Ad pag. 51. n. XXX.

JURAMENTUM CIRCA CORONATIONEM.

EGo N. *electus Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ* (totus titulus hic exprimitur) *per omnes Regni Ordines utriusq; Gentis tàm Poloniæ, quam Lithvaniæ, cæterarumq; Provinciarum Regno Poloniæ Magnoq;* Ducatui *Lithvaniæ annexarum & incorporatarum communi consensu liberè electus, spondeo & sanctè juro DEO Omnipotenti ad hæc Sancta JEsu Christi Evangelia, quod omnia Jura, Libertates, Immunitates, Privilegia publica & privata Juri communi utriusq; Gentis & libertatibus non contraria, Ecclesiasticas & Seculares Ecclesiis Catholicis Romanis Principibus, Baronibus,*

ronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibuslibet personis cujuscunq; Status & conditionis existentibus per Divos Prædecessores meos Reges & quoscunq; Principes Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ præsertim verò Casimirum antiquum, Ludovicum Loiz nuncupatum Vladislaum I. Jagellonem dictum, fratremq; ejus Vitoldum Magnum Lithvaniæ Ducem, Vladislaum II. Jagellonis filium Casimirum III. Jagellonidem (hic adduntur semper Reges sibi ordine succedentes) *Reges Poloniæ & Magnos Duces Lithvaniæ justè & legitimè datas & concessas, emanatas & donatas, ab omnibusq; Ordinibus tempore Interregni statutas atq; sancitas mihi oblatas, tùm Pacta per Ordines Regni & Magni Ducatûs Lithvaniæ mihi tradita manutenebo, observabo custodiam & adimplebo in omnibus conditionibus, articulis & punctis in eisdem expressis. Pacem quoq; & tranquillitatem inter Dissidentes de Religione Christiana tuebor, manutenebo, nec ullo modo vel jurisdictione Nostra, vel Officiorum Nostrorum & statuum quorumvis authoritate quenquam afficiam ac opprimam, ac ea quæ in Electione Nostra Varsaviensi constituta sunt, & quæ in Conventione Coronationis Nostræ constituentur manutenebo iisqve satisfaciam, omnia illicitè à Regno Magnoq; Ducatu Lithvaniæ & Dominiis eorundem quocunq; modo alienata vel bello vel quovis alio modo distracta ad pro-*

prietatem ejusdem Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ aggregabo, terminosq; Regni & Magni Duc. Lithvaniæ non minuam sed defendam & dilatabo. Justitiam omnibus Incolis Regni juxta jura publica in omnibus Dominiis constituam absqve omnibus dilationibus & prorogationibus administrabo, quovis etiam sanguinis nostri respectu nullo habito, in dispensatione quoq; Distributivæ Justitiæ non me alligabo ad affectum & propensionem naturalem sanguinis, sed solam ipsam meritorum rationem præ oculis & corde habebo in disponendis occurrentibus officiis & Beneficiis Reipublicæ. Et si (quod absit) in aliquibus juramentum violavero, nullam mihi Incolæ Regni omniumq; Dominiorum uniuscujusq; Gentis obedientiam præstare debebunt, imo ipso facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita liberos facio absolutionemq; nullam ab hoc meo Juramento à quoquam petam, nec ultrò oblatam suscipiam. Sic me DEus adjuvet & hæc sancta Christi Evangelia. Quæ superius de sanguinis proprii respectu in Justitia administranda & distribuenda caventur, illa addita sunt tantum in Serenissimi Regis Joannis III. juramento.

Ad pag. 57. n. XXXIV.

Cum superius exhibuerim, quomodo Divæ memoriæ Rex Michael Ordine Aurei Velleris insignitus fuerit, hîc exponendum duxi, quomodo mo-

do modernus Rex Serenissimus Ordinem Spiritus Sancti acceperit. Illius insigne agnus, hujus Columba est, de quorum animalium prærogativâ Cælitus datâ Esdra Lib. IV. Cap. V. ait; Ex omnibus creatis volatilibus nominasti tibi columbam unam, & ex omnibus plasmatis pecoribus providisti ovem unam.

Anno 1677. die 29. Novembr. Ambo Legati Gallici tam Reverendissimus Dominus de Forbien Episcopus Marsiliensis nunc Bellovacensis quàm Illustrissimus Dominus de Bethune nigro induti pallio, per Illustrissimum Dominum Johannem in Gnin Gninski Palatinum Culmensem nunc ProCancellarium Regni in rhedâ Regià ad Arcem Zolkievensem præeunte aliarum rhedarum ac equitantium agmine adducti, ac in scalis & ante introitum à DD. Senatoribus recepti atqve per Illustrissimum Dominum Nicolaum de Granowa Sieniavvski Marschalcum Curiæ Regni nunc Palatinum Volhynensem & Campiductorem Regni introducti, Serenissimo Regi in solio sedenti venerationem exhibuerunt, & deinde ad peragendam Legationem sedilia sibi assignata occuparunt. Oratoris munere fungebatur dictus Episcopus potiorem occupans locum &

cum &

cum & Christianissimi Regis Domini sui amicitiam declarabat, atqve Extraordinariam Legationem Domini Marchionis intimabat. Respondit Illustrissimus Princeps Dominus Michael Radzivil ProCancellarius & Dux Campestris Magni Ducatus Lithvaniæ mutuam Serenissimi Regis offerendo amicitiam; Actus autem solennitati dies crastinus præfigebatur. Die igitur 30. ejusd. Serenissimus Rex vestitu ad susceptionem Ordinis accedentibus usitato indutus, scilicet ex panno phrigio argenteo, pallio nigro holoserico subducto panno serico leviori coloris albi, mitra Polonica nigra cristâ Clenodiisq; ornatâ & albis ocreis ex tela serica confectis atq; in futuris martibus scythicis consutis auroq; & gemmis fulgentibus progressus est cum assistentia Senatorum & Officialium Regni circa hunc Actum præsentium inter Marchionem vestitu ceremoniali indutum ab uno latere, & ab altero inter Episcopum Marsiliensem ex Arce ad Templum, ubi jam pro ceremonia quatuor tapetibus pretiosis per gradus tecti Throni parati erant. Unus Thronus à dextris in nomen Serenissimi Regis Galliæ constitutus alii tres à sinistris erant, Primus sub quo ornatum & insigne Ordinis Se-

renissimus

renisſimus accepit, alter ſub quo ſedebat. Tertius ubi Sereniſſima Regina ſedebat. Marchio ad Thronum Domini ſui potiori ſedebat loco. Epiſcopus autem Marſilienſis pro hoc actu Cancellarius ab altera parte remotiùs. Magis adhuc remoti versùs Regiam Majeſtatem in minoribus ſubſelliis aſſidebant Illuſtrisſimi, Dominus Stanislaus Jabłonovvski Palatinus Ruſſiæ Exercituum Dux Campeſtris nunc Supremus, Dominus Martinus Konski Artileriæ Regni Generalis Magiſter nunc ſimul Caſtellanus Leopolienſis, item Dominus Karczevvski, & Korycki Generalis ut Socii. Ut primum ceſſum ceperant prodiit Pontificaliter indutus habens in Infula & Ornatu albas intertextas cruces Abbas Peplinenſis Wolff cum aſſiſtentia Prælatorum Aulicorum Clerisq; aliis etiam in Dalmaticis ſimiles habentes cruces & miſſam de Spiritu Sancto & invocatione ejus cum hymno Veni Creator Spiritus celebravit. Poſt Miſſam Concionem habuit Pikarski Soc. Jeſu, ſuper thema: Andreas frater Simonis cum audiſſet de Joanne, ſecutus eſt Jeſum, Joannis Cap. I. Deduxit ſummam in Patriam & Regiam Majeſtatem, tam in expeditionibus bellicis, quam etiam apud extraneos obſervantia Divinam Pro-

videntiam. Post fecit etiam verba satis ampla in laudem Confraternitatis. Post Concionem surrexit Marchio & cum aliis ad Actum hunc destinatis Ministris, factâ ante omnia supremæ super omnes Principes Majestati deindè Throno in nomen honoremq; Regis Christianissimi erecto & tandem Regi Serenissimo & tandem Suæ Majestati reverentiam processit versus altare ad Thronum, ubi insignia posita erant, relicto ibidem Marchione, alii pro adducendo Rege iverunt, cui præsenti Episcopus Marsiliensis conditiones Ordinis prælegit, deinde Serenissimus votum fecit ac nomen suum in librum confraternitatis inscripsit. Quô facto Regem pallio, quo indutus ad Templum se contulerat, exuerunt, & eidem aliud nigrum holosericum longum & amplum auro ad instar linguarum ardentium opulentè intertextum, uti etiam magnum collare & super illud monile cum cruce ab utraqve parte adamantibus distinctâ imposuerunt. Hoc habitu Serenissimus ad Thronum iterum deductus, & actui isti per hymnum Te DEum Laudamus cum applausu musico tubarum finis est impositus. In eodem habitu Rex è templo ad Arcem se recepit, ubi vestes indu-

tus

tus ſolitas, ſed inſigne jam gerens, Dominos Legatos Senatores & Officiales in ſeram usq; noctem lauto excepit Convivio.

Hîc addere placet, quòd Rex Vladislaus IV. voluerit Ordinem Equitum immaculatæ Virginis inſtituere, quorum numerus non excederet ſeptuaginta duos, præter Principem, cum numero huic diſcipulorum Cœleſtis Princeps Orbem ſubjecerit, & Sanctisſimæ Virginis Matris tam gaudiorum quàm dolorum myſteria ſeptenario numero terminentur. Inſigne debebat dari torques ex aurô puro absq; ullis lapidibus vel unionibus, cujus particulæ invicem concatenatæ alternatim repræſentarent, una quidem lilium album in medio radiorum, cum hâc Inſcriptione *IN TE*, altera verò faſciculos ſagittarum colligatarum faſcia alba his verbis inſcriptis, *UNITA VIRTUS.* Dependere debebat à torque Crux rubea, in cujus medio conſpiceretur imago Virginis infantis candida; Draconem pedibus calcantis, his verbis ſuppoſitis, *Viciſti, Vince.* Obtinuerat jam dictus Rex per Oratorem ſuum Georgium Oſſolinski ab Urbano VIII. Anno 1634. confirmationem ejusdem Ordinis, qui tamen poſthâc in uſum deductus

non eſt, nam à male ſuſpicacibus vituperatus, per diſſenſum Ordinum in Comitiis anno ſequenti habitis exolevit.

Haud abs re erit de Melitenſibus Equitibus aliquid hic annotare, quod propter præſtantiam Ordinis illius benè de tota Chriſtianitate demeriti, Reſpublica, quæ ſemper Equeſtri profeſſioni favere ſolita eſt, Anno 1632. æquum judicaverit, ut illi Equites tanquam homines Religioſi tàm in Regno, quam M. D. Lithvaniæ ad nulla alia, niſi Spiritualia, citarentur Judicia. Quod tamen ita intelligendum, quando Equiti cum Equite cauſa intercedit, in aliis verò litibus cum quopiam agendis commune forum ſequi debent, ex *punctis exorbitantiar: tempore Convocationis prædictô Anno ad Caſtrum Varſavienſe porrectis.* In favorem etiam hujus Ordinis Reſpublica conceſſit Duci de Oſtrog Caſtellano Cracovienſi in defectu ſucceſſorum ſanguinis bona ſua hæreditaria Equitibus Melitenſibus adſcribere.

Ad pag. 62.

Circa effigies Regum notandum velim, quòd Hedvvigis præter voluntatem meam à ſculptore addita ſit, quippe inter Reginas eandem exhibeo.

Ad

Ad pag. 93.

Varia negotia & itinera Editionem remorata ſunt, adeò, ut interim nonnulli Senatores, vel vitam cum morte, vel dignitatem ſuam cum aliâ commutàrint, noviqve etiam ſucceſſerint. Hinc indè tamen ex addendis noviſſima eorum patet conditio, & curioſus Lector ſpatium, quod in Conſignatione ſuperius videt, nominibus recentisſimis inſerendis adhibebit.

Ad pag. 121.

Epiſcopus Livoniæ nominatus eſt Reverendiſſimus Dominus *Nicolaus Popławvski* Cathedralis Plocenſis & Collegiatæ Varſavienſis Decanus. Ad ſopiendas differentias inter Livoniam & Czerniechoviam authoritate Conventus Generalis Anno 1683. & Anni 1641. reaſſumendo, circa præcedentiam & locum Ducatui Livoniæ ante Palatinatum Czerniechovienſem in perpetuum approbatur, ſalvo loco Illuſtrisſimi Domini *Joánnis Gninſcii* hodierni Palatini Czerniechovienſis, cui ad vitæ tempora præcedentia loci & vocis reſervatur.

Ad pag. 140. *n. XVII. lin. XI.*

Ita olim obtinuiſſe patet ex *Piaſecio* ſub Anno 1620. his verbis: Principe Vladislao, qui ſubſe-

quebatur. Hodierno autem tempore observavi, quòd Serenissimus Princeps Regius Patrem præcedat.

Ad pag. 149. n. XVIII.

De Juramento Cancellariorum monendum, quòd non ad Evangelia, sed ad crucem præstatur, cujus exemplum novissimum, dum Illustrissimus Dominus *Marcianus de Kozielsk Oginski* Cancellarius Magni Ducatus Lithvaniæ juraret.

Ad pag. 201. n. XIX.

Securitati Marschalcorum atq; Deputatorum ad Constitutiones prospiciendo, cavet Lex Comitialis Anno 1683. ne quis ex occasione Constitutionum in perpetuum ausit in Jus Tribunalitium vocare Marschalcum, Deputatos ad Constitutiones, ac Nuntios Terrestres utriusqve nationis, sub pœnâ evocationis.

Ad pag. 231.

Sigilli Cameræ Administer à primo Regimine Serenissimi Regis nunc gloriosè sceptra tenentis usque ad hunc diem est Reverendissimus Dominus *Adamus Sarnowski*, Præpositus Lenciciensis, Secretarius intimus Regiæ Majestatis, quæ ipsum tanquam optime meritum prono omnium Ordinum consensu applausuq; in Comi-

Comitiis novissimis Prælaturarum Cathedralium capacem declaravit.

Ad pag. 243. n. XVII.

Desertores Castrorum pro hostibus Patriæ declarantur per Constit: 1683. p. 4.

Ad pag. 281.

Si hic omitterem fœdus contra Christiani nominis hostes ictum recensere, non sine crimine omitterem; Uti enim illud â seculis expetitum fuit, ita omni seculorum memoriâ dignissimum est. Cùm Sacra Regia Majestas Poloniæ conclusam ante aliquot annos cum Turcis pacem multis infractionibus læsam non diu duraturam prævideret, melius ac gloriosius esse duxit, prævenire, quam præveniri, eumqve in finem tàm cum Augustissimo Cæsare, quam cum Serenissimo quondam Czaro de ineundâ societate armorum consilia agitavit; Adspirarunt tandem fata votis. Quippe Sacra Cæsarea Majestas expectationibus Serenissimi Regis ac inclytæ Reipublicæ accedendo, misit ad Comitia Oratorem, Illustrissimum Dominum *Carolum Ferdinandum Comitem à VValdstein* Equitem Aurei Velleris, Sacræ Cæsareæ Regiæqve Majestatis Camerarium, intimum Consiliarium, nec non Serenissimæ Im-

mæ Imperatricis Viduæ Supremum Aulæ Præfectum, plenariâ facultate instructum munitumqve ad ineundam animorum & armorum societatem, quà utriusq; Majestatis Regna & dominia ut vicinitate mutua, ita communione periculorum belli Ottomanici conjuncta non solùm ab ulterioribus immanissimi hostis aggressione in tuto conservarentur, verùm etiam recuperatis ab utrinq; ablatis firmâ & stabili pace bearentur. Stetit ergò efficaci operâ & dexteritate prædicti Domini Comitis, nec non Illustrissimi Ablegati Domini Baronis *Christophori de Zierowo Zierowski* die 31. Mens. Martii Anno 1683. inter altè memoratas Majestates earumqve in throno successores Regna & Provincias offensivi & defensivi belli societas; Prima ad gloriosam & stabilem cum hoste communi utriusq; partis pacificationem duratura; Altera ad ejusdem Pacis perennem conservationem in perpetuum mansura. Et ut majori solidaretur tam pium opus vinculo, utraq; pars virtute Gvarantiæ Evictorem Summum Pontificem Innocentium XI. cum successoribus assumpsit, ac per Protectores, & Repræsentantes suos Cardinales Eminentissimos *Pium*, & *Barberini* Romæ juramentum præstitit.

Cum

Cum verò ejusdem ſacri fœderis præcipuum ſit punctum, non ſolùm ultrò ſe offerentes Principes ad idem admittere, verùm etiam alios ſollicitare, utraq; Majeſtas Sereniſſimam Rempublicam Venetam in partem ejusdem colligationis invitavit; Illa memor innatæ gloriæ, & experta quàm infida, & gravis ſibi ſit poſtremò inita cum Turcis pax, tam piis intentionibus annuit, negotiumqve maturavit. Convenerunt enim in Aula Cæſareâ Legati, remq; laudatiſſimam confecêre, ſcilicet à parte ſacræ Cæſareæ Majeſtatis Excellentiſſimus Dominus Leopoldus *Guilhelmus Comes de Kænigsegg* Camerarius, Pro-Cancellarius Imperialis, & aurei Velleris Eqves, & *Theodorus Althetus Henricus Baro de Stratmann* Aulæ Cancellarius, ambo Conſiliarii intimi. A parte Sacræ Regiæ Majeſtatis Regniqve Poloniæ, ac M. D. Lithvaniæ Legatus Extraordinarius Excellentiſſimus Dominus *Joannes Rozrazewski* Caſtellanus Medyrecenſis: Sereniſſima autem Venetorum Respublica ſuo in Aulâ Cæſareâ Ordinario Oratori Excell. Dno. *Contarini Equiti* ad hunc Actum ſpecialiter conſtituto ſuo Syndico ac Procuratori plenam facultatem dedit. Concluſum feliciter ac ſubſcriptum fœdus

hoc Christianitati saluberrimum in Arce Lincensi d. 5. Mens. Martii Anno Domini 1684. & post ratificationem Principalium à supradictis Cardinalibus, nec non nomine Venetorum à Cardinale Seniore Eminentissimo *Ottoboni* juramento firmatum est. Cum hæc scripsissem, advenit ad Sacram Regiam Majestatem à Serenissimâ Venetorum Republicâ Orator Extraordinarius Excellentissimus Dominus Angelus *Morosini*, Procurator S. Marci cum gratulatione hujus triplicis funiculi.

Quoniam etiam Augustissimus Imperator splendidam ac sumptuosam ad Serenissimos Moschoviæ Czaros Legationem pro acceptando hoc fœdere expedivit, optandum, ut benè cedat opus! ut Excellentissimi Oratores, scilicet *Joannes de Zierowo Zierowski & Joannes Sebastianus de Blomberg*, Liberi Barones redeant Exoratores!

Ad pag. 393.

De negotiis cum Moschis nihil addendum habeo, quàm quod Induciæ Anno 1678. initæ, inter Serenissimum Regem, Regnumqve Poloniæ, & duos Czaros simul nunc regnantes reassumptæ sunt.

Ad

Ad pag. 548.

Propoſueram laborem hunc ſub Celſisſimo Duce Jacobo in lucem mittere, ſed diſpoſuit aliter DEus. Dum enim varia negotia moras injecerunt, exclamandum mihi venit, *Dux eſt mortuus*! Æternum lugendus, niſi locum dediſſet Filio verâ pietate prædito, juſtitiæ & æquitatis obſervanti, prudenti, magnanimo. Ergò mox gratulabundâ voce exclamare licuit, *Dux vivit*! Poſtquam hic Patrem amiſerat, ad Patrem Patriæ ſine morâ primò per meam tenuitatem, deindè per Ablegatos Dominum *Dietericum ab Alten Bokum* ex Supremis Conſiliariis Marſchalcum Provinciæ, & Dominum *Adamum Schubert dictum Kœnigſchwan* Præfectum Penavienſem recurrit, rogando humillimè, ut quemadmodum Feudi paterni, ita & Regiæ benignitatis atqve protectionis hæres & ſucceſſor eſſet, atqve beneficio per Legatos recipiendi feudum gauderet. Dignata eſt Sacra Regia Majeſtas precibus hiſce RESPONSO benignisſimo annuere, cujus Tenor eſt, ut ſequitur;

Joannes Tertius DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Rusſiæ, Prusſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ, Kyoviæ,

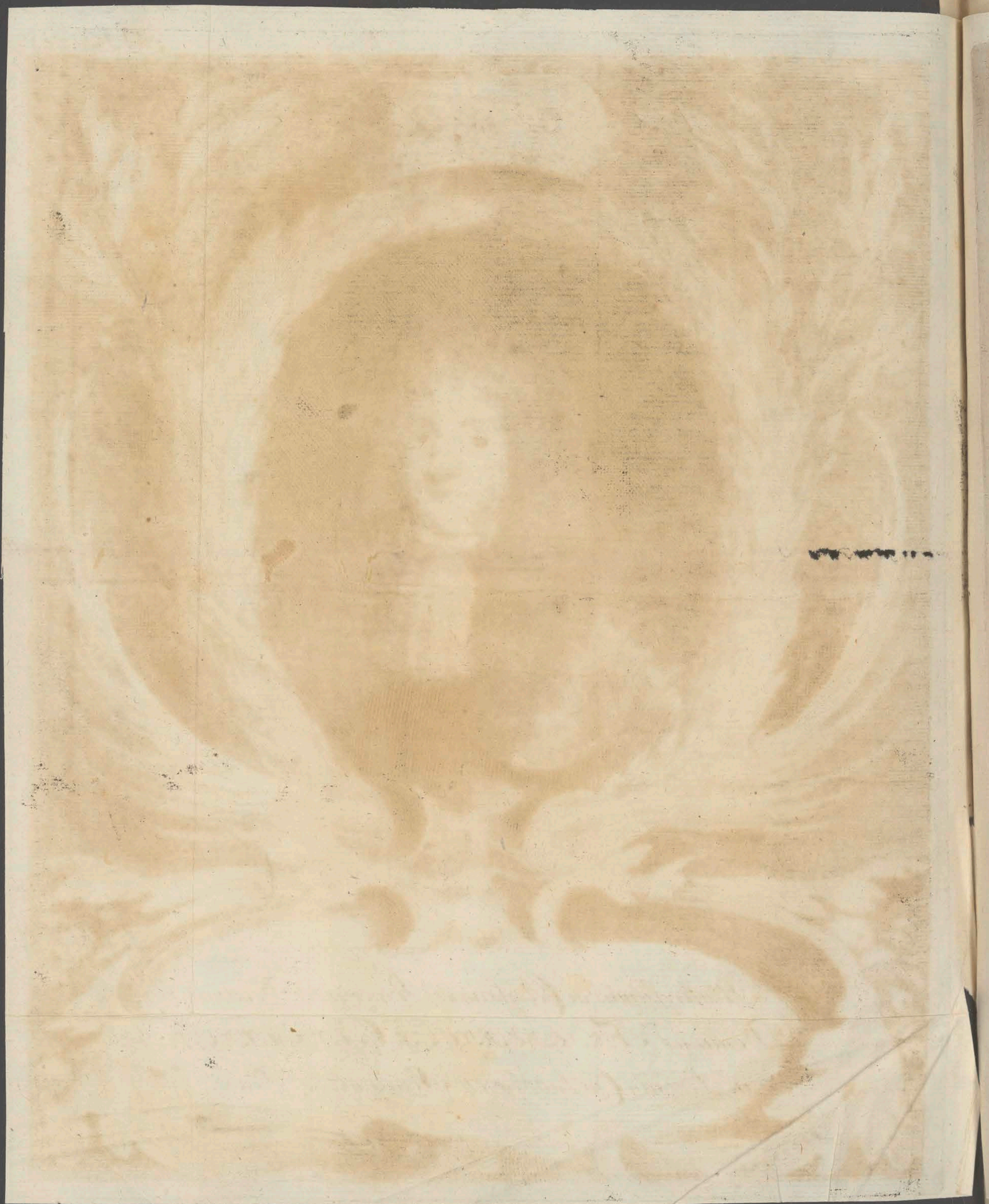
Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæqve. Illustrisſimo Principi Domino Friderico Caſimiro in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Duci, Gratè Nobis dilecto.

Illustrisſime Princeps gratè Nobis dilecte. Quemadmodum Serenisſimi Anteceſſores Nostri in ornandâ ſingularibus beneficiis Illustrisſima Domo Illustritatis Veſtræ maxima in omni occaſione exhibuerunt documenta, ita nunc Nos quoqve Illustritatem Veſtram pari benevolentiâ & affectu complectentes, eidem ad præstandum homagium Gratiam expetenti, juxta beneficium à Serenisſimis Anteceſſoribus Noſtris conceſſum, permittimus, ut non in Perſona, ſed per Legatos ſuos, cum debitâ fidelitatis teſſerâ Homagium duabus ante proximè futura Comitia hebdomadis Varſaviæ, aut ubi tunc cum Curiâ Noſtrâ feliciter conſtituti fuerimus præſtet, & Inveſtituram ritu conſveto recipiat. In quorum majorem fidem præſentes manu Noſtrâ ſubſcriptas Sigillo Regni, atqve M. D. Lithvaniæ communiri jusſimus. Dat. Javoroviæ d. Menſ. Aug. Anno Domini MDCLXXXII. Regni Noſtri IX.

PRO-

Ad Pag. 573

Illustrissimus ac Celsissimus Princeps et Dominus,
Dominus FRIEDERICUS CASIMIRUS,
in Livonia Curlandiæ et Semigalliæ Dux.

Illustrissima ac Celsissima Princeps ac Domina,
Domina SOPHIA AMELIA, in Livonia Curlandiæ
et Semigalliæ Ducissa, Nata Principissa Nassoviæ, Comitissa
Catimeliboci, Viandæ, Deciæ, Lumburgü & Bronckhorst, Domina
in Bielstein, Stirum, Wisch, Borckelo, Liechtenvord et Wildenburgü,
Banneretta Hæreditaria Ducatus Geldriæ et Comitatus Zütphaniæ.

PROCESSUS

IN Renovatione Infeudationis & Investituræ Illustrissimi & Celsissimi Principis ac Domini, Domini *Friderici Casimiri* in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Ducis coram Throno Regio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini *Joannis III.* DEI Gratiâ Regis Poloniæ, Magni Ducis Lithvaniæ &c. & per Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatos Excellentissimos, Dominum *Christophorum Heinricum Liberum Baronem de Puttkammer*, supremum Ducatus Præfectum, & Dominum *Dietericum ab Alten Bokum*, supremum Ducatus Marschalcum, supremosqve Illustrissimæ Celsitudinis suæ Consiliarios, Varsaviæ die XXV. Mensis Martii Anno MDCLXXXIII, peractæ ac receptæ observatus.

Præfixo à Sacrâ Regiâ Majestate ad exsolvendum homagium termino duarum hebdomadarum ante Generalia Regni Comitia die 27. Jan. præterlapsi Anni 1683 indicta, D.D. Legati ponè Varsaviam veniebant, Serenissimumqve Regem præstolabantur. Postquam dies 1. Februarii solenni introitui determinatus illuxisset, circa meridiem D. Domini Senatores & Officiales Regni, Magniqve Ducatus Lithva-

niæ, tum & Serenisſimi Regis Sveciæ, atqve Serenisſimi Electoris Brandenburgici Conſiliarii & Reſidentes, ille Dominus *Simon Dörffler*, hic Dominus *Chriſtophorus de VVichert*, rhedas ſuas ad numerum triginta quinqve, ad Curiam Secretarii Regni Majoris, Domini Franciſci Prazmowski, Stawki nominatam, mittebant. Poſtremò etiam obviam venit prædictus Secretarius Major nomine Sacræ Reg. Majeſtatis, & in Curia ad fores Domus ſubſiſtens rhedaq; egreſſus propenſam Regiæ Majeſtatis voluntatem erga Illuſtriſſimam Celſitudinem Suam denunciabat, ac de adventu DD. Legatorum gratulatus, eos in rhedam Regiam invitabat. Ad hæc Dominus *Baro de Puttkammer* tanquam primarius Legatus reſpondit, & ſic in Curru Regio, à cujus latere uno Teutonici ab altero Turcici Celeres & Satellites Regii ibant ad Civitatem per aream (in qua Cohors militum Supremi Mareſchalci Regni Domini Stanislai Lubomirski ſolutô vexillô in armis ſtabat) equitibus plus minùs trecentis & rhedis triginta tribus præcedentibus, tribus verò ſequentibus Dominorum Legatorum rhedis, cum equis deſultoriis, tubicinibus ac equitibus atqve poſt hos rhedis duabus Dominorum ſupra dictorum

ctorum Residentum, ad hospitium in suburbio deducebantur. Die quarto ejusdem ad Audientiam privatam vocabantur. Supremus Stabuli, nunc Cameræ Regni, Præfectus Dominus *Matczynski* (ægrotante Regni Succamerario) cum aliquot Aulicis in prima Anticamerà obviam veniens, illos per Marmoream ad proximam Cameram deducebat. Serenissimus Rex ad mensam stabat, quem supra allegatus Baro de Puttkammer affabatur, tradebatqve literas credentiales Celsissimorum Ducum tàm primogeniti Domini *Friderici Casimiri*, quàm postgenitorum, Domini *Ferdinandi*, & Domini *Alexandri*. Sacra Regia Majestas affectum suum erga Illustrissimam Celsitudinem suam declarabat, & de non nullis cum iisdem colloquebatur, donec Præfectus Stabuli Regni Legatos & postmodum Nobiles Legationi additos ad osculum manus Regiæ invitabat. Die quinta ejusdem per *Dominum Zaluski* Cancellarium Sacræ Reginalis Majestatis nunc simul Episcopum Kyoviensem ante fores Cameræ prioris excepti ad Reginalem Majestatem deducebantur, cui negotia Illustrissimæ Celsitudinis suæ commendabant, & literas Credentiales tradebant, quibus acceptis

Sacra

Sacra Reginalis Majeſtas benignitatem ſuam Regiam erga totam Domum Ducalem conteſtabatur, inprimis verò eâ Celſiſſimam Duciſſam, non minus quàm piæ memoriæ Duciſſam ſe complecti aſſerebat. Eosdem hâc ipſa quoqve horâ Sereniſſimus Poloniæ Princeps ad ſe admittebat. Sequentibus poſtea diebus Dominos Senatores atqve officiales aggrediendo, ea, quæ ipſis commiſſa erant, promotioni eorum, more ſolito committebant, donec prorogatus â Sacra Regia Majeſtate terminus dies nempe XXV. Menſis Martii, quo, utpotè die Feſto Annunciationis Beatisſimæ Virginis Conſilia Comitialia ceſſabant, appropinquaret, ubi circa horam primam â meridie Dominus *Losz*, Caſtellanus Culmenſis & Supradictus Secretarius Regni Major n curru Regio ad hoſpitium Legatorum veniebant, atqve eosdem ad Arcem deducebant. Celeres & ſatellites Regii tam Germani, quam Turcici â lateribus rhedæ ibant, & non procul ab hoſpitio Legatorum usqve ad Arcem milites DD. Senatorum & Officialium, tum verò in interiori exterioriqve Arcis area cohortes Cuſtodiæ corporis Regii ſolutis vexillis (quorum duodecim erant) armatæ ſtabant, atqve clangore tubarum

barum & tympanorum Legati excipiebantur. Venientibus ad Portam ferream Augustalis Senatorum præfatus Regni supremus, nec non Curiæ Mareschalci Dominus *Hieronymus Lubomirski*, Principes Romani Imperii, obviam veniebant, & præmissis Curialibus Legatos ad Thronum Regium deducebant, in quo Sacra Regia Majestas sedens conspiciebatur. A dextris Dominus *Joannes Gninski* Vice-Cancellarius Regni, à sinistris Dominus Vice-Cancellarius M.D. Littæ *Dominicus Nicolaus Princeps Radziwill:* Porrò ad latus solii à dextris Dominus *Raphael Comes in Leszno* Leszczynski Vexillifer Regni vexillum feudale tenens, à sinistris Dominus *VVarszveki* Ensifer Regni districto gladio, stabant. In gradum Throni Regii inferiorem postquam in genua ritu solitô procubuerent Legati, Dominus *Liber Baro de Puttkammer* sequentis tenoris verba fecit;

Hoc est illud encomium Nominibus Hominum altius, quod ab Altissimo Regibus tribuitur: *Dii estis.* Inter hos terrestres DEos S. Reg. Majestas Vestra in Throno suo collocata de eô non aliter, tanquam de cœlo, divite imbre beneficia Regia in terram Suam Sarmaticam, & ejusdem

Statûs, membra, Principes hominesqve mittit ac demittit. Equidem virtus S. Reg. Majeſt. Veſtræ non patitur, ut aliquid radiis Majeſtatis & benignitatis Regiæ vacuum reperiatur, ſed ut omnia divinitate Regia impleantur, virtus Regia Regium eſſe cenſet. Proveniunt autem ex auguſtisſima S. Regiæ Majeſtatis Veſtræ manu nova & vetera beneficia, illa tribuendo, hæc conſervando. Utrôqve horum hàc vice Illuſtriſſima Domus Curlandica exornatur, dum S. Reg: Majeſtas Veſtra Illuſtriſſimo ac Celſiſſimo Principi Domino FRIDERICO CASIMIRO, in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Duci, Domino Noſtro gratioſiſſimo clementisſimè permiſit, per Legatos confirmationem Jurium veterum & Inveſtituram accipere, Homagiumq; debito ritu præſtare. Quam Svavitatem Regiæ Gratiæ demisſâ gratiarum actione exoſculando, flexis genibus per Nos rogat, dignetur S. Reg. Majeſtas Veſtra, tanquam ſupremus & directus Dominus tenore Privilegiorum & Inveſtiturarum, jura per Sereniſſimos Reges Poloniæ & Magnos Duces Lithvaniæ ac S. Reg. Majeſtatem Veſtram ipſammet clementisſimè conceſſa, clemen-

mentisſimè confirmare, Eumqve de omnibus terris, civitatibus, villis, pagis, vicis, arcibus, præeminentiis, juribus omnibus & ſingulis totoqve Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ inveſtire. Quo nomine juxta laudabilem morem in majoribus Feudis receptum per Nos flexis genibus venerabundus ad pedes S. Reg. Majeſtatis Veſtræ provolutus Homagium præſtare, & Juramento fidem ac obedientiam per me ſolennibus verbis obſtringere paratus eſt.

Hiſce pronuntiatis reſpondebat ſupramemoratus Dominus Pro-Cancellarius Regni. Deinde Regia Majeſtas Feudale Vexillum è manibus Domini Vexilliferi apprehendebat & primario Legato ad manus tradebat, atqve eundem apprehendentem vexillum iis verbis, quæ in Inveſtitura Divi Regis Michaelis ſuperiùs extant, alloquebatur. Deinde cùm liber Evangeliorum (quem Dominus Secretarius Regni Major tenebat) in ſinum Sacræ Regiæ Majeſtatis poneretur, primarius Legatus in Supremo Throni Regii gradu genibus flexis manu ſiniſtrâ feudale vexillum tenens, dextrâ verò ſuper Evangelio poſita, jûramentum fidelitatis, ſecundum

formulam Juramenti Anno 1639. prælegente eandem Domino Pro-Cancellario, exſolvebat. Quô præſtitô Collegæ ſuo Domino *Dieterico ab Alten Bokum* Vexillum tradebat, & ad inferiorem Theatri gradum in genua iterum procumbens pro Clementisſimâ Infeudatione tenore ſequentium gratias agebat;

Hic eſt ille dies ſolennis, quem S. Reg. Majeſtas fecit, ſed nec dies præſens, nec futura Illuſtriſſimi ac Celſiſſimi Principis Noſtri ætas ſufficient deprædicandi laudibus gratiisqve debitis benevolentiam Regiam, quâ S. R. Majeſtas Veſtra eundem tradito hoc Vexillo de toto Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ clementisſimè inveſtire voluerit, in quò vexillo Illuſtriſſimus ac Celſiſſimus Princeps omnem fortunam, honores ac dignitates vehit. Felix tantarum rerum Portitor & Vector, ſed felicior alterâ ex parte Illuſtriſſimus ac Celſisſimus Princeps Noſter, quod in hoc vexillo etiam clementisſimum tanti beneficii Datorem & Conſervatorem vehat. Vehit enim in hoc vexillo auguſtisſimum nomen JOANNIS Tertii, ſacram ſalutis ſuæ ancoram, vehit contra omnes infortunii ſagittas

ſacrum

ſacrum S. Reg. Majeſtatis Veſtræ ſcutum, veriùs, quam ancile Romanorum, de cælo delapſum. Vehit alitem Jovis, qvi ad motum Sereniſſimorum Poloniæ Regum expanſis & coruſcantibus alis ſæpe ad ipſos maris Balthici terminos volavit, & Domum Curlandicam texit ac tegit, vehit Equitem, qui juſſu Regum ſemper adfuit, juvavit & proderit. Vehet autem hoc Palladium & Ancile ſuum omni venerationis cultu, eaqve fide, quæ, indiſſolubilior nodo Gordio, quem ferrum ſolvebat, eſt, annabit ac perennabit. Patet toti Chriſtianitatis Orbi, quòd Illuſtriſſimus Princeps Noſter prætextam gerens in carcere, ſcholâ illâ ferreâ ab Illuſtriſſimo Suo Parente hanc fidem didicerit & hauſerit, quæ pro gloriâ S. Reg. Majeſtatis Veſtræ & bono Reipublicæ nullam calamitatis ferriqve ſcit timere duritiem, unde Illuſtrisſimus Princeps Noſter vitam & quicquid fortunarum S. R. Majeſtas Veſtra tanquam beniguiſſimus Pater nunc in Domo Suâ plantavit, & impoſterum plantabit, in honorem S. R. Majeſtatis Veſtræ & inclytæ Reipublicæ conſecrat atqve offert, ut ſic fide illius homagiali purius aurô inventâ corona gratiæ & protectionis Re-

giæ in Domo Illius Ducali æternum reposita inveniatur.

Postea sæpè fatus Dominus Vice-Cancellarius respondebat. Quibus finitis Dominus Marschalcus Regni Supremus Legatos ad capiendam Sessionem in Sellis à sinistra Sacræ Regiæ Majestatis in supremo theatri gradu positis invitabat, & Legatus Secundarius *Engelbrechto Taube* Legationis Mareschalco Vexillum feudale tradebat. Inter sedendum primarius Legatus juxta pristinam Consvetudinem paululum caput tegebat, mox tamen in honorem Sacræ Regiæ Majestatis iterum denudabat: Aulici verò Ducales, nimirum *Joannes Otto Rappe*, *Felicianus Bukowski*, *Joannes Georgius Collrepp & Henricus VVilhelmus Medem*, ut & Secretarius Legationis *Polycarpus Bauer* ad Osculum manus Regiæ vocati admittebantur. Hisce omnibus, DEI auxilio, feliciter peractis Legati adhuc brevibus verbis Regiæ Majestati gratias pro beneficio Celsissimo Duci dato egerunt humillimas. Tandem inter congratulationes varias DD. Senatorum, qui Legatis accedentibus, & excedentibus assurgebant, Dominus Regni & Curiæ Marschalci Legatos comita-

mitabantur, ſequente proximè & vexillum gerente Mareſchalco Legationis, qui poſtquam ad rhedam Regiam Legati venerant, vexillum prædicto Domino Rappe porrigebat, & ſic Legati ex Arce per ſupra memoratos Dominos Caſtellanum ac Secretarium Majorem eâdem ſolennitate, quâ deducti fuerant, (niſi quod Vexillum feudale proximè ante currum dictus Rappe Eques ferebat) per Civitatis aream & ſuburbium ad hoſpitium, ubi tubicines & tympaniſtæ Regii tympanorum & tubarum hilari clangore illos excipiebant, deducebantur. Finitis feliciter Comitiis, Sacra Regia Majeſtas, uti antehac multum pro bono publico curis, ita poſthæc aliquid dedit lætitiæ, atqve in Palatio ad Villam novam Convivium celebravit, ubi exhibuit

Qualia purpurei comedunt obſonia Reges.

Dabatur etiam honos ibidem comparendi Legatis Curlandicis. Primum locum occupabat Auguſtisſimi Imperatoris Orator Dominus *Comes de VValdſtein*, alterum Serenisſimi Electoris Brandenburgici Legatus *Dominus de Crocau* Conſiliarius ſtatûs intimus, proximè Domini Legati Curlandici, & deinde D.D. Senatores asſidebant.

Ad

Ad materiam de Ceremoniis Investituræ adjungo *Reversales* à Divô Rege Michaele primâ vice & à Majestate nunc Regnante bis datas.

Joannes Tertius Dei Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ Czerniechoviæq;.

Significamus præsentibus literis Nostris, quorum interest Universis & singulis. Misisse ad Nos pro Termino recipiendæ Investituræ aßignato Illustrißimum Principem, Dominum Fridericum Casimirum in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducem, *Legatos suos Generosos CHRISTOPHORUM HENRICUM LIBERUM BARONEM de PUTTKAMMER, Supremum Ducatus Sui Præfectum, & DIETERICUM ab ALTEN BOKUM, Supremum suum Mareschalcum, supremosq; Consiliarios Ducatus sui Curlandiæ, & quoniam Nos in hoc Actu Homagii more veterum Investiturarum Regalia indutos, Coronaq; homagiali redimitos esse, certæ non permiserunt Legalitates, declarandum censuimus, declaramusq; hisce literis Nostris, quod Actus hic nihil receptæ consvetudini & solennitati infeudationis ex pacto & providentiâ præjudicare, nec pro exemplo aut præjudicato in futuris, DEO dante, Homagiis reputari poterit.*

terit. In cujus rei fidem præsentes manu Nostrâ subscriptas, Sigillis Regni & M. D. Lithæ communiri jussimus. Datum Varsaviæ d. XXV. Mens. Martii Anno Domini M DC LXXXIII. Regni Nostri IX. Anno.

(L.S.)
Majoris Regni.

Christophorus Taranowski, Cracowiens. Varsaviens. Canonicus, Sacræ Regiæ Majestatis Secretarius.

(L.S).
Minoris M.D.Litt.

Holownia, Sacræ Regiæ Majestatis Secretarius.

Ut Celsissimus Dux notum redderet, se non modò ab Antecessoribus suis Genus, sed etiam Generositatem, quæ in iis semper enituit, ducere, ex speciali erga Sacram Regiam Majestatem & Rempublicam promptitudine ac Zelo in rem Christianam, certum Dimachorum optimè instructorum numerum contra Turcas suppeditavit. Quam benevolæ alacritatis tesseram Sacra Regia Majestas non gratô tantum animô excepit, sed & *Reversalibus* cavit, quod in præjudicium & sequelam trahi non debeat;

Joannes Tertius DEI Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ, Kyoviæ, Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæq. Significamus præsentibus literis Nostris, quorum interest universis & singulis. Quâ ratione pertinax Orientis potentia, quæ funestam Hungariæ cladem, totiq; Christianitati ruinam & interitum minabatur, nos invitaverit cum Regni Ordinibus ea Consilia inire, quæ avertendi hujus ictus prodesse possent. Cùm verò se opponendi tam ingenti Potentiæ ægrè sufficeret una manus communeq; periculum commune auxilium requireret, requisivimus ab Illustrissimo Principe Domino Friderico Casimiro in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Duce, ut cum Nobilitate suâ certa Nobis auxilia ferret, non defuit ad propositiones Generosi Gielgud Notarii M. D. Lithvaniæ Aulici Nostri ore & in scriptis factas clementissimis postulatis Nostris Illustritas sua cum tota sua Nobilitate Curlandicâ, Semigallicâ, & Piltensi, dum certum numerum militum optime munitorum cum sustentatione unius anni, computanda à Mense Septembre præterlapsi Anni ad Castra Nostra mittere Literis suis promisit. Nos hanc declarationem non solummodò benevolo affectu amplectimur, verùm etiam pro Nobis & Serenißimis Successoribus Nostris, totaq; Republica ex Senatus Consilio, verbo Nostro

stro

ſtro Regio cavemus, quod promptitudo iſta, quam Illuſtritas ſua & Ordo Equeſtris, extra pacta, quibus ad Vaſallagium & ſervitia intra fines Ducatus ſolummodò præſtanda obligantur, in mittendo milite declaravit, & juxta declarationem præſtabit, Pactis conventis nihil derogare, nec quocunq; tempore pro imponendo, vel exigendo aliquo Pactis & aſſecurationibus minus conformi onere à quoquam in ſequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia ſua Privilegia, Pacta, immunitates, ac libertates ſartas tectasq; conſervamus, Illuſtritatemq; Suam cum Univerſo Ordine Equeſtri, ſeu Nobilitate Ducatus & Diſtrictus Piltenſis, ab hocce ex propensâ voluntate in præſenti Reipublicæ periculo promptiſſimo ac omni pactis minus conformi onere poſt hâc liberos & immunes eſſe, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigi, aut imponi debere Verbo Noſtro Regio pro Nobis & Sereniſſimis Succeſſoribus Noſtris promittimus & cavemus. In cujus rei fidem præſentes manu Noſtra ſubſcriptas Sigillo Regni & M. D. Lithvaniæ communiri juſſimus. Dat. Javoroviæ in Ruſſiâ d. XX. Menſ. Junii A. 1684. Regni Noſtri XI.

Joannes Rex.

(L. S.)
Minoris Regni,
Stanislaus Szeznka,
Pocillator Viſnenſ. Regens Regni Cancellariæ.

(L. S.)
Majoris M. D. Litt.
Alexander Janowski,
Theſaurarius Starodubovienſ. Regiæ Majeſt. Secret.

INDEX.

Czarn-

Pedestres

Dissi-

Errata

ERRATA Typographica.

PAg. 7. lin. 22. pro Moscovitium lege Moscoviticum.

Pag. 10. l. 9. pro antequam, antiquam.

Pag. 14. l. 21. pro insolido, lege insolito.

P. 18. l. ultima pro prævertero, prævertere.

P. 24. l. 9. pro erat, esset.

Pag. 29. l. 5. pro conclavio, conclavia.

Pag. 60. lin. penult. pro buovis quovis.

P. 84. pro neptis, nepte.

P. 88. post VVisniovviec adde à

P. 100. pro Buin, Bnin.

P. 128. l. 15. pro Hosi Hosii.

P. 136. l. 21. pro Episcopatu, Episcopatui.

P. 147. loco Cancellarius, Cancellarium.

P. 154. l. 11. pro spectat, spectet.

P. 162. l. 7. pro Bochneri, Bochnensibus.

P. 189. l. 3. pro Senatorii, Senatorum.

P. 192. l. 2. pro Regiam, Regium.

P. 194. l. 1. post suum, deleatur comma.

P. 195. l. 21. pro Palatinatu, Palatinatibus ibid. pro consignatur, consignantur.

P. 220. l. penult. pro initæ, irritæ.

P. 230. l. 8. pro Czkovius, Cikovius.

P. 237. l. 7. & 8. pro florenos, floreni, ibid. l. 13. post 8. adde computando.

P. 241. l. 19. pro à, o

P. 242. l. ult. pro Hayducii Hayduci.

Pag. 244. lin. 12. loco per. lege post.

P. 245. l. 7. pro Korzenienski, Korzeniewski.

ibid. l. 13. pro Trzebachowski, Trzebuchowski.

ibid. l. 20. pro czayby lege Czayki.

ibid. l. antepen. pro Slavanica, Slavonica.

ibid. l. penult. pro Chodziacii, Chodzacii. pro Cozacii lege Cosaci.

P. 247. l. 1. pro Aumurates Amurathes.
P. 249. l. 20. pro Parobi, porobi.
P. 252. l. 24. lege (Upominki Tatarskie)
P. 274. l. 3. pro corceatur, coërceatur.
P. 283. l. 21. post Regni adde &.
P. 294. l. 8. pro Sveciæ lege Svecicæ.
P. 302. l. 5. pro exortæ, extortæ.
P. 319. l. penult. pro infestæ, insessæ.
P. 354. l. 10. pro Ilebowicz, Chlebowicz.
P. 363. l. 4. pro Græcæ, Græcam.
P. 365. l. 9. pro externis, ex terris.
P. 387. loco diferemus, differremus.
P. 417. lin. 22. loco ignorantiæ ignorantiam.
P. 384. pro Radzini, Kadzini.
P. 439. lin. 6. loco Sandii Sadii. ibid. lin. 12. loco VVsckowiens. lege VVschovens.
P. 511. l. 2. pro Trabecianæ, Trubecianæ.
P. 514. l. antepenult. pro 1670. 1679.
P. 520. l. 2. pro negotiis, Comitiis ibid. l. 21. pro salvæ, salvo.
P. 531. l. antepenult. pro excipit, excepit.
P. 532. pro Leszcrynski, Lesczynski.
P. 553. l. 15. pro Trobicynensem lege Drobicynensem.
P. 554. l. 9. pro Czesniecboviam, Czerniecboviam.
P. 561. l. 13. pro cessum, sessum.
P. 565. l. 16. pro Anni, Anno.
P. 576. l. 17. pro n, in.

SExdecimum numeras annum, quo te tenet Aula
Regia Lechiadum, ſpatium ſat grande morarum!
Quis numeret, vidiſſe Tibi quos contigit actus?
Et caſu miro Rerum moderamina poni,
Et dum magnanimo conſenſu, libera Regem
Gens vocat, aut ſacro diademate Tempora cingit,
Et Regnaturo Leges, Conventaq; Pacta
Format, ut Imperii rectè moderetur habenas
Seu cunctis junctim, ſeu lectâ parte Senatûs
Conſulitur, ſeu dum revolutæ tempore Leges
Judicis expectant ſuprema oracula Regis.
Cuncta hæc hauſiſti curioſo lumine Frater
Atqve ideò promptum eſt, facili ſignare Minervâ
Quæ Patriæ Leges, & quæ fundamina Regni,

 Quis

Quis Pacis, Bellive modus, quàm Sacra Polonis
Summi Majeſtas capitis, Patrumq́; Senatûs
Auctoritas, & par libertas, Jusq́ve Quiritum?
Quàm bene conveniant varia hæc, & in Ordine trino
Ordo bonus, concors mens, & ſententia cunctis
Una ſit? Exercent dignam meditamina docta
Mentem, materies plauſum dabit inclyta cœptis.
Juraqve magnanimæ dum ſcribis publica Gentis,
Publica conatus generoſos fama ſequetur,
Nomine quamve geris, laus ampla, & gloria famam
Addidere libro, quem nunc vicibus repetitis
In lucem mittis, pondusq́; decusq́; JOANNIS
Herois Mundi, feliciter, Orbe ſtupente
Geſta, dedit toties hoſtili corpore Thracum
Largiter emiſſus, ſuccum, quo charta nigreſcit
Nunc Tua, quove olim rubuerunt flumina, ſanguis.
His igitur tantis Auguſti Principis Actis
Crevit opus, creſcet quoq́ve fama, quousq́;
Sol erit, & cœlum rutilantia ſidera paſcet,
Semper honos, Nomenqve ejus, Laudesq́ve manebunt,

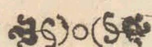
Ipſa

Ipſa domi cujus ſub Nomine Gratia regnat,
Hoſtibus ipſa foris Virtus facit eſſe verendum.
Hunc ſuperi longos Patriæ ſervate per annos!
Sic Ejus certè auſpiciis Reſpublica noſtra
Imperium Terris, animos æquabit Olympo.
Te verò Frater, cujus manſura per ævum
Inclyta geſta canis, pretium non vile laborum
Expectat, Magni certiſſima gratia Regis,
Nec non, Gentis honos, cui ſcribis Publica Jura
His fretus, partire Tuas tandem optime Frater
Curas, ſit curæ ſtabili ſibi jungere vinclo
Quâ Tibi dulceſcant longævæ tempora vitæ.

Ita Fratri ſuo germano Juris Publici ſecundam Editionem publicanti applaudebat

Joannes Georgius de Chwałkowo
Chwałkowski.
Sr. R. Majeſt. Aulicus Cameræ & Sereniſſ.
Marchioniſſæ Brand. Commiſſarius.

DUm Patriæ noſtræ virtus vireſq; reſurgunt
Sub clypeoq; Tuo gloria prima redit
MAXIME REX, ac dum devinctus publicat Orbis.
Quod nunquam bello & pace JOANNE fuit
Major

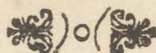

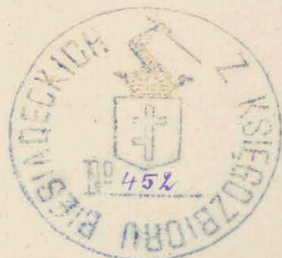
Major: tum quivis ter fortunatus habetur
Subditus, & tantum vivere sufficiens.
Prosperior tamen est, qui tunc vel Marte vel arte
Virtutis clarum ferre potest specimen.
Et melius nunquam tractari PUBLICA JURA
Regni, quàm justô Rege regente, queunt.

Samuel de Chwałkowo Chwałkowski,
Capitaneus Drahimensis.

T*U Patriæ Nostræ tractasti publica Jura*
Primus, non tamen es, gloria prima Domus.
Serviit hæc dudum Patriæ, Malewscia virtus
Haud silet, claris juncta Bilatoviis,
Sunt Kobielnici, Błozeiovvsci, ac Lymbiatowsci,
Ast hi scribendi posthabuêre modos,
Egregiis factis contenti, hinc Tibi prima
Gloria debetur, non moritura tuos
Inter Majores, Patriæ quòd scribere calles,
Hinc laudes scribent postera sêcla Tuas.

Generoso Domino Autori
meritò apposuit,
Andreas Gregorius de Obori Oborski,
Eq. Pol.

BIBLIOTHECA JAGELLONICA

Biblioteka Jagiellońska
stdr0009701

